។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

សំយុត្តនិកាយេ

សឡាយតនវគ្គ-អដ្ឋកថា

១. សឡាយតនសំយុត្តំ

១. អនិច្ចវគ្គោ

១. អជ្ឈត្តានិច្ចសុត្តវណ្ណនា

១. សឡាយតនវគ្គស្ស បឋមេ **ចក្ខុ**ន្តិ ទ្វេ ចក្ខូនិ – ញាណចក្ខុ ចេវ មំសចក្ខុ ច។ តត្ថ **ញាណចក្ខុ** បញ្ចវិធំ – ពុទ្ធចក្ខុ, ធម្មចក្ខុ, សមន្តចក្ខុ, ទិព្ពចក្ខុ, បញ្ញាចក្ខូតិ។ តេសុ ពុទ្ធចក្ខុ នាម អាសយានុសយញាណញ្ចេវ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណញ្ច, យំ – ‘‘ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ’’តិ (មហាវ. ៩; ម. និ. ១.២៨៣; ២.៣៣៨) អាគតំ ។ ធម្មចក្ខុ នាម ហេដ្ឋិមា តយោ មគ្គា តីណិ ច ផលានិ, យំ – ‘‘វិរជំ វីតមលំ ធម្មចក្ខុំ ឧទបាទី’’តិ (មហាវ. ១៦; ម. និ. ២.៣៩៥) អាគតំ។ សមន្តចក្ខុ នាម សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, យំ – ‘‘បាសាទមារុយ្ហ សមន្តចក្ខូ’’តិ (មហាវ. ៨; ម. និ. ១.២៨២; ២.៣៣៨) អាគតំ។ ទិព្ពចក្ខុ នាម អាលោកផរណេន ឧប្បន្នំ ញាណំ, យំ – ‘‘ទិព្ពេន ចក្ខុនា វិសុទ្ធេនា’’តិ (បារា. ១៣; ម. និ. ២.៣៤១) អាគតំ។ បញ្ញាចក្ខុ នាម ចតុសច្ចបរិច្ឆេទកញាណំ, យំ – ‘‘ចក្ខុំ ឧទបាទី’’តិ (ស. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៥) អាគតំ។

មំសចក្ខុបិ ទុវិធំ – សសម្ភារចក្ខុ, បសាទចក្ខូតិ។ តេសុ យ្វាយំ អក្ខិកូបកេ អក្ខិបដលេហិ បរិវារិតោ មំសបិណ្ឌោ, យត្ថ ចតស្សោ ធាតុយោ វណ្ណគន្ធរសោជា សម្ភវោ ជីវិតំ ភាវោ ចក្ខុបសាទោ កាយបសាទោតិ សង្ខេបតោ តេរស សម្ភារា ហោន្តិ។ វិត្ថារតោ បន ចតស្សោ ធាតុយោ វណ្ណគន្ធរសោជា សម្ភវោតិ ឥមេ នវ ចតុសមុដ្ឋានវសេន ឆត្តឹស, ជីវិតំ ភាវោ ចក្ខុបសាទោ កាយបសាទោតិ ឥមេ កម្មសមុដ្ឋានា តាវ ចត្តារោតិ ចត្តាលីស សម្ភារា ហោន្តិ។ ឥទំ សសម្ភារចក្ខុ នាម។ យំ បនេត្ថ សេតមណ្ឌលបរិច្ឆិន្នេន កណ្ហមណ្ឌលេន បរិវារិតេ ទិដ្ឋិមណ្ឌលេ សន្និវិដ្ឋំ រូបទស្សនសមត្ថំ បសាទមត្តំ, ឥទំ បសាទចក្ខុ នាម។ តស្ស តតោ បរេសញ្ច សោតាទីនំ វិត្ថារកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តាវ។

តត្ថ យទិទំ បសាទចក្ខុ, តំ គហេត្វា ភគវា – **ចក្ខុំ, ភិក្ខវេ, អនិច្ច**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ – ‘‘ចតូហិ ការណេហិ អនិច្ចំ ឧទយព្ពយវន្តតាយា’’តិអាទិនា នយេន វិត្ថារកថា ហេដ្ឋា បកាសិតាយេវ។ **សោតម្បិ** បសាទសោតមេវ អធិប្បេតំ, តថា **ឃានជិវ្ហាកាយា។ មនោ**តិ តេភូមកសម្មសនចារចិត្តំ។ ឥតិ ឥទំ សុត្តំ ឆសុ អជ្ឈត្តិកាយតនេសុ តីណិ លក្ខណានិ ទស្សេត្វា កថិតេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តំ។

២-៣. អជ្ឈត្តទុក្ខសុត្តាទិវណ្ណនា

២-៣. ទុតិយំ ទ្វេ លក្ខណានិ, តតិយំ ឯកលក្ខណំ ទស្សេត្វា កថិតេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តំ។ សេសានិ បន តេហិ សល្លក្ខិតានិ វា ឯត្តកេនេវ វា សល្លក្ខេស្សន្តីតិ។

៤-៦. ពាហិរានិច្ចសុត្តាទិវណ្ណនា

៤-៦. ចតុត្ថេ **រូបគន្ធរសផោដ្ឋព្ពា** ចតុសមុដ្ឋានា, **សទ្ទោ** ទ្វិសមុដ្ឋានោ, **ធម្មា**តិ តេភូមកធម្មារម្មណំ។ ឥទម្បិ ពាហិរេសុ ឆសុ អាយតនេសុ តិលក្ខណំ ទស្សេត្វា កថិតេ ពុជ្ឈនកានំ វសេន វុត្តំ។ បញ្ចមេ ឆដ្ឋេ ច ទុតិយតតិយេសុ វុត្តសទិសោវ នយោ។

៧-១២. អជ្ឈត្តានិច្ចាតីតានាគតសុត្តាទិវណ្ណនា

៧-១២. សត្តមាទីនិ អតីតានាគតេសុ ចក្ខាទីសុ អនិច្ចលក្ខណាទីនិ សល្លក្ខេត្វា បច្ចុប្បន្នេសុ ពលវតាហេន កិលមន្តានំ វសេន វុត្តានិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវាតិ។

អនិច្ចវគ្គោ បឋមោ។

២. យមកវគ្គោ

១-៤. បឋមបុព្ពេសម្ពោធសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣-១៦. យមកវគ្គស្ស បឋមទុតិយេសុ **អជ្ឈត្តិកានន្តិ** អជ្ឈត្តជ្ឈត្តវសេន អជ្ឈត្តិកានំ។ សោ បន នេសំ អជ្ឈត្តិកភាវោ ឆន្ទរាគស្ស អធិមត្តពលវតាយ វេទិតព្ពោ។ មនុស្សានញ្ហិ អន្តោឃរំ វិយ ឆ អជ្ឈត្តិកាយតនានិ, ឃរូបចារំ វិយ ឆ ពាហិរាយតនានិ។ យថា នេសំ បុត្តទារធនធញ្ញបុណ្ណេ អន្តោឃរេ ឆន្ទរាគោ អធិមត្តពលវា ហោតិ, តត្ថ កស្សចិ បវិសិតុំ ន ទេន្តិ, អប្បមត្តេន ភាជនសទ្ទមត្តេនាបិ “កី ឯត”ន្តិ? វត្តារោ ភវន្តិ។ ឯវមេវ ឆសុ អជ្ឈត្តិកេសុ អាយតនេសុ អធិមត្តពលវឆន្ទរាគោតិ។ ឥតិ ឥមាយ ឆន្ទរាគពលវតាយ តានិ “អជ្ឈត្តិកានី”តិ វុត្តានិ។ ឃរូបចារេ បន នោ តថា ពលវា ហោតិ, តត្ថ ចរន្តេ មនុស្សេបិ ចតុប្បទានិបិ ន សហសា និវារេន្តិ។ កិញ្ចាបិ ន និវារេន្តិ, អនិច្ឆន្តា បន បសុបច្ឆិមត្តម្បិ គហិតុំ ន ទេន្តិ។ ឥតិ នេសំ តត្ថ ន អធិមត្តពលវឆន្ទរាគោ ហោតិ។ រូបាទីសុបិ តថេវ ន អធិមត្តពលវឆន្ទរាគោ, តស្មា តានិ “ពាហិរានី”តិ វុត្តានិ។ វិត្ថារតោ បន អជ្ឈត្តិកពាហិរកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តាវ។ សេសំ ទ្វីសុបិ សុត្តេសុ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ តថា តតិយចតុត្ថេសុ។

៥-៦. បឋមនោចេអស្សាទសុត្តាទិវណ្ណនា

១៧-១៨. បញ្ចមេ **និស្សដា**តិ និក្ខន្តា។ **វិសញ្ញុត្តា**តិ នោសំយុត្តា។ **វិប្បមុត្តា**តិ នោ អធិមុត្តា **វិមរិយាទិកតេន ចេតសា**តិ និម្មរិយាទីកតេន ចេតសា។ យញ្ហិ កិលេសជាតំ វា វដ្ដំ វា អប្បហីនំ ហោតិ, តេន សេខានំ ចិត្តំ សមរិយាទិកតំ នាម។ យំ បហីនំ, តេន វិមរិយាទីកតំ។ ឥធ បន សព្ពសោ កិលេសានញ្ចេវ វដ្ដស្ស ច បហីនត្តា វិមរិយាទិកតេន កិលេសវដ្ដមរិយាទំ អតិក្កន្តេន ចិត្តេន វិហរិស្សូតិ អត្ថោ។ ឆដ្ឋេបិ ឯសេវ នយោ។ ឆសុបិ បនេតេសុ សុត្តេសុ ចតុសច្ចមេវ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

៧-១០. បឋមាភិនន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

១៩-២២. សត្តមាទីសុ ចតូសុ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតំ។ អនុបុព្ពកថា បន នេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពាតិ។

យមកវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. សព្ពវគ្គោ

១. សព្ពសុត្តវណ្ណនា

២៣. សព្ពវគ្គស្ស បឋមេ **សព្ពំ វោ, ភិក្ខវេ**តិ សព្ពំ នាម ចតុព្ពិធំ – សព្ពសព្ពំ, អាយតនសព្ពំ, សក្កាយសព្ពំ, បទេសសព្ពន្តិ។ តត្ថ –

> “ន តស្ស អទ្ទិដ្ឋមិធត្ថិ កិញ្ចិ,
> អថោ អវិញ្ញាតមជានិតព្ពំ;
> សព្ពំ អភិញ្ញាសិ យទត្ថិ នេយ្យំ,
> តថាគតោ តេន សមន្តចក្ខូ”តិ។ (មហានិ. ១៥៦; ចូឡនិ. ធោតកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេសោ ៣២; បដិ. ម. ១.១២១) –

ឥទំ សព្ពសព្ពំ នាម។ “សព្ពំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ, តំ សុណាថា”តិ (សំ. និ. ៤.២៤) ឥទំ អាយតនសព្ពំ នាម។ “សព្ពធម្មមូលបរិយាយំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមី”តិ (ម. និ. ១.១) ឥទំ សក្កាយសព្ពំ នាម។ “សព្ពធម្មេសុ វា បន បឋមសមន្នាហារោ ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តំ មនោ មានសំ…បេ.… តជ្ជាមនោធាតូ”តិ ឥទំ បទេសសព្ពំ នាម។ ឥតិ

បញ្ហារម្មណមត្តំ បទេសសព្ពំ។ តេភូមកធម្មា សក្កាយសព្ពំ។ ចតុភូមកធម្មា អាយតនសព្ពំ។ យំកិញ្ចិ នេយ្យំ សព្ពសព្ពំ។ បទេសសព្ពំ សក្កាយសព្ពំ ន បាបុណាតិ, សក្កាយសព្ពំ អាយតនសព្ពំ ន បាបុណាតិ, អាយតនសព្ពំ សព្ពសព្ពំ ន បាបុណាតិ។ កស្មា? សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស អយំ នាម ធម្មោ អារម្មណំ ន ហោតីតិ នត្ថិតាយ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ អាយតនសព្ពំ អធិប្បេតំ។

បច្ចក្ខាយាតិ បដិក្ខិបិត្វា។ **វាចាវត្ថុកមេវស្សា**តិ, វាចាយ វត្តព្ពវត្ថុមត្តកមេវ ភវេយ្យ។ ឥមានិ បន ទ្វាទសាយតនានិ អតិក្កមិត្វា អយំ នាម អញ្ញោ សភាវធម្មោ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ **បុដ្ឋោ ច ន សម្បាយេយ្យា**តិ, "កតមំ អញ្ញំ សព្ពំ នាមា"តិ? បុច្ឆិតោ, "ឥទំ នាមា"តិ វចនេន សម្បាទេតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ **វិឃាតំ អាបជ្ជេយ្យា**តិ ទុក្ខំ អាបជ្ជេយ្យ។ **យថា តំ, ភិក្ខវេ, អវិសយស្មិ**ន្តិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **យថា**តិ ការណវចនំ, យស្មា អវិសយេ បុដ្ឋោតិ អត្ថោ។ អវិសយស្មិញ្ហិ សត្តានំ វិឃាតោវ ហោតិ, កូដាគារមត្តំ សិលំ សីសេន ឧក្ខិបិត្វា គម្ភីរេ ឧទកេ តរណំ អវិសយោ, តថា ចន្ទិមសូរិយានំ អាកឌ្ឍិត្វា បាតនំ, តស្មឹ អវិសយេ វាយមន្តោ វិឃាតមេវ អាបជ្ជតិ, ឯវំ ឥមស្មិម្បិ អវិសយេ វិឃាតមេវ អាបជ្ជេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។

២. បហានសុត្តវណ្ណនា

២៤. ទុតិយេ **សព្ពប្បហានាយា**តិ សព្ពស្ស បហានាយ។ **ចក្ខុសម្ផស្សបច្ចយា ឧប្បជ្ជតិ វេទយិត**ន្តិ ចក្ខុសម្ផស្សំ មូលបច្ចយំ កត្វា ឧប្បន្នា សម្បដិច្ឆនសន្តីរណវោដ្ឋព្ពនជវនវេទនា។ ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តាយ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ សោតទ្វារាទិវេទនាបច្ចយាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ បន **មនោ**តិ ភវង្គចិត្តំ។ **ធម្មា**តិ អារម្មណំ។ **មនោវិញ្ញាណ**ន្តិ សហាវជ្ជនកជវនំ។ **មនោសម្ផស្សោ**តិ ភវង្គសហជាតោ សម្ផស្សោ។ **វេទយិត**ន្តិ សហាវជ្ជនវេទនាយ ជវនវេទនា។ ភវង្គសម្បយុត្តាយ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ អាវជ្ជនំ ភវង្គតោ អមោចេត្វា **មនោ**តិ សហាវជ្ជនេន ភវង្គំ ទដ្ឋព្ពំ។ **ធម្មា**តិ អារម្មណំ។ **មនោវិញ្ញាណ**ន្តិ ជវនវិញ្ញាណំ។ **មនោសម្ផស្សោ**តិ ភវង្គសហជាតោ សម្ផស្សោ។ **វេទយិត**ន្តិ ជវនសហជាតា វេទនា។ សហាវជ្ជនេន ភវង្គសហជាតាបិ វដ្ដតិយេវ។ យា បនេត្ថ ទេសនា អនុសិដ្ឋិអាណា, អយំ បណ្ណត្តិ នាមាតិ។

៣. អភិញ្ញាបរិញ្ញាបហានសុត្តវណ្ណនា

២៥. តតិយេ **សព្ពំ អភិញ្ញា បរិញ្ញា បហានាយា**តិ សព្ពំ អភិជានិត្វា បរិជានិត្វា បជហនត្ថាយ។ **អភិញ្ញា បរិញ្ញា បហាតព្ព**ន្តិ អភិជានិត្វា បរិជានិត្វា បហាតព្ពំ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤. បឋមអបរិជាននសុត្តវណ្ណនា

២៦. ចតុត្ថេ **អនភិជានំ អបរិជានំ អវិរាជយំ អប្បជហ**ន្តិ អនភិជានន្តោ អបរិជានន្តោ អវិរាជេន្តោ អប្បជហន្តោ។ ឯត្ថ ច **អវិរាជេន្តោ**តិ អវិគច្ឆាបេន្តោ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ តិស្សោបិ បរិញ្ញា កថិតា ហោន្តិ។ "អភិជាន"ន្តិ ហិ វចនេន ញាតបរិញ្ញា កថិតា, "បរិជាន"ន្តិ វចនេន តីរណបរិញ្ញា, "វិរាជយំ បជហ"ន្តិ ទ្វីហិ បហានបរិញ្ញាតិ។

៥. ទុតិយអបរិជាននសុត្តវណ្ណនា

២៧. បញ្ចមេ **ចក្ខុវិញ្ញាណវិញ្ញាតព្ពា ធម្មា**តិ ហេដ្ឋា គហិតរូបមេវ គហេត្វា ទស្សេតិ។ ហេដ្ឋា វា អាបាថគតំ គហិតំ, ឥធ អនាបាថគតំ។ ឥទំ បនេត្ថ សន្និដ្ឋានំ – ហេដ្ឋា អាបាថគតម្បិ អនាបាថគតម្បិ គហិតមេវ, ឥធ បន ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តា តយោ ខន្ធា។ តេ ហិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន សហ វិញ្ញាតព្ពត្តា "ចក្ខុវិញ្ញាណវិញ្ញាតព្ពា"តិ វុត្តា។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៦. អាទិត្តសុត្តវណ្ណនា

២៨. ឆដ្ឋេ **គយាសីសេ**តិ គយាគាមស្ស ហិ អវិទូរេ គយាតិ ឯកា បោក្ខរណីបិ អត្ថិ នទីបិ, គយាសីសនាមកោ ហត្ថិកុម្ភសទិសោ បិដ្ឋិបាសាណោបិ, យត្ថ ភិក្ខុសហស្សស្សបិ ឱកាសោ បហោតិ, ភគវា តត្ថ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ "គយាសីសេ"តិ។ **ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ តេសំ សប្បាយធម្មទេសនំ វិចិនិត្វា តំ ទេសេស្សាមីតិ អាមន្តេសិ។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – ឥតោ កិរ ទ្វានវុតិកប្បេ មហិន្ទោ នាម រាជា អហោសិ។ តស្ស ជេដ្ឋបុត្តោ ផុស្សោ នាម។ សោ បូរិតបារមី បច្ឆិមភវិកសត្តោ, បរិបាកគតេ ញាណេ ពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ សព្ពញ្ញុតំ បដិវិជ្ឈិ។ រញ្ញោ

កនិដ្ឋបុត្តោ តស្ស អគ្គសាវកោ អហោសិ, បុរោហិតបុត្តោ ទុតិយសាវកោ។ រាជា ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ ជេដ្ឋបុត្តោ និក្ខមិត្វា ពុទ្ធោ ជាតោ, កនិដ្ឋបុត្តោ អគ្គសាវកោ, បុរោហិតបុត្តោ ទុតិយសាវកោ”តិ។ សោ “អម្ហាកំយេវ ពុទ្ធោ, អម្ហាកំ ធម្មោ, អម្ហាកំ សង្ឃោ”តិ វិហារំ ការេត្វា វិហារទ្វារកោដ្ឋកតោ យាវ អត្តនោ ឃរទ្វារា ឧភតោ វេឡុភិត្តិ កុដិកាហិ បរិក្ខិបិត្វា មត្ថកេ សុវណ្ណតារកខចិតសមោសរិតគន្ធទាមមាលាទាមវិតានំ ពន្ធាបេត្វា ហេដ្ឋា រជតវណ្ណំ វាលុកំ សន្ថរិត្វា បុប្ផានិ វិកិរាបេត្វា តេន មគ្គេន ភគវតោ អាគមនំ ការេសិ។

សត្ថា វិហារស្មិំយេវ ឋិតោ ចីវរំ បារុបិត្វា អន្តោសាណិយាវ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេន រាជគេហំ អាគច្ឆតិ, កតភត្តកិច្ចោ អន្តោសាណិយាវ គច្ឆតិ។ កោចិ កដច្ឆុភិក្ខាមត្តម្បិ ទាតុំ ន លភតិ។ តតោ នាគរា ឧជ្ឈាយិំសុ, “ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, ន ច មយំ បុញ្ញានិ កាតុំ លភាម។ យថា ហិ ចន្ទិមសូរិយា សព្ពេសំ អាលោកំ ករោន្តិ, ឯវំ ពុទ្ធា នាម សព្ពេសំ ហិតត្ថាយ ឧប្បជ្ជន្តិ, អយំ បន រាជា សព្ពេសំ បុញ្ញចេតនំ អត្តនោយេវ អន្តោ បវេសេតី”តិ។

តស្ស ច រញ្ញោ អញ្ញេ តយោ បុត្តា អត្ថិ។ នាគរា តេហិ សទ្ធិំ ឯកតោ ហុត្វា សម្មន្តយិំសុ, “រាជកុលេហិ សទ្ធិំ អដ្ដោ នាម នត្ថិ, ឯកំ ឧបាយំ ករោមា”តិ។ តេ បច្ចន្តេ ចោរេ ឧដ្ឋាបេត្វា, “កតិបយា គាមា បហដា”តិ សាសនំ អាហរាបេត្វា រញ្ញោ អារោចយិំសុ។ រាជា បុត្តេ បក្កោសាបេត្វា“តាតា, អហំ មហល្លកោ, គច្ឆថ ចោរេ វូបសមេថា”តិ បេសេសិ។ បយុត្តចោរា ឥតោ ចិតោ ច អវិប្បកិរិត្វា តេសំ សន្តិកមេវ អាគច្ឆិំសុ។ តេ អនាវាសេ គាមេ វាសេត្វា “វូបសមិតា ចោរា”តិ អាគន្ត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា អដ្ឋំសុ។

រាជា តុដ្ឋោ “តាតា, វរំ វោ ទេមី”តិ អាហ។ តេ អធិវាសេត្វា គន្ត្វា នាគរេហិ សទ្ធិំ មន្តយិំសុ, “រញ្ញា អម្ហាកំ វរោ ទិន្នោ។ កិំ គណ្ហាមា”តិ? អយ្យបុត្តា, តុម្ហាកំ ហត្ថិអស្សាទយោ ន ទុល្លភា , ពុទ្ធរតនំ បន ទុល្លភំ, ន សព្ពកាលំ ឧប្បជ្ជតិ, តុម្ហាកំ ជេដ្ឋភាតិកស្ស ផុស្សពុទ្ធស្ស បដិជគ្គនវរំ គណ្ហថាតិ។ តេ “ឯវំ ករិស្សាមា”តិ នាគរានំ បដិស្សុណិត្វា កតមស្សុកម្មា សុន្ហាតា សុវិលិត្តា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា, “ទេវ, នោ វរំ ទេថា”តិ យាចិំសុ។ កិំ គណ្ហិស្សថ តាតាតិ? ទេវ, អម្ហាកំ ហត្ថិអស្សាទីហិ អត្ថោ នត្ថិ, ជេដ្ឋភាតិកស្ស នោ ផុស្សពុទ្ធស្ស បដិជគ្គនវរំ ទេថាតិ។ “អយំ វរោ ន សក្កា មយា ជីវមានេន ទាតុ”ន្តិ ទ្វេ កណ្ណេ បិទហិ។ “ទេវ, ន តុម្ហេ អម្ហេហិ ពលក្ការេន វរំ ទាបិតា, តុម្ហេហិ អត្តនោ រុចិយា តុដ្ឋេហិ ទិន្នោ។ កិំ, ទេវ, រាជកុលស្ស ទ្វេ កថា វដ្ដន្តី”តិ? សច្ចវាទិតាយ ភណិំសុ។

រាជា វិនិវត្តិតុំ អលភន្តោ – “តាតា, សត្ត សំវច្ឆរេ សត្ត មាសេ សត្ត ច ទិវសេ ឧបដ្ឋហិត្វា តុម្ហាកំ ទស្សាមី”តិ អាហ។ “សុន្ទរំ, ទេវ, បាដិភោគំ ទេថា”តិ។ “កិស្ស បាដិភោគំ តាតា”តិ? “ឯត្តកំ កាលំ អមរណបាដិភោគំ ទេវា”តិ។ “តាតា, អយុត្តំ បាដិភោគំ ទាបេថ, ន សក្កា ឯវំ បាដិភោគំ ទាតុំ, តិណគ្គេ ឧស្សាវពិន្ទុសទិសំ សត្តានំ ជីវិត”ន្តិ។ “នោ ចេ, ទេវ, បាដិភោគំ ទេថ, មយំ អន្តរា មតា កិំ កុសលំ ករិស្សាមា”តិ? “តេន ហិ, តាតា, ឆ សំវច្ឆរានិ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវា”តិ។ “តេន ហិ បញ្ច, ចត្តារិ, តីណិ, ទ្វេ, ឯកំ សំវច្ឆរំ ទេថ”។ “សត្ត, ឆ មាសេ ទេថ…បេ…. មាសឌ្ឍមត្តំ ទេថា”តិ។ “ន សក្កា, ទេវា”តិ។ “តេន ហិ សត្តទិវសមត្តំ ទេថា”តិ។ “សាធុ, ទេវាតិ សត្ត ទិវសេ សម្បដិច្ឆិំសុ”។ រាជា សត្ត សំវច្ឆរេ សត្ត មាសេ សត្ត ទិវសេ កត្តព្ពសក្ការំ សត្តសុយេវ ទិវសេសុ អកាសិ។

តតោ បុត្តានំ វសនដ្ឋានំ សត្ថារំ បេសេតុំ អដ្ឋឧសភវិត្ថតំ មគ្គំ អលង្ការាបេសិ, មជ្ឈដ្ឋានេ ចតុឧសភប្បមាណំ បទេសំ ហត្ថីហិ មទ្ទាបេត្វា កសិណមណ្ឌលសទិសំ កត្វា វាលុកាយ សន្ថរាបេត្វា បុប្ផាភិកិណ្ណមកាសិ, តត្ថ តត្ថ កទលិយោ ច បុណ្ណឃដេ ច ឋបាបេត្វា ធជបដាកា ឧក្ខិបាបេសិ។ ឧសភេ ឧសភេ បោក្ខរណី ខណាបេសិ, អបរភាគេ ទ្វីសុ បស្សេសុ គន្ធមាលាបុប្ផាបណេ បសារាបេសិ។ មជ្ឈដ្ឋានេ ចតុឧសភវិត្ថារស្ស អលង្កតមគ្គស្ស ឧភោសុ បស្សេសុ ទ្វេ ទ្វេ ឧសភវិត្ថារេ មគ្គេ ខាណុកណ្ដកេ ហរាបេត្វា ទណ្ឌទីបិកាយោ ការាបេសិ។ រាជបុត្តាបិ អត្តនោ អាណាបវត្តិដ្ឋានេ សោឡសឧសភមគ្គំ តថេវ អលង្ការាបេសុំ។

រាជា អត្តនោ អាណាបវត្តិដ្ឋានស្ស កេទារសីមំ គន្ត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា បរិទេវមានោ, “តាតា, មយ្ហំ ទក្ខិណក្ខិំ ឧប្បាដេត្វា គណ្ហន្តា វិយ គច្ឆថ, ឯវំ គណ្ហិត្វា គតា បន ពុទ្ធានំ អនុច្ឆវិកំ ករេយ្យាថ។ មា សុរាសោណ្ឌា វិយ បមត្តា វិចរិត្ថា”តិ អាហ។ តេ “ជានិស្សាម មយំ, ទេវា”តិ សត្ថារំ គហេត្វា គតា, វិហារំ ការេត្វា សត្ថុ និយ្យាតេត្វា តត្ថ សត្ថារំ បដិជគ្គន្តា កាលេន ថេរាសនេ, កាលេន មជ្ឈិមាសនេ, កាលេន សង្ឃនវកាសនេ តិដ្ឋន្តិ។ ទានំ ឧបបរិក្ខមានានំ តិណ្ណម្បិ ជនានំ ឯកសទិសមេវ អហោសិ។ តេ ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ ចិន្តយិំសុ – “កថំ នុ ខោ សត្ថុ អជ្ឈាសយំ គណ្ហេយ្យាមា”តិ? អថ នេសំ ឯតទហោសិ – “ពុទ្ធា នាម ធម្មគរុនោ, ន អាមិសគរុនោ, សីលេ បតិដ្ឋមានា មយំ សត្ថុ អជ្ឈាសយំ គហេតុំ សក្ខិស្សាមា”តិ ទានសំវិធាយកេ មនុស្សេ បក្កោសាបេត្វា,

“តាតា, ឥមិនាវ នីហារេន យាគុភត្តខាទនីយាទីនិ សម្បាទេន្តា ទានំ បវត្តេថា”តិ វត្វា ទានសំវិទហន បលិពោធំ ឆិន្ទឹសុ។

អថ នេសំ ជេដ្ឋភាតា បញ្ចសតេ បុរិសេ អាទាយ ទសសុ សីលេសុ បតិដ្ឋាយ ទ្វេ កាសាយានិ អច្ឆាទេត្វា កប្បិយំ ឧទកំ បរិភុញ្ជមានោ វាសំ កប្បេសិ។ មជ្ឈិមោ តីហិ, កនិដ្ឋោ ទ្វីហិ បុរិសសតេហិ សទ្ធឹ តថេវ បដិបជ្ជិ។ តេ យាវជីវំ សត្ថារំ ឧបដ្ឋហឹសុ។ សត្ថា តេសំយេវ សន្តិកេ បរិនិព្ពាយិ។

តេបិ កាលំ កត្វា តតោ បដ្ឋាយ ទ្វានវុតិកប្បេ មនុស្សលោកតោ ទេវលោកំ, ទេវលោកតោ ច មនុស្សលោកំ សំសរន្តា អម្ហាកំ សត្ថុកាលេ ទេវលោកា ចវិត្វា មនុស្សលោកេ និព្ពត្តឹសុ។ តេសំ ទានគ្គេ ព្យាវដោ មហាអមច្ចោ អង្គមគធានំ រាជា ពិម្ពិសារោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តេ តស្សេវ រញ្ញោ រដ្ឋេ ព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្ពត្តឹសុ។ ជេដ្ឋភាតា ជេដ្ឋោវ ជាតោ, មជ្ឈិមកនិដ្ឋា មជ្ឈិមកនិដ្ឋាយេវ។ យេបិ តេសំ បរិវារមនុស្សា, តេ បរិវារមនុស្សាវ ជាតា។ តេ វុទ្ធិមន្វាយ តយោបិ ជនា តំ បុរិសសហស្សំ អាទាយ និក្ខមិត្វា តាបសា ហុត្វា ឧរុវេលាយំ នទីតីរេយេវ វសឹសុ។ អង្គមគធវាសិនោ មាសេ មាសេ តេសំ មហាសក្ការំ អភិហរន្តិ។

អថ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ កតាភិនិក្ខមនោ អនុបុព្ពេន សព្ពញ្ញុតំ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ យសាទយោ កុលបុត្តេ វិនេត្វា សដ្ឋិ អរហន្តេ ធម្មទេសនត្ថាយ ទិសាសុ ឧយ្យោជេត្វា សយំ បត្តចីវរមាទាយ – “តេ តយោ ជដិលភាតិកេ ទមេស្សាមី”តិ ឧរុវេលំ គន្ត្វា អនេកេហិ បាដិហារិយសតេហិ តេសំ ទិដ្ឋឹ ភិន្ទិត្វា តេ បព្ពាជេសិ។ សោ តំ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរំ សមណសហស្សំ អាទាយ គយាសីសំ គន្ត្វា តេហិ បរិវារិតោ និសីទិត្វា, – “កតរា នុ ខោ ឯតេសំ ធម្មកថា សប្បាយា”តិ ចិន្តេន្តោ, “ឥមេ សាយំបាតំ អគ្គឹ បរិចរន្តិ។ ឥមេសំ ទ្វាទសាយតនានិ អាទិត្តានិ សម្បជ្ជលិតានិ វិយ កត្វា ទេសេស្សាមិ, ឯវំ ឥមេ អរហត្តំ បាបុណិតុំ សក្ខិស្សន្តី”តិ សន្និដ្ឋានមកាសិ។ អថ នេសំ តថា ធម្មំ ទេសេតុំ ឥមំ អាទិត្តបរិយាយំ អភាសិ។ តេន វុត្តំ – “ភិក្ខូ អាមន្តេសីតិ តេសំ សប្បាយធម្មទេសនំ វិចិនិត្វា តំ ទេសេស្សាមីតិ អាមន្តេសី”តិ។ តត្ថ **អាទិត្ត**ន្តិ បទិត្តំ សម្បជ្ជលិតំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ ទុក្ខលក្ខណំ កថិតំ។

៧. អទ្ធភូតសុត្តវណ្ណនា

២៩. សត្តមេ **អទ្ធភូត**ន្តិ អធិភូតំ អជ្ឈោត្ថដំ, ឧបទ្ទុតន្តិ អត្ថោ។ ឥមស្មិម្បិ សុត្តេ ទុក្ខលក្ខណមេវ កថិតំ។

៨. សមុគ្ឃាតសារុប្បសុត្តវណ្ណនា

៣០. អដ្ឋមេ **សព្ពមញ្ញិតសមុគ្ឃាតសារុប្ប**ន្តិ សព្ពេសំ តណ្ហាមានទិដ្ឋិមញ្ញិតានំ សមុគ្ឃាតាយ អនុច្ឆវិកំ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ។ **ចក្ខុំ ន មញ្ញតី**តិ ចក្ខុំ អហន្តិ វា មមន្តិ វា បរោតិ វា បរស្សាតិ វា ន មញ្ញតិ។ **ចក្ខុស្មឹ ន មញ្ញតី**តិ អហំ ចក្ខុស្មឹ, មម កិញ្ចនបលិពោធោ ចក្ខុស្មឹ បរោ ចក្ខុស្មឹ, បរស្ស កិញ្ចនបលិពោធោ ចក្ខុស្មិន្តិ ន មញ្ញតិ។ **ចក្ខុតោ ន មញ្ញតី**តិ អហំ ចក្ខុតោ និគ្គតោ, មម កិញ្ចនបលិពោធោ ចក្ខុតោ និគ្គតោ, បរោ ចក្ខុតោ និគ្គតោ, បរស្ស កិញ្ចនបលិពោធោ ចក្ខុតោ និគ្គតោតិ ឯវម្បិ ន មញ្ញតិ, តណ្ហាមានទិដ្ឋិមញ្ញនានំ ឯកម្បិ ន ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។ **ចក្ខុំ មេតិ ន មញ្ញតី**តិ មម ចក្ខូតិ ន មញ្ញតិ, មមត្តភូតំ តណ្ហាមញ្ញនំ ន ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ ចតុចត្តាលីសាយ ឋានេសុ អរហត្តំ បាបេត្វា វិបស្សនា កថិតា។

៩. បឋមសមុគ្ឃាតសប្បាយសុត្តវណ្ណនា

៣១. នវមេ **សមុគ្ឃាតសប្បាយា**តិ សមុគ្ឃាតស្ស ឧបការភូតា។ **តតោ តំ ហោតិ អញ្ញថា**តិ តតោ តំ អញ្ញេនាការេន ហោតិ។ **អញ្ញថាភាវី ភវសត្តោ លោកោ ភវមេវាភិនន្ទតី**តិ អញ្ញថាភាវំ វិបរិណាមំ ឧបគមនេន អញ្ញថាភាវី ហុត្វាបិ ភវេសុ សត្តោ លគ្គោ លគិតោ បលិពុទ្ធោ អយំ លោកោ ភវំយេវ អភិនន្ទតិ។ **យាវតា, ភិក្ខវេ, ខន្ធធាតុអាយតន**ន្តិ, ភិក្ខវេ, យត្តកំ ឥទំ ខន្ធា ច ធាតុយោ ច អាយតនានិ ចាតិ ខន្ធធាតុអាយតនំ។ **តម្បិ ន មញ្ញតី**តិ សព្ពម្បិ ន មញ្ញតីតិ ហេដ្ឋា គហិតមេវ សំកឌ្ឍិត្វា បុន ទស្សេតិ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ អដ្ឋចត្តាលីសាយ ឋានេសុ អរហត្តំ បាបេត្វា វិបស្សនា កថិតា។

១០. ទុតិយសមុគ្ឃាតសប្បាយសុត្តវណ្ណនា

៣២. ទសមេ **ឯតំ មមា**តិអាទីហិ តីហិ តីហិ បទេហិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគាហេ ទស្សេត្វា តិបរិវដ្ដនយេន ទេសនា កតា។ បដិបាដិយា បន តីសុបិ ឥមេសុ សុត្តេសុ សហ វិបស្សនាយ ចត្តារោបិ មគ្គា កថិតាតិ។

សត្តវគ្គោ តតិយោ។

៤. ជាតិធម្មវគ្គវណ្ណនា

៣៣-៤២. ជាតិធម្មវគ្គេ **ជាតិធម្ម**ន្តិ ជាយនធម្មំ និព្វត្តនសភាវំ។ **ជរាធម្ម**ន្តិ ជីរណសភាវំ។ **ព្យាធិធម្ម**ន្តិ ព្យាធិនោ ឧប្បត្តិបច្ចយភាវេន ព្យាធិសភាវំ។ **មរណធម្ម**ន្តិ មរណសភាវំ ។ **សោកធម្ម**ន្តិ សោកស្ស ឧប្បត្តិបច្ចយភាវេន សោកសភាវំ។ **សំកិលេសិកធម្ម**ន្តិ សំកិលេសិកសភាវំ។ **ខយធម្ម**ន្តិ ខយគមនសភាវំ។ **វយធម្មា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោតិ។

ជាតិធម្មវគ្គោ ចតុត្ថោ។

៥. សព្ពអនិច្ចវគ្គវណ្ណនា

៤៣-៥២. អនិច្ចវគ្គេ **អភិញ្ញេយ្យ**ន្តិ បទេ ញាតបរិញ្ញា អាគតា, ឥតរា បន ទ្វេ គហិតាយេវាតិ វេទិតព្ពា។ **បរិញ្ញេយ្យបហាតព្ព**បទេសុបិ តីរណបហានបរិញ្ញាវ អាគតា, ឥតរាបិ បន ទ្វេ គហិតាយេវាតិ វេទិតព្ពា។ **សច្ឆិកាតព្ព**ន្តិ បច្ចក្ខំ កាតព្ពំ។ **អភិញ្ញាបរិញ្ញេយ្យ**ន្តិ ឥធាបិ បហានបរិញ្ញា អវុត្តាបិ គហិតាយេវាតិ វេទិតព្ពា។ **ឧបទ្ទុត**ន្តិ អនេកគ្គដ្ឋេន។ **ឧបស្សដ្ឋ**ន្តិ ឧបហតដ្ឋេន។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។

សព្ពអនិច្ចវគ្គោ បញ្ចមោ។

បឋមោ បណ្ណាសកោ។

៦. អវិជ្ជាវគ្គវណ្ណនា

៥៣-៦២. អវិជ្ជាវគ្គេ **អវិជ្ជា**តិ ចតូសុ សច្ចេសុ អញ្ញាណំ។ **វិជ្ជា**តិ អរហត្តមគ្គវិជ្ជា។ **អនិច្ចតោ ជានតោ បស្សតោ**តិ ទុក្ខានត្តវសេនាបិ ជានតោ បស្សតោ បហីយតិយេវ, ឥទំ បន អនិច្ចវសេន កថិតេ ពុជ្ឈនកបុគ្គលស្ស អជ្ឈាសយេន វុត្តំ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថ។ អបិ ចេត្ថ **សំយោជនា**តិ ទស សំយោជនានិ។ **អាសវា**តិ ចត្តារោ អាសវា។ **អនុសយា**តិ សត្ត អនុសយា។ **សព្ពុបាទានបរិញ្ញាយា**តិ សព្ពេសំ ចតុន្នម្បិ ឧបាទានានំ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជាននត្ថាយ។ **បរិយាទានាយា**តិ ខេបនត្ថាយ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អវិជ្ជាវគ្គោ ឆដ្ឋោ។

៧. មិគជាលវគ្គោ

១. បឋមមិគជាលសុត្តវណ្ណនា

៦៣. មិគជាលវគ្គស្ស បឋមេ **ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន បស្សិតព្ពា។ **សោតវិញ្ញេយ្យា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥដ្ឋា**តិ បរិយិដ្ឋា វា ហោន្តុ មា វា, ឥដ្ឋារម្មណភូតាតិ អត្ថោ។ **កន្តា**តិ កមនីយា។ **មនាបា**តិ មនវឌ្ឍនកា។ **បិយរូបា**តិ បិយជាតិកា។ **កាមូបសំហិតា**តិ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជមានេន កាមេន ឧបសំហិតា **រជនីយា**តិ រញ្ជនីយា, រាគុប្បត្តិការណភូតាតិ អត្ថោ។ **នន្ទី**តិ តណ្ហានន្ទី។ **សំយោគោ**តិ សំយោជនំ។ **នន្ទិសំយោជនសំយុត្តោ**តិ នន្ទីពន្ធនេន ពទ្ធោ។ **អរញ្ញវនបត្ថានី**តិ អរញ្ញានិ ច វនបត្ថានិ ច។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អភិធម្មេ និប្បរិយាយេន “និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា សព្ពមេតំ អរញ្ញ”ន្តិ (វិភ. ៥២៩) វុត្តំ, តថាបិ យំ តំ “បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិម”ន្តិ (បារា. ៦៥៤) អរញ្ញកង្គនិប្ផាទកំ សេនាសនំ វុត្តំ, តទេវ អធិប្បេតន្តិ វេទិតព្ពំ។ **វនបត្ថ**ន្តិ គាមន្តំ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ អនុបចារដ្ឋានំ, យត្ថ ន កសីយតិ ន វបីយតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “វនបត្ថន្តិ ទូរានមេតំ សេនាសនានំ អធិវចនំ។ វនបត្ថន្តិ វនសណ្ឌានមេតំ, វនបត្ថន្តិ ភីសនកានមេតំ, វនបត្ថន្តិ សលោមហំសានមេតំ, វនបត្ថន្តិ បរិយន្តានមេតំ, វនបត្ថន្តិ អមនុស្សូបចារានំ សេនាសនានមេតំ អធិវចន”ន្តិ (វិភ. ៥៣១)។

ឯត្ថ ច បរិយន្តានន្តិ ឥមំ ឯកំ បរិយាយំ ឋបេត្វា សេសបរិយាយេហិ វនបត្ថានិ វេទិតព្ពានិ។ **បន្តានី**តិ បរិយន្តានិ អតិទូរានិ។ **អប្បសទ្ទានី**តិ ឧទុក្ខលមុសលទារកសទ្ទាទីនំ អភាវេន អប្បសទ្ទានិ។ **អប្បនិគ្ឃោសានី**តិ តេសំ តេសំ និន្នាទមហានិគ្ឃោសស្ស អភាវេន អប្បនិគ្ឃោសានិ។ **វិជនវាតានី**តិ សញ្ចរណជនស្ស សរីរវាតវិរហិតានិ។ **មនុស្សរាហស្សេយ្យកានី**តិ មនុស្សានំ រហោកម្មស្ស អនុច្ឆវិកានិ។ **បដិសល្លានសារុប្បានី**តិ និលីយនសារុប្បានិ។

២. ទុតិយមិគជាលសុត្តវណ្ណនា

៦៤. ទុតិយេ **នន្ទិនិរោធា ទុក្ខនិរោធោ**តិ តណ្ហានន្ទិយា និរោធេន វដ្ដទុក្ខស្ស និរោធោ។

៣-៥. បឋមសមិទ្ធិមារបញ្ហាសុត្តាទិវណ្ណនា

៦៥-៦៧. តតិយេ **សមិទ្ធី**តិ អត្តភាវស្ស សមិទ្ធតាយ ឯវំ លទ្ធនាមោ។ តស្ស កិរ ថេរស្ស អត្តភាវោ អភិរូបោ អហោសិ បាសាទិកោ, ឧក្ខិត្តមាលាបុដោ វិយ អលង្កតមាលាគព្ភោ វិយ ច សព្ពាការបារិបូរិយា សមិទ្ធោ។ តស្មា សមិទ្ធីត្វេវ សង្ខំ គតោ។ **មារោ**តិ មរណំ បុច្ឆតិ។ **មារបញ្ញត្តី**តិ មារោតិ បញ្ញត្តិ នាមំ នាមធេយ្យំ។ **អត្ថិ តត្ថ មារោ វា មារបញ្ញត្តិ វា**តិ តត្ថ មរណំ វា មរណន្តិ ឥទំ នាមំ វា អត្ថីតិ ទស្សេតិ។ ចតុត្ថំ ឧត្តានមេវ, តថា បញ្ចមំ។

៦. សមិទ្ធិលោកបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា

៦៨. ឆដ្ឋេ **លោកោ**តិ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន លោកោ។ ឥតិ មិគជាលត្ថេរស្ស អាយាចនសុត្តតោ បដ្ឋាយ បញ្ចសុបិ សុត្តេសុ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតំ។

៧. ឧបសេនអាសីវិសសុត្តវណ្ណនា

៦៩. សត្តមេ **សីតវនេ**តិ ឯវំនាមកេ សុសានវនេ។ **សប្បសោណ្ឌិកបព្ភារេ**តិ សប្បផណសទិសតាយ ឯវំលទ្ធនាមេ បព្ភារេ។ **ឧបសេនស្សា**តិ ធម្មសេនាបតិនោ កនិដ្ឋភាតិកឧបសេនត្ថេរស្ស។ **អាសីវិសោ បតិតោ ហោតី**តិ ថេរោ កិរ កតភត្តកិច្ចោ មហាចីវរំ គហេត្វា លេណច្ឆាយាយ មន្ទមន្ទេន វាតបានវាតេន ពីជិយមានោ និសីទិត្វា ទុបដ្ដនិវាសនេ សូចិកម្មំ ករោតិ។ តស្មិំ ខណេ លេណច្ឆទនេ ទ្វេ អាសីវិសបោតកា កីឡន្តិ។ តេសុ ឯកោ បតិត្វា ថេរស្ស អំសកូដេ អវត្ថាសិ។ សោ ច ផុដ្ឋវិសោ ហោតិ។ តស្មា បតិតដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ ថេរស្ស កាយេ ទីបសិខា វិយ វដ្ដី បរិយាទិយមានមេវស្ស វិសំ ឱតិណ្ណំ។ ថេរោ វិសស្ស តថាគមនំ ទិស្វា កិញ្ចាបិ តំ បតិតមត្តមេវ យថាបរិច្ឆេទេន គតំ, អត្តនោ បន ឥទ្ធិពលេន “អយំ អត្តភាវោ លេណេ មា វិនស្សតូ”តិ អធិដ្ឋហិត្វា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ។ **បុរាយំ កាយោ ឥធេវ វិកិរតី**តិ យាវ ន វិកិរតិ, តាវ នំ ពហិទ្ធា នីហរថាតិ អត្ថោ។ **អញ្ញថត្ត**ន្តិ អញ្ញថាភាវំ។ **ឥន្ទ្រិយានំ វា វិបរិណាម**ន្តិ ចក្ខុសោតាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ បកតិវិជហនភាវំ។ **តត្ថេវ វិកិរី**តិ ពហិ នីហរិត្វា ឋបិតដ្ឋានេ មញ្ចកស្មិំយេវ វិកិរិ។

៨. ឧបវាណសន្ទិដ្ឋិកសុត្តវណ្ណនា

៧០. អដ្ឋមេ **រូបប្បដិសំវេទី**តិ នីលបីតាទិភេទំ អារម្មណំ វវត្ថាបេន្តោ រូបំ បដិសំវិទិតំ ករោតិ, តស្មា រូបប្បដិសំវេទី នាម ហោតិ។ **រូបរាគប្បដិសំវេទី**តិ កិលេសស្ស អត្ថិភាវេនេវ បន រូបរាគំ បដិសំវិទិតំ ករោតិ នាម, តស្មា រូបរាគប្បដិសំវេទីតិ វុច្ចតិ។ **សន្ទិដ្ឋិកោ**តិអាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តត្ថានេវ។ **នោ ច រូបរាគប្បដិសំវេទី**តិ កិលេសស្ស នត្ថិភាវេនេវ ន រូបរាគំ បដិសំវិទិតំ ករោតិ នាម, តស្មា “នោ ច រូបរាគប្បដិសំវេទី”តិ វុច្ចតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ សេខាសេខានំ បច្ចវេក្ខណា កថិតា។

៩. បឋមឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា

៧១. នវមេ **ផស្សាយតនាន**ន្តិ ផស្សាករានំ។ **អវុសិត**ន្តិ អវុដ្ឋំ។ **អារកា**តិ ទូរេ។ **ឯត្ថាហំ, ភន្តេ, អនស្សស**ន្តិ, ភន្តេ, អហំ ឯត្ថ អនស្សសឹ, នដ្ឋោ នាម អហន្តិ វទតិ។ ភគវា – “អយំ ភិក្ខុ ‘អហំ នាម ឥមស្មិំ សាសនេ នដ្ឋោ’តិ វទតិ, កិន្នុ ខ្វស្ស អញ្ញេសុ ធាតុកម្មដ្ឋាន-កសិណកម្មដ្ឋានាទីសុ អភិយោគោ អត្ថី”តិ ចិន្តេត្វា, តម្បិ អបស្សន្តោ – “កតរំ នុ ខោ កម្មដ្ឋានំ ឥមស្ស សប្បាយំ ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេសិ។ តតោ “អាយតនកម្មដ្ឋានមេវ សប្បាយ”ន្តិ ទិស្វា តំ កថេន្តោ **តំ កិំ មញ្ញសិ ភិក្ខូ**តិអាទិមាហ។ **សាធូ**តិ តស្ស ព្យាករណេ សម្បហំសនំ។ **ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា**តិ អយមេវ វដ្ដទុក្ខស្សន្តោ បរិច្ឆេទោ, និព្ពានន្តិ អត្ថោ។

១០. ទុតិយឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា

៧២. ទសមេ **អនស្សវសន្តិ** នស្សវី, នដ្ឋោ នាមម្ហិ ឥច្ចេវ អត្ថោ។ **អាយតី អបុនព្ភវាយាតិ** ឯត្ថ អាយតី អបុនព្ភវោ នាម និព្ពានំ, និព្ពានត្ថាយ បហីនំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។

១១. តតិយឆផស្សាយតនសុត្តវណ្ណនា

៧៣. ឯកាទសមេ **អនស្សវសន្តិ** នដ្ឋោ, **បនស្សវសន្តិ** អតិនដ្ឋោ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

មិគជាលវគ្គោ សត្តមោ។

៨. គិលានវគ្គោ

១-៥. បឋមគិលានសុត្តាទិវណ្ណនា

៧៤-៧៨. គិលានវគ្គស្ស បឋមេ **អមុកស្មិន្តិ** អសុកស្មឹ។ អយមេវ វា បាឋោ។ **អប្បញ្ញាតោតិ** អញ្ញាតោ អបាកដោ។ នវោបិ ហិ កោចិ បញ្ញាតោ ហោតិ រាហុលត្ថេរោ វិយ សុមនសាមណេរោ វិយ ច, អយំ បន នវោ ចេវ អបញ្ញាតោ ច។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវាតិ។ តថា ឥតោ បរេសុ ចតូសុ។

៦. បឋមអវិជ្ជាបហានសុត្តវណ្ណនា

៧៩. ឆដ្ឋេ **អនិច្ចតោ ជានតោតិ** ទុក្ខានត្តវសេន ជានតោបិ បហីយតិយេវ, ឥទំ បន អនិច្ចលក្ខណំ ទស្សេត្វា វុត្តេ ពុជ្ឈនកស្ស អជ្ឈាសយេន វុត្តំ។

៧. ទុតិយអវិជ្ជាបហានសុត្តវណ្ណនា

៨០. សត្តមេ **សព្ពេ ធម្មាតិ** សព្ពេ តេភូមកធម្មា។ **នាលំ អភិនិវេសាយាតិ** អភិនិវេសបរាមាសគ្គាហេន គណ្ហិតុំ ន យុត្តា។ **សព្ពនិមិត្តានីតិ** សព្ពានិ សង្ខារនិមិត្តានិ។ **អញ្ញតោ បស្សតីតិ** យថា អបរិញ្ញាតាភិនិវេសោ ជនោ បស្សតិ, តតោ អញ្ញតោ បស្សតិ។ អបរិញ្ញាតាភិនិវេសោ ហិ ជនោ សព្ពនិមិត្តានិបិ អត្តតោ បស្សតិ។ បរិញ្ញាតាភិនិវេសោ បន អនត្តតោ បស្សតិ, នោ អត្តតោតិ ឯវំ ឥមស្មឹ សុត្តេ អនត្តលក្ខណមេវ កថិតំ។

៨. សម្ពហុលភិក្ខុសុត្តវណ្ណនា

៨១. អដ្ឋមេ **ឥធ នោតិ** ឯត្ថ **នោ**-ការោ និបាតមត្តមេវ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។ កេវលំ ឥធ ទុក្ខលក្ខណំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

៩. លោកបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា

៨២. នវមេ **លុជ្ជតីតិ** បលុជ្ជតិ ភិជ្ជតិ។ ឥធ អនិច្ចលក្ខណំ កថិតំ។

១០. ផគ្គុនបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា

៨៣. ទសមេ **ឆិន្នបបញ្ចេតិ** តណ្ហាបបញ្ចស្ស ឆិន្នត្តា ឆិន្នបបញ្ចេ។ **ឆិន្នវដុមេតិ** តណ្ហាវដុមស្សេវ ឆិន្នត្តា ឆិន្នវដុមេ។ កឹ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ? អតិក្កន្តពុទ្ធេហិ បរិហរិតានិ ចក្ខុសោតាទីនិ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ។ អថ វា សចេ មគ្គេ ភាវិតេបិ អនាគតេ ចក្ខុសោតាទិវដ្ដំ វឌ្ឍេយ្យ, តំ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតីតិ។

គិលានវគ្គោ អដ្ឋមោ។

៩. ឆន្នវគ្គោ

១. បលោកធម្មសុត្តវណ្ណនា

៨៤. ឆន្ទវគ្គស្ស បឋមេ **បលោកធម្មន្តិ** ភិជ្ជនកសភាវំ។ ឯវមេត្ថ អនិច្ចលក្ខណមេវ កថិតំ។

២. សុញ្ញតលោកសុត្តវណ្ណនា

៨៥. ទុតិយេ **អត្តនិយេនាតិ** អត្តនោ សន្តកេន បរិក្ខារេន។ ឯវមេត្ថ អនត្តលក្ខណមេវ កថិតំ។

៣. សំខិត្តធម្មសុត្តវណ្ណនា

៨៦. តតិយំ ខន្ធិយវគ្គេ អានន្ទោវាទេ (សំ. និ. ៣.៨៣) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វំ។

៤. ឆន្នសុត្តវណ្ណនា

៨៧. ចតុត្ថេ **ឆន្នោតិ** ឯវំនាមកោ ថេរោ, ន អភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តថេរោ។ **បដិសល្លានាតិ** ផលសមាបត្តិតោ។ **គិលានបុច្ឆកាតិ** គិលានុបដ្ឋាកា។ គិលានុបដ្ឋានំ នាម ពុទ្ធបសត្ថំ ពុទ្ធវណ្ណិតំ, តស្មា ឯវមាហ។ **សីសវេឋំ ទទេយ្យាតិ** សីសេ វេឋនំ សីសវេឋំ, តញ្ច ទទេយ្យ។ **សត្ថន្តិ** ជីវិតហារកសត្ថំ។ **នាវកង្ខាមីតិ** ន ឥច្ឆាមិ។ **បរិចិណ្ណោតិ** បរិចរិតោ។ **មនាបេនាតិ** មនវឌ្ឍនកេន កាយកម្មាទិនា។ ឯត្ថ ច សត្ត សេខា បរិចរន្តិ នាម, អរហា បរិចារី នាម, ភគវា បរិចិណ្ណោ នាម។

ឯតញ្ចិ, អាវុសោ, សាវកស្ស បតិរូបន្តិ, អាវុសោ, សាវកស្ស នាម ឯតំ អនុច្ឆវិកំ។ **អនុបវជ្ជន្តិ** អប្បវត្តិកំ អប្បដិសន្ធិកំ។ **បុច្ឆាវុសោ សារិបុត្ត, សុត្វា វេទិស្សាមាតិ** អយំ សាវកបវារណា នាម។ **ឯតំ មមាតិ**អាទីនិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគ្គាហវសេន វុត្តានិ។ **និរោធំ ទិស្វាតិ** ខយវយំ ញត្វា។ **នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តាតិ សមនុបស្សាមីតិ** អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ សមនុបស្សាមិ។ ឯត្តកេសុ ឋានេសុ ឆន្នត្ថេរោ សារិបុត្តត្ថេរេន បុច្ឆិតំ បញ្ហំ អរហត្តេ បក្ខិបិត្វា កថេសិ។ សារិបុត្តត្ថេរោ បន តស្ស បុថុជ្ជនភាវំ ញត្វាបិ តំ “បុថុជ្ជនោ”តិ វា “ខីណាសវោ”តិ វា អវត្វា តុណ្ហីយេវ អហោសិ។ចុន្ទត្ថេរោ បនស្ស បុថុជ្ជនភាវំ សញ្ញាបេស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា ឱវាទំ អទាសិ។

តត្ថ **តស្មាតិ** យស្មា មារណន្តិកំ វេទនំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ សត្ថំ អាហរាមីតិ វទតិ, តស្មា បុថុជ្ជនោ អាយស្មា, តេន ឥទម្បិ មនសិករោហីតិ ទីបេតិ។ យស្មា វា ឆន្នំ អាយតនានំ និរោធំ ទិស្វា ចក្ខាទីនិ តិណ្ណំ គាហានំ វសេន ន សមនុបស្សាមីតិ វទសិ។ តស្មា ឥទម្បិ តស្ស ភគវតោ សាសនំ អាយស្មតា មនសិកាតព្វន្តិបិ បុថុជ្ជនភាវមេវ ទីបេន្តោ វទតិ។ **និច្ចកប្បន្តិ** និច្ចកាលំ។ **និស្សិតស្សាតិ** តណ្ហាមានទិដ្ឋីហិ និស្សិតស្ស។ **ចលិតន្តិ** វិប្ផន្ទិតំ ហោតិ។ យថយិទំ អាយស្មតោ ឧប្បន្នំ វេទនំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តស្ស “អហំ វេទយាមិ, មម វេទនា”តិ អប្បហីនគ្គាហស្ស ឥទានិ វិប្ផន្ទិតំ ហោតិ, ឥមិនាបិ នំ “បុថុជ្ជនោវ ត្វ”ន្តិ វទតិ។

បស្សទ្ធីតិ កាយចិត្តបស្សទ្ធិ, កិលេសបស្សទ្ធិ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ **នតិយាតិ** តណ្ហានតិយា។ **អសតីតិ** ភវត្ថាយ អាលយនិកន្តិបរិយុដ្ឋានេ អសតិ។ **អាគតិគតិ ន ហោតីតិ** បដិសន្ធិវសេន អាគតិ នាម, ចុតិវសេន គមនំ នាម ន ហោតិ។ **ចុតូបបាតោតិ** ចវនវសេន ចុតិ, ឧបបជ្ជនវសេន ឧបបាតោ។ **នេវិធ ន ហុរំ ន ឧភយមន្តរេនាតិ** ន ឥធលោកេ ន បរលោកេ ន ឧភយត្ថ ហោតិ។ **ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សាតិ** វដ្ដទុក្ខកិលេសទុក្ខស្ស អយមេវ អន្តោ អយំ បរិច្ឆេទោ បរិវដុមភាវោ ហោតិ។ អយមេវ ហិ ឯត្ថ អត្ថោ។ យេ បន “ឧភយមន្តរេនា”តិ វចនំ គហេត្វា អន្តរាភវំ ឥច្ឆន្តិ, តេសំ វចនំ និរត្ថកំ។ អន្តរាភវស្ស ហិ ភាវោ អភិធម្មេ បដិក្ខិត្តោយេវ។ “អន្តរេនា”តិ វចនំ បន វិកប្បន្តរទីបនំ។ តស្មា អយមេត្ថ អត្ថោ – នេវ ឥធ ន ហុរំ, អបរោ វិកប្បោ ន ឧភយន្តិ។

សត្ថំ អាហរេសីតិ ជីវិតហារកសត្ថំ អាហរិ, អាហរិត្វា កណ្ឋនាឡំ ឆិន្ទិ។ អថស្ស តស្មិំ ខណេ មរណភយំ ឱក្កមិ, គតិនិមិត្តំ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ អត្តនោ បុថុជ្ជនភាវំ ញត្វា, សំវិគ្គចិត្តោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា, សង្ខារេ បរិគ្គណ្ហន្តោ អរហត្តំ បត្វា, សមសីសី ហុត្វា បរិនិព្ពុតោ។ **សម្មុខាយេវ អនុបវជ្ជតា ព្យាកតាតិ** កិញ្ចាបិ ឥទំ ថេរស្ស បុថុជ្ជនកាលេ ព្យាករណំ ហោតិ; ឯតេន បន ព្យាករណេន អនន្តរាយមស្ស បរិនិព្ពានំ អហោសិ។ តស្មា ភគវា តទេវ ព្យាករណំ គហេត្វា កថេសិ។

ឧបវជ្ជកុលានីតិ ឧបសង្កមិតព្ពកុលានិ។ ឥមិនា ថេរោ, “ភន្តេ, ឯវំ ឧបដ្ឋាកេសុ ច ឧបដ្ឋាយិកាសុ ច វិជ្ជមានាសុ សោ ភិក្ខុ តុម្ហាកំ សាសនេ បរិនិព្ពាយិស្សតី”តិ បុព្ពភាគបដិបត្តិយំ កុលសំសគ្គទោសំ ទស្សេន្តោ

បុច្ឆតិ។ អថស្ស ភគវា កុលេសុ សំសគ្គាភាវំ ទីបេន្តោ **ហោន្តិ ហេតេ សារិបុត្តា**តិអាទិមាហ។ ឥមស្មិំ កិរ ឋានេ ថេរស្ស កុលេសុ អសំសដ្ឋភាវោ បាកដោ អហោសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

៥-៦. បុណ្ណសុត្តាទិវណ្ណនា

៨៨-៨៩. បញ្ចមេ **តញ្ចេ**តិ តំ ចក្ខុញ្ចេវ រូបញ្ច។ **នន្ទិសមុទយា ទុក្ខសមុទយោ**តិ តណ្ហាយ សមោធានេន បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខស្ស សមោធានំ ហោតិ។ ឥតិ ឆសុ ទ្វារេសុ “នន្ទិសមុទយា ទុក្ខសមុទយោ”តិ ឥមិនា ទ្វិន្នំ សច្ចានំ វសេន វដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សេសិ។ ទុតិយនយេ **និរោធោ មត្តោ**តិ ទ្វិន្នំ សច្ចានំ វសេន វិវដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សេសិ។ **ឥមិនា ត្វំ បុណ្ណា**តិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ឯវំ តាវ វដ្ដវិវដ្ដវសេន ទេសនំ អរហត្តេ បក្ខិបិត្វា ឥទានិ បុណ្ណត្ថេរំ សត្តសុ ឋានេសុ សីហនាទំ នទាបេតុំ **ឥមិនា ត្វ**ន្តិអាទិមាហ។

ចណ្ឌាតិ ទុដ្ឋា កិព្ពិសា។ **ផរុសា**តិ កក្ខឡា **អក្កោសិស្សន្តី**តិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសិស្សន្តិ។ **បរិភាសិស្សន្តី**តិ “កឹ សមណោ នាម ត្វំ, ឥទញ្ចិទញ្ច តេ ករិស្សាមា”តិ តជ្ជេស្សន្តិ។ **ឯវមេត្ថា**តិ ឯវំ មយ្ហំ ឯត្ថ ភវិស្សតិ។ **ទណ្ឌេនា**តិ ចតុហត្ថទណ្ឌេន វា ខទិរទណ្ឌេន វា ឃដិកមុគ្គរេន វា។ **សត្ថេនា**តិ ឯកតោធារាទិនា សត្ថេន។ **សត្ថហារកំ បរិយេសន្តី**តិ ជីវិតហារកសត្ថំ បរិយេសន្តិ។ ឥទំ ថេរោ តតិយបារាជិកវត្ថុស្មិំ អសុភកថំ សុត្វា អត្តភាវេន ជិគុច្ឆន្តានំ ភិក្ខូនំ សត្ថហារកបរិយេសនំ សន្ធាយាហ។ **ទមូបសមេនា**តិ ឯត្ថ **ទមោ**តិ ឥន្ទ្រិយសំវរាទីនំ ឯតំ នាមំ។

> “សច្ចេន ទន្តោ ទមសា ឧបេតោ,
> វេទន្តគូ វុសិតព្រហ្មចរិយោ”តិ។ (សំ. និ. ១.១៩៥; សុ. និ. ៤៦៧) –

ឯត្ថ ហិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ ទមោតិ វុត្តោ។ “យទិ សច្ចា ទមា ចាគា, ខន្ត្យា ភិយ្យោធ វិជ្ជតី”តិ (សុ. និ. ១៩១; សំ. និ. ១.២៤៦) ឯត្ថ បញ្ញា ទមោតិ វុត្តា។ “ទានេន ទមេន សំយមេន សច្ចវជ្ជេនា”តិ (ទី. និ. ១.១៦៥; ម. និ. ២.២២៦) ឯត្ថ ឧបោសថកម្មំ ទមោតិ វុត្តំ។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ ខន្តិ ទមោតិ វេទិតព្ពោ។ **ឧបសមោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។

អថ ខោ អាយស្មា បុណ្ណោតិ កោ បនេស បុណ្ណោ, កស្មា ច បនេត្ថ គន្តុកាមោ អហោសីតិ? សុនាបរន្តវាសិកោ ឯវ ឯស, សាវត្ថិយំ បន អសប្បាយវិហារំ សល្លក្ខេត្វា តត្ថ គន្តុកាមោ អហោសិ។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – សុនាបរន្តរដ្ឋេ កិរ ឯកស្មិំ វាណិជគាមេ ឯតេ ទ្វេ ភាតរោ។ តេសុ កទាចិ ជេដ្ឋោ បញ្ច សកដសតានិ គហេត្វា ជនបទំ គន្ត្វា ភណ្ឌំ អាហរតិ, កទាចិ កនិដ្ឋោ។ ឥមស្មិំ បន សមយេ កនិដ្ឋំ ឃរេ ឋបេត្វា, ជេដ្ឋភាតិកោ បញ្ច សកដសតានិ គហេត្វា, ជនបទចារិកំ ចរន្តោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថិំ បត្វា, ជេតវនស្ស នាតិទូរេ សកដសត្ថំ និវេសេត្វា ភុត្តបាតរាសោ បរិជនបរិវុតោ ផាសុកដ្ឋានេ និសីទិ។

តេន ច សមយេន សាវត្ថិវាសិនោ ភុត្តបាតរាសា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ សុទ្ធុត្តរាសង្គា គន្ធបុប្ផាទិហត្ថា យេន ពុទ្ធោ, យេន ធម្មោ, យេន សង្ឃោ, តន្និន្នា តប្បោណា តប្បព្ភារា ហុត្វា, ទក្ខិណទ្វារេន និក្ខមិត្វា ជេតវនំ គច្ឆន្តិ។ សោ តេ ទិស្វា “កហំ ឥមេ គច្ឆន្តី”តិ ឯកំ មនុស្សំ បុច្ឆិ។ កឹ ត្វំ, អយ្យោ, ន ជានាសិ? លោកេ ពុទ្ធធម្មសង្ឃរតនានិ នាម ឧប្បន្នានិ, ឥច្ចេសោ មហាជនោ សត្ថុ សន្តិកំ ធម្មកថំ សោតុំ គច្ឆតីតិ។ តស្ស “ពុទ្ធោ”តិ វចនំ ឆវិចម្មាទីនិ ឆិន្ទិត្វា អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច អដ្ឋាសិ។ សោ អត្តនោ បរិជនបរិវុតោ តាយ បរិសាយ សទ្ធិំ វិហារំ គន្ត្វា, សត្ថុ មធុរស្សរេន ធម្មំ ទេសេន្តស្ស បរិសបរិយន្តេ ឋិតោ, ធម្មំ សុត្វា បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ អថ តថាគតេន កាលំ វិទិត្វា បរិសាយ ឧយ្យោជិតាយ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា, វន្ទិត្វា, ស្វាតនាយ និមន្តេត្វា, ទុតិយទិវសេ មណ្ឌបំ ការេត្វា, អាសនានិ បញ្ញាបេត្វា, ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា, ភុត្តបាតរាសោ ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ភណ្ឌាគារិកំ បក្កោសាបេត្វា, “ឯត្តកំ ភណ្ឌំ វិស្សជ្ជិតំ, ឯត្តកំ ភណ្ឌំ ន វិស្សជ្ជិត”ន្តិ សព្ពំ អាចិក្ខិត្វា, “ឥមំ សាបតេយ្យំ មយ្ហំ កនិដ្ឋស្ស ទេហី”តិ សព្ពំ និយ្យាតេត្វា, សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា, កម្មដ្ឋានបរាយណោ អហោសិ។

អថស្ស កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តស្ស កម្មដ្ឋានំ ន ឧបដ្ឋាតិ។ តតោ ចិន្តេសិ – “អយំ ជនបទោ មយ្ហំ អសប្បាយោ, យំនូនាហំ សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា សករដ្ឋមេវ គច្ឆេយ្យ”ន្តិ។ អថ បុព្ពណ្ហសមយេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា, សាយន្ហេ បដិសល្លានា វុដ្ឋហិត្វា, ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា, កម្មដ្ឋានំ កថាបេត្វា, សត្ត សីហនាទេ នទិត្វា, បក្កាមិ។ តេន វុត្តំ, “អថ ខោ អាយស្មា បុណ្ណោ…បេ… វិហរតី”តិ។

កត្ថ បនាយំ វិហាសីតិ? ចតូសុ ឋានេសុ វិហាសិ។ សុនាបរន្តរដ្ឋំ តាវ បវិសិត្វា ច **អជ្ជុហត្ថបព្ពតំ** នាម បត្វា វាណិជគាមំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ អថ នំ កនិដ្ឋភាតា សញ្ជានិត្វា ភិក្ខំ ទត្វា, “ភន្តេ, អញ្ញត្ថ អគន្ត្វា ឥធេវ វសថា”តិ បដិញ្ញំ ការេត្វា តត្ថេវ វសាបេសិ។

តតោ **សមុទ្ទគិរិវិហារំ** នាម អគមាសិ។ តត្ថ អយកន្តបាសាណេហិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា កតចង្កមោ អត្ថិ, កោចិ តំ ចង្កមិតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ តត្ថ សមុទ្ទវីចិយោ អាគន្ត្វា អយកន្តបាសាណេសុ បហរិត្វា មហាសទ្ទំ ករោន្តិ។ ថេរោ “កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តានំ ផាសុវិហារោ ហោតូ”តិ សមុទ្ទំ និស្សទ្ទំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។

តតោ **មាតុលគិរិំ** នាម អគមាសិ។ តត្ថាបិ សកុណសង្ឃោ ឧស្សន្នោ, រត្តិញ្ច ទិវា ច សទ្ទោ ឯកាពទ្ធោវ អហោសិ។ ថេរោ “ឥទំ ឋានំ ន ផាសុក”ន្តិ តតោ **មកុលការាមវិហារំ** នាម គតោ។ សោ វាណិជគាមស្ស នាតិទូរោ នច្ចាសន្នោ គមនាគមនសម្បន្នោ វិវិត្តោ អប្បសទ្ទោ។ ថេរោ “ឥមំ ឋានំ ផាសុក”ន្តិ តត្ថ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានចង្កមនាទីនិ ការេត្វា វស្សំ ឧបគច្ឆិ។ ឯវំ ចតូសុ ឋានេសុ វិហាសិ។

អថេកទិវសំ តស្មិំយេវ អន្តោវស្សេ បញ្ច វាណិជសតានិ “បរសមុទ្ទំ គច្ឆាមា”តិ នាវាយ ភណ្ឌំ បក្ខិបឹសុ។ នាវារោហនទិវសេ ថេរស្ស កនិដ្ឋភាតា ថេរំ ភោជេត្វា, ថេរស្ស សន្តិកេ សិក្ខាបទានិ គហេត្វា, វន្ទិត្វា, “ភន្តេ, សមុទ្ទោ នាម អសទ្ធេយ្យោ អនេកន្តរាយោ, អម្ហេ អាវជ្ជេយ្យាថា”តិ វត្វា នាវំ អារុហិ។ នាវា ឧត្តមជវេន គច្ឆមានា អញ្ញតរំ ទីបកំ បាបុណិ។ មនុស្សា “បាតរាសំ ករិស្សាមា”តិ ទីបកេ ឧត្តិណ្ណា។ តស្មិំ បន ទីបកេ អញ្ញំ កិញ្ចិ នត្ថិ, ចន្ទនវនមេវ អហោសិ។

អថេកោ វាសិយា រុក្ខំ អាកោដេត្វា លោហិតចន្ទនភាវំ ញត្វា អាហ – “ភោ, មយំ លាភត្ថាយ បរសមុទ្ទំ គច្ឆាម, ឥតោ ច ឧត្តរិ លាភោ នាម នត្ថិ, ចតុរង្គុលមត្តា ឃដិកា សតសហស្សំ អគ្ឃតិ។ ហារេតព្ពយុត្តកំ ភណ្ឌំ ហារេត្វា ចន្ទនស្ស បូរេស្សាមា”តិ តេ តថា ករឹសុ ។ ចន្ទនវនេ អធិវត្ថា អមនុស្សា កុជ្ឈិត្វា, “ឥមេហិ អម្ហាកំ ចន្ទនវនំ នាសិតំ ឃាតេស្សាម នេ”តិ ចិន្តេត្វា – “ឥធេវ ឃាតិតេសុ សព្ពំ ឯកកុណបំ ភវិស្សតិ, សមុទ្ទមជ្ឈេ នេសំ នាវំ ឱសីទេស្សាមា”តិ អាហំសុ។ អថ នេសំ នាវំ អារុយ្ហ មុហុត្តំ គតកាលេយេវ ឧប្បាតិកំ ឧដ្ឋបេត្វា សយម្បិ តេ អមនុស្សា ភយានកានិ រូបានិ ទស្សយឹសុ។ ភីតា មនុស្សា អត្តនោ អត្តនោ ទេវតានំ នមស្សន្តិ។ ថេរស្ស កនិដ្ឋោ ចូឡបុណ្ណកុដុម្ពិកោ “មយ្ហំ ភាតា អវស្សយោ ហោតូ”តិ ថេរស្ស នមស្សមានោ អដ្ឋាសិ។

ថេរោបិ កិរ តស្មិំយេវ ខណេ អាវជ្ជេត្វា, តេសំ ព្យសនុប្បត្តិំ ញត្វា, វេហាសំ ឧប្បតិត្វា, អភិមុខោ អដ្ឋាសិ។ អមនុស្សា ថេរំ ទិស្វាវ “អយ្យោ បុណ្ណត្ថេរោ ឯតី”តិ អបក្កមឹសុ, ឧប្បាតិកំ សន្និសីទិ។ ថេរោ “មា ភាយថា”តិ តេ អស្សាសេត្វា “កហំ គន្តុកាមត្ថា”តិ បុច្ឆិ។ ភន្តេ, អម្ហាកំ សកដ្ឋានមេវ គច្ឆាមាតិ។ ថេរោ នាវង្គណេ អក្កមិត្វា “ឯតេសំ ឥច្ឆិតដ្ឋានំ គច្ឆតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ។ វាណិជា សកដ្ឋានំ គន្ត្វា, តំ បវត្តិំ បុត្តទារស្ស អារោចេត្វា, “ឯថ ថេរំ សរណំ គច្ឆាមា”តិ បញ្ចសតាបិ អត្តនោ បញ្ចហិ មាតុគាមសតេហិ សទ្ធិំ តីសុ សរណេសុ បតិដ្ឋាយ ឧបាសកត្តំ បដិវេទេសុំ។ តតោ នាវាយ ភណ្ឌំ ឱតារេត្វា ថេរស្ស ឯកំ កោដ្ឋាសំ កត្វា, “អយំ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ កោដ្ឋាសោ”តិ អាហំសុ។ ថេរោ មយ្ហំ វិសុំ កោដ្ឋាសកិច្ចំ នត្ថិ។ សត្ថា បន តុម្ហេហិ ទិដ្ឋបុព្ពោតិ។ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ, ភន្តេតិ។ តេន ហិ ឥមិនា សត្ថុ មណ្ឌលមាឡំ ករោថ។ ឯវំ សត្ថារំ បស្សិស្សថាតិ។ តេ សាធុ, ភន្តេតិ។ តេន ច កោដ្ឋាសេន អត្តនោ ច កោដ្ឋាសេហិ មណ្ឌលមាឡំ កាតុំ អារភឹសុ។

សត្ថាបិ កិរ តំ អារទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ បរិភោគំ អកាសិ។ អារក្ខមនុស្សា រត្តិំ ឱភាសំ ទិស្វា, “មហេសក្ខា ទេវតា អត្ថី”តិ សញ្ញំ ករឹសុ។ ឧបាសកា មណ្ឌលមាឡញ្ច ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច សេនាសនានិ និដ្ឋាបេត្វា ទានសម្ភារំ សជ្ជេត្វា, “កតំ, ភន្តេ, អម្ហេហិ អត្តនោ កិច្ចំ, សត្ថារំ បក្កោសថា”តិ ថេរស្ស អារោចេសុំ។ ថេរោ សាយន្ហសមយេ ឥទ្ធិយា សាវត្ថិំ គន្ត្វា, “ភន្តេ, វាណិជគាមវាសិនោ តុម្ហេ ទដ្ឋុកាមា , តេសំ អនុកម្បំ ករោថា”តិ ភគវន្តំ យាចិ។ ភគវា អធិវាសេសិ។ ថេរោ សកដ្ឋានមេវ បច្ចាគតោ។

ភគវាបិ អានន្ទត្ថេរំ អាមន្តេសិ, “អានន្ទ, ស្វេ សុនាបរន្តេ វាណិជគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិស្សាម, ត្វំ ឯកូនបញ្ចសតានំ ភិក្ខូនំ សលាកំ ទេហី”តិ។ ថេរោ “សាធុ, ភន្តេ”តិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស តមត្ថំ អារោចេត្វា, “អាកាសចារី ភិក្ខូ សលាកំ គណ្ហន្តូ”តិ អាហ។ តំទិវសំ កុណ្ឌធានត្ថេរោ បឋមំ សលាកំ អគ្គហេសិ។ វាណិជគាមវាសិនោបិ “ស្វេ កិរ សត្ថា អាគមិស្សតី”តិ គាមមជ្ឈេ មណ្ឌបំ កត្វា ទានគ្គំ សជ្ជយឹសុ។ ភគវា បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា, គន្ធកុដឹ បវិសិត្វា, ផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា, និសីទិ។ សក្កស្ស បណ្ឌុកម្ពលសិលាសនំ ឧណ្ហំ អហោសិ។ សោ “កិំ ឥទ”ន្តិ អាវជ្ជេត្វា សត្ថុ សុនាបរន្តគមនំ ទិស្វា, វិស្សកម្មំ អាមន្តេសិ, “តាត, អជ្ជ ភគវា តឹសមត្តានិ យោជនសតានិ បិណ្ឌចារំ គមិស្សតិ។ បញ្ច កូដាគារសតានិ មាបេត្វា ជេតវនទ្វារកោដ្ឋកមត្ថកេ គមនសជ្ជានិ កត្វា

បបេហី”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ ភគវតោ កូដាគារំ ចតុមុខំ អហោសិ, ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានំ ទ្វិមុខានិ, សេសានិ ឯកមុខានិ, សត្ថា គន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា បដិបាដិយា បឋិតកូដាគារេសុ ធុរកូដាគារំ បាវិសិ។ ទ្វេ អគ្គសាវកេ អាទឹ កត្វា ឯកូនបញ្ចភិក្ខុសតានិបិ កូដាគារគតានិ អហេសុំ។ ឯកំ តុច្ឆំ កូដាគារំ អហោសិ, បញ្ចបិ កូដាគារសតានិ អាកាសេ ឧប្បត្តឹសុ។

សត្ថា **សច្ចពន្ធបព្ពតំ** នាម បត្វា កូដាគារំ អាកាសេ ឋបេសិ។ តស្មឹ បព្ពតេ សច្ចពន្ធោ នាម មិច្ឆាទិដ្ឋិក តាបសោ មហាជនំ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ ឧគ្គណ្ហាបេន្តោ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ ហុត្វា វសតិ, អព្ភន្តរេ ចស្ស អន្តោចាដិយំ បទីបោ វិយ អរហត្តផលស្ស ឧបនិស្សយោ ជលតិ។ តំ ទិស្វា “ធម្មមស្ស កថេស្សាមី”តិ គន្ត្វា ធម្មំ ទេសេសិ។ តាបសោ ទេសនាបរិយោសានេ អរហត្តំ បាបុណិ។ មគ្គេនេវស្ស អភិញ្ញា អាគតា។ សោ ឯហិភិក្ខុ ហុត្វា ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរោ តុច្ឆកូដាគារំ បាវិសិ។

ភគវា កូដាគារគតេហិ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ វាណិជគាមំ គន្ត្វា, កូដាគារានិ អទិស្សមានកានិ កត្វា, វាណិជគាមំ បាវិសិ។ វាណិជា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា សត្ថារំ មកុលការាមំ នយឹសុ។ សត្ថា មណ្ឌលមាឡំ បាវិសិ។ មហាជនោ យាវ សត្ថា ភត្តទរថំ បដិប្បស្សម្ភេតិ, តាវ បាតរាសំ កត្វា ឧបោសថង្គានិ សមាទាយ ពហុំ គន្ធញ្ច បុប្ផញ្ច អាទាយ ធម្មស្សវនត្ថាយ អារាមំ បច្ចាគមាសិ។ សត្ថា ធម្មំ ទេសេសិ។ មហាជនស្ស ពន្ធនមោក្ខោ ជាតោ, មហន្តំ ពុទ្ធកោលាហលំ អហោសិ។

សត្ថា មហាជនស្ស សង្គហត្ថាយ សត្តាហំ តត្ថេវ វសិ, អរុណំ បន មហាគន្ធកុដិយំយេវ ឧដ្ឋបេសិ។ សត្តាហម្បិ ធម្មទេសនាបរិយោសានេ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ តត្ថ សត្តាហំ វសិត្វា, វាណិជគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា, “ត្វំ ឥធេវ វសាហី”តិ បុណ្ណត្ថេរំ និវត្តេត្វា អន្តរេ **នម្មទានទី** នាម អត្ថិ, តស្សា តីរំ អគមាសិ។ នម្មទា នាគរាជា សត្ថុ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា, នាគភវនំ បវេសេត្វា, តិណ្ណំ រតនានំ សក្ការំ អកាសិ។ សត្ថា តស្ស ធម្មំ កថេត្វា នាគភវនា និក្ខមិ។ សោ “មយ្ហំ, ភន្តេ, បរិចរិតព្ពំ ទេថា”តិ យាចិ។ ភគវា នម្មទានទីតីរេ បទចេតិយំ ទស្សេសិ។ តំ វីចីសុ អាគតាសុ បិធីយតិ, គតាសុ វិវរីយតិ។ មហាសក្ការបត្តំ អហោសិ។ សត្ថា តតោ និក្ខមិត្វា សច្ចពន្ធបព្ពតំ គន្ត្វា សច្ចពន្ធំ អាហ – “តយា មហាជនោ អបាយមគ្គេ ឱតារិតោ។ ត្វំ ឥធេវ វសិត្វា, ឯតេសំ លទ្ធឹ វិស្សជ្ជាបេត្វា, និព្ពានមគ្គេ បតិដ្ឋាបេហី”តិ។ សោបិ បរិចរិតព្ពំ យាចិ។ សត្ថា ឃនបិដ្ឋិបាសាណេ អល្លមត្តិកបិណ្ឌម្ហិ លញ្ឆនំ វិយ បទចេតិយំ ទស្សេសិ។ តតោ ជេតវនមេវ គតោ។ ឯតមត្ថំ សន្ធាយ **តេនេវ អន្តរវស្សេនា**តិអាទិ វុត្តំ។

បរិនិព្ពាយីតិ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។ មហាជនោ ថេរស្ស សត្ត ទិវសានិ សរីរបូជំ កត្វា, ពហូនិ គន្ធកដ្ឋានិ សមោធានេត្វា, សរីរំ ឈាបេត្វា ធាតុយោ អាទាយ ចេតិយំ អកាសិ។ **សម្ពហុលា ភិក្ខូ**តិ ថេរស្ស អាឡាហនដ្ឋានេ ឋិតភិក្ខូ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានមេវ។

៧-៨. បឋមឯជាសុត្តាទិវណ្ណនា

៩០-៩១. សត្តមេ **ឯជា**តិ តណ្ហា។ សា ហិ ចលនដ្ឋេន ឯជាតិ វុច្ចតិ។ សាវ អាពាធនដ្ឋេន **រោគោ**, អន្តោទុស្សនដ្ឋេន **គណ្ឌោ**, និកន្តនដ្ឋេន **សល្លំ។ តស្មា**តិ យស្មា ឯជា រោគោ ចេវ គណ្ឌោ ច សល្លញ្ច, តស្មា។ **ចក្ខុំ ន មញ្ញេយ្យា**តិអាទិ វុត្តនយមេវ, ឥធាបិ សព្ពំ ហេដ្ឋា គហិតមេវ សំកឌ្ឍិត្វា ទស្សិតំ។ អដ្ឋមំ វុត្តនយមេវ។

៩-១០. បឋមទ្វយសុត្តាទិវណ្ណនា

៩២-៩៣. នវមេ **ទ្វយ**ន្តិ ទ្វេ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ។ ទសមេ **ឥត្ថេតំ ទ្វយ**ន្តិ ឯវមេតំ ទ្វយំ។ **ចលញ្ចេវ ព្យថញ្ចា**តិ អត្តនោ សភាវេន អសណ្ឋហនតោ ចលតិ ចេវ ព្យថតិ ច។ **យោបិ ហេតុ យោបិ បច្ចយោ**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស វត្ថារម្មណំ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច។ **កុតោ និច្ចំ ភវិស្សតី**តិ កេន ការណេន និច្ចំ ភវិស្សតិ។ យថា បន ទាសស្ស ទាសិយា កុច្ឆិស្មឹ ជាតោ បុត្តោ បរោវ ទាសោ ហោតិ, ឯវំ អនិច្ចមេវ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សង្គតី**តិ សហគតិ។ **សន្និបាតោ**តិ ឯកតោ សន្និបតនំ។ **សមវាយោ**តិ ឯកតោ សមាគមោ។ **អយំ វុច្ចតិ ចក្ខុសម្ផស្សោ**តិ ឥមិនា សង្គតិសន្និបាតសមវាយសង្ខាតេន បច្ចយេន ឧប្បន្នត្តា បច្ចយនាមេនេវ សង្គតិ សន្និបាតោ សមវាយោតិ អយំ វុច្ចតិ ចក្ខុសម្ផស្សោ។

សោបិ ហេតូតិ ផស្សស្ស វត្ថុ អារម្មណំ សហជាតា តយោ ខន្ធាតិ អយំ ហេតុ។ **ផុដ្ឋោ**តិ ឧបយោគត្ថេ បច្ចត្តំ, ផស្សេន ផុដ្ឋមេវ គោចរំ វេទនា វេទេតិ, ចេតនា ចេតេតិ, សញ្ញា សញ្ជានាតីតិ អត្ថោ។ ផុដ្ឋោតិ វា ផស្សសមង្គី

បុគ្គលោ, ផស្សេន ផុដ្ឋារម្មណមេវ វេទនាទីហិ វេទេតិ ចេតេតិ សញ្ជានាតីតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ សមតឹសក្ខន្ធា កថិតា ហោន្តិ។ កថំ? ចក្ខុទ្វារេ តាវ វត្ថុ ចេវ អារម្មណញ្ច រូបក្ខន្ធោ, ផុដ្ឋោ វេទេតីតិ វេទនាក្ខន្ធោ, ចេតេតីតិ សង្ខារក្ខន្ធោ, សញ្ជានាតីតិ សញ្ញាក្ខន្ធោ, វិជានាតីតិ វិញ្ញាណក្ខន្ធោតិ។ សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ មនោទ្វារេបិ ហិ វត្ថុរូបំ ឯកន្តតោ រូបក្ខន្ធោ, រូបេ បន អារម្មណេ សតិ អារម្មណម្បិ រូបក្ខន្ធោតិ ឆ បញ្ចកាតឹស ហោន្តិ។ សង្ខេបេន បនេតេ ឆសុបិ ទ្វារេសុ បញ្ចេវ ខន្ធាតិ សប្បច្ចយេ បញ្ចក្ខន្ធេ អនិច្ចាតិ វិត្ថារេត្វា វុច្ចមានេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន ឥទំ សុត្តំ ទេសិតន្តិ។

ឆន្នវគ្គោ នវមោ។

១០. សឡវគ្គោ

១. អទន្តអគុត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៤. សឡវគ្គស្ស បឋមេ **អទន្តា**តិ អទមិតា។ **អគុត្តា**តិ អគោបិតា។ **អរក្ខិតា**តិ ន រក្ខិតា។ **អសំវុតា**តិ អបិហិតា។ **ទុក្ខាធិវាហា ហោន្តី**តិ នេរយិកាទិភេទំ អធិកទុក្ខំ អាវហនកា ហោន្តិ។ **សុខាធិវាហា ហោន្តី**តិ ឈានមគ្គផលប្បភេទំ អធិកសុខំ អាវហនកា ហោន្តិ។ អធិវហាតិបិ បាឋោ, ឯសេវត្ថោ។

សឡេវាតិ ឆ ឯវ។ **អសំវុតោ យត្ថ ទុក្ខំ និគច្ឆតី**តិ យេសុ អាយតនេសុ សំវររហិតោ ទុក្ខំ បាបុណាតិ។ **តេសញ្ច យេ សំវរណំ អវេទិសុ**ន្តិ យេ តេសំ អាយតនានំ សំវរំ វិន្ទឹសុ បដិលភឹសុ។ **វិហរន្តានវស្សុតា**តិ វិហរន្តិ អនវស្សុតា អតិន្តា។

អសាទិតញ្ច សាទុន្តិ អស្សាទវន្តញ្ច មធុរញ្ច។ **ផស្សទ្វយំ សុខទុក្ខេ ឧបេក្ខេ**តិ សុខផស្សញ្ច ទុក្ខផស្សញ្ចាតិ ឥទំ ផស្សទ្វយំ ឧបេក្ខេ, ឧបេក្ខាមេវេត្ថ ឧប្បាទេយ្យាតិ អត្ថោ។ ផស្សទ្វយំ សុខទុក្ខំ ឧបេក្ខោតិ វា បាឋោ, ផស្សហេតុកំ សុខទុក្ខំ ឧបេក្ខោ, សុខេ អនុរោធំ ទុក្ខេ ច វិរោធំ អនុប្បាទេន្តោ ឧបេក្ខកោ ភវេយ្យាតិបិ អត្ថោ។ **អនានុរុទ្ធោ អវិរុទ្ធោ កេនចី**តិ កេនចិ សទ្ធឹ នេវ អនុរុទ្ធោ ន វិរុទ្ធោ ភវេយ្យ។

បបញ្ចសញ្ញាតិ កិលេសសញ្ញាយ បបញ្ចសញ្ញា នាម ហុត្វា។ **ឥតរីតរា នរា**តិ លាមកសត្តា **បបញ្ចយន្តា ឧបយន្តី**តិ បបញ្ចយមានា វដ្ដំ ឧបគច្ឆន្តិ។ **សញ្ញិនោ**តិ សសញ្ញា សត្តា។ **មនោមយំ គេហសិតញ្ច សព្ព**ន្តិ សព្ពមេវ បញ្ចកាមគុណគេហនិស្សិតំ មនោមយំ វិតក្កំ។ **បនុជ្ជា**តិ បនុទិត្វា នីហរិត្វា។ **នេក្ខម្មសិតំ ឥរីយតី**តិ ទព្ពជាតិកោ ភិក្ខុ នេក្ខម្មសិតំ ឥរិយេន ឥរិយតិ។

ឆស្សុ យទា សុភាវិតោតិ ឆសុ អារម្មណេសុ យទា សុដ្ឋុ ភាវិតោ។ **ផុដ្ឋស្ស ចិត្តំ ន វិកម្បតេ ក្វចី**តិ សុខផស្សេន វា ទុក្ខផស្សេន វា ផុដ្ឋស្ស កិស្មិញ្ចិ ចិត្តំ ន កម្បតិ ន វេធតិ។ **ភវត្ថ ជាតិមរណស្ស បារគា**តិ ជាតិមរណានំ បារំ និព្ពានំ គមកា ហោថ។

២. មាលុក្យបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៨៥. ទុតិយេ **មាលុក្យបុត្តោ**តិ មាលុក្យព្រាហ្មណិយា បុត្តោ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មឹ តាវ ឱវាទយាចនេ។ ឥមិនា ថេរំ អបសាទេតិបិ ឧស្សាទេតិបិ។ កថំ? អយំ កិរ ទហរកាលេ រូបាទីសុ បមជ្ជិត្វា បច្ឆា មហល្លកកាលេ អរញ្ញវាសំ បត្ថេន្តោ កម្មដ្ឋានំ យាចតិ។ អថ ភគវា “ឯត្ថ ទហរេ កឹ វក្ខាម? មាលុក្យបុត្តោ វិយ តុម្ហេបិ តរុណកាលេ បមជ្ជិត្វា មហល្លកកាលេ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ ករេយ្យាថា”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ភណន្តោ ថេរំ អបសាទេតិ នាម។

យស្មា បន ថេរោ មហល្លកកាលេបិ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ កាតុកាមោ, តស្មា ភគវា “ឯត្ថ ទហរេ កឹ វក្ខាម? អយំ អម្ហាកំ មាលុក្យបុត្តោ មហល្លកកាលេបិ អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ កត្តុកាមោ កម្មដ្ឋានំ យាចតិ, តុម្ហេ នាម តរុណកាលេបិ វីរិយំ ន ករោថា”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ភណន្តោ ថេរំ ឧស្សាទេតិ នាម។

យត្រ ហិ នាមាតិ យោ នាម។ **កិញ្ចាបាហ**ន្តិ កិញ្ចាបិ “អហំ មហល្លកោ”តិ ញាតំ។ យទិ អហំ មហល្លកោ, មហល្លកោ សមានោបិ សក្ខិស្សាមិ សមណធម្មំ កាតុំ, ទេសេតុ មេ, ភន្តេ, ភគវាតិ អធិប្បាយេន មហល្លកភាវំ អនុគ្គណ្ហន្តោ ឱវាទញ្ច បសំសន្តោ ឯវមាហ។

អទិដ្ឋា អទិដ្ឋបុព្ពាតិ ឥមស្មឹ អត្តភាវេ អទិដ្ឋា អតីតេបិ អទិដ្ឋបុព្ពា។ **ន ច បស្សសី**តិ ឯតរហិបិ ន បស្សសិ។ **ន ច តេ ហោតិ បស្សេយ្យន្តិ** ឯវំ សមន្នាហារោបិ តេ យត្ថ នត្ថិ, អបិ នុ តេ តត្ថ ឆន្ទោ វា រាគោ វា ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ បុច្ឆតិ។

ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តន្តិ រូបាយតនេ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ ភវិស្សតិ។ ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ហិ រូបេ រូបមត្តមេវ បស្សតិ, ន និច្ចាទិសភាវំ, ឥតិ សេសវិញ្ញាណេហិបិ មេ ឯត្ថ ទិដ្ឋមត្តមេវ ចិត្តំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ អថ វា ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋំ នាម ចក្ខុវិញ្ញាណំ, រូបេ រូបវិជាននន្តិ អត្ថោ។ **មត្តា**តិ បមាណំ, ទិដ្ឋំ មត្តា អស្សាតិ ទិដ្ឋមត្តំ, ចិត្តំ, ចក្ខុវិញ្ញាណមត្តមេវ មេ ចិត្តំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា អាបាថគតរូបេ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ន រជ្ជតិ ន ទុស្សតិ ន មុយ្ហតិ, ឯវំ រាគាទិវិរហេន ចក្ខុវិញ្ញាណមត្តមេវ ជវនំ ភវិស្សតិ, ចក្ខុវិញ្ញាណបមាណេនេវ ជវនំ ឋបេស្សាមីតិ។ អថ វា ទិដ្ឋំ នាម ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិដ្ឋរូបំ, ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋមត្តំ នាម តត្ថេវ ឧប្បន្នំ សម្បដិច្ឆនសន្តីរណវោដ្ឋព្ពនសង្ខាតំ ចិត្តត្តយំ។ យថា តំ ន រជ្ជតិ, ន ទុស្សតិ, ន មុយ្ហតិ, ឯវំ អាបាថគតេ រូបេ តេនេវ សម្បដិច្ឆនាទិប្បមាណេន ជវនំ ឧប្បាទេស្សាមិ, នាហំ តំ បមាណំ អតិក្កមិត្វា រជ្ជនាទិវសេន ឧប្បជ្ជិតុំ ទស្សាមីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ឯសេវ នយោ **សុតមុតេសុ**។

វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តន្តិ ឯត្ថ បន វិញ្ញាតំ នាម មនោទ្វារាវជ្ជនេន វិញ្ញាតារម្មណំ, តស្មិំ វិញ្ញាតេ វិញ្ញាតមត្តន្តិ អាវជ្ជនបមាណំ។ យថា អាវជ្ជនេន ន រជ្ជតិ ន ទុស្សតិ ន មុយ្ហតិ, ឯវំ រជ្ជនាទិវសេន ឧប្បជ្ជិតុំ អទត្វា អាវជ្ជនបមាណេនេវ ចិត្តំ ឋបេស្សាមីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

យតោតិ យទា។ **តតោ**តិ តទា។ **ន តេនា**តិ តេន រាគេន វា រត្តោ, ទោសេន វា ទុដ្ឋោ, មោហេន វា មូឡ្ហោ ន ភវិស្សតិ។ **តតោ ត្វំ មាលុក្យបុត្ត ន តត្ថា**តិ យទា ត្វំ តេន រាគេន វា ទោសមោហេហិ វា រត្តោ វា ទុដ្ឋោ វា មូឡ្ហោ វា ន ភវិស្សសិ, តទា ត្វំ ន តត្ថ តស្មិំ ទិដ្ឋេ វា សុតមុតវិញ្ញាតេ វា បដិពទ្ធោ អល្លីនោ បតិដ្ឋិតោ នាម ភវិស្សសិ។ **នេវិធា**តិអាទិ វុត្តត្ថមេវ។

សតិ មុដ្ឋាតិ សតិ នដ្ឋា។ **តញ្ច អជ្ឈោសា**តិ តំ អារម្មណំ គិលិត្វា។ **អភិជ្ឈា ច វិហេសា ចា**តិ អភិជ្ឈាយ ច វិហឹសាយ ច។ អថ វា "តស្ស វឌ្ឍន្តី"តិ បទេនាបិ សទ្ធិំ យោជេតព្ពំ, អភិជ្ឈា ច វិហេសា ចាតិ ឥមេបិ ទ្វេ ធម្មា តស្ស វឌ្ឍន្តីតិ អត្ថោ។

ចិត្តមស្សូបហញ្ញតីតិ អភិជ្ឈាវិហេសាហិ អស្ស ចិត្តំ ឧបហញ្ញតិ។ **អាចិនតោ**តិ អាចិនន្តស្ស។ **អារា និព្ពាន វុច្ចតី**តិ ឯវរូបស្ស បុគ្គលស្ស និព្ពានំ នាម ទូរេ បវុច្ចតិ។ **ឃត្វា**តិ ឃាយិត្វា។ **ភោត្វា**តិ ភុត្វា សាយិត្វា លេហិត្វា។ **ផុស្សា**តិ ផុសិត្វា។ **បដិស្សតោ**តិ បដិស្សតិសង្ខាតាយ សតិយា យុត្តោ។ **សេវតោ ចាបិ វេទន**ន្តិ ចតុមគ្គសម្បយុត្តំ និព្ពត្តិតលោកុត្តរវេទនំ សេវន្តស្ស។ **ខីយតី**តិ ខយំ គច្ឆតិ។ កឹ តំ? ទុក្ខម្បិ កិលេសជាតម្បិ។ **អញ្ញតរោ**តិ អសីតិយា មហាសាវកានំ អព្ភន្តរោ ឯកោ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ គាថាហិបិ វដ្ដវិវដ្ដមេវ កថិតំ។

៣. បរិហានធម្មសុត្តវណ្ណនា

៩៦. តតិយេ **បរិហានធម្ម**ន្តិ បរិហានសភាវំ។ **អភិភាយតនានី**តិ អភិភវិតានិ អាយតនានិ។ **សរសង្កប្បា**តិ ឯត្ថ សរន្តីតិ សរា, ធាវន្តីតិ អត្ថោ។ សរា ច តេ សង្កប្បា ច **សរសង្កប្បា**។ **សំយោជនិយា**តិ ពន្ធនិយា ពន្ធនស្ស បច្ចយភូតា។ **តញ្ចេ ភិក្ខូ**តិ តំ ឯវំ ឧប្បន្នំ កិលេសជាតំ, តំ វា អារម្មណំ។ **អធិវាសេតី**តិ ចិត្តេ អារោបេត្វា វាសេតិ។ **នប្បជហតី**តិ ឆន្ទរាគប្បហានេន ន បជហតិ។ ឯវំ សព្ពបទេហិ យោជេតព្ពំ។ **អភិភាយតនញ្ហេតំ វុត្តំ ភគវតា**តិ ឯតំ ពុទ្ធេន ភគវតា អភិភវិតំ អាយតនន្តិ កថិតំ។ ឥធ ធម្មំ បុច្ឆិត្វា វិភជន្តេន បុគ្គលេន ធម្មោ ទស្សិតោ។

៤. បមាទវិហារីសុត្តវណ្ណនា

៩៧. ចតុត្ថេ **អសំវុតស្សា**តិ អបិហិតស្ស ន បិទហិត្វា សញ្ញាទិត្វា ឋបិតស្ស។ **ព្យាសិញ្ចតី**តិ វិអាសិញ្ចតិ, កិលេសតិន្តំ ហុត្វា វត្តតិ។ **បាមោជ្ជ**ន្តិ ទុព្ពលបីតិ។ **បីតី**តិ ពលវបីតិ។ **បស្សទ្ធី**តិ ទរថបស្សទ្ធិ។ **ធម្មា ន បាតុភវន្តី**តិ សមថវិបស្សនាធម្មា ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ បុគ្គលំ បុច្ឆិត្វា វិភជន្តេន ធម្មេន បុគ្គលោ ទស្សិតោ។

៥. សំវរសុត្តវណ្ណនា

៩៨. បញ្ចមេ **កថញ្ច, ភិក្ខវេ, អស្សវោ**តិ ឥទំ មគ្គកុសលស្ស វាមំ មុញ្ចិត្វា ទក្ខិណំ គណ្ហេយ្យាសីតិ បឋមំ បហាតព្ពមគ្គក្ខានំ វិយ ឧទ្ទេសក្កមេន អវត្វា ទេសនាកុសលតាយ បឋមំ បហាតព្ពធម្មក្ខានវសេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥធ ធម្មំ បុច្ឆិត្វា ធម្មោវ វិភត្តោ។

៦. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

៩៩. ឆដ្ឋេ **សមាធិ**ន្តិ ចិត្តេកគ្គតំ។ ឥទញ្ហិ សុត្តំ ចិត្តេកគ្គតាយ បរិហាយមានេ ទិស្វា, “ឥមេសំ ចិត្តេកគ្គតំ លភន្តានំ កម្មដ្ឋានំ ផាតឹ គមិស្សតី”តិ ញត្វា កថិតំ។

៧. បដិសល្លានសុត្តវណ្ណនា

១០០. សត្តមេ **បដិសល្លាន**ន្តិ កាយវិវេកំ។ ឥទញ្ហិ សុត្តំ កាយវិវេកេន បរិហាយមានេ ទិស្វា, “ឥមេសំ កាយវិវេកំ លភន្តានំ កម្មដ្ឋានំ ផាតឹ គមិស្សតី”តិ ញត្វា កថិតំ។

៨-៩. បឋមនតុម្ហាកំសុត្តាទិវណ្ណនា

១០១-១០២. អដ្ឋមំ ឧបមាយ បរិវារេត្វា កថិតេ ពុជ្ឈនកានំ, នវមំ សុទ្ធិកវសេនេវ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយវសេន វុត្តំ។ អត្ថោ បន ឧភយត្ថាបិ ខន្ធិយវគ្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វោ។

១០. ឧទកសុត្តវណ្ណនា

១០៣. ទសមេ **ឧទកោ សុទ**ន្តិ ឯត្ថ **សុទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ **ឧទកោ**តិ តស្ស នាមំ។ **ឥទំ ជាតុ វេទគូ**តិ ឯត្ថ **ឥទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ អថ វា ឥទំ មម វចនំ សុណាថាតិ ទីបេន្តោ ឯវមាហ។ **ជាតុ វេទគូ**តិ អហំ ឯកំសេនេវ វេទគូ, វេទសង្ខាតេន ញាណេន នេយ្យេសុ គតោ, វេទំ វា គតោ អធិគតោ, បណ្ឌិតោហមស្មីតិ អត្ថោ។ **សព្ពជី**តិ ឯកំសេន សព្ពវដ្តំ ជិនិត្វា អភិភវិត្វា ឋិតោស្មីតិ វទតិ។ **អបលិខតំ គណ្ឌមូល**ន្តិ អបលិខតំ ទុក្ខមូលំ។ **បលិខណិ**ន្តិ បលិខតំ មយា, ខនិត្វា ឋិតោស្មីតិ ទីបេតិ។

មាតាបេត្តិកសម្ភវស្សាតិ មាតិតោ ច បិតិតោ ច និព្ពត្តេន មាតាបេត្តិកេន សុក្កសោណិតេន សម្ភូតស្ស។ **ឱទនកុម្មាសូបចយស្សា**តិ ឱទនេន ចេវ កុម្មាសេន ច ឧបចិតស្ស វឌ្ឍិតស្ស។ **អនិច្ចុច្ឆាទនបរិមទ្ទនភេទនវិទ្ធំសនធម្មស្សា**តិ ឯត្ថ អយំ កាយោ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចធម្មោ , ទុគ្គន្ធវិឃាតត្ថាយ តនុវិលេបនេន ឧច្ឆាទនធម្មោ, អង្គបច្ចង្គាពាធវិនោទនត្ថាយ ខុទ្ទកសម្ពាហនេន បរិមទ្ទនធម្មោ, ទហរកាលេ វា ឩរូសុ សយាបេត្វា គព្ភាវសេន ទុស្សណ្ឋិតានំ តេសំ តេសំ អង្គានំ សណ្ឋានសម្បាទនត្ថំ អញ្ឆនបីឡនាទីនំ វសេន បរិមទ្ទនធម្មោ, ឯវំ បរិហរិតោបិ ច ភេទនវិទ្ធំសនធម្មោ ភិជ្ជតិ ចេវ វិកិរតិ ច, ឯវំ សភាវោតិ អត្ថោ។

តត្ថ មាតាបេត្តិកសម្ភវឱទនកុម្មាសូបចយបរិមទ្ទនបទេហិ វឌ្ឍិ កថិតា, អនិច្ចភេទនវិទ្ធំសនបទេហិ បរិហានិ។ បុរិមេហិ វា តីហិ សមុទយោ, បច្ឆិមេហិ អត្ថង្គមោតិ។ ឯវំ ចាតុមហាភូតិកស្ស កាយស្ស វឌ្ឍិបរិហានិនិព្ពត្តិភេទា ទស្សិតា។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សទ្ធវគ្គោ ទសមោ។

ទុតិយោ បណ្ណាសកោ។

១១. យោគក្ខេមិវគ្គោ

១. យោគក្ខេមិសុត្តវណ្ណនា

១០៤. យោគក្ខេមិវគ្គស្ស បឋមេ **យោគក្ខេមិបរិយាយ**ន្តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមិនោ ការណភូតំ។ **ធម្មបរិយាយ**ន្តិ ធម្មការណំ។ **អក្ខាសិ យោគ**ន្តិ យុត្តិំ កថេសិ។ **តស្មា**តិ កស្មា? កឹ អក្ខាតត្តា, ឧទាហុ បហីនត្តាតិ? បហីនត្តា។ ន ហិ អក្ខានេន យោគក្ខេមិ នាម ហោតិ។

២-១០. ឧបាទាយសុត្តាទិវណ្ណនា

១០៥-១១៣. ទុតិយេ វេទនាសុខទុក្ខំ កថិតំ, តំ បន វិបាកសុខទុក្ខំ វដ្ដតិ។ តតិយេ **ទុក្ខស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខស្ស។ ចតុត្ថេ **លោកស្សា**តិ សង្ខារលោកស្ស។ បញ្ចមាទីសុ យំ វត្តព្ពំ សិយា, តំ ខន្ធិយវគ្គេ វុត្តនយមេវ។

យោគក្ខេមិវគ្គោ ឯកាទសមោ។

១២. លោកកាមគុណវគ្គោ

១-២. បឋមមារបាសសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៤-១១៥. លោកកាមគុណវគ្គស្ស បឋមេ **អាវាសគតោ**តិ វសនដ្ឋានំ គតោ។ **មារស្ស វសំ គតោ**តិ តិវិធស្សាបិ មារស្ស វសំ គតោ។ **បដិមុក្ក’ស្ស មារបាសោ**តិ អស្ស គីវាយ មារបាសោ បដិមុក្កោ បវេសិតោ។ ទុតិយំ ឧត្តានមេវ។

៣. លោកន្តគមនសុត្តវណ្ណនា

១១៦. តតិយេ **លោកស្សា**តិ ចក្កវាឡលោកស្ស។ **លោកស្ស អន្ត**ន្តិ សង្ខារលោកស្ស អន្តំ។ **វិហារំ បាវិសី**តិ “មយិ វិហារំ បវិដ្ឋេ ឥមេ ភិក្ខូ, ឥមំ ឧទ្ទេសំ អានន្ទំ បុច្ឆិស្សន្តិ, សោ ច តេសំ មម សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សំសន្ទិត្វា កថេស្សតិ។ តតោ នំ ថោមេស្សាមិ, មម ថោមនំ សុត្វា ភិក្ខូ អានន្ទំ ឧបសង្កមិតព្ពំ, វចនញ្ចស្ស សោតព្ពំ សទ្ធាតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ, តំ នេសំ ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា”តិ ចិន្តេត្វា សំខិត្តេន ភាសិតស្ស វិត្ថារេន អត្ថំ អវិភជិត្វាវ និសិន្នាសនេ អន្តរហិតោ គន្ធកុដិយំ បាតុរហោសិ។ តេន វុត្តំ “ឧដ្ឋាយាសនា វិហារំ បាវិសី”តិ។

សត្ថុ ចេវ សំវណ្ណិតោតិ សត្ថារា ច បសត្ថោ។ **វិញ្ញូន**ន្តិ ឥទម្បិ ករណត្ថេ សាមិវចនំ, បណ្ឌិតេហិ សព្រហ្មចារីហិ ច សម្ភាវិតោតិ អត្ថោ។ **បហោតី**តិ សក្កោតិ។ **អតិក្កម្មេវ មូលំ អតិក្កម្មេវ ខន្ធ**ន្តិ សារោ នាម មូលេ វា ខន្ធេ វា ភវេយ្យ, តម្បិ អតិក្កមិត្វាតិ អត្ថោ។ **ឯវំសម្បទមិទ**ន្តិ ឯវំសម្បត្តិកំ, ឯទិសន្តិ អត្ថោ។ **អតិសិត្វា**តិ អតិក្កមិត្វា។ **ជានំ ជានាតី**តិ ជានិតព្ពមេវ ជានាតិ។ **បស្សំ បស្សតី**តិ បស្សិតព្ពមេវ បស្សតិ។ យថា វា ឯកច្ចោ វិបរីតំ គណ្ហន្តោ ជានន្តោបិ ន ជានាតិ, បស្សន្តោបិ ន បស្សតិ, ន ឯវំ ភគវា។ ភគវា បន ជានន្តោ ជានាតិ, បស្សន្តោ បស្សតិយេវ។ ស្វាយំ ទស្សនបរិណាយកដ្ឋេន **ចក្ខុភូតោ**។ វិទិតករណដ្ឋេន **ញាណភូតោ** ។ អវិបរីតសភាវដ្ឋេន បរិយត្តិធម្មបវត្តនតោ វា ហទយេន ចិន្តេត្វា វាចាយ និច្ឆារិតធម្មមយោតិ **ធម្មភូតោ**។ សេដ្ឋដ្ឋេន **ព្រហ្មភូតោ**។ អថ វា ចក្ខុ វិយ ភូតោតិ ចក្ខុភូតោ។ ឯវមេតេសុ បទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ស្វាយំ ធម្មស្ស វត្តនតោ **វត្តា**។ បវត្តនតោ **បវត្តា**។ អត្ថំ នីហរិត្វា នីហរិត្វា ទស្សនសមត្ថតាយ **អត្ថស្ស និន្នេតា**។ អមតាធិគមាយ បដិបត្តឹ ទេសេតីតិ **អមតស្ស ទាតា**។

អគរុំ ករិត្វាតិ បុនប្បុនំ យាចាបេន្តោបិ ហិ គរុំ ករោតិ នាម។ អត្តនោ សេក្ខបដិសម្ភិទាញាណេ ឋត្វា សិនេរុបាទតោ វាលិកំ ឧទ្ធរមានោ វិយ ទុព្ពិញ្ញេយ្យំ កត្វា កថេន្តោបិ គរុំ ករោតិយេវ នាម។ ឯវំ អកត្វា អម្ហេ បុនប្បុនំ អយាចាបេត្វា សុវិញ្ញេយ្យម្បិ នោ កត្វា កថេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

យំ ខោ វោតិ យំ ខោ តុម្ហាកំ។ **ចក្ខុនា ខោ, អាវុសោ, លោកស្មឹ លោកសញ្ញី ហោតិ លោកមានី**តិ ចក្ខុញ្ហិ លោកេ អប្បហីនទិដ្ឋិ បុថុជ្ជនោ សត្តលោកវសេន លោកោតិ សញ្ជានាតិ ចេវ មញ្ញតិ ច, តថា ចក្កវាឡលោកវសេន។ ន ហិ អញ្ញត្រ ចក្ខាទីហិ ទ្វាទសាយតនេហិ តស្ស សា សញ្ញា វា មានោ វា ឧប្បជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ, “ចក្ខុនា ខោ, អាវុសោ, លោកស្មឹ លោកសញ្ញី ហោតិ លោកមានី”តិ។ ឥមស្ស ច លោកស្ស គមនេន អន្តោ នាម ញាតុំ វា ទដ្ឋុំ វា បត្តុំ វា ន សក្កា។ លុជ្ជនដ្ឋេន បន តស្សេវ ចក្ខាទិភេទស្ស លោកស្ស និព្ពានសង្ខាតំ អន្តំ អប្បត្វា វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តកិរិយា នាម នត្ថីតិ វេទិតព្ពា។

ឯវំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥទានិ “សាវកេន បញ្ហោ កថិតោតិ មា និក្កង្ខា អហុវត្ថ, អយំ ភគវា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណតុលំ គហេត្វា និសិន្នោ។ ឥច្ឆមានា តមេវ ឧបសង្កមិត្វា និក្កង្ខា ហោថា”តិ ឧយ្យោជេន្តោ **អាកង្ខមានា បនា**តិអាទិមាហ។

ឥមេហិ អាការេហីតិ ឥមេហិ ការណេហិ ចក្កវាឡលោកស្ស អន្តាភាវការណេហិ ចេវ សង្ខារលោកស្ស អន្តាបត្តិការណេហិ ច។ **ឥមេហិ បទេហី**តិ ឥមេហិ អក្ខរសម្បិណ្ឌនេហិ។ **ព្យញ្ជនេហី**តិ បាដិយេក្កអក្ខរេហិ។

បណ្ឌិតោតិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ។ ចតូហិ ការណេហិ បណ្ឌិតោ ធាតុកុសលោ អាយតនកុសលោ បច្ចយាការកុសលោ ការណាការណកុសលោតិ។ **មហាបញ្ញោ**តិ មហន្តេ អត្ថេ មហន្តេ ធម្មេ មហន្តា និរុត្តិយោ មហន្តានិ បដិភានានិ បដិគ្គណ្ហនសមត្ថតាយ មហាបញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **យថា តំ អានន្ទេនា**តិ យថា អានន្ទេន ព្យាកតំ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យថា អានន្ទេន តំ ព្យាកតំ, អហម្បិ តំ ឯវមេវ ព្យាករេយ្យន្តិ អត្ថោ។

៤. កាមគុណសុត្តវណ្ណនា

១១៧. ចតុត្ថេ **យេ មេ**តិ យេ មម។ **ចេតសោ សម្ផុដ្ឋបុព្ពា**តិ ចិត្តេន អនុភូតបុព្ពា។ **តត្រ មេ ចិត្តំ ពហុលំ គច្ឆមានំ គច្ឆេយ្យា**តិ តេសុ បាសាទត្តយតិវិធនាដកាទិភេទសម្បត្តិវសេន អនុភូតបុព្ពេសុ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ពហូសុ វារេសុ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ ទីបេតិ។ **បច្ចុប្បន្នេសុ វា**តិ ឥធ បធានចរិយកាលេ ឆព្ពស្សានិ សុបុប្ផិតវនសណ្ឌាទីនំ ទិជគណាទីនំ វសេន ទិដ្ឋសុតាទិភេទំ មនោរមារម្មណំ កាមគុណំ គត្វា ទស្សេន្តោ "ឯវរូបេសុ បច្ចុប្បន្នេសុ វា ពហុលំ ឧប្បជ្ជេយ្យា"តិ ទស្សេតិ។ **អប្បំ វា អនាគតេសូ**តិ អនាគតេ "មេត្តេយ្យោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, សង្ខោ នាម រាជា, កេតុមតី នាម រាជធានី"តិអាទិវសេន (ទី. និ. ៣.១០៦) បរិត្តកមេវ អនាគតេសុ កាមគុណេសុ ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ ទស្សេតិ។ **តត្រ មេ អត្តរូបេនា**តិ តត្រ មយា អត្តនោ ហិតកាមជាតិកេន។ **អប្បមាទោ**តិ សាតច្ចកិរិយា បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ចិត្តស្ស អវោស្សគ្គោ។ **សតី**តិ អារម្មណបរិគ្គហិតសតិ។ **អារក្ខោ**តិ អយំ អប្បមាទោ ច សតិ ច ចេតសោ អារក្ខោ ករណីយោ, ឯវំ មេ អហោសីតិ ទស្សេតិ, អារក្ខត្ថាយ ឥមេ ទ្វេ ធម្មា កាតព្ពាតិ វុត្តំ ហោតិ។

តស្មាតិហ, ភិក្ខវេ, សេ អាយតនេ វេទិតព្ពេតិ យស្មា ចេតសោ អារក្ខត្ថាយ អប្បមាទោ ច សតិ ច កាតព្ពា, យស្មា តស្មិំ អាយតនេ វិទិតេ អប្បមាទេន វា សតិយា វា កាតព្ពំ នត្ថិ, តស្មា សេ អាយតនេ វេទិតព្ពេ, តំ ការណំ ជានិតព្ពន្តិ អត្ថោ។ **សឡាយតននិរោធ**ន្តិ សឡាយតននិរោធោ វុច្ចតិ និព្ពានំ, តំ សន្ធាយ ភាសិតន្តិ អត្ថោ។ និព្ពានស្មិញ្ហិ ចក្ខុអាទីនិ ចេវ និរុជ្ឈន្តិ រូបសញ្ញាទយោ ច និរុជ្ឈន្តីតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៥-៦. សក្កបញ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា

១១៨-១១៩. បញ្ចមេ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ។ **បរិនិព្ពាយន្តី**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយន្តិ។ **តន្និស្សិតំ វិញ្ញាណំ ហោតី**តិ តណ្ហានិស្សិតំ កម្មវិញ្ញាណំ ហោតិ ។ **តទុបាទាន**ន្តិ តំគហណំ, តណ្ហាគហណេន សហគតំ វិញ្ញាណំ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានមេវ។

៧. សារិបុត្តសទ្ធិវិហារិកសុត្តវណ្ណនា

១២០. សត្តមេ **សន្តានេស្សតី**តិ ឃដេស្សតិ, យោគវិច្ឆេទមស្ស បាបុណិតុំ ន ទស្សតិ។

៨. រាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនា

១២១. អដ្ឋមេ **វិមុត្តិបរិបាចនិយា**តិ វិមុត្តិំ បរិបាចេន្តីតិ វិមុត្តិបរិបាចនិយា។ **ធម្មា**តិ បន្នរស ធម្មា, តេ សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនំ វិសុទ្ធិករណវសេន វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ –

> "អស្សទ្ធេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, សទ្ធេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, បសាទនីយេ សុត្តន្តេ បច្ចវេក្ខតោ, ឥមេហិ តីហាការេហិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ កុសីតេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, អារទ្ធវីរិយេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, សម្មប្បធានេ បច្ចវេក្ខតោ, ឥមេហិ តីហាការេហិ វីរិយិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ មុដ្ឋស្សតី បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, ឧបដ្ឋិតស្សតី បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ , សតិបដ្ឋានេ បច្ចវេក្ខតោ, ឥមេហិ តីហាការេហិ សតិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ អសមាហិតេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, សមាហិតេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, ឈានវិមោក្ខេ បច្ចវេក្ខតោ, ឥមេហិ តីហាការេហិ សមាធិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ ទុប្បញ្ញេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, បញ្ញវន្តេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ, គម្ភីរញាណចរិយំ បច្ចវេក្ខតោ, ឥមេហិ តីហាការេហិ បញ្ញិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ ឥតិ ឥមេ បញ្ច បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, បញ្ច បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ , បញ្ច សុត្តន្តេ បច្ចវេក្ខតោ, ឥមេហិ បន្នរសហិ អាការេហិ ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិសុជ្ឈន្តី"តិ (បដិ. ម. ១.១៨៤)។

អបរេបិ បន្នរស ធម្មា វិមុត្តិបរិបាចនិយា – សទ្ធាបញ្ចមានិ ឥន្ទ្រិយានិ, អនិច្ចសញ្ញា, អនិច្ចេ ទុក្ខសញ្ញា, ទុក្ខេ អនត្តសញ្ញា, បហានសញ្ញា, វិរាគសញ្ញាតិ ឥមា បញ្ច និព្ពេធភាគិយា សញ្ញា, មេឃិយត្ថេរស្ស កថិតា កល្យាណមិត្តតាទយោ បញ្ច ធម្មាតិ (ឧទា. ៣១)។ កាយេ បន វេលាយ ភគវតោ ឯតទហោសីតិ? បច្ចូសសមយេ លោកំ វោលោកេន្តស្ស។

អនេកានិ ទេវតាសហស្សានីតិ អាយស្មតា រាហុលេន បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ បាទមូលេ បាលិតនាគរាជកាលេ បត្ថនំ បដ្ឋបេន្តេន សទ្ធិំ បត្ថនំ បដ្ឋបិតទេវតាសុ បន កាចិ ភុម្មដ្ឋកា ទេវតា, កាចិ អន្តលិក្ខដ្ឋកា, កាចិ ចាតុមហារាជិកា, កាចិ ទេវលោកេ, កាចិ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តា។ ឥមស្មិំ បន ទិវសេ សព្ពាបិ តា ឯកដ្ឋានេ អន្ធវនស្មិំយេវ សន្និបតិតា, តា សន្ធាយាហ – “អនេកានិ ទេវតាសហស្សានី”តិ។ **ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ឥមស្មិំ សុត្តេ ចត្តារោ ច មគ្គា ចត្តារិ ច ផលានិ ធម្មចក្ខុន្តិ វេទិតព្ពានិ។ តត្ថ ហិ កាចិ ទេវតា សោតាបន្នា អហេសុំ, កាចិ សកទាគាមី, អនាគាមី, ខីណាសវា។ តាសញ្ច បន ទេវតានំ ឯត្តកាតិ គណនវសេន បរិច្ឆេទោ នត្ថិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

៩-១០. សំយោជនិយធម្មសុត្តាទិវណ្ណនា

១២២-១២៣. នវមទសមានិ ឥដ្ឋារម្មណវសេន កថិយមានេ ពុជ្ឈនកានំ វសេន វុត្តានីតិ។

លោកកាមគុណវគ្គោ ទ្វាទសមោ។

១៣. គហបតិវគ្គោ

១-៣. វេសាលីសុត្តាទិវណ្ណនា

១២៤-១២៦. គហបតិវគ្គស្ស បឋមេ **ឧគ្គោ**តិ បណីតទាយកានំ អគ្គឧគ្គោ, សោ ភគវតា “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ បណីតទាយកានំ យទិទំ ឧគ្គោ គហបតី”តិ ឯវំ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ សេសមេតេសុ ចេវ ទ្វីសុ, តតិយេ ច វុត្តត្ថមេវ។

៤-៥. ភារទ្វាជសុត្តាទិវណ្ណនា

១២៧-១២៨. ចតុត្ថេ បិណ្ឌំ ឧលមានោ បរិយេសមានោ បព្ពជិតោតិ **បិណ្ឌោលោ**។ សោ កិរ បរិជិណ្ណភោគោ ព្រាហ្មណោ អហោសិ។ អថ ភិក្ខុសង្ឃស្ស លាភសក្ការំ ទិស្វា បិណ្ឌត្ថាយ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតោ។ សោ មហន្តំ កបល្លបត្តំ គហេត្វា ចរតិ, តេន កបល្លបូរំ យាគុំ បិវតិ, កបល្លបូរេ បូវេ ខាទតិ, កបល្លបូរំ ភត្តំ ភុញ្ជតិ។ អថស្ស មហគ្ឃសភាវំ សត្ថុ អារោចយឹសុ។ សត្ថា តស្ស បត្តត្ថវិកំ នានុជានិ។ ហេដ្ឋាមញ្ចេ បត្តំ និក្កុជ្ជិត្វា ឋបេតិ។ សោ ឋបេន្តោបិ ឃំសន្តោវ បណាមេត្វា ឋបេតិ, គណ្ហន្តោបិ ឃំសន្តោវ អាកឌ្ឍិត្វា គណ្ហាតិ។ តំ គច្ឆន្តេ កាលេ ឃំសនេន បរិក្ខីណំ នាឡិកោទនមត្តមេវ គណ្ហនកំ ជាតំ។ តតោ សត្ថុ អារោចេសុំ, អថស្ស សត្ថា បត្តត្ថវិកំ អនុជានិ។ ថេរោ អបរេន សមយេន ឥន្ទ្រិយភាវនំ ភាវេត្វា អគ្គផលេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាសិ។ ឥតិ សោ បិណ្ឌត្ថាយ បព្ពជិតត្តា បិណ្ឌោលោ, គោត្តេន បន ភារទ្វាជោតិ ឧភយំ ឯកតោ កត្វា **បិណ្ឌោលភារទ្វាជោ**តិ វុច្ចតិ។

ឧបសង្កមីតិ ឧគ្គតុគ្គតេហិ មហាអមច្ចេហិ បរិវុតោ ឧបសង្កមិ។ ថេរោ កិរ ឯកទិវសំ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចោ និទាឃសមយេ សីតបានេ ទិវាវិហារំ និសីទិស្សាមីតិ អាកាសេន គន្ត្វា គង្គាតីរេ ឧទេនស្ស រញ្ញោ ឧទបានំ នាម ឧយ្យានំ អត្ថិ, តត្ថ បវិសិត្វា អញ្ញតរស្មិំ រុក្ខមូលេ ទិវាវិហារំ និសីទិ សីតេន ឧទកវាតេន ពីជិយមានោ។

ឧទេនោបិ ខោ នាម រាជា សត្តាហំ មហាបានំ បិវិត្វា សត្តមេ ទិវសេ ឧយ្យានំ បដិជគ្គាបេត្វា មហាជនបរិវារោ ឧយ្យានំ គន្ត្វា មង្គលសិលាបដ្ដេ អត្ថតាយ សេយ្យាយ និបជ្ជិ។ តស្ស ឯកា បរិចារិកា បាទេ សម្ពាហមានា និសិន្នា។ រាជា កមេន និទ្ទំ ឱក្កមិ។ តស្មិំ និទ្ទំ ឱក្កន្តេ នាដកិត្ថិយោ “យស្សត្ថាយ មយំ គីតាទីនិ បយោជេយ្យាម, សោ និទ្ទំ ឧបគតោ, ន ច និទ្ទាកាលេ មហាសទ្ទំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ អត្តនោ អត្តនោ តូរិយានិ ឋបេត្វា ឧយ្យានំ បក្កន្តា។ តា តត្ថ តត្ថ ផលាផលានិ ខាទមានា បុប្ផានិ បិឡន្ធមានា វិចរន្តិយោ ថេរំ ទិស្វា “មា សទ្ទំ ករិត្ថា”តិ អញ្ញមញ្ញំ និវារយមានា វន្ទិត្វា និសីទឹសុ។ ថេរោ “ឥស្សា បហាតព្ពា, មច្ឆេរំ វិនោទេតព្ព”ន្តិអាទិនា នយេន តាសំ អនុរូបំ ធម្មកថំ កថេសិ។

សាបិ ខោ រញ្ញោ បាទេ សម្ពាហមានា និសិន្នា ឥត្ថី បាទេ ចាលេត្វា រាជានំ បពោធេសិ។ សោ “កហំ គតា គតា”តិ បុច្ឆិ។ កឹ តាស់ តុម្ហេហិ? តា ឯកំ សមណំ បរិវារេត្វា និសិន្នាតិ។ រាជា កុទ្ធោ ឧទ្ធនេ បក្ខិត្តលោណំ វិយ តដតដាយមានោ ឧដ្ឋហិត្វា “តម្ពកិបិល្លិកាហិ នំ ខាទាបេស្សាមិ”តិ គច្ឆន្តោ ឯកស្មឹ អសោករុក្ខេ តម្ពកិបិល្លិកានំ បុដំ ទិស្វា ហត្ថេនាកឌ្ឍិត្វា សាខំ គណ្ហិតុំ នាសក្ខិ។ កិបិល្លិកបុដោ ឆិជ្ជិត្វា រញ្ញោ សីសេ បតិ, សកលសរីរំ សាលិថុសេហិ បរិកិណ្ណំ វិយ ទណ្ឌទីបិកាហិ ឧយ្ហមានំ វិយ ច អហោសិ។ ថេរោ រញ្ញោ បទុដ្ឋភាវំ ញត្វា ឥទ្ធិយា អាកាសំ បក្ខន្ទិ។ តាបិ ឥត្ថិយោ ឧដ្ឋាយ រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា សរីរំ បុញ្ឆន្តិយោ វិយ ភូមិយំ បតិតបតិតា កិបិល្លិកាយោ គហេត្វា សរីរេ ខិបមានា សព្ពា មុខសត្តីហិ វិជ្ឈឹសុ – “កឹ នាមេតំ, អញ្ញេ រាជានោ បព្ពជិតេ ទិស្វា វន្ទន្តិ, បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, អយំ បន រាជា កិបិល្លិកបុដំ សីសេ ភិន្ទិតុកាមោ ជាតោ”តិ។

រាជា អត្តនោ អបរាធំ ទិស្វា ឧយ្យានបាលំ បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆិ – “កឹ ឯស បព្ពជិតោ? អញ្ញេសុបិ ទិវសេសុ ឥធ អាគច្ឆតី”តិ? អាម, ទេវាតិ។ ឥធ តុំ អាគតទិវសេ មយ្ហំ អារោចេយ្យាសីតិ។ ថេរោបិ កតិបាហេនេវ បុន អាគន្ត្វា រុក្ខមូលេ និសីទិ។ ឧយ្យានបាលោ ទិស្វា – “មហន្តោ មេ អយំ បណ្ណាការោ”តិ វេគេន គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា ឧដ្ឋហិត្វា សង្ខបណវាទិសទ្ទំ និវារេត្វា ឧត្តតុត្តគេហិ អមច្ចេហិ សទ្ធឹ ឧយ្យានំ អគមាសិ។ តេន វុត្តំ “ឧបសង្កមី”តិ។

អនិកីឡិតាវិនោ កាមេសូតិ យា កាមេសុ កាមកីឡា, តំ អកីឡិតបុព្ពា, អបរិភុត្តកាមាតិ អត្ថោ។ **អទ្ធានញ្ច អាបាទេន្តី**តិ បវេណឹ បដិបាទេន្តិ, ទីឃរត្តំ អនុពន្ធាបេន្តិ។ **មាតុមត្តីសូ**តិ មាតុបមាណាសុ។ លោក ស្មិញ្ហិ មាតា ភគិនី ធីតាតិ ឥទំ តិវិធំ គរុការម្មណំ នាម , ឥតិ គរុការម្មណេ ឧបនិពន្ធំ ចិត្តំ វិមោចេតុំ ន លភតីតិ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ អថស្ស តេន បញ្ហេន ចិត្តំ អនោតរន្តំ ទិស្វា ភគវតា បដិកូលមនសិការវសេន ចិត្តូបនិពន្ធនត្ថំ វុត្តំ ទ្វត្តឹសាការកម្មដ្ឋានំ កថេសិ។

អភាវិតកាយាតិ អភាវិតបញ្ចទ្វារិកកាយា។ **តេសំ តំ ទុក្ករំ ហោតី**តិ តេសំ តំ អសុភកម្មដ្ឋានំ ភាវេតុំ ទុក្ករំ ហោតិ។ ឥតិស្ស ឥមិនាបិ ចិត្តំ អនោតរន្តំ ទិស្វា ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ កថេសិ ។ ឥន្ទ្រិយសំវរស្មិញ្ហិ ឧបនិពន្ធចិត្តំ វិហេឋេតុំ ន លភតិ។ រាជា តំ សុត្វា តត្ថ ឱតិណ្ណចិត្តោ **អច្ឆរិយំ, ភោ ភារទ្វាជា**តិអាទិមាហ។

អរក្ខិតេនេវ កាយេនាតិអាទីសុ ហត្ថបាទេ កីឡាបេន្តោ គីវំ បរិវត្តេន្តោ កាយំ ន រក្ខតិ នាម, នានប្បការំ ទុដ្ឋុល្លំ កថេន្តោ វចនំ ន រក្ខតិ នាម, កាមវិតក្កាទយោ វិតក្កេន្តោ ចិត្តំ ន រក្ខតិ នាម។ **រក្ខិតេនេវ កាយេនា**តិអាទីសុ វុត្តវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អតិវិយ មំ តស្មឹ សមយេ លោភធម្មា បរិសហន្តីតិ មំ តស្មឹ សមយេ អតិក្កមិត្វា លោភោ អធិភវតីតិ អត្ថោ។ **ឧបដ្ឋិតាយ សតិយា**តិ កាយគតាយ សតិយា សុបដ្ឋិតាយ។ **ន មំ តថា តស្មឹ សមយេ**តិ តស្មឹ សមយេ មំ យថា បុព្ពេ, ន តថា លោភោ អតិក្កមិត្វា ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **បរិសហន្តី**តិ បទស្ស ឧប្បជ្ជន្តីតិបិ អត្ថោយេវ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ តយោ កាយា កថិតា។ កថំ ? “ឥមមេវ កាយ”ន្តិ ឯត្ថ ហិ ករជកាយោ កថិតោ, “ភាវិតកាយោ”តិ ឯត្ថ បញ្ចទ្វារិកកាយោ, “រក្ខិតេនេវ កាយេនា”តិ ឯត្ថ ចោបនកាយោ, កាយវិញ្ញត្តីតិ អត្ថោ។ បញ្ចមំ ឧត្តានមេវ។

៦. ឃោសិតសុត្តវណ្ណនា

១២៨. ឆដ្ឋេ **រូបា ច មនាបា**តិ រូបា ច មនាបា សំវិជ្ជន្តិ។ **ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ចា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ច សំវិជ្ជតិ។ **សុខវេទនិយំ ផស្ស**ន្តិ ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តំ ឧបនិស្សយវសេន ជវនកាលេ សុខវេទនាយ បច្ចយភូតំ ផស្សំ។ **សុខា វេទនា**តិ ឯកំ ផស្សំ បដិច្ច ជវនវសេន សុខវេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ តេវីសតិ ធាតុយោ កថិតា។ កថំ? ឯត្ថ ហិ ចក្ខុបសាទោ ចក្ខុធាតុ, តស្ស អារម្មណំ រូបធាតុ, ចក្ខុវិញ្ញាណំ វិញ្ញាណធាតុ, ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា សហជាតា តយោ ខន្ធា ធម្មធាតុ, ឯវំ បញ្ចសុ ទ្វារេសុ ចតុន្នំ ចតុន្នំ វសេន វីសតិ។ មនោទ្វារេ “មនោធាតូ”តិ អាវជ្ជនចិត្តំ គហិតំ, អារម្មណញ្ចេវ ហទយវត្ថុ ច ធម្មធាតុ, វត្ថុនិស្សិតំ មនោវិញ្ញាណធាតូតិ ឯវំ តេវីសតិ ហោន្តិ។ ឯវំ តេវីសតិយា ធាតូនំ វសេន ធាតុនានត្តំ វុត្តំ ភគវតាតិ ទស្សេតិ។

៧-៨. ហាលិទ្ទិកានិសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣០-១៣១. សត្តមេ **មនាបំ ឥត្ថេតន្តិ បជានាតី**តិ យំ អនេន មនាបំ រូបំ ទិដ្ឋំ, តំ ឥត្ថេតន្តិ ឯវមេតំ មនាបមេវ តន្តិ បជានាតិ។ **ចក្ខុវិញ្ញាណំ សុខវេទនិយញ្ច ផស្សំ បដិច្ចា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណញ្ចេវ, យោ ច ឧបនិស្សយកោដិយា វា អនន្តរកោដិយា វា សមនន្តរកោដិយា វា សម្បយុត្តកោដិយា វា សុខវេទនាយ បច្ចយោ ផស្សោ, តំ សុខវេទនិយំ ផស្សញ្ច បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ សុខវេទនាតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ ឥតិ ឥមេសុ ទ្វីសុ សុត្តេសុ កិរិយាមនោវិញ្ញាណធាតុ អាវជ្ជនកិច្ចា, មនោធាតុយេវ វា សមានា មនោធាតុនាមេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ អដ្ឋមំ ឧត្តានមេវ។

៨. លោហិច្ចសុត្តវណ្ណនា

១៣២. នវមេ **មក្ករកតេ**តិ ឯវំនាមកេ នគរេ **អរញ្ញកុដិកាយ**ន្តិ អរញ្ញេ កតាយ បាដិយេក្កាយ កុដិយំ, ន វិហារបច្ចន្តកុដិយំ។ **មាណវកា**តិ យេបិ តត្ថ មហល្លកា, តេ មហល្លកកាលេបិ អន្តេវាសិកតាយ មាណវកាត្វេវ វុត្តា។ **តេនុបសង្កមីសូ**តិ បាតោ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហិត្វា សាយំ "អាចរិយស្ស កដ្ឋានិ អាហរិស្សាមា"តិ អរញ្ញំ បវិសិត្វា វិចរន្តា យេន សា កុដិកា, តេនុបសង្កមីសុ។ **បរិតោ បរិតោ កុដិកាយា**តិ តស្សា កុដិកាយ សមន្តតោ សមន្តតោ។ **សេលេយ្យកានី**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស បិដ្ឋឹ គហេត្វា លង្ឃិត្វា ឥតោ ចិតោ ចង្កមនកីឡនានិ។

មុណ្ឌកាតិអាទីសុ មុណ្ឌេ មុណ្ឌាតិ, សមណេ ច សមណាតិ វត្តុំ វដ្ដេយ្យ, ឥមេ បន ហីឡេន្តា "មុណ្ឌកា សមណកា"តិ អាហំសុ។ **ឥព្ភា**តិ គហបតិកា។ **កណ្ហា**តិ កណ្ហា, កាឡកាតិ អត្ថោ។ **ពន្ធុបាទាបច្ចា**តិ ឯត្ថ **ពន្ធូ**តិ ព្រហ្មា អធិប្បេតោ។ តញ្ហិ ព្រាហ្មណា បិតាមហោតិ វោហរន្តិ។ បាទានំ អបច្ចា បាទាបច្ចា, ព្រហ្មុនោ បិដ្ឋិបាទតោ ជាតាតិ អធិប្បាយោ។ តេសំ កិរ អយំ លទ្ធិ "ព្រាហ្មណា ព្រហ្មុនោ មុខតោ និក្ខន្តា, ខត្តិយា ឧរតោ, វេស្សា នាភិតោ, សុទ្ទា ជាណុតោ, សមណា បិដ្ឋិបាទតោ"តិ។ **ភរតកាន**ន្តិ កុដិម្ពិកានំ។ កុដិម្ពិកា ហិ យស្មា រដ្ឋំ ភរន្តិ, តស្មា ភរតាតិ វុច្ចន្តិ។ ឥមេ បន បរិភវំ កត្វា វទមានា "ភរតកាន"ន្តិ អាហំសុ។

វិហារា និក្ខមិត្វាតិ "រត្តិដ្ឋកាបរិច្ឆន្នេ រជតបដ្ដសន្និភសមវិប្បកិណ្ណវាលិកេ រមណីយេ បរិវេណេ កដ្ឋកលាបេ ពន្ធិត្វា ខិបមានា វាលិកំ អាលុឡេត្វា, ហត្ថេន ហត្ថំ អាទាយ បណ្ណកុដឹ បរិយាយន្តា 'ឥមេ ឥមេសំ ភរតកានំ សក្កតា, ឥមេ ឥមេសំ ភរតកានំ សក្កតា'តិ បុនប្បុនំ វិរវន្តា អតិវិយ ឥមេ មាណវកា កីឡំ ករោន្តិ, វិហារេ ភិក្ខូនំ អត្ថិភាវម្បិ ន ជានន្តិ, ទស្សេស្សាមិ នេសំ ភិក្ខូនំ អត្ថិភាវ"ន្តិ ចិន្តេត្វា បណ្ណកុដិតោ និក្ខមិ។

សីលុត្តមា បុព្ពតរា អហេសុន្តិ គុណវន្តានំ គុណេ កថិតេ និគ្គុណានំ គុណាភាវោ បាកដោវ ភវិស្សតីតិ បោរាណកព្រាហ្មណានំ គុណេ កថេន្តោ ឯវមាហ។ តត្ថ **សីលុត្តមា**តិ សីលជេដ្ឋកា។ សីលញ្ហិ តេសំ ឧត្តមំ, ន ជាតិគោត្តំ។ **យេ បុរាណំ សរន្តី**តិ យេ បោរាណកំ ព្រាហ្មណធម្មំ សរន្តិ។ **អភិភុយ្យ កោធ**ន្តិ កោធំ អភិភវិត្វា តេសំ ទ្វារានិ សុគុត្តានិ សុរក្ខិតានិ អហេសុំ។ **ធម្មេ ច ឈានេ ច រតា**តិ ទសវិធេ កុសលកម្មបថធម្មេ អដ្ឋសមាបត្តិឈានេសុ ច រតា។

ឯវំ បោរាណានំ គុណំ កថេត្វា អថេតរហិ ព្រាហ្មណានំ មានំ និម្មទ្ទេន្តោ **ឥមេ ច វោក្កម្ម ជបាមសេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វោក្កម្មា**តិ ឯតេហិ គុណេហិ អបក្កមិត្វា។ **ជបាមសេ**តិ មយំ ជបាម សជ្ឈាយាមាតិ ឯត្តកេនេវ ព្រាហ្មណម្ហាតិ មញ្ញមានា ព្រាហ្មណា មយន្តិ ឥមិនា គោត្តេន មត្តា ហុត្វា **វិសមំ ចរន្តិ,** វិសមានិ កាយកម្មាទីនិ ករោន្តីតិ អត្ថោ។ **បុថុអត្តទណ្ឌា**តិ បុថុ អត្តា ទណ្ឌា ឯតេហីតិ បុថុអត្តទណ្ឌា, គហិតនានាវិធទណ្ឌាតិ អត្ថោ។ **សតណ្ហាតណ្ហេសូ**តិ សតណ្ហនិត្តណ្ហេសុ។ **អគុត្តទ្វារស្ស ភវន្តិ មោឃា**តិ អសំវុតទ្វារស្ស សព្ពេបិ វតសមាទានា មោឃា ភវន្តីតិ ទីបេតិ។ យថា កិន្តិ? **សុបិនេវ លទ្ធំ បុរិសស្ស វិត្ត**ន្តិ យថា សុបិនេ បុរិសស្ស លទ្ធំ មណិមុត្តាទិនានាវិធំ វិត្តំ មោឃំ ហោតិ, បពុជ្ឈិត្វា កិញ្ចិ ន បស្សតិ, ឯវំ មោឃា ភវន្តីតិ អត្ថោ។

អនាសកាតិ ឯកាហទ្វីហាទិវសេន អនាហារកា។ **ថណ្ឌិលសាយិកា ចា**តិ ហរិតកុសសន្ថតេ ភូមិភាគេ សយនំ, **បាតោ សិនានញ្ច តយោ ច វេទា**តិ បាតោវ ឧទកំ បវិសិត្វា ន្ហានញ្ចេវ តយោ ច វេទា។ **ខរាជិនំ ជដា បង្កោ**តិ ខរសម្ផស្សំ អជិនចម្មញ្ចេវ ជដាកលាបោ ច បង្កោ ច, បង្កោ នាម ទន្តមលំ។ **មន្តា សីលព្ពតំ តបោ**តិ មន្តា ច អជសីលគោសីលសង្ខាតំ សីលំ អជវតគោវតសង្ខាតំ វតញ្ច។ អយំ ឥទានិ ព្រាហ្មណានំ តបោតិ វទតិ។ **កុហនា វង្កទណ្ឌា ចា**តិ បដិច្ឆន្នកូបោ វិយ បដិច្ឆន្នទោសំ កោហញ្ញញ្ចេវ វង្កទណ្ឌោ, ច ឧទុម្ពរបលាសពេឡុវរុក្ខានំ អញ្ញតរតោ គហិតំ វង្កទណ្ឌញ្ចាតិ អត្ថោ។ **ឧទកាចមនានិ ចា**តិ ឧទកេន មុខបរិមជ្ជនានិ។ **វណ្ណា ឯតេ ព្រាហ្មណាន**ន្តិ ឯតេ ព្រាហ្មណានំ បរិក្ខារភណ្ឌកវណ្ណាតិ ទស្សេតិ។ **កត កិញ្ចិក្ខភាវនា**តិ កតា កិញ្ចិក្ខភាវនា។ អយមេវ វា បាឋោ, អាមិសកិញ្ចិក្ខស្ស វឌ្ឍនត្ថាយ កតន្តិ អត្ថោ។

ឯវំ ឯតរហិ ព្រាហ្មណានំ មានំ និម្មទ្ទិត្វា បុន បោរាណកព្រាហ្មណានំ វណ្ណំ កថេន្តោ **ចិត្តញ្ច សុសមាហិត**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុសមាហិត**ន្តិ តេសំ ព្រាហ្មណានំ ចិត្តំ ឧបចារប្បនាសមាធីហិ សុសមាហិតំ អហោសីតិ ទស្សេតិ។ **អខិល**ន្តិ មុទុ អថទ្ធំ។ **សោ មគ្គោ ព្រហ្មបត្តិយា**តិ សោ សេដ្ឋបត្តិយា មគ្គោ, តុម្ហេ បន កី ព្រាហ្មណា នាមាតិ ទីបេន្តោ ឯវមាហ។

អាគមំសុ នុ ខ្វិធាតិ អាគមំសុ នុ ខោ ឥធ។ **អធិមុច្ចតី**តិ កិលេសវសេន អធិមុត្តោ គិទ្ធោ ហោតិ។ **ព្យាបជ្ជតី**តិ ព្យាបាទវសេន បូតិចិត្តំ ហោតិ។ **បរិត្តចេតសោ**តិ អនុបដ្ឋិតសតិតាយ សំកិលេសចិត្តេន បរិត្តចិត្តោ។ **ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ ផលសមាធិំ។ **បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ ផលបញ្ញំ។ **អប្បមាណចេតសោ**តិ ឧបដ្ឋិតសតិតាយ និក្កិលេសចិត្តេន អប្បមាណចិត្តោ។

១០. វេរហច្ចានិសុត្តវណ្ណនា

១៣៣. ទសមេ **កាមណ្ឌាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ **យគ្ឃេ**តិ ចោទនត្ថេ និបាតោ។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។

គហបតិវគ្គោ តេរសមោ។

១៤. ទេវទហវគ្គោ

១. ទេវទហសុត្តវណ្ណនា

១៣៤. ទេវទហវគ្គស្ស បឋមេ **ទេវទហ**ន្តិ នបុំសកលិង្គេន លទ្ធនាមោ និគមោ។ **មនោរមា**តិ មនំ រមយន្តា, មនាបាតិ អត្ថោ។ **អមនោរមា**តិ អមនាបា។

២. ខណសុត្តវណ្ណនា

១៣៥. ទុតិយេ **ឆផស្សាយតនិកា នាមា**តិ វិសុំ ឆផស្សាយតនិកា នាម និរយា នត្ថិ។ សព្ពេសុបិ ហិ ឯកតីសមហានិរយេសុ ឆទ្វារផស្សាយតនបញ្ញត្តិ ហោតិយេវ។ ឥទំ បន អវីចិមហានិរយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សគ្គា**តិ ឥធាបិ តាវតឹសបុរមេវ អធិប្បេតំ។ កាមាវចរទេវលោកេ បន ឯកស្មិម្បិ ឆផស្សាយតនបញ្ញត្តិយា អភាវោ នាម នត្ថិ។ ឥមិនា កី ទីបេតិ? និរយេ ឯកន្តទុក្ខសមប្បិតភាវេន, ទេវលោកេ ច ឯកន្តសុខសមប្បិតត្តា ឯកន្តខិឌ្ឌារតិវសេន ឧប្បន្នបមាទេន មគ្គព្រហ្មចរិយវាសំ វសិតុំ ន សក្កា។ មនុស្សលោកោ បន វោកិណ្ណសុខទុក្ខោ, ឥធេវ អបាយោបិ សគ្គោបិ បញ្ញាយតិ។ អយំ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស កម្មភូមិ នាម, សា តុម្ហេហិ លទ្ធា។ តស្មា យេ វោ ឥមេ មានុស្សកា ខន្ធា លទ្ធា, តេ វោ លាភា។ យញ្ច វោ ឥទំ មនុស្សត្តំ លទ្ធំ, បដិលទ្ធោ វោ ព្រហ្មចរិយវាសស្ស ខណោ សមយោតិ។ វុត្តម្បិ ហេតំ បោរាណេហិ –

> “អយំ កម្មភូមិ ឥធ មគ្គភាវនា,
> ឋានានិ សំវេជនិយា ពហូ ឥធ;
> សំវេគសំវេជនិយេសុ វត្ថុសុ,
> សំវេគជាតោវ បយុញ្ជ យោនិសោ”តិ។

៣. បឋមរូបារាមសុត្តវណ្ណនា

១៣៦. តតិយេ **រូបសម្មុទិតា**តិ រូបេ សម្មុទិតា បមោទិតា។ **ទុក្ខា**តិ ទុក្ខិតា។ **សុខោ**តិ និព្ពានសុខេន សុខិតោ។ **កេវលា**តិ សកលា។ **យាវតត្ថីតិ វុច្ចតី**តិ យត្តកា អត្ថីតិ វុច្ចតិ។ **ឯតេ វោ**តិ ឯត្ថ វោ-ការោ និបាតមត្តំ។ **បច្ចនីកមិទំ ហោតិ, សព្ពលោកេន បស្សត**ន្តិ យំ ឥទំ បស្សន្តានំ បណ្ឌិតានំ ទស្សនំ, តំ សព្ពលោកេន បច្ចនីកំ ហោតិ វិរុទ្ធំ។ លោកោ ហិ បញ្ចក្ខន្ធេ និច្ចា សុខា អត្តា សុភាតិ មញ្ញតិ, បណ្ឌិតា អនិច្ចា ទុក្ខា អនត្តា អសុភាតិ។ **សុខតោ អាហុ**តិ សុខន្តិ កថេន្តិ។ **សុខតោ វិទូ**តិ សុខន្តិ ជានន្តិ។ សព្ពមេតំ និព្ពានមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។

សម្មូឡ្ហេត្ថាតិ ឯត្ថ និព្ពានេ សម្មូឡ្ហា។ **អវិទ្ទសូ**តិ ពាលា។ សព្ពេបិ ហិ ឆន្នវុតិបាសណ្ឌិនោ “និព្ពានំ បាបុណិស្សាមា”តិ សញ្ញិនោ ហោន្តិ, តេ បន “និព្ពានំ នាម ឥទ”ន្តិបិ ន ជានន្តិ។ **និវុតាន**ន្តិ កិលេសនីវរណេន និវុតានំ បរិយោនទ្ធានំ។ **អន្ធការោ អបស្សត**ន្តិ អបស្សន្តានំ អន្ធការោ ហោតិ។ កី តំ ឯវំ ហោតិ? និព្ពានំ វា

និព្ពានទស្សនំ វា អបស្សន្តានញ្ចិ ពាលានំ និព្ពានម្បិ និព្ពានទស្សនម្បិ កាឡមេឃអវច្ឆាទិតំ វិយ ចន្ទមណ្ឌលំ កដាហេន បដិកុជ្ជិតបទ្តោ វិយ ច និច្ចកាលំ តមោ ចេវ អន្ធការោ ច សម្បជ្ជតិ។

សតញ្ច វិវដំ ហោតិ, អាលោកោ បស្សតាមិវាតិ សតញ្ច សប្បុរិសានំ បញ្ញាទស្សនេន បស្សន្តានំ និព្ពានំ អាលោកោ វិយ វិវដំ ហោតិ។ **សន្តិកេ ន វិជានន្តិ, មគា ធម្មស្ស អកោវិទា**តិ យំ អត្តនោ សរីរេ កេសេ វា លោមាទីសុ វា អញ្ញតរកោដ្ឋាសំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អនន្តរមេវ អធិគន្តព្ពតោ អត្តនោ វា ខន្ធានំ និរោធមត្តតោ សន្តិកេ និព្ពានំ។ តំ ឯវំ សន្តិកេ សមានម្បិ មគ្គភូតា ជនា មគ្គាមគ្គធម្មស្ស ចតុសច្ចធម្មស្ស វា អកោវិទា ន ជានន្តិ។

មារធេយ្យានុបន្នេហីតិ តេភូមកវដ្តំ មារស្ស និវាសដ្ឋានំ អនុបន្នេហិ។ **កោ នុ អញ្ញត្រ អរិយេភី**តិ ឋបេត្វា អរិយេ កោ នុ អញ្ញោ និព្ពានបទំ ជានិតុំ អរហតិ។ **សម្មទញ្ញាយ បរិនិព្ពន្តី**តិ អរហត្តបញ្ញាយ សម្មា ជានិត្វា អនន្តរមេវ អនាសវា ហុត្វា កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពន្តិ។ អថ វា សម្មទញ្ញាយ អនាសវា ហុត្វា អន្តេ ខន្ធបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយន្តិ។

៤-១២. ទុតិយរូបារាមសុត្តាទិវណ្ណនា

១៣៧-១៤៥. ចតុត្ថំ សុទ្ធិកំ កត្វា ទេសិយមានេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តំ។ បញ្ចមាទីនិ តថា តថា ពុជ្ឈន្តានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តានិ។ អត្ថោ បន តេសំ បាកដោយេវាតិ។

ទេវទហវគ្គោ ចុទ្ទសមោ។

១៥. នវបុរាណវគ្គោ

១. កម្មនិរោធសុត្តវណ្ណនា

១៤៦. នវបុរាណវគ្គស្ស បឋមេ **នវបុរាណានី**តិ នវានិ ច បុរាណានិ ច។ **ចក្ខុ, ភិក្ខវេ, បុរាណកម្ម**ន្តិ ន ចក្ខុ បុរាណំ, កម្មមេវ បុរាណំ, កម្មតោ បន និព្ពត្តត្តា បច្ចយនាមេន ឯវំ វុត្តំ។ **អភិសង្ខត**ន្តិ បច្ចយេហិ អភិសមាគន្ត្វា កតំ។ **អភិសញ្ចេតយិត**ន្តិ ចេតនាយ បកប្បិតំ។ **វេទនិយំ ទដ្ឋព្ព**ន្តិ វេទនាយ វត្ថូតិ បស្សិតព្ពំ។ **និរោធា វិមុត្តិំ ផុសតី**តិ តមស្ស តិវិធស្ស កម្មស្ស និរោធេន វិមុត្តិំ ផុសតិ។ **អយំ វុច្ចតី**តិ អយំ តស្សា វិមុត្តិយា អារម្មណភូតោ និរោធោ កម្មនិរោធោតិ វុច្ចតិ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ បុព្ពភាគវិបស្សនា កថិតា។

២-៥. អនិច្ចនិព្ពានសប្បាយសុត្តាទិវណ្ណនា

១៤៧-១៥០. ទុតិយេ **និព្ពានសប្បាយ**ន្តិ និព្ពានស្ស សប្បាយំ ឧបការបដិបទំ។ តតិយាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ បដិបាដិយា បន ចតូសុបិ ឯតេសុ សុត្តេសុ សហ វិបស្សនាយ ចត្តារោ មគ្គា កថិតា។

៦-៧. អន្តេវាសិកសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥១-១៥២. ឆដ្ឋេ **អនន្តេវាសិក**ន្តិ អន្តោ វសនកកិលេសវិរហិតំ។ **អនាចរិយក**ន្តិ អាចរណកកិលេសវិរហិតំ ។ **អន្តស្ស វសន្តី**តិ អន្តោ អស្ស វសន្តិ។ **តេ នំ សមុទាចរន្តី**តិ តេ ឯតំ អធិភវន្តិ អជ្ឈោត្ថរន្តិ សិក្ខាបេន្តិ វា។ “ឯវំ វេជ្ជកម្មំ ករោហិ, ឯវំ ទូតកម្ម”ន្តិ ឥតិ សិក្ខាបនសង្ខាតេន សមុទាចរណត្ថេនស្ស តេ អាចរិយា នាម ហោន្តិ, តេហិ អាចរិយេហិ សាចរិយកោតិ វុច្ចតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ សត្តមំ ហេដ្ឋា កថិតនយមេវ។

៨. អត្ថិនុខោបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

១៥៣. អដ្ឋមេ **យំ បរិយាយំ អាគម្មា**តិ យំ ការណំ អាគម្ម។ **អញ្ញត្រេវ សទ្ធាយា**តិ វិនា សទ្ធាយ សទ្ធំ អបនេត្វា។ ឯត្ថ ច សទ្ធាតិ ន បច្ចក្ខា សទ្ធា។ យោ បន បរស្ស ឯវំ កិរ ឯវំ កិរាតិ កថេន្តស្ស សុត្វា ឧប្បន្នោ សទ្ទហនាការោ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **រុចិ**អាទីសុបិ រុចាបេត្វា ខមាបេត្វា អត្ថេកន្តិ គហណាការោ **រុចិ** នាម, ឯវំ កិរ ភវិស្សតីតិ អនុស្សវនំ **អនុស្សវោ,** និសីទិត្វា ឯកំ ការណំ ចិន្តេន្តស្ស ការណំ ឧបដ្ឋាតិ, ឯវំ ឧបដ្ឋិតស្ស អត្ថេតន្តិ គហណំ **អាការបរិវិតក្កោ** នាម, ការណវិតក្កោតិ អត្ថោ។ ការណំ ចិន្តេន្តស្ស បាបិកា លទ្ធិ ឧប្បជ្ជតិ, តំ

អត្ថេសាតិ គហណាការោ **ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិ** នាម។ **អញ្ញំ ព្យាករេយ្យាតិ** ឥមានិ បញ្ច ឋានានិ មុញ្ចិត្វា អរហត្តំ ព្យាករេយ្យ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ សេខាសេខានំ បច្ចវេក្ខណា កថិតា។

៨-១០. ឥន្ទ្រិយសម្បន្នសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥៤-១៥៥. នវមេ **ឥន្ទ្រិយសម្បន្នោតិ** បរិបុណ្ណិន្ទ្រិយោ។ តត្ថ យេន ឆ ឥន្ទ្រិយានិ សម្មសិត្វា អរហត្តំ បត្តំ, សោ តេហិ និព្ពិសេវនេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សមន្នាគតត្តា, ចក្ខាទីនិ វា ឆ ឥន្ទ្រិយានិ សម្មសន្តស្ស ឧប្បន្នេហិ សទ្ធាទីហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សមន្នាគតត្តា បរិបុណ្ណិន្ទ្រិយោ នាម ហោតិ, តំ សន្ធាយ ភគវា **ចក្ខុន្ទ្រិយេ ចេតិ**អាទិនា នយេន ទេសនំ វិត្ថារេត្វា **ឯត្តាវតា ខោ ភិក្ខុ ឥន្ទ្រិយសម្បន្នោ ហោតីតិ** អាហ។ ទសមំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវាតិ។

នវបុរាណវគ្គោ បញ្ចទសមោ។

តតិយោ បណ្ណាសកោ។

១៦. នន្ទិក្ខយវគ្គោ

១-៤. អជ្ឈត្តនន្ទិក្ខយសុត្តាទិវណ្ណនា

១៥៦-១៥៩. នន្ទិក្ខយវគ្គស្ស បឋមេ **នន្ទិក្ខយា រាគក្ខយោ, រាគក្ខយា នន្ទិក្ខយោតិ** នន្ទិយា ច រាគស្ស ច អត្ថតោ ឯកត្តា វុត្តំ។ **សុវិមុត្តន្តិ** អរហត្តផលវិមុត្តិវសេន សុដ្ឋុ វិមុត្តំ។ សេសមេត្ថ ទុតិយាទីសុ ច ឧត្តានមេវ។

៥-៦. ជីវកម្ពវនសមាធិសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦០-១៦១. បញ្ចមំ សមាធិវិកលានំ, ឆដ្ឋំ បដិសល្លានវិកលានំ ចិត្តេកគ្គតញ្ច កាយវិវេកញ្ច លភន្តានំ ឯតេសំ កម្មដ្ឋានំ ផាតិំ គមិស្សតីតិ ញត្វា កថិតំ។ តត្ថ **ឱក្ខាយតីតិ** (បច្ចក្ខាយតិ) បញ្ញាយតិ បាកដំ ហោតិ។ ឥតិ ទ្វីសុបិ ឯតេសុ សហ វិបស្សនាយ ចត្តារោ មគ្គា កថិតា។

៧-៨. កោដ្ឋិកអនិច្ចសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦២-១៦៤. សត្តមាទីសុ តីសុ ថេរស្ស វិមុត្តិបរិបាចនិយា ធម្មាវ កថិតា។

១០-១២. មិច្ឆាទិដ្ឋិបហានសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦៥-១៦៧. ទសមាទីនិ តីណិ បាដិយេក្កេន បុគ្គលជ្ឈាសយវសេន វុត្តានិ។ តេសំ អត្ថោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ។

នន្ទិក្ខយវគ្គោ សោឡសមោ។

១៧. សដ្ឋិបេយ្យាលវគ្គោ

១-៦០. អជ្ឈត្តអនិច្ចឆន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

១៦៨-២២៧. តទនន្តរោ សដ្ឋិបេយ្យាលោ នាម ហោតិ, សោ ឧត្តានត្ថោវ។ យានិ បនេត្ថ សដ្ឋិ សុត្តានិ វុត្តានិ, តានិ "ឆន្ទោ បហាតព្ពោ"តិ ឯវំ តស្ស តស្សេវ បទស្ស វសេន ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយវសេន វុត្តានិ។ ឥតិ សព្ពានិ តានិ បាដិយេក្កេន បុគ្គលជ្ឈាសយវសេន កថិតានិ។ ឯកេកសុត្តបរិយោសានេ ចេត្ថ សដ្ឋិ សដ្ឋិ ភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តាតិ។

សដ្ឋិបេយ្យាលវគ្គោ។

១៨. សមុទ្ទវគ្គោ

១. បឋមសមុទ្ទសុត្តវណ្ណនា

២២៨. សមុទ្ទវគ្គស្ស បឋមេ **ចក្ខុ, ភិក្ខវេ, បុរិសស្ស សមុទ្ទោ**តិ យទិ ទុប្បូរណដ្ឋេន យទិ វា សមុទ្ទនដ្ឋេន សមុទ្ទោ, ចក្ខុមេវ សមុទ្ទោ។ តស្ស ហិ បឋវិតោ យាវ អកនិដ្ឋព្រហ្មលោកា នីលាទិអារម្មណំ សមោសរន្តំ បរិបុណ្ណភាវំ កាតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ ទុប្បូរណដ្ឋេនបិ សមុទ្ទោ។ ចក្ខុ ច តេសុ តេសុ នីលាទីសុ អារម្មណេសុ សមុទ្ទតិ, អសំវុតំ ហុត្វា ឱសរមានំ កិលេសុប្បត្តិយា ការណភាវេន សទោសគមនេន គច្ឆតីតិ សមុទ្ទនដ្ឋេនបិ សមុទ្ទោ។ **តស្ស រូបមយោ វេគោ**តិ សមុទ្ទស្ស អប្បមាណោ ឩមិមយោ វេគោ វិយ តស្សាបិ ចក្ខុសមុទ្ទស្ស សមោសរន្តស្ស នីលាទិភេទស្ស អារម្មណស្ស វសេន អប្បមេយ្យោ រូបមយោ វេគោ វេទិតព្ពោ។ **យោ តំ រូបមយំ វេគំ សហតី**តិ យោ តំ ចក្ខុសមុទ្ទេ សមោសដំ រូបមយំ វេគំ, មនាបេ រូបេ រាគំ, អមនាបេ ទោសំ, អសមបេក្ខិតេ មោហន្តិ ឯវំ រាគាទិកិលេសេ អនុប្បាទេន្តោ ឧបេក្ខកភាវេន សហតិ។

សឩមិន្តិអាទីសុ កិលេសឩមីហិ **សឩមឹ**។ កិលេសាវដ្ដេហិ **សាវដ្ដំ**។ កិលេសគាហេហិ **សគាហំ** ។ កិលេសរក្ខសេហិ **សរក្ខសំ**។ កោធូបាយាសស្ស ច វសេន **សឩមឹ**។ វុត្តញ្ហេតំ “ឩមិភយន្តិ ខោ, ភិក្ខវេ, កោធូបាយាសស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ (ឥតិវុ. ១០៩; ម. និ. ២.១៦២; អ. និ. ៤.១២២)។ កាមគុណវសេន **សាវដ្ដំ**។ វុត្តញ្ហេតំ “អាវដ្ដគ្គាហោតិ ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ចន្នេតំ កាមគុណានំ អធិវចន”ន្តិ (សំ. និ. ៤.២៤១)។ មាតុគាមវសេន **សគាហំ សរក្ខសំ**។ វុត្តញ្ហេតំ “គាហរក្ខសោតិ ខោ, ភិក្ខវេ, មាតុគាមស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ (ឥតិវុ. ១០៩)។ សេសវារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សភយំ ទុត្តរំ អច្ចតរី**តិ ឩមិភយេន សភយំ ទុរតិក្កមំ អតិក្កមិ។ **លោកន្តគូ**តិ សង្ខារលោកស្ស អន្តំ គតោ។ **បារគតោតិ វុច្ចតី**តិ និព្ពានំ គតោតិ កថីយតិ។

២-៣. ទុតិយសមុទ្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

២២៩-២៣០. ទុតិយេ **សមុទ្ទោ**តិ សមុទ្ទនដ្ឋេន សមុទ្ទោ, កិលេទនដ្ឋេន តេមនដ្ឋេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យេភុយ្យេនា**តិ ឋបេត្វា អរិយសាវកេ។ **សមុន្នា**តិ កិលិន្នា តិន្នា និមុគ្គា។ **តន្តាកុលកជាតា**តិអាទិ ហេដ្ឋា វិត្ថារិតមេវ។ **មច្ចុជហោ**តិ តយោ មច្ចូ ជហិត្វា ឋិតោ។ **និរុបធី**តិ តីហិ ឧបធីហិ អនុបធិ។ **អបុនព្ភវាយា**តិ និព្ពានត្ថាយ។ **អមោហយី មច្ចុរាជ**ន្តិ យថា តស្ស គតឹ ន ជានាតិ, ឯវំ មច្ចុរាជានំ មោហេត្វា គតោ។ តតិយំ វុត្តនយមេវ។

៤-៦. ខីររុក្ខោបមសុត្តាទិវណ្ណនា

២៣១-២៣៣. ចតុត្ថេ អប្បហីនដ្ឋេន **អត្ថិ**, តេនេវាហ **សោ អប្បហីនោ**តិ។ **បរិត្តា**តិ, បព្ពតមត្តម្បិ រូបំ អនិដ្ឋំ អរជនីយំ បរិត្តំ នាម ហោតិ, ឯវរូបាបិស្ស រូបា ចិត្តំ បរិយាទិយន្តីតិ ទស្សេតិ។ **កោ បន វាទោ អធិមត្តាន**ន្តិ ឥដ្ឋារម្មណំ បនស្ស រជនីយំ វត្ថុ ចិត្តំ បរិយាទិយតីតិ ឯត្ថ កា កថា? ឯត្ថ ច នខបិដ្ឋិបមាណម្បិ មណិមុត្តាទិ រជនីយំ វត្ថុ អធិមត្តារម្មណមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ **ទហរោ**តិអាទីនិ តីណិបិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានេវ។ **អាភិន្ទេយ្យា**តិ បហរេយ្យ បទាលេយ្យ វា។ បញ្ចមេ **តទុភយ**ន្តិ តំ ឧភយំ។ ឆដ្ឋំ ឧត្តានមេវ។

៧. ឧទាយីសុត្តវណ្ណនា

២៣៤. សត្តមេ **អនេកបរិយាយេនា**តិ អនេកេហិ ការណេហិ។ **ឥតិបាយ**ន្តិ ឥតិបិ អយំ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ អនិច្ចេន អនត្តលក្ខណំ កថិតំ។

៨. អាទិត្តបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

២៣៥. អដ្ឋមេ **អនុព្យញ្ជនសោ និមិត្តគ្គាហោ**តិ “ហត្ថា សោភនា បាទា សោភនា”តិ ឯវំ អនុព្យញ្ជនវសេន និមិត្តគ្គាហោ។ និមិត្តគ្គាហោតិ ហិ សំសន្ទេត្វា គហណំ, អនុព្យញ្ជនគ្គាហោតិ វិភត្តិគហណំ។ និមិត្តគ្គាហោ កុម្មីលសទិសោ សព្ពមេវ គណ្ហាតិ, អនុព្យញ្ជនគ្គាហោ រត្តបាសទិសោ វិភជិត្វា ហត្ថបាទាទីសុ តំ តំ កោដ្ឋាសំ។ ឥមេ បន ទ្វេ គាហា ឯកជវនវារេបិ លព្ភន្តិ, នានាជវនវារេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។

និមិត្តស្សាទគថិតន្តិ និមិត្តស្សាទេន គន្ថិតំ ពទ្ធំ។ **វិញ្ញាណ**ន្តិ កម្មវិញ្ញាណំ។ **តស្មឹ ចេ សមយេ កាលំ ករេយ្យា**តិ ន កោចិ សំកិលិដ្ឋេន ចិត្តេន កាលំ ករោន្តោ នាម អត្ថិ។ សព្ពសត្តានញ្ហិ ភវង្គេនេវ កាលកិរិយា ហោតិ។ កិលេសភយំ បន ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ សមយវសេន វា ឯវំ វុត្តំ។ ចក្ខុទ្វារស្មិញ្ហិ អាបាថគតេ អារម្មណេ

រត្តចិត្តំ វា ទុដ្ឋចិត្តំ វា មូឡ្ហចិត្តំ វា អារម្មណរសំ អនុភវិត្វា ភវង្គំ ឱតរតិ, ភវង្គេ បត្វា កាលកិរិយំ ករោតិ។ តស្មឹ សមយេ កាលំ ករោន្តស្ស ទ្វេវ គតិយោ បាដិកង្ខា, ឥមស្ស សមយស្ស វសេនេតំ វុត្តំ។

ឥមំ ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, អាទីនវន្តិ ឥមំ អនេកានិ វស្សសតសហស្សានិ និរយេ អនុភវិតព្ពំ ទុក្ខំ សម្បស្សមានោ ឯវំ វទាមិ តត្តាយ អយោសលាកាយ អក្ខីនិ អញ្ជាបេតុកាមោតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អយោសង្កុនា**តិ អយសូលេន។ **សម្បលិមដ្ឋ**ន្តិ ទ្វេបិ កណ្ណច្ឆិទ្ទានិ វិនិវិជ្ឈិត្វា បថវិយំ អាកោដនវសេន សម្បលិមដ្ឋំ។

តតិយវារេ **សម្បលិមដ្ឋ**ន្តិ នខច្ឆេទនំ បវេសេត្វា ឧក្ខិបិត្វា សហធុនដ្ឋេន ឆិន្ទិត្វា បាតនវសេន សម្បលិមដ្ឋំ។ ចតុត្ថវារេ **សម្បលិមដ្ឋ**ន្តិ ពន្ធនមូលំ ឆេត្វា បាតនវសេន សម្បលិមដ្ឋំ។ បញ្ចមវារេ **សម្បលិមដ្ឋ**ន្តិ តិខិណាយ សត្តិយា កាយបសាទំ ឧប្បាដេត្វា បតនវសេន សម្បលិមដ្ឋំ។ **សត្តិយា**តិ ឯត្ថ មហតី ទណ្ឌកវាសិ វេទិតព្ពា។ **សោត្ត**ន្តិ និបជ្ជិត្វា និទ្ទោក្កមនំ។ **យថារូបានំ វិតក្កានំ វសំ គតោ សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យា**តិ ឥមិនា វិតក្កានំ យាវ សង្ឃភេទា បាបកម្មាវហនតា ទស្សិតា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

៨-១០. បឋមហត្ថបាទោបមសុត្តាទិវណ្ណនា

២៣៦-២៣៧. នវមេ **ហត្ថេសុ, ភិក្ខវេ, សតី**តិ ហត្ថេសុ វិជ្ជមានេសុ។ ទសមេ **ន ហោតី**តិ វុច្ចមានេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយវសេន វុត្តំ។ ទ្វីសុបិ ចេតេសុ វិបាកសុខទុក្ខមេវ ទស្សេត្វា វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតន្តិ។

សមុទ្ទវគ្គោ និដ្ឋិតោ។

១៩. អាសីវិសវគ្គោ

១. អាសីវិសោបមសុត្តវណ្ណនា

២៣៨. អាសីវិសវគ្គស្ស បឋមេ **ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ ឯកចារិកទ្វិចារិកតិចារិកចតុចារិកបញ្ចចារិកេ សភាគវុត្តិនោ ការកេ យុត្តបយុត្តេ សព្ពេបិ ទុក្ខលក្ខណកម្មដ្ឋានិកេ បរិវារេត្វា និសិន្នេ យោគាវចរេ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ។ ឥទញ្ហិ សុត្តំ បុគ្គលជ្ឈាសយេន វុត្តំ។ បុគ្គលេសុបិ វិបញ្ចិតញ្ញូនំ ទិសាវាសិកានំ ទុក្ខលក្ខណកម្មដ្ឋានិកានំ ឧបដ្ឋានវេលាយ អាគន្ត្វា សត្ថារំ បរិវារេត្វា និសិន្នានំ វសេន វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេបិ ឧគ្ឃដិតញ្ញូអាទីនំ ចតុន្នម្បិ បុគ្គលានំ បច្ចយភូតមេវេតំ។ ឧគ្ឃដិតញ្ញូ បុគ្គលោ ហិ ឥមស្ស សុត្តស្ស មាតិកានិក្ខេបេនេវ អរហត្តំ បាបុណិស្សតិ, វិបញ្ចិតញ្ញូ មាតិកាយ វិត្ថារភាជនេន, នេយ្យបុគ្គលោ ឥមមេវ សុត្តំ សជ្ឈាយន្តោ បរិបុច្ឆន្តោ យោនិសោ មនសិករោន្តោ កល្យាណមិត្តេ សេវន្តោ ភជន្តោ បយិរុបាសន្តោ អរហត្តំ បាបុណិស្សតិ។ បទបរមស្សេតំ សុត្តំ អនាគតេ វាសនា ភវិស្សតីតិ ឯវំ សព្ពេសម្បិ ឧបការភាវំ ញត្វា ភគវា សិនេរុំ ឧក្ខិបន្តោ វិយ អាកាសំ វិត្ថារេន្តោ វិយ ចក្កវាឡបព្ពតំ កម្បេន្តោ វិយ ច មហន្តេន ឧស្សាហេន **សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ**តិ ឥមំ អាសីវិសោបមសុត្តំ អារភិ។

តត្ថ **ចត្តារោ អាសីវិសា**តិ កដ្ឋមុខោ, បូតិមុខោ, អគ្គិមុខោ, សត្ថមុខោតិ ឥមេ ចត្តារោ។ តេសុ កដ្ឋមុខេន ទដ្ឋស្ស សកលសរីរំ សុក្ខកដ្ឋំ វិយ ថទ្ធំ ហោតិ, សន្ធិបព្ពេសុ អធិមត្តំ អយសូលសមប្បិតំ វិយ តិដ្ឋតិ។ បូតិមុខេន ទដ្ឋស្ស បក្កបូតិបនសំ វិយ វិបុព្ពកភាវំ អាបជ្ជិត្វា បគ្ឃរតិ , ចង្កវារេ បក្ខិត្តឧទកំ វិយ ហោតិ។ អគ្គិមុខេន ទដ្ឋស្ស សកលសរីរំ ឈាយិត្វា ភស្មមុដ្ឋិ វិយ ថុសមុដ្ឋិ វិយ ច វិប្បកិរិយតិ។ សត្ថមុខេន ទដ្ឋស្ស សកលសរីរំ ភិជ្ជតិ, អសនិបាតដ្ឋានំ វិយ មហានិខាទនេន ខតសន្ធិមុខំ វិយ ច ហោតិ។ ឯវំ វិសវសេន វិភត្តា ចត្តារោ អាសីវិសា។

វិសវេគវិការេន បនេតេ សោឡស ហោន្តិ។ កដ្ឋមុខោ ហិ ទដ្ឋវិសោ, ទិដ្ឋវិសោ, ផុដ្ឋវិសោ, វាតវិសោតិ ចតុព្ពិធោ ហោតិ។ តេន ហិ ទដ្ឋម្បិ ទិដ្ឋម្បិ ផុដ្ឋម្បិ តស្ស វាតេន បហដម្បិ សរីរំ វុត្តប្បការេន ថទ្ធំ ហោតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោតិ។ ឯវំ វិសវេគវិការវសេន សោឡស ហោន្តិ។

បុន បុគ្គលបណ្ណត្តិវសេន ចតុសដ្ឋិ ហោន្តិ។ កថំ? កដ្ឋមុខេសុ តាវ ទដ្ឋវិសោ ច អាគតវិសោ នោ ឃោរវិសោ, ឃោរវិសោ នោ អាគតវិសោ, អាគតវិសោ ចេវ ឃោរវិសោ ច, នេវាគតវិសោ ន ឃោរវិសោតិ ចតុព្ពិធោ ហោតិ។ តត្ថ យស្ស វិសំ សម្បជ្ជលិតតិណុក្កាយ អគ្គិ វិយ សីឃំ អភិរុហិត្វា អក្ខីនិ គហេត្វា ខន្ធំ គហេ

ត្វា សីសំ គហេត្វា ឋិតន្តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ មណិសប្បាទីនំ វិសំ វិយ, មន្ទំ បន បរិវត្តេត្វា កណ្ណវាតំ ទត្វា ទណ្ឌកេន បហដមត្តេ ឱតរិត្វា ទដ្ឋដ្ឋានេយេវ តិដ្ឋតិ, អយំ អាគតវិសោ នោ ឃោរវិសោ នាម។ យស្ស បន វិសំ សណិកំ អភិរុហតិ, អារូឡ្ហារូឡ្ហដ្ឋានេ បន អយំ សីតឧទកំ វិយ ហោតិ ឧទកសប្បាទីនំ វិសំ វិយ, ទ្វាទស វស្សច្ចយេនាបិ កណ្ណបិដ្ឋិខន្ធបិដ្ឋិកាទីសុ គណ្ឌបិឡកាទិវសេន បញ្ញាយតិ, មន្តបរិវត្តនាទីសុ ច កយិរមានាសុ សីឃំ ន ឱតរតិ, អយំ ឃោរវិសោ នោ អាគតវិសោ នាម។ យស្ស បន វិសំ សីឃំ អភិរុហតិ, ន សីឃំ ឱតរតិ អនេឡកសប្បាទីនំ វិសំ វិយ, អយំ អាគតវិសោ ចេវ ឃោរវិសោ ច។ យស្ស បន វិសំ មន្ទំ ហោតិ, ឱតារិយមានម្បិ សុខេនេវ ឱតរតិ នីលសប្បធម្មនិសប្បាទីនំ វិសំ វិយ, អយំ នេវាគតវិសោ ន ឃោរវិសោ នាម។ ឥមិនា ឧបាយេន កដ្ឋមុខេ ទដ្ឋវិសាទយោ បូតិមុខាទីសុ ច ទដ្ឋវិសាទយោ វេទិតព្ពាតិ។ ឯវំ បុគ្គលបណ្ណត្តិវសេន ចតុសដ្ឋិ។

តេសុ “អណ្ឌជា នាគា”តិអាទិនា (សំ. និ. ៣.៣៤២-៣៤៤) យោនិវសេន ឯកេកំ ចតុធា វិភជិត្វា ឆបណ្ណាសាធិកានិ ទ្វេ សតានិ ហោន្តិ។ តេ ជលជាថលជាតិ ទ្វិគុណិតា ទ្វាទសាធិកានិ បញ្ចសតានិ ហោន្តិ, តេ កាមរូបអកាមរូបានំ វសេន ទ្វិគុណិតា ចតុវីសាធិកសហស្សសង្ខា ហោន្តិ។ បុន គតមគ្គស្ស បដិលោមតោ សំខិប្បមានា កដ្ឋមុខាទិវសេន ចត្តារោវ ហោន្តីតិ។ តេ សន្ធាយ ភគវា “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, ចត្តារោ អាសីវិសា”តិ អាហ។ កុលវសេន ហិ ឯតេ គហិតា។

តត្ថ **អាសីវិសា**តិ អាសិត្តវិសាតិបិ អាសីវិសា, អសិតវិសាតិបិ អាសីវិសា, អសិសទិសវិសាតិបិ អាសីវិសា។ **អាសិត្តវិសា**តិ សកលកាយេ អាសិញ្ចិត្វា វិយ ឋបិតវិសា, បរស្ស ច អត្តនោ សរីរេ ច អាសិញ្ចនវិសាតិ អត្ថោ។ **អសិតវិសា**តិ យំ យំ ឯតេហិ អសិតំ ហោតិ បរិភុត្តំ, តំ តំ វិសមេវ សម្បជ្ជតិ, តស្មា អសិតំ វិសំ ហោតិ ឯតេសន្តិ អាសីវិសា។ **អសិសទិសវិសា**តិ អសិវិយ តិខិណំ បរមម្មច្ឆេទនសមត្ថំ វិសំ ឯតេសន្តិ អាសីវិសាតិ ឯវមេត្ថ វចនត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឧគ្គតេជា**តិ ឧគ្គតតេជា ពលវតេជា។ **ឃោរវិសា**តិ ទុន្និម្មទ្ទនវិសា។

ឯវំ វទេយ្យុន្តិ បដិជគ្គាបនត្ថំ ឯវំ វទេយ្យុំ។ រាជានោ ហិ អាសីវិសេ គាហាបេត្វា – “តថារូបេ ចោរេ វា ឯតេហិ ឌំសាបេត្វា មារេស្សាម, នគរូបរោធកាលេ បរសេនាយ វា តំ ខិបិស្សាម, បរពលំ និម្មទ្ទេតុំ អសក្កោន្តា សុភោជនំ ភុញ្ជិត្វា វរសយនំ អារុយ្ហ ឯតេហិ អត្តានំ ឌំសាបេត្វា សត្តូនំ វសំ អនាគច្ឆន្តា អត្តនោ រុចិយា មរិស្សាមា”តិ អាសីវិសេ ជគ្គាបេន្តិ។ តេ យំ ចោរំ សហសាវ មារេតុំ ន ឥច្ឆន្តិ, “ឯវមេតេ ទីឃរត្តំ ទុក្ខប្បត្តោ ហុត្វា មរិស្សន្តី”តិ ឥច្ឆន្តា តំ បុរិសំ ឯវំ វទន្តិ **ឥមេ តេ អម្ភោ បុរិស ចត្តារោ អាសីវិសា**តិ។

តត្ថ **កាលេន កាល**ន្តិ កាលេ កាលេ។ **សំវេសេតព្ពា**តិ និបជ្ជាបេតព្ពា។ **អញ្ញតរោ វា អញ្ញតរោ វា**តិ កដ្ឋមុខាទីសុ យោ កោចិ។ **យំ តេ អម្ភោ បុរិស ករណីយំ, តំ ករោហី**តិ ឥទំ អត្ថចរកស្ស វចនំ វេទិតព្ពំ។ តស្ស កិរ បុរិសស្ស ឯវំ អាសីវិសេ បដិបាទេត្វា ‘អយំ វោ ឧបដ្ឋាកោ’តិ ចតូសុ បេឡាសុ ឋបិតានំ អាសីវិសានំ អារោចេន្តិ។ អថេកោ និក្ខមិត្វា អាគម្ម តស្ស បុរិសស្ស ទក្ខិណបាទានុសារេន អភិរុហិត្វា ទក្ខិណហត្ថំ មណិពន្ធតោ បដ្ឋាយ វេឋេត្វា ទក្ខិណកណ្ណសោតមូលេ ផណំ កត្វា សុសូតិ ករោន្តោ និបជ្ជិ។ អបរោ វាមបាទានុសារេន អភិរុហិត្វា តថេវ វាមហត្ថំ វេឋេត្វា វាមកណ្ណសោតមូលេ ផណំ កត្វា សុសូតិ ករោន្តោ និបជ្ជិ, តតិយោ និក្ខមិត្វា អភិមុខំ អភិរុហិត្វា កុច្ឆឹ វេឋេត្វា គលវាដកមូលេ ផណំ កត្វា សុសូតិ ករោន្តោ និបជ្ជិ, ចតុត្ថោ បិដ្ឋិភាគេន អភិរុហិត្វា គីវំ វេឋេត្វា ឧបរិមុទ្ធនិ ផណំ ឋបេត្វា សុសូតិ ករោន្តោ និបជ្ជិ។

ឯវំ ចតូសុ អាសីវិសេសុ សរីរដ្ឋកេសុយេវ ជាតេសុ ឯកោ តស្ស បុរិសស្ស អត្ថចរកបុរិសោ តំ ទិស្វា “កឹ តេ, ភោ បុរិស, លទ្ធ”ន្តិ, បុច្ឆិ។ តតោ តេន “ឥមេ មេ, ភោ, ហត្ថេសុ ហត្ថកដកំ វិយ ពាហាសុ កេយូរំ វិយ កុច្ឆិម្ហិ កុច្ឆិវេឋនសាដកោ វិយ កណ្ណេសុ កណ្ណចូឡិកា វិយ គលេ មុត្តាវលិយោ វិយ សីសេ សីសបសាធនំ វិយ កេចិ អលង្ការវិសេសា រញ្ញា ទិន្នា”តិ វុត្តេ សោ អាហ – “ភោ អន្ធពាល, មា ឯវំ មញ្ញិត្ថ ‘រញ្ញា មេ តុដ្ឋេនេតំ បសាធនំ ទិន្ន’ន្តិ។ ត្វំ រញ្ញោ អាគុចារី ចោរោ, ឥមេ ច ចត្តារោ អាសីវិសា ទុរុបដ្ឋាហា ទុប្បដិជគ្គិយា, ឯកស្មឹ ឧដ្ឋាតុកាមេ ឯកោ ន្ហាយិតុកាមោ ហោតិ, ឯកស្មឹ ន្ហាយិតុកាមេ ឯកោ ភុញ្ជិតុកាមោ, ឯកស្មឹ ភុញ្ជិតុកាមេ ឯកោ និបជ្ជិតុកាមោ។ តេសុ យស្សេវ ឥច្ឆា ន បូរតិ, សោ តត្ថេវ ឌំសិត្វា មារេតី”តិ។ អត្ថិ បន, ភោ, ឯវំ សន្តេ កោចិ សោត្ថិមគ្គោតិ? អាម, រាជបុរិសានំ វិក្ខិត្តភាវំ ញត្វា បលាយនំ សោត្ថិភាវោតិ វត្វា “យំ តេ ករណីយំ, តំ ករោហី”តិ វទេយ្យ។

តំ សុត្វា ឥតរោ ចតុន្នំ អាសីវិសានំ បមាទក្ខណំ រាជបុរិសេហិ ច បរិវិត្តំ ទិស្វា, វាមហត្ថេន ទក្ខិណហត្ថំ វេឋេត្វា, ទក្ខិណកណ្ណចូឡិកាយ ផណំ ឋបេត្វា, សយិតាសីវិសស្ស សរីរំ បរិមជ្ជន្តោ វិយ សណិកំ តំ អបនេត្វា, ឯតេនេវ ឧបាយេន សេសេបិ អបនេត្វា តេសំ ភីតោ បលាយេយ្យ។ អថ នំ តេ អាសីវិសា “អយំ អម្ហាកំ រញ្ញា

ឧបដ្ឋាកោ ទិន្នោ”តិ អនុពន្ធមានា អាគច្ឆេយ្យុំ។ ឥទំ សន្ធាយ **អថ ខោ សោ, ភិក្ខវេ, បុរិសោ ភីតោ ចតុន្នំ អាសីវិសានំ**...**បេ**.... **បលាយេថា**តិ វុត្តំ។

តស្មិំ បន បុរិសេ ឯវំ អាគតមគ្គំ ឱលោកេត្វា ឱលោកេត្វា បលាយន្តេ រាជា “បលាតោ សោ បុរិសោ”តិ សុត្វា “កោ នុ ខោ តំ អនុពន្ធិត្វា ឃាតេតុំ សក្ខិស្សតី”តិ វិចិនន្តោ តស្សេវ បច្ចត្ថិកេ បញ្ច ជនេ លភិត្វា “គច្ឆថ នំ អនុពន្ធិត្វា ឃាតេថា”តិ បេសេយ្យ។ អថស្ស អត្ថចរា បុរិសា តំ បវត្តិំ ញត្វា អារោចេយ្យុំ។ សោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ភីតោ បលាយេថ។ ឥមមត្ថំ សន្ធាយ **តមេនំ ឯវំ វទេយ្យុ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។

ឆដ្ឋោ អន្តរចរោ វធកោតិ “បឋមំ អាសីវិសេហិ អនុពទ្ធោ ឥតោ ចិតោ ច តេ វញ្ចេន្តោ បលាយិ, ឥទានិ បញ្ចហិ បច្ចត្ថិកេហិ អនុពទ្ធោ សុដ្ឋុតរំ បលាយតិ, ន សក្កា សោ ឯវំ គហេតុំ, ឧបលាឡនាយ បន សក្កា, តស្មា ទហរកាលតោ បដ្ឋាយ ឯកតោ ខាទិត្វា ច បិវិត្វា ច សន្ថវំ អន្តរចរំ វធកមស្ស បេសេថា”តិ អមច្ចេហិ វុត្តេន រញ្ញា បរិយេសិត្វា បេសិតោ អន្តរចរោ វធកោ។

សោ បស្សេយ្យ សុញ្ញំ គាមន្តិ និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ បទំ ឃាយិត្វា ឃាយិត្វា វេគេនាគច្ឆន្តេ ចត្តារោ អាសីវិសេ បញ្ច វធកេ បច្ចត្ថិកេ ឆដ្ឋញ្ច អន្តរចរំ វធកំ “និវត្ត ភោ, មា បលាយិ, បុត្តទារេន សទ្ធិំ កាមេ បរិភុញ្ជន្តោ សុខំ វសិស្សសី”តិ វត្វា អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា, ភិយ្យោសោមត្តាយ យេន វា តេន វា បលាយន្តោ បច្ចន្តរដ្ឋេ អភិមុខគតំ ឯកំ ឆកុដិកំ សុញ្ញំ គាមំ បស្សេយ្យ។ **រិត្តកញ្ញេវ បវិសេយ្យា**តិ ធនធញ្ញមញ្ចបីឋាទីហិ វិរហិតត្តា រិត្តកញ្ញេវ បវិសេយ្យ។ **តុច្ឆកំ សុញ្ញក**ន្តិ ឯតស្សេវ វេវចនំ។ **បរិមសេយ្យា**តិ “សចេ បានីយំ ភវិស្សតិ, បិវិស្សាមិ, សចេ ភត្តំ ភវិស្សតិ, ភុញ្ជិស្សាមី”តិ ភាជនំ វិវរិត្វា ហត្ថំ អន្តោ បវេសេត្វា បរិមសេយ្យ។

តមេនំ ឯវំ វទេយ្យុន្តិ ឆន្នំ យរានំ ឯកយរេបិ កិញ្ចិ អលភិត្វា គាមមជ្ឈេ ឯកោ សន្ទច្ឆាយោ រុក្ខោ អត្ថិ, តត្ថ វង្កផលកំ អត្ថតំ ទិស្វា, “ឥធ តាវ និសីទិស្សាមី”តិ គន្ត្វា, តត្ថ និសិន្នំ មន្ទមន្ទេន វាតេន ពីជិយមានំ តត្តកមត្តម្បិ សុខំ សន្តតោ អស្សាទយមានំ, តមេនំ បុរិសំ កេចិទេវ អត្ថចរកា ពហិ បវត្តិំ ញត្វា អាគតា ឯវំ វទេយ្យុំ។ **ឥទានិ អម្ភោ បុរិសា**តិ អម្ភោ, បុរិស, ឥទានិ។ **ចោរា គាមឃាតកា**តិ “យទេវេត្ថ លភិស្សាម, តំ គណ្ហិស្សាម វា ឃាតេស្សាម វា”តិ អាគតា ឆ គាមឃាតកចោរា។

ឧទកណ្ណវន្តិ គម្ភីរំ បុថុលំ ឧទកំ។ គម្ភីរម្បិ ហិ អបុថុលំ, បុថុលំ វា អគម្ភីរំ, ន អណ្ណវោតិ វុច្ចតិ, យម្បន គម្ភីរញ្ច បុថុលញ្ច, តស្សេវេតំ នាមំ។ **សាសង្កំ សប្បដិភយ**ន្តិ ចតុន្នំ អាសីវិសានំ បញ្ចន្នំ វធកានំ ឆដ្ឋស្ស អន្តរចរស្ស ឆន្នញ្ច គាមឃាតកចោរានំ វសេន សាសង្កំ សប្បដិភយំ។ **ខេមំ អប្បដិភយ**ន្តិ តេសំយេវ អាសីវិសាទីនំ អភាវេន ខេមញ្ច និព្ភយញ្ច វិចិត្រឧយ្យានវរំ ពហុន្នបានំ ទេវនគរសទិសំ។ **ន ចស្ស នាវា សន្តារណី**តិ “ឥមាយ នាវាយ ឱរិមតីរតោ បរតីរំ គមិស្សន្តី”តិ ឯវំ ឋបិតា ច សន្តារណី នាវា ន ភវេយ្យ។ **ឧត្តរសេតុ វា**តិ រុក្ខសេតុ-ជង្ឃសេតុ-សកដសេតូនំ អញ្ញតរោ ឧត្តរសេតុ វា ន ភវេយ្យ។ **តិណ្ណោ បារង្គតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ**តិ ន ខោ ឯស ព្រាហ្មណោ។ កស្មា នំ ព្រាហ្មណោតិ អាហ? ឯត្តកានំ បច្ចត្ថិកានំ ពាហិតត្តា, ទេសនំ វា វិនិវត្តេន្តោ ឯកំ ខីណាសវព្រាហ្មណំ ទស្សេតុម្បិ ឯវមាហ។

តស្មិំ បន ឯវំ ឧត្តិណ្ណេ ចត្តារោ អាសីវិសា “ន លទ្ធោ វតាសិ អម្ហេហិ, អជ្ជ តេ មុរុមុរាយ ជីវិតំ ខាទិត្វា ឆឌ្ឌេយ្យាម”។ បញ្ច បច្ចត្ថិកា “ន លទ្ធោ វតាសិ អម្ហេហិ, អជ្ជ តេ បរិវារេត្វា អង្គមង្គានិ ឆិន្ទិត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ គតា សតំ វា សហស្សំ វា លភេយ្យាម”។ ឆដ្ឋោ អន្តរចរោ “ន លទ្ធោ វតាសិ មយា, អជ្ជ តេ ផលិកវណ្ណេន អសិនា សីសំ ឆិន្ទិត្វា, សេនាបតិដ្ឋានំ លភិត្វា សម្បត្តិំ អនុភវេយ្យំ”។ ឆ ចោរា “ន លទ្ធោ វតាសិ អម្ហេហិ, អជ្ជ តេ វិវិធានិ កម្មការណានិ ការេត្វា ពហុធនំ អាហរាបេស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា, ឧទកណ្ណវំ ឱតរិតុំ អសក្កោន្តា រញ្ញោ អាណាយ កោបិតត្តា បរតោ គន្តុម្បិ អវិសហន្តា តត្ថេវ សុស្សិត្វា មរេយ្យុំ។

ឧបមា ខោ ម្យាយន្តិ ឯត្ថ ឯវំ អាទិតោ បដ្ឋាយ ឱបម្មសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ – រាជា វិយ ហិ កម្មំ ទដ្ឋព្ពំ, រាជាបរាធិកបុរិសោ វិយ វដ្ដនិស្សិតោ បុថុជ្ជនោ។ ចត្តារោ អាសីវិសា វិយ ចត្តារិ មហាភូតានិ, រញ្ញោ តស្ស ចត្តារោ អាសីវិសេ បដិច្ឆាបិតកាលោ វិយ កម្មុនា បុថុជ្ជនស្ស បដិសន្ធិក្ខណេយេវ ចតុន្នំ មហាភូតានំ ទិន្នកាលោ។ “ឥមេសំ អាសីវិសានំ បមាទក្ខណេ រាជបុរិសានញ្ច វិរិត្តក្ខណេ និក្ខមិត្វា យំ តេ អម្ភោ, បុរិស, ករណីយំ, តំ ករោហី”តិ វចនេន “បលាយស្សូ”តិ វុត្តកាលោ វិយ សត្ថារា ឥមស្ស ភិក្ខុនោ មហាភូតកម្មដ្ឋានំ កថេត្វា “ឥមេសុ ចតូសុ មហាភូតេសុ និព្ពិន្ទ វិរជ្ជ, ឯវំ វដ្ដតោ បរិមុច្ចិស្សសី”តិ កថិតកាលោ, តស្ស បុរិសស្ស អត្ថចរកវចនំ សុត្វា ចតុន្នំ អាសីវិសានំ បមាទក្ខណេ រាជបុរិសានញ្ច វិរិត្តក្ខណេ និក្ខមិត្វា យេន វា តេន វា បលាយនំ វិយ

ឥមស្ស ភិក្ខុនោ សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ លភិត្វា មហាភូតាសីវិសេហិ បរិមុច្ចនត្ថាយ ញាណបលាយនេន ប លាយនំ។

ឥទានិ **ចតុន្នេតំ មហាភូតានំ អធិវចនំ បថវីធាតុយា អាបោធាតុយា**តិអាទីសុ ចតុមហាភូតកថា ច បញ្ញាបាទានក្ខន្ធកថា ច អាយតនកថា ច វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតនយេនេវ វេទិតព្ពា។ ឯត្ថ ច កដ្ឋមុខអាសីវិសោ វិយ បថវីធាតុ ទដ្ឋព្ពា, បូតិមុខអគ្គិមុខសត្ថមុខា វិយ សេសធាតុយោ។ យថេវ ហិ កដ្ឋមុខេន ទដ្ឋស្ស សកល កាយោ ថទ្ធោ ហោតិ, ឯវំ បថវីធាតុបកោបេនាបិ។ យថា ច បូតិមុខាទីហិ ទដ្ឋស្ស បគ្ឃរតិ ចេវ ឈាយតិ ច ឆិជ្ជតិ ច, ឯវំ អាបោធាតុតេជោធាតុវាយោធាតុបកោបេនាបីតិ។ តេនាហុ អដ្ឋកថាចរិយា –

“បត្ថទ្ធោ ភវតី កាយោ, ទដ្ឋោ កដ្ឋមុខេន វា;
បថវីធាតុបកោបេន, ហោតិ កដ្ឋមុខេវ សោ។

“បូតិកោ ភវតី កាយោ, ទដ្ឋោ បូតិមុខេន វា;
អាបោធាតុបកោបេន, ហោតិ បូតិមុខេវ សោ។

“សន្តត្តោ ភវតី កាយោ, ទដ្ឋោ អគ្គិមុខេន វា;
តេជោធាតុបកោបេន, ហោតិ អគ្គិមុខេវ សោ។

“សញ្ឆិន្នោ ភវតី កាយោ, ទដ្ឋោ សត្ថមុខេន វា;
វាយោធាតុបកោបេន, ហោតិ សត្ថមុខេវ សោ”តិ។ –

ឯវំ តាវេត្ថ វិសេសតោ សទិសភាវោ វេទិតព្ពោ។

អវិសេសតោ បន អាសយតោ វិសវេគវិការតោ អនត្ថគ្គហណតោ ទុរុបដ្ឋានតោ ទុរាសទតោ អកតញ្ញុតតោ អវិសេសការិតោ អនន្តទោសូបទ្ទវតោតិ ឥមេហិ ការណេហិ ឯតេសំ អាសីវិសសទិសតា វេទិតព្ពា។ តត្ថ **អាសយតោ**តិ អាសីវិសានញ្ហិ វម្មិកោ អាសយោ, តត្ថេវ តេ វសន្តិ។ មហាភូតានម្បិ កាយវម្មិកោ អាសយោ ។ អាសីវិសានញ្ច រុក្ខសុសិរតិណបណ្ណគហនសង្ការដ្ឋានានិបិ អាសយោ។ ឯតេសុបិ ហិ តេ វសន្តិ។ មហាភូតានម្បិ កាយសុសិរំ កាយគហនំ កាយសង្ការដ្ឋានំ អាសយោតិ។ ឯវំ តាវ អាសយតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។

វិសវេគវិការតោតិ អាសីវិសា ហិ កុលវសេន កដ្ឋមុខាទិភេទតោ ចត្តារោ។ តត្ថ ឯកេកោ វិសវិការតោ វិភជ្ជមានោ ទដ្ឋវិសាទិវសេន ចតុព្ពិធោ ហោតិ។ មហាភូតានិបិ បច្ចត្តលក្ខណវសេន បថវីអាទិភេទតោ ចត្តារិ។ ឯត្ថ ឯកេកំ កម្មសមុដ្ឋានាទិវសេន ចតុព្ពិធំ ហោតិ។ ឯវំ វិសវេគវិការតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។

អនត្ថគ្គហណតោតិ អាសីវិសេ គណ្ហន្តា បញ្ច អនត្ថេ គណ្ហន្តិ – ទុគ្គន្ធំ គណ្ហន្តិ, អសុចឹ គណ្ហន្តិ, ព្យាធឹ គណ្ហន្តិ, វិសំ គណ្ហន្តិ, មរណំ គណ្ហន្តិ។ មហាភូតានិបិ គណ្ហន្តា បញ្ច អនត្ថេ គណ្ហន្តិ – ទុគ្គន្ធំ គណ្ហន្តិ, អសុចឹ គណ្ហន្តិ, ព្យាធឹ គណ្ហន្តិ, ជរំ គណ្ហន្តិ, មរណំ គណ្ហន្តិ។ តេនាហុ បោរាណា –

“យេកេចិ សប្បំ គណ្ហន្តិ, មីឡ្ហលិត្តំ មហាវិសំ;
បញ្ច គណ្ហន្តនត្ថានិ, លោកេ សប្បាភិនន្ទិនោ។

“ទុគ្គន្ធំ អសុចឹ ព្យាធឹ, វិសំ មរណបញ្ចមំ;
អនត្ថា ហោន្តិ បញ្ចេតេ, មីឡ្ហលិត្តេ ភុជង្គមេ។

“ឯវមេវំ អកុសលា, អន្ធពាលបុថុជ្ជនា;
បញ្ច គណ្ហន្តនត្ថានិ, ភវេ ជាតាភិនន្ទិនោ។

“ទុគ្គន្ធំ អសុចឹ ព្យាធឹ, ជរំ មរណបញ្ចមំ;
អនត្ថា ហោន្តិ បញ្ចេតេ, មីឡ្ហលិត្តេវ បន្នគេ”តិ។ –

ឯវំ អនត្ថគ្គហណតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។

ទុរុបដ្ឋានតោតិ តេ អាសីវិសា ទុរុបដ្ឋានា, ឯកស្មឹ ឧដ្ឋាតុកាមេ ឯកោ ន្ហាយិតុកាមោ ហោតិ , តស្មឹ ន្ហាយិតុកាមេ អបរោ ភុញ្ជិតុកាមោ, តស្មឹ ភុញ្ជិតុកាមេ អញ្ញោ និបជ្ជិតុកាមោ ហោតិ។ តេសុ យស្ស យស្សេវ អជ្ឈាសយោ ន បូរតិ, សោ តត្ថេវ ឌំសិត្វា មារេតិ។ ឥមេហិ បន អាសីវិសេហិ ភូតានេវ ទុរុបដ្ឋានតរានិ។ បថវីធាតុយា ហិ ភេសជ្ជេ កយិរមានេ អាបោធាតុ កុប្បតិ, តស្សេវ ភេសជ្ជំ ករោន្តស្ស តេជោធាតូតិ ឯវំ ឯកិស្សា ភេសជ្ជេ កយិរមានេ អបរា កុប្បន្តីតិ។ ឯវំ ទុរុបដ្ឋានតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។

ទុរាសទតោតិ ទុរាសទា ហិ អាសីវិសា, គេហស្ស បុរិមភាគេ អាសីវិសំ ទិស្វា បច្ឆិមភាគេន បលាយន្តិ, បច្ឆិមភាគេ ទិស្វា បុរិមភាគេន, គេហមជ្ឈេ ទិស្វា គព្ភំ បវិសន្តិ, គព្ភេ ទិស្វា មញ្ចបីឋំ អភិរុហន្តិ។ មហាភូតានិ តតោបិ ទុរាសទតរានិ។ តថារូបេន ហិ កុដ្ឋរោគេន ផុដ្ឋស្ស កណ្ណនាសាទីនិ ឆិន្ទិត្វា បតន្តិ, សរីរំ សម្ផុដតិ នីលមក្ខិកា បរិវារេន្តិ, សរីរគន្ធោ ទូរតោវ ឧព្ពាហតិ។ តំ បុរិសំ អក្កោសមានម្បិ បរិទេវមានម្បិ នេវ រោសវសេន, ន ការុញ្ញេន, ឧបសង្កមិតុំ សក្កោន្តិ, នាសិកំ បិទហិត្វា ខេឡំ បាតេន្តា ទូរតោវ នំ វិវជ្ជេន្តិ។ ឯវំ អញ្ញេសម្បិ ភគន្ទរកុច្ឆិរោគវាតរោគាទីនំ ពីភច្ឆជេគុច្ឆភាវករានញ្ច រោគានំ វសេន អយមេវត្ថោ វិភាវេតព្ពោតិ។ ឯវំ ទុរាសទតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។

អកតញ្ញុតតោតិ អាសីវិសា ហិ អកតញ្ញុនោ ហោន្តិ, ន្ហាបិយមានាបិ ភោជិយមានាបិ គន្ធមាលាទីហិ បូជិយមានាបិ បេឡាយំ បក្ខិបិត្វា បរិហរិយមានាបិ ឱតារមេវ គវេសន្តិ។ យត្ថ ឱតារំ លភន្តិ, តត្ថេវ នំ ឌំសិត្វា មារេន្តិ។ អាសីវិសេហិបិ មហាភូតានេវ អកតញ្ញុតរានិ។ ឯតេសញ្ហិ កតំ នាម នត្ថិ, សីតេន វា ឧណ្ហេន វា និម្មលេន ជលេន ន្ហាបិយមានានិបិ គន្ធមាលាទីហិ សក្ករិយមានានិបិ មុទុវត្ថមុទុសយនមុទុយានាទីហិ បរិហរិយមានានិបិ, វរភោជនំ ភោជិយមានានិបិ, វរបានំ បាយាបិយមានានិបិ ឱតារមេវ គវេសន្តិ។ យត្ថ ឱតារំ លភន្តិ, តត្ថេវ កុប្បិត្វា អនយព្យសនំ បាបេន្តីតិ។ ឯវំ អកតញ្ញុតតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។

អវិសេសការិតោតិ អាសីវិសា ហិ “អយំ ខត្តិយោ វា ព្រាហ្មណោ វា វេស្សោ វា សុទ្ទោ វា គហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា”តិ វិសេសំ ន ករោន្តិ, សម្បត្តសម្បត្តមេវ ឌំសិត្វា មារេន្តិ។ មហាភូតានិបិ “អយំ ខត្តិយោ វា ព្រាហ្មណោ វា វេស្សោ វា សុទ្ទោ វា គហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា ទេវោ វា មនុស្សោ វា មារោ វា ព្រហ្មា វា និគ្គុណោ វា សគុណោ វា”តិ វិសេសំ ន ករោន្តិ ។ យទិ ហិ នេសំ “អយំ គុណវា”តិ លជ្ជា ឧប្បជ្ជេយ្យ, សទេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលេ តថាគតេ លជ្ជំ ឧប្បាទេយ្យុំ។ អថាបិ នេសំ “អយំ មហាបញ្ញោ អយំ មហិទ្ធិកោ អយំ ធុតវាទោ”តិអាទិនា នយេន លជ្ជា ឧប្បជ្ជេយ្យ, ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរាទីសុ លជ្ជំ ឧប្បាទេយ្យុំ។ អថាបិ នេសំ “អយំ និគ្គុណោ ទារុណោ ថទ្ធោ”តិ ភយំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សទេវកេ លោកេ និគ្គុណថទ្ធទារុណានំ អគ្គស្ស ទេវទត្តស្ស ឆន្នំ វា សត្ថារានំ ភាយេយ្យុំ, ន ច លជ្ជន្តិ ន ច ភាយន្តិ, កុប្បិត្វា យំកិញ្ចិ អនយព្យសនំ អាបាទេន្តិយេវ។ ឯវំ អវិសេសការិតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។

អនន្តទោសូបទ្ទវតោតិ អាសីវិសេ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនកានញ្ហិ ទោសូបទ្ទវានំ បមាណំ នត្ថិ។ តថា ហេតេ ឌំសិត្វា កាណម្បិ ករោន្តិ ខុជ្ជម្បិ បីឋសប្បិម្បិ ឯកបក្ខលម្បីតិ ឯវំ អបរិមាណំ វិប្បការំ ទស្សេន្តិ។ ភូតានិបិ កុប្បិតានិ ន កាណាទិភាវេសុ ន កិញ្ចិ វិប្បការំ ន ករោន្តិ, អប្បមាណោ ឯតេសំ ទោសូបទ្ទវោតិ។ ឯវំ អនន្តទោសូបទ្ទវតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។

ឥទានេត្ថ ចតុមហាភូតវសេន យាវ អរហត្តា កម្មដ្ឋានំ កថេតព្ពំ សិយា, តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ ចតុធាតុវវត្ថាននិទ្ទេសេ កថិតមេវ។

បញ្ច វធកា បច្ចត្ថិកាតិ ខោ ភិក្ខវេ បញ្ចន្នេតំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ អធិវចនន្តិ ឯត្ថ ទ្វីហិ អាការេហិ ខន្ធានំ វធកបច្ចត្ថិកសទិសតា វេទិតព្ពា។ ខន្ធា ហិ អញ្ញមញ្ញញ្ច វធេន្តិ, តេសុ ច សន្តេសុ វធោ នាម បញ្ញាយតិ។ កថំ? រូបំ តាវ រូបម្បិ វធេតិ អរូបម្បិ, តថា អរូបំ អរូបម្បិ វធេតិ រូបម្បិ។ កថំ? អយញ្ហិ បថវីធាតុ ភិជ្ជមានា ឥតរា តិស្សោ ធាតុយោ គហេត្វាវ ភិជ្ជតិ, អាបោធាតុអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ, ឯវំ តាវ រូបំ រូបមេវ វធេតិ។ រូបក្ខន្ធោ បន ភិជ្ជមានោ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធេ គហេត្វាវ ភិជ្ជតិ, ឯវំ រូបំ អរូបម្បិ វធេតិ។ វេទនាក្ខន្ធោបិ ភិជ្ជមានោ សញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណក្ខន្ធេ គហេត្វាវ ភិជ្ជតិ។ សញ្ញាក្ខន្ធាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ អរូបំ អរូបមេវ វធេតិ។ ចុតិក្ខណេ បន ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា ភិជ្ជមានា វត្ថុរូបម្បិ គហេត្វាវ ភិជ្ជន្តិ, ឯវំ អរូបំ រូបម្បិ វធេតិ។ ឯវំ តាវ អញ្ញមញ្ញំ វធេន្តីតិ វធកា។ យត្ថ បន ខន្ធា អត្ថិ, តត្ថ ឆេទនភេទនវធពន្ធនាទយោ ហោន្តិ, ន អញ្ញត្ថាតិ។ ឯវំ ខន្ធេសុ សន្តេសុ វធោ បញ្ញាយតីតិបិ វធកា។

ឥទានិ បញ្ចក្ខន្ធេ រូបារូបវសេន ទ្វេ កោដ្ឋាសេ កត្វា, រូបវសេន វា នាមវសេន វា រូបបរិគ្គហំ អាទឹ កត្វា, យាវ អរហត្តា កម្មដ្ឋានំ កថេតព្ពំ សិយា តម្បិ វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតមេវ។

ឆដ្ឋោ អន្តរចរោ វធកោ ឧក្ខិត្តាសិកោតិ ខោ, ភិក្ខវេ, នន្ទីរាគស្សេតំ អធិវចនន្តិ ឯត្ថ ទ្វីហាការេហិ នន្ទីរាគស្ស ឧក្ខិត្តាសិកវធកសទិសតា វេទិតព្ពា បញ្ញាសិរបាតនតោ ច យោនិសម្បដិបាទនតោ ច។ កថំ? ចក្ខុទ្វារស្មិញ្ហិ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ តំ អារម្មណំ និស្សាយ លោភោ ឧប្បជ្ជតិ, ឯត្តាវតា បញ្ញាសីសំ បតិតំ នាម ហោតិ, សោតទ្វារាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ តាវ បញ្ញាសិរបាតនតោ សទិសតា វេទិតព្ពា។ នន្ទីរាគោ បនេស អណ្ឌជាទិភេទា ចតស្សោ យោនិយោ ឧបនេតិ។ តស្ស យោនិឧបគមនមូលកានិ បញ្ចវីសតិ មហាភយានិ ទ្វត្តិំស កម្មការណានិ ច អាគតានេវ ហោន្តីតិ ឯវំ យោនិសម្បដិបាទនតោបិស្ស ឧក្ខិត្តាសិកវធកសទិសតា វេទិតព្ពា។

ឥតិ នន្ទីរាគវសេនាបិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ កម្មដ្ឋានំ កថិតមេវ ហោតិ។ កថំ? អយញ្ហិ នន្ទីរាគោ សង្ខារក្ខន្ធោ, តំ សង្ខារក្ខន្ធោតិ វវត្ថបេត្វា តំសម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ចិត្តំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, តេសំ វត្ថារម្មណំ រូបក្ខន្ធោតិ, ឯវំ បញ្ចក្ខន្ធេ វវត្ថបេតិ។ ឥទានិ តេ បញ្ចក្ខន្ធេ នាមរូបវសេន វវត្ថបេត្វា, តេសំ បច្ចយបរិយេសនតោ បដ្ឋាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា, អនុបុព្ពេន ឯកោ អរហត្តំ បាបុណាតីតិ ឯវំ នន្ទីរាគវសេន កម្មដ្ឋានំ កថិតំ ហោតិ។

ឆន្នំ អជ្ឈត្តិកាយតនានំ សុញ្ញគាមេន សទិសតា បាឡិយំយេវ អាគតា។ អយំ បនេត្ថ កម្មដ្ឋាននយោ – យថា ច តេ ឆ ចោរា ឆកុដិកំ សុញ្ញំ គាមំ បវិសិត្វា អបរាបរំ វិចរន្តា កិញ្ចិ អលភិត្វា គាមេន អនត្ថិកា ហោន្តិ, ឯវមេវ ភិក្ខុ ឆសុ អជ្ឈត្តិកាយតនេសុ អភិនិវិសិត្វា វិចិនន្តោ “អហ”ន្តិ វា “មម”ន្តិ វា គហេតព្ពំ កិញ្ចិ អទិស្វា តេហិ អនត្ថិកោ ហោតិ។ សោ “វិបស្សនំ បដ្ឋបេស្សាមី”តិ ឧបាទារូបកម្មដ្ឋានវសេន ចក្ខុបសាទាទយោ បរិគ្គហេត្វា “អយំ រូបក្ខន្ធោ”តិ វវត្ថបេតិ, មនាយតនំ “អរូបក្ខន្ធោ”តិ។ ឥតិ សព្ពានិបេតានិ នាមញ្ចេវ រូបញ្ចាតិ នាមរូបវសេន វវត្ថបេត្វា, តេសំ បច្ចយំ បរិយេសិត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា , សង្ខារេ សម្មសន្តោ អនុបុព្ពេន អរហត្តេ បតិដ្ឋាតិ។ ឥទំ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ យាវ អរហត្តា កម្មដ្ឋានំ កថិតំ ហោតិ។

ឥទានិ ពាហិរានំ គាមឃាតកចោរេហិ សទិសតំ ទស្សេន្តោ **ចោរា គាមឃាតកាតិ ខោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **មនាបាមនាបេសូ**តិ ករណត្ថេ ភុម្មំ, មនាបាមនាបេហីតិ អត្ថោ។ តត្ថ ចោរេសុ គាមំ ហនន្តេសុ បញ្ច កិច្ចានិ វត្តន្តិ – ចោរា តាវ គាមំ បរិវារេត្វា ឋិតា អគ្គិំ ទត្វា កដកដសទ្ទំ ឧដ្ឋាបេន្តិ, តតោ មនុស្សា ហត្ថសារំ គហេត្វា ពហិ និក្ខមន្តិ។ តតោ តេហិ សទ្ធិំ ភណ្ឌកស្ស ការណា ហត្ថបរាមាសំ ករោន្តិ។ កេចិ បនេត្ថ បហារំ បាបុណន្តិ, កេចិ បហារដ្ឋានេ បតន្តិ, អវសេសេ បន អរោគជនេ ពន្ធិត្វា អត្តនោ វសនដ្ឋានំ នេត្វា រជ្ជុពន្ធនាទីហិ ពន្ធិត្វា ទាសបរិភោគេន បរិភុញ្ជន្តិ។

តត្ថ គាមឃាតកចោរានំ គាមំ បរិវារេត្វា អគ្គិទានំ វិយ ឆសុ ទ្វារេសុ អារម្មណេ អាបាថគតេ កិលេសបរិឡាហុប្បត្តិ វេទិតព្ពា, ហត្ថសារំ អាទាយ ពហិ និក្ខមនំ វិយ។ តង្ខណេ កុសលធម្មំ បហាយ អកុសលសមង្គិតា, ភណ្ឌកស្ស ការណា ហត្ថបរាមសនាបជ្ជនំ វិយ ទុក្កដទុព្ភាសិតបាចិត្តិយថុល្លច្ចយានំ អាបជ្ជនកាលោ, បហារលទ្ធកាលោ វិយ សង្ឃាទិសេសំ អាបជ្ជនកាលោ, បហារំ លទ្ធា បន បហារដ្ឋានេ បតិតកាលោ វិយ បារាជិកំ អាបជ្ជិត្វា អស្សមណកាលោ, អវសេសជនស្ស ពន្ធិត្វា វសនដ្ឋានំ នេត្វា ទាសបរិភោគេន បរិភុញ្ជនកាលោ វិយ តមេវ អារម្មណំ និស្សាយ សព្ពេសំ បស្សន្តានំយេវ ចូឡសីលមជ្ឈិមសីលមហាសីលានិ ភិន្ទិត្វា សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ គិហិភាវំ អាបជ្ជនកាលោ។ តត្រស្ស បុត្តទារំ បោសេន្តស្ស សន្ទិដ្ឋិកោ ទុក្ខក្ខន្ធោ វេទិតព្ពោ, កាលំ កត្វា អបាយេ និព្ពត្តស្ស សម្បរាយិកោ។

ឥមានិបិ ពាហិរាយតនានិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ កម្មដ្ឋានវសេនេវ កថិតានិ។ ឯត្ថ ហិ រូបាទីនិ ចត្តារិ ឧបាទារូបានិ, ផោដ្ឋព្ពាយតនំ តិស្សោ ធាតុយោ, ធម្មាយតនេ អាបោធាតុយា សទ្ធិំ តា ចតស្សោតិ ឥមានិ ចត្តារិ ភូតានិ, តេសំ បរិច្ឆេទវសេន អាកាសធាតុ, លហុតាទិវសេន លហុតាទយោតិ ឯវមិទំ សព្ពម្បិ ភូតុបាទាយរូបំ រូបក្ខន្ធោ, តទារម្មណា វេទនាទយោ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធា។ តត្ថ “រូបក្ខន្ធោ រូបំ, ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា នាម”ន្តិ។ នាមរូបំ វវត្ថបេត្វា បុរិមនយេនេវ បដិបជ្ជន្តស្ស យាវ អរហត្តា កម្មដ្ឋានំ កថិតំ ហោតិ។

ឱឃានន្តិ ឯត្ថ ទុរុត្តរណដ្ឋោ ឱឃដ្ឋោ។ ឯតេ ហិ “សីលសំវរំ បូរេត្វា អរហត្តំ បាបុណិស្សាមី”តិ អជ្ឈាសយំ សមុដ្ឋាបេត្វា កល្យាណមិត្តេ និស្សាយ សម្មា វាយមន្តេន តរិតព្ពា, យេន វា តេន វា ទុរុត្តរា។ ឥមិនា ទុរុត្តរណដ្ឋេន ឱឃាតិ វុច្ចន្តិ។ តេបិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ កម្មដ្ឋានវសេន កថិតា។ ចត្តារោបិ ហិ ឯតេ ឯកោ សង្ខារក្ខន្ធោ វាតិ។ សេសំ នន្ទីរាគេ វុត្តនយេនេវ យោជេត្វា វិត្ថារេតព្ពំ។

សក្កាយស្សេតំ អធិវចនន្តិ, សក្កាយោបិ ហិ អាសីវិសាទីហិ ឧទកណ្ណវស្ស ឱរិមតីរំ វិយ ចតុមហាភូតាទីហិ សាសង្កោ សប្បដិភយោ, សោបិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ កម្មដ្ឋានវសេនេវ កថិតោ។ សក្កាយោ ហិ តេភូមកបញ្ចក្ខន្ធា, តេ ច សមាសតោ នាមរូបមេវាតិ។ ឯវមេត្ថ នាមរូបវវត្ថានំ អាទឹ កត្វា យាវ អរហត្តា កម្មដ្ឋានំ វិត្ថារេតព្ពន្តិ។

និព្ពានស្សេតំ អធិវចនន្តិ និព្ពានញ្ហិ ឧទកណ្ណវស្ស បារិមតីរំ វិយ ចតុមហាភូតាទីហិ ខេមំ អប្បដិភយំ។ **វីរិយារម្ភស្សេតំ អធិវចន**ន្តិ ឯត្ថ ចិត្តកិរិយទស្សនត្ថំ ហេដ្ឋា វុត្តវាយាមមេវ វីរិយន្តិ គណ្ហិត្វា ទស្សេតិ។ **តិណ្ណោ បារង្គតោ**តិ តរិត្វា បារំ គតោ។

តត្ថ យថា សាសង្កឱរិមតីរេ ឋិតេន ឧទកណ្ណវំ តរិតុកាមេន កតិបាហំ វសិត្វា សណិកំ នាវំ សជ្ជេត្វា ឧទកកីឡំ កីឡន្តេន វិយ ន នាវា អភិរុហិតព្ពា។ ឯវំ ករោន្តោ ហិ អនារុឡ្ហោវ ព្យសនំ បាបុណាតិ។ ឯវមេវ កិលេសណ្ណវំ តរិតុកាមេន “តរុណោ តាវម្ហិ, មហល្លកកាលេ អដ្ឋង្គិកមគ្គកុល្លំ ពន្ធិស្សាមី”តិ បបញ្ចោ ន កាតព្ពោ ។ ឯវំ ករោន្តោ ហិ មហល្លកកាលំ អបត្វាបិ វិនាសំ បាបុណាតិ, បត្វាបិ កាតុំ ន សក្កោតិ។ ភទ្ទេក រត្តាទីនិ បន អនុស្សរិត្វា វេគេនេវ អយំ អរិយមគ្គកុល្លោ ពន្ធិតព្ពោ។

យថា ច កុល្លំ ពន្ធន្តស្ស ហត្ថបាទបារិបូរិ ឥច្ឆិតព្ពា។ កុណ្ឋបាទោ ហិ ខញ្ជបាទោ វា បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ, ផណហត្ថកាទយោ តិណបណ្ណាទីនិ គហេតុំ ន សក្កោន្តិ។ ឯវមិមម្បិ អរិយមគ្គកុល្លំ ពន្ធន្តស្ស សីលបាទានញ្ចេវ សទ្ធាហត្ថស្ស ច បារិបូរិ ឥច្ឆិតព្ពា។ ន ហិ ទុស្សីលោ អស្សទ្ធោ សាសនេ អប្បតិដ្ឋិតោ បដិបត្តឹ អសទ្ទហន្តោ អរិយមគ្គកុល្លំ ពន្ធិតុំ សក្កោតិ។ យថា ច បរិបុណ្ណហត្ថបាទោបិ ទុព្ពលោ ព្យាធិបីឡិតោ កុល្លំ ពន្ធិតុំ ន សក្កោតិ, ថាមសម្បន្នោវ សក្កោតិ, ឯវំ សីលវា សទ្ធោបិ អលសោ កុសីតោ ឥមំ មគ្គកុល្លំ ពន្ធិតុំ ន សក្កោតិ , អារទ្ធវីរិយោវ សក្កោតីតិ ឥមំ ពន្ធិតុកាមេន អារទ្ធវីរិយេន ភវិតព្ពំ។ យថា សោ បុរិសោ កុល្លំ ពន្ធិត្វា តីរេ ឋត្វា យោជនវិត្ថារំ ឧទកណ្ណវំ “អយំ មយា បច្ចត្តបុរិសការំ និស្សាយ និត្ថរិតព្ពោ”តិ មានសំ ពន្ធតិ, ឯវំ យោគិនាបិ ចង្កមា ឱរុយ្ហ “អជ្ជ មយា ចតុមគ្គវជ្ឈំ កិលេសណ្ណវំ តរិត្វា អរហត្តេ បតិដ្ឋាតព្ព”ន្តិ មានសំ ពន្ធិតព្ពំ។

យថា ច សោ បុរិសោ កុល្លំ និស្សាយ ឧទកណ្ណវំ តរន្តោ គាវុតមត្តំ គន្ត្វា និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ “ឯក កោដ្ឋាសំ អតិក្កន្តោម្ហិ, អញ្ញេ តយោ សេសា”តិ ជានាតិ, អបរម្បិ គាវុតមត្តំ គន្ត្វា និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ “ទ្វេ អតិក្កន្តោម្ហិ, ទ្វេ សេសា”តិ ជានាតិ, អបរម្បិ គាវុតមត្តំ គន្ត្វា និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ “តយោ អតិក្កន្តោម្ហិ, ឯកោ សេសោ”តិ ជានាតិ, តម្បិ អតិក្កម្ម និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ “ចត្តារោបិ មេ កោដ្ឋសា អតិក្កន្តា”តិ ជានាតិ, តញ្ច កុល្លំ បាទេន អក្កមិត្វា សោតាភិមុខំ ខិបិត្វា ឧត្តរិត្វា តីរេ តិដ្ឋតិ។ ឯវំ អយម្បិ ភិក្ខុ អរិយ មគ្គកុល្លំ និស្សាយ កិលេសណ្ណវំ តរន្តោ សោតាបត្តិមគ្គេន បឋមមគ្គវជ្ឈេ កិលេសេ តរិត្វា មគ្គានន្តរេ ផលេ ឋិតោ បច្ចវេក្ខណញាណេន និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ “ចតុមគ្គវជ្ឈានំ មេ កិលេសានំ ឯកោ កោដ្ឋាសោ បហីនោ , ឥតរេ តយោ សេសា”តិ ជានាតិ។ បុន តថេវ ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គានិ សមោធានេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ សកទាគាមិមគ្គេន ទុតិយមគ្គវជ្ឈេ កិលេសេ តរិត្វា មគ្គានន្តរេ ផលេ ឋិតោ បច្ចវេក្ខណញាណេន និវត្តិត្វា, ឱលោកេន្តោ “ចតុមគ្គវជ្ឈានំ មេ កិលេសានំ ទ្វេ កោដ្ឋាសា បហីនា , ឥតរេ ទ្វេ សេសា”តិ ជានាតិ។ បុន តថេវ ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គានិ សមោធានេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ អនាគាមិមគ្គេន តតិយមគ្គវជ្ឈេ កិលេសេ តរិត្វា មគ្គានន្តរេ ផលេ ឋិតោ បច្ចវេក្ខណញាណេន និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ “ចតុមគ្គវជ្ឈានំ មេ កិលេសានំ តយោ កោដ្ឋាសា បហីនា, ឯកោ សេសោ”តិ ជានាតិ។ បុន តថេវ ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គានិ សមោធានេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ អរហត្តមគ្គេន ចតុត្ថមគ្គវជ្ឈេ កិលេសេ តរិត្វា មគ្គានន្តរេ ផលេ ឋិតោ បច្ចវេក្ខណញាណេន និវត្តិត្វា ឱលោកេន្តោ “សព្ពកិលេសា មេ បហីនា”តិ ជានាតិ។

យថា សោ បុរិសោ តំ កុល្លំ សោតេ បវាហេត្វា ឧត្តរិត្វា ថលេ ឋិតោ នគរំ បវិសិត្វា ឧបរិបាសាទវរគតោ “ឯត្តកេន វតម្ហិ អនត្ថេន មុត្តោ”តិ ឯកគ្គចិត្តោ តុដ្ឋមានសោ និសីទតិ, ឯវំ តស្មឹយេវ វា អាសនេ អញ្ញេសុ វា រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានាទីសុ យត្ថ កត្ថចិ និសិន្នោ “ឯត្តកេន វតម្ហិ អនត្ថេន មុត្តោ”តិ និព្ពានារម្មណំ ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា ឯកគ្គចិត្តោ តុដ្ឋមានសោ និសីទតិ។ ឥទំ វា សន្ធាយ វុត្តំ **តិណ្ណោ បារង្គតោ ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោតិ ខោ, ភិក្ខវេ, អរហតោ ឯតំ អធិវចន**ន្តិ។ ឯវំ តាវេត្ថ នានាកម្មដ្ឋានានិ កថិតានិ, សមោធានេត្វា បន សព្ពានិបិ ឯកមេវ កត្វា ទស្សេតព្ពានិ។ ឯកំ កត្វា ទស្សេន្តេនាបិ បញ្ចក្ខន្ធវសេនេវ វិនិវត្តេតព្ពានិ។

កថំ? ឯត្ថ ហិ ចត្តារិ មហាភូតានិ អជ្ឈត្តិកានិ បញ្ចាយតនានិ ពាហិរានិ បញ្ចាយតនានិ ធម្មាយតនេ បន្នរស សុខុមរូបានិ សក្កាយស្ស ឯកទេសោតិ អយំ រូបក្ខន្ធោ, មនាយតនំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ ធម្មាយតនេកទេសោ ចត្តារោ ឱឃា សក្កាយេកទេសោតិ ឥមេ ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា។ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ រូបំ, ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា នាមន្តិ ឥទំ នាមរូបំ។ តស្ស នន្ទីរាគោ កាមោឃោ ភវោឃោ ធម្មាយតនេកទេសោ សក្កាយេកទេសោតិ ឥមេ

បច្ចយា។ ឥតិ សប្បច្ចយំ នាមរូបំ វវត្ថបេតិ នាម។ សប្បច្ចយំ នាមរូបំ វវត្ថបេត្វា តិលក្ខណំ អារោបេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ អរហត្តំ បាបុណាតីតិ ឥទំ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និយ្យានមុខំ។

តត្ថ ចត្តារោ មហាភូតា បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា អជ្ឈត្តិកពាហិរានិ ឯកាទសាយតនានិ ធម្មាយតនេកទេសោ ទិដ្ឋោឃោ អវិជ្ជោឃោ សក្កាយេកទេសោតិ ឥទំ ទុក្ខសច្ចំ, នន្ទីរាគោ ធម្មាយតនេកទេសោ កាមោឃោ ភវោឃោ សក្កាយេកទេសោតិ ឥទំ សមុទយសច្ចំ, បារិមតីរសង្ខាតំ និព្ពានំ និរោធសច្ចំ, អរិយមគ្គោ មគ្គសច្ចំ។ តត្ថ ទ្វេ សច្ចានិ វដ្តំ, ទ្វេ វិវដ្តំ, ទ្វេ លោកិយានិ, ទ្វេ លោកុត្តរានីតិ ចត្តារិ សច្ចានិ សោឡសហាការេហិ សដ្ឋិនយសហស្សេហិ វិភជិត្វា ទស្សេតព្ពានីតិ។ ទេសនាបរិយោសានេ វិបញ្ចិតញ្ញូ បញ្ចសតា ភិក្ខូ អរហត្តេ បតិដ្ឋហិំសុ។ សុត្តំ បន ទុក្ខលក្ខណវសេន កថិតំ។

២. រថោបមសុត្តវណ្ណនា

២៣៩. ទុតិយេ **សុខសោមនស្សពហុលោ**តិ កាយិកសុខញ្ចេវ ចេតសិកសោមនស្សញ្ច ពហុលំ អស្សាតិ សុខសោមនស្សពហុលោ។ **យោនិ ចស្ស អារទ្ធា ហោតី**តិ ការណញ្ចស្ស បរិបុណ្ណំ ហោតិ។ **អាសវានំ ខយាយា**តិ ឥធ អាសវក្ខយោតិ អរហត្តមគ្គោ អធិប្បេតោ, តទត្ថាយាតិ អត្ថោ។ **ឱធស្តបតោទោ**តិ រថមជ្ឈេ តិរិយំ ឋបិតបតោទោ។ **យេនិច្ឆក**ន្តិ យេន ទិសាភាគេន ឥច្ឆតិ។ **យទិច្ឆក**ន្តិ យំ យំ គមនំ ឥច្ឆតិ។ **សារេយ្យា**តិ បេសេយ្យ។ **បច្ចាសារេយ្យា**តិ បដិនិវត្តេយ្យ។ **អារក្ខាយា**តិ រក្ខណត្ថាយ។ **សំយមាយា**តិ វេគនិគ្គហណត្ថាយ។ **ទមាយា**តិ និព្ពិសេវនត្ថាយ។ **ឧបសមាយា**តិ កិលេសូបសមត្ថាយ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ យថា អកុសលស្ស សារថិនោ អទន្តេ សិន្ធវេ យោជេត្វា វិសមមគ្គេន រថំ បេសេន្តស្ស ចក្កានិបិ ភិជ្ជន្តិ, អក្ខោបិ សិន្ធវានញ្ច ខុរា, អត្តនាបិ អនយព្យសនំ បាបុណាតិ, ន ច ឥច្ឆិតិច្ឆិតេន គមនេន សារេតុំ សក្កោតិ ; ឯវំ ឆសុ ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារោ ភិក្ខុ ន ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ សមណរតឹ អនុភវិតុំ សក្កោតិ។ យថា បន ឆេកោ សារថិ ទន្តេ សិន្ធវេ យោជេត្វា, សមេ ភូមិភាគេ រថំ ឱតារេត្វា រស្មិយោ គហេត្វា, សិន្ធវានំ ខុរេសុ សតឹ ឋបេត្វា, បតោទំ អាទាយ និព្ពិសេវនេ កត្វា, បេសេន្តោ ឥច្ឆិតិច្ឆិតេន គមនេន សារេតិ។ ឯវមេវ ឆសុ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ភិក្ខុ ឥមស្មិំ សាសនេ ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ សមណរតឹ អនុភោតិ, សចេ អនិច្ចានុបស្សនាភិមុខំ ញាណំ បេសេតុកាមោ ហោតិ, តទភិមុខំ ញាណំ គច្ឆតិ។ ទុក្ខានុបស្សនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ភោជនេ មត្តញ្ញូតិ ភោជនម្ហិ បមាណញ្ញូ។ តត្ថ ទ្វេ បមាណានិ – បដិគ្គហណបមាណញ្ច បរិភោគបមាណញ្ច។ តត្ថ បដិគ្គហណបមាណេ ទាយកស្ស វសោ វេទិតព្ពោ, ទេយ្យធម្មស្ស វសោ វេទិតព្ពោ, អត្តនោ ថាមោ ជានិតព្ពោ។ ឯវរូបោ ហិ ភិក្ខុ សចេ ទេយ្យធម្មោ ពហុកោ ហោតិ, ទាយកោ អប្បំ ទាតុកាមោ, ទាយកស្ស វសេន អប្បំ គណ្ហាតិ។ ទេយ្យធម្មោ អប្បោ, ទាយកោ ពហុំ ទាតុកាមោ, ទេយ្យធម្មស្ស វសេន អប្បំ គណ្ហាតិ។ ទេយ្យធម្មោបិ ពហុ, ទាយកោបិ ពហុំ ទាតុកាមោ, អត្តនោ ថាមំ ញត្វា បមាណេន គណ្ហាតិ។ សោ តាយ បដិគ្គហណេ មត្តញ្ញុតាយ អនុប្បន្នញ្ច លាភំ ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នញ្ច ថាវរំ ករោតិ ធម្មិកតិស្សមហារាជកាលេ **សត្តវស្សិកោ សាមណេរោ** វិយ។

រញ្ញោ កិរ បញ្ចហិ សកដសតេហិ គុឡំ អាហរិំសុ។ រាជា “មនាបោ បណ្ណាការោ, អយ្យេហិ វិនា ន ខាទិស្សាមា”តិ អឌ្ឍតេយ្យានិ សកដសតានិ មហាវិហារំ បេសេត្វា សយម្បិ ភុត្តបាតរាសោ អគមាសិ។ ភេរិយា បហដាយ ទ្វាទស ភិក្ខុសហស្សានិ សន្និបតិំសុ។ រាជា ឯកមន្តេ ឋិតោ អារាមិកំ បក្កោសាបេត្វា អាហ – “រញ្ញោ នាម ទានេ បត្តបូរេវ បមាណំ, គហិតភាជនំ បូរេត្វាវ ទេហិ, សចេ កោចិ មត្តបដិគ្គហណេ ឋិតោ ន គណ្ហាតិ, មយ្ហំ អារោចេយ្យាសី”តិ។

អថេកោ មហាថេរោ “មហាពោធិមហាចេតិយានិ វន្ទិស្សាមី”តិ ចេតិយបព្ពតា អាគន្ត្វា, វិហារំ បវិសន្តោ មហាមណ្ឌបង្គណេ ភិក្ខូ គុឡំ គណ្ហន្តេ ទិស្វា បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តំ សាមណេរំ អាហ, “នត្ថិ តេ គុឡេន អត្ថោ”តិ។ “អាម, ភន្តេ, នត្ថី”តិ។ សាមណេរ មយំ មគ្គកិលន្តា, ឯកេន កបិដ្ឋផលមត្តេន បិណ្ឌកេន អម្ហាកំ អត្ថោតិ។ សាមណេរោ ថាលកំ នីហរិត្វា ថេរស្ស វស្សគ្គបដិបាដិយំ អដ្ឋាសិ។ អារាមិកោ គហណមានំ បូរេត្វា ឧក្ខិបិ, សាមណេរោ អង្គុលឹ ចាលេសិ។ តាត សាមណេរ, រាជកុលានំ ទានេ ភាជនបូរមេវ បមាណំ, ថាលកបូរំ គណ្ហាហីតិ។ អាម, ឧបាសក, រាជានោ នាម មហជ្ឈាសយា ហោន្តិ, អម្ហាកំ បន ឧបជ្ឈាយស្ស ឯត្តកេនេវ អត្ថោតិ។

រាជា តស្ស កថំ សុត្វា, “កឹ ភោ សាមណេរោ ភណតី”តិ? តស្ស សន្តិកំ គតោ។ អារាមិកោ អាហ – “សាមិ, សាមណេរស្ស ភាជនំ ខុទ្ទកំ, ពហុំ ន គណ្ហាតី”តិ។ រាជា អាហ, “អានីតភាជនំ បូរេត្វា គណ្ហថ, ភន្តេ”តិ។ មហារាជ, រាជានោ នាម មហជ្ឈាសយា ហោន្តិ , ឧក្ខិត្តភាជនំ បូរេត្វាវ ទាតុកាមា, អម្ហាកំ បន ឧបជ្ឈាយស្ស ឯត្តកេនេវ អត្ថោតិ។ រាជា ចិន្តេសិ – “អយំ សត្តវស្សិកទារកោ, អជ្ជាបិស្ស មុខតោ ខីរគន្ធោ ន មុច្ចតិ, គហេត្វា កុដេ វា កុដុម្ពេ វា បូរេត្វា ស្វេបិ បុនទិវសេបិ ខាទិស្សាមាតិ ន វទតិ, សក្កា ពុទ្ធសាសនំ បរិគ្គហេតុ”ន្តិ បុរិសេ អាណាបេសិ, “ភោ, បសន្នោម្ហិ សាមណេរស្ស, ឥតរានិបិ អឌ្ឍតេយ្យានិ សកដសតានិ អានេត្វា សឃំស្ស ទេថា”តិ។

សោយេវ បន រាជា ឯកទិវសំ តិត្តិរមំសំ ខាទិតុកាមោ ចិន្តេសិ – “សចេ អហំ អង្គារបក្កំ តិត្តិរមំសំ ខាទិតុកាមោម្ហីតិ អញ្ញស្ស កថេស្សាមិ, សមន្តា យោជនដ្ឋានេ តិត្តិរសមុគ្ឃាតំ ករិស្សន្តី”តិ ឧប្បន្នំ បិបាសំ អធិវាសេន្តោ តីណិ សំវច្ឆរានិ វីតិនាមេសិ។ អថស្ស កណ្ណេសុ បុព្ពោ សណ្ឋាសិ, សោ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ “អត្ថិ នុ ខោ, ភោ, អម្ហាកំ កោចិ ឧបដ្ឋាកុបាសកោ សីលរក្ខកោ”តិ បុច្ឆិ ។ អាម, ទេវ, អត្ថិ, តិស្សោ នាម សោ អខណ្ឌសីលំ រក្ខតីតិ។ អថ នំ វីមំសិតុកាមោ បក្កោសាបេសិ។ សោ អាគន្ត្វា រាជានំ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ តតោ នំ អាហ – “ត្វំ, តាត, តិស្សោ នាមា”តិ? “អាម ទេវា”តិ។ តេន ហិ គច្ឆាតិ។ តស្មិំ គតេ ឯកំ កុក្កុដំ អាហរាបេត្វា ឯកំ បុរិសំ អាណាបេសិ, “គច្ឆ តិស្សំ វទាហិ, ឥមំ តីហិ បាកេហិ បចិត្វា អម្ហាកំ ឧបដ្ឋាបេហី”តិ។ សោ គន្ត្វា តថា អវោច។ សោ អាហ – “សចេ, ភោ, អយំ មតកោ អស្ស, យថា ជានាមិ, តថា បចិត្វា ឧបដ្ឋហេយ្យំ។ បាណាតិបាតំ បនាហំ ន ករោមី”តិ។ សោ អាគន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។

រាជា បុន “ឯកវារំ គច្ឆា”តិ បេសេសិ។ សោ គន្ត្វា, “ភោ, រាជុបដ្ឋានំ នាម ភារិយំ, មា ឯវំ ករិ, បុនបិ សីលំ សក្កា សមាទាតុំ, បចេត”ន្តិ អាហ។ អថ នំ តិស្សោ អវោច, “ភោ, ឯកស្មិំ នាម អត្តភាវេ ធុវំ ឯកំ មរណំ, នាហំ បាណាតិបាតំ ករិស្សាមី”តិ។ សោ បុនបិ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា តតិយម្បិ បេសេត្វា អសម្បដិច្ឆន្តំ បក្កោសាបេត្វា អត្តនា បុច្ឆិ។ រញ្ញោបិ តថេវ បដិវចនំ អទាសិ។ អថ រាជា បុរិសេ អាណាបេសិ, “អយំ រញ្ញោ អាណំ កោបេតិ, គច្ឆថេតស្ស អាឃាតនភណ្ឌិកាយំ ឋបេត្វា, សីសំ ឆិន្ទថា”តិ។ រហោ ច បន នេសំ សញ្ញមទាសិ – “ឥមំ សន្តជ្ជយមានា នេត្វា សីសមស្ស អាឃាតនភណ្ឌិកាយំ ឋបេត្វា អាគន្ត្វា មយ្ហំ អារោចេថា”តិ។

តេ តំ អាឃាតនភណ្ឌិកាយំ និបជ្ជាបេត្វា តមស្ស កុក្កុដំ ហត្ថេសុ ឋបយិំសុ។ សោ តំ ហទយេ ឋបេត្វា “អហំ, តាត, មម ជីវិតំ តុយ្ហំ ទេមិ, តវ ជីវិតំ អហំ គណ្ហាមិ, ត្វំ និព្ភយោ គច្ឆា”តិ វិស្សជ្ជេសិ។ កុក្កុដោ បក្ខេ បប្ផោដេត្វា អាកាសេន គន្ត្វា វដរុក្ខេ និលីយិ។ តស្ស កុក្កុដស្ស អភយទិន្នដ្ឋានំ កុក្កុដគិរិ នាម ជាតំ។

រាជា តំ បវត្តិំ សុត្វា អមច្ចបុត្តំ បក្កោសាបេត្វា សព្ពាភរណេហិ អលង្ករិត្វា អាហ – “តាត, មយា ត្វំ ឯតទត្ថមេវ វីមំសិតោ, មយ្ហំ តិត្តិរមំសំ ខាទិតុកាមស្ស តីណិ សំវច្ឆរានិ អតិក្កន្តានិ, សក្ខិស្សសិ មេ តិកោដិបរិសុទ្ធំ កត្វា ឧបដ្ឋាបេតុ”ន្តិ។ “ឯតំ នាម, ទេវ, មយ្ហំ កម្ម”ន្តិ និក្ខមិត្វា ទ្វារន្តរេ ឋិតោ ឯកំ បុរិសំ បាតោវ តយោ តិត្តិរេ គហេត្វា បវិសន្តំ ទិស្វា, ទ្វេ កហាបណេ ទត្វា តិត្តិរេ អាទាយ បរិសោធេត្វា, ជីរកាទីហិ វាសេត្វា, អង្គារេសុ សុបក្កេ បចិត្វា រញ្ញោ ឧបដ្ឋាបេសិ។ រាជា មហាតលេ សិរិបល្លង្កេ និសិន្នោវ ឯកំ គហេត្វា ថោកំ ឆិន្ទិត្វា មុខេ បក្ខិបិ, តាវទេវស្ស សត្តរសហរណីសហស្សានិ ផរិត្វា អដ្ឋាសិ។

តស្មិំ សមយេ ភិក្ខុសង្ឃំ សរិត្វា, “មាទិសោ នាម បថវិស្សរោ រាជា តិត្តិរមំសំ ខាទិតុកាមោ តីណិ សំវច្ឆរានិ ន លភិ, អបច្ចមានោ ភិក្ខុសង្ឃោ កុតោ លភិស្សតី”តិ? មុខេ បក្ខិត្តក្ខណ្ឌំ ភូមិយំ ឆឌ្ឌេសិ។ អមច្ចបុត្តោ ជណ្ណុកេហិ បតិត្វា មុខេន គណ្ហិ។ រាជា “អបេហិ, តាត, ជានាមហំ តវ និទ្ទោសភាវំ, ឥមិនា នាម ការណេន មយា ឯតំ ឆឌ្ឌិត”ន្តិ កថេត្វា, “សេសកំ តថេវ សង្គោបេត្វា ឋបេហី”តិ អាហ។

បុនទិវសេ រាជកុលូបកោ ថេរោ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ អមច្ចបុត្តោ តំ ទិស្វា បត្តំ គហេត្វា រាជគេហំ បវេសេសិ។ អញ្ញតរោ វុឌ្ឍបព្ពជិតោបិ ថេរស្ស បច្ឆាសមណោ វិយ ហុត្វា អនុពន្ធន្តោ បាវិសិ។ ថេរោ “រញ្ញា បក្កោសាបិតភិក្ខុ ភវិស្សតី”តិ បមជ្ជិ។ អមច្ចបុត្តោបិ “ថេរស្ស ឧបដ្ឋាកោ ភវិស្សតី”តិ បមាទំ អាបជ្ជិ។ តេសំ និសីទាបេត្វា យាគុំ អទំសុ។ យាគុយា បីតាយ រាជា តិត្តិរេ ឧបនេសិ។ ថេរោ ឯកំ គណ្ហិ, ឥតរោបិ ឯកំ គណ្ហិ។ រាជា “អនុភាគោ អត្ថិ, អនាបុច្ឆិត្វា ខាទិតុំ ន យុត្ត”ន្តិ មហាថេរំ អាបុច្ឆិ។ ថេរោ ហត្ថំ បិទហិ, មហល្លកត្ថេរោ សម្បដិច្ឆិ។ រាជា អនត្តមនោ ហុត្វា កតភត្តកិច្ចំ ថេរំ បត្តំ អាទាយ អនុគច្ឆន្តោ អាហ – “ភន្តេ, កុលគេហំ អាគច្ឆន្តេហិ ឧគ្គហិតវត្តំ ភិក្ខុំ គហេត្វា អាគន្តុំ វដ្ដតី”តិ។ ថេរោ តស្មិំ ខណេ អញ្ញាសិ “ន ឯស រញ្ញា បក្កោសាបិតោ”តិ។

បុនទិវសេ ឧបដ្ឋាកសាមណេរំ គហេត្វា បាវិសិ។ រាជា តទាបិ យាគុយា បីតាយ តិត្ថិរេ ឧបនាមេសិ។ ថេរោ ឯកំ អគ្គហេសិ, សាមណេរោ អង្គុលឹ ចាលេត្វា មជ្ឈេ ឆិន្ទាបេត្វា ឯកកោដ្ឋាសមេវ អគ្គហេសិ។ រាជា តំ កោដ្ឋាសំ មហាថេរស្ស ឧបនាមេសិ។ មហាថេរោ ហត្ថំ បិទហិ, សាមណេរោបិ បិទហិ។ រាជា អវិទូរេ និសីទិត្វា ខណ្ឌាខណ្ឌំ ឆិន្ទិត្វា ខាទន្តោ “ឧគ្គហិតវត្តេ និស្សាយ ទិយឌ្ឍតិត្តិរេ ខាទិតុំ លភិម្ហា”តិ អាហ។ តស្ស មំសេ ខាទិតមត្តេវ កណ្ណេហិ បុព្ពោ និក្ខមិ។ តតោ មុខំ វិក្ខាលេត្វា សាមណេរំ ឧបសង្កមិត្វា, “បសន្នោស្មិ, តាត, អដ្ឋ តេ ធុវភត្តានិ ទេមី”តិ អាហ។ អហំ, មហារាជ, ឧបជ្ឈាយស្ស ទម្មីតិ។ អបរានិ អដ្ឋ ទេមីតិ។ តានិ អម្ហាកំ អាចរិយស្ស ទម្មីតិ។ អបរានិបិ អដ្ឋ ទេមីតិ។ តានិ សមានុបជ្ឈាយានំ ទម្មីតិ។ អបរានិបិ អដ្ឋ ទេមីតិ។ តានិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទម្មីតិ។ អបរានិបិ អដ្ឋ ទេមីតិ។ សាមណេរោ អធិវាសេសិ។ ឯវំ បដិគ្គហណមត្តំ ជានន្តោ អនុប្បន្នញ្ចេវ លាភំ ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នញ្ច ថាវរំ ករោតិ។ ឥទំ បដិគ្គហណបមាណំ នាម។ តត្ថ បរិភោគបមាណំ បច្ចវេក្ខណបយោជនំ, “ឥទមត្ថិយំ ភោជនំ ភុញ្ជាមី”តិ បន បច្ចវេក្ខិតបរិភោគស្សេវ បយោជនត្តា បរិភោគបមាណំយេវ នាម, តំ ឥធ អធិប្បេតំ។ តេនេវ **បដិសង្ខា យោនិសោ**តិអាទិមាហ, ឥតរម្បិ បន វដ្ដតិយេវ។

សីហសេយ្យន្តិ ឯត្ថ កាមភោគិសេយ្យា, បេតសេយ្យា, សីហសេយ្យា, តថាគតសេយ្យាតិ ចតស្សោ សេយ្យា។ តត្ថ “យេភុយ្យេន, ភិក្ខវេ, កាមភោគី វាមេន បស្សេន សេន្តី”តិ (អ. និ. ៤.២៤៦) អយំ **កាមភោគិសេយ្យា**។ តេសញ្ហិ យេភុយ្យេន ទក្ខិណបស្សេន សយានោ នាម នត្ថិ។

“យេភុយ្យេន , ភិក្ខវេ, បេតា ឧត្តានា សេន្តី”តិ (អ. និ. ៤.២៤៦) អយំ **បេតសេយ្យា**។ បេតា ហិ អប្បមំស លោហិតត្តា អដ្ឋិសង្ឃាដជដិតា ឯកេន បស្សេន សយិតុំ ន សក្កោន្តិ, ឧត្តានាវ សយន្តិ។

“យេភុយ្យេន, ភិក្ខវេ, សីហោ មិគរាជា នង្គុដ្ឋំ អន្តរសត្ថិម្ហិ អនុបក្ខិបិត្វា ទក្ខិណេន បស្សេន សយតី”តិ អយំ **សីហសេយ្យា**។ តេជុស្សទត្តា ហិ សីហោ មិគរាជា ទ្វេ បុរិមបាទេ ឯកស្មឹ, បច្ឆិមបាទេ ឯកស្មឹ ឋានេ ឋបេត្វា នង្គុដ្ឋំ អន្តរសត្ថិម្ហិ បក្ខិបិត្វា បុរិមបាទបច្ឆិមបាទនង្គុដ្ឋានំ ឋិតោកាសំ សល្លក្ខេត្វា ទ្វិន្នំ បុរិមបាទានំ មត្ថកេ សីសំ ឋបេត្វា សយតិ , ទិវសម្បិ សយិត្វា បពុជ្ឈមានោ ន ឧត្រសន្តោ បពុជ្ឈតិ, សីសំ បន ឧក្ខិបិត្វា បុរិមបាទាទីនំ ឋិតោកាសំ សល្លក្ខេតិ។ សចេ កិញ្ចិ ឋានំ វិជហិត្វា ឋិតំ ហោតិ, “នយិទំ តុយ្ហំ ជាតិយា សូរភាវស្ស ច អនុរូប”ន្តិ អនត្តមនោ ហុត្វា តត្ថេវ សយតិ, ន គោចរាយ បក្កមតិ។ អវិជហិត្វា ឋិតេ បន “តុយ្ហំ ជាតិយា ច សូរភាវស្ស ច អនុរូបមិទ”ន្តិ ហដ្ឋតុដ្ឋោ ឧដ្ឋាយ សីហវិជម្ភិតំ វិជម្ភិត្វា កេសរភារំ វិធុនិត្វា តិក្ខត្តុំ សីហនាទំ នទិត្វា គោចរាយ បក្កមតិ។

ចតុត្ថជ្ឈានសេយ្យា បន **តថាគតសេយ្យា**តិ វុច្ចតិ។ តាសុ ឥធ សីហសេយ្យា អាគតា។ អយញ្ហិ តេជុស្សទ ឥរិយាបថត្តា ឧត្តមសេយ្យា នាម។

បាទេ បាទន្តិ ទក្ខិណបាទេ វាមបាទំ។ **អច្ចាធាយា**តិ អតិអាធាយ, ឦសកំ អតិក្កម្ម ឋបេត្វា។ គោប្ផកេន ហិ គោប្ផកេ, ជាណុនា វា ជាណុម្ហិ សង្ឃដ្ដិយមានេ អភិណ្ហំ វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ន ហោតិ, សេយ្យា អផាសុកា ហោតិ។ យថា បន ន សង្ឃដ្ដេតិ, ឯវំ អតិក្កម្ម ឋបិតេ វេទនា នុប្បជ្ជតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, សេយ្យា ផាសុកា ហោតិ។ តស្មា ឯវំ សេយ្យំ កប្បេតិ។

សតោ សម្បជានោតិ សតិយា ចេវ សម្បជញ្ញេន ច សមន្នាគតោ។ កថំ និទ្ទាយន្តោ សតោ សម្បជានោ ហោតីតិ? សតិសម្បជញ្ញស្ស អប្បហានេន។ អយញ្ហិ ទិវសញ្ចេវ សកលយាមញ្ច អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធេត្វា បឋមយាមាវសានេ ចង្កមា ឱរុយ្ហ បាទេ ធោវន្តោបិ មូលកម្មដ្ឋានំ អវិជហន្តោវ ធោវតិ, តំ អវិជហន្តោវ ទ្វារំ វិវរតិ, មញ្ចេ និសីទតិ, អវិជហន្តោវ និទ្ទំ ឱក្កមតិ។ បពុជ្ឈន្តោ បន មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វាវ បពុជ្ឈតិ។ ឯវំ និទ្ទំ ឱក្កមន្តោបិ សតោ សម្បជានោ ហោតិ។ ឯវំ បន ញាណធាតុកន្តិ ន រោចយិំសុ។

វុត្តនយេន បនេស ចិត្តំ បរិសោធេត្វា បឋមយាមាវសានេ “ឧបាទិន្នកំ សរីរំ និទ្ទាយ សមស្សាសេស្សាមី”តិ ចង្កមា ឱរុយ្ហ មូលកម្មដ្ឋានំ អវិជហន្តោវ បាទេ ធោវតិ, ទ្វារំ វិវរតិ, មញ្ចេ បន និសីទិត្វា មូលកម្មដ្ឋានំ បហាយ, “ខន្ធាវ ខន្ធេសុ, ធាតុយោវ ធាតូសុ បដិហញ្ញន្តី”តិ សេនាសនំ បច្ចវេក្ខន្តោ កមេន និទ្ទំ ឱក្កមតិ, បពុជ្ឈន្តោ បន មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វាវ បពុជ្ឈតិ។ ឯវំ និទ្ទំ ឱក្កមន្តោបិ សតោ សម្បជានោ នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ តិវង្គិកា បុព្ពភាគវិបស្សនាវ កថិតា។ ឯត្តកេនេវ បន វោសានំ អនាបជ្ជិត្វា តានេវ ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គានិ សមោធានេត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា ភិក្ខុ អរហត្តំ បាបុណាតីតិ។ ឯវំ យាវ អរហត្តា ទេសនា កថេតព្ពា។

៣. កុម្មោបមសុត្តវណ្ណនា

២៤០. តតិយេ **កុម្មោ**តិ អដ្ឋិកុម្មោ។ **កច្ឆបោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **អនុនទីតីរេ**តិ នទិយា អនុតីរេ។ **គោចរបសុតោ**តិ “សចេ កិញ្ចិ ផលាផលំ លភិស្សាមិ, ខាទិស្សាមី”តិ គោចរត្ថាយ បសុតោ ឧស្សុក្កោ តន្និពន្ធោ។ **សមោទហិត្វា**តិ សមុគ្គេ វិយ បក្ខិបិត្វា។ **សង្កសាយតី**តិ អច្ឆតិ។ **សមោទហ**ន្តិ សមោទហន្តោ ឋបេន្តោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា កុម្មោ អង្គានិ សកេ កបាលេ សមោទហន្តោ សិង្គាលស្ស ឱតារំ ន ទេតិ, ន ច នំ សិង្គាលោ បសហតិ, ឯវំ ភិក្ខុ អត្តនោ មនោវិតក្កេ សកេ អារម្មណកបាលេ សមោទហន្តោ កិលេសមារស្ស ឱតារំ ន ទេតិ, ន ច នំ មារោ បសហតិ។

អនិស្សិតោតិ តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយេហិ អនិស្សិតោ។ **អញ្ញមហេឋយានោ**តិ អញ្ញំ កញ្ចិ បុគ្គលំ អវិហេឋេន្តោ។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ។ **នូបវទេយ្យ កញ្ចី**តិ អញ្ញំ កញ្ចិ បុគ្គលំ សីលវិបត្តិយា វា អាចារវិបត្តិយា វា អត្តានំ ឧក្កំសេតុកាមតាយ វា បរំ វម្ភេតុកាមតាយ វា ន ឧបវទេយ្យ, អញ្ញទត្ថុ បញ្ច ធម្មេ អជ្ឈត្តំ ឧបដ្ឋបេត្វា, “កាលេន វក្ខាមិ, នោ អកាលេន, ភូតេន វក្ខាមិ , នោ អភូតេន, សណ្ហេន វក្ខាមិ, នោ ផរុសេន, អត្ថសំហិតេន វក្ខាមិ, នោ អនត្ថសំហិតេន, មេត្តចិត្តោ វក្ខាមិ, នោ ទោសន្តរោ”តិ ឯវំ ឧល្លុម្បនសភាវសណ្ឋិតេនេវ ចិត្តេន វិហរតិ។

៤. បឋមទារុក្ខន្ធោបមសុត្តវណ្ណនា

២៤១. ចតុត្ថេ **អទ្ទសា**តិ គង្គាតីរេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នោ អទ្ទស។ **វុយ្ហមាន**ន្តិ ចតុរស្សំ តច្ឆេត្វា បព្ពតន្តរេ ឋបិតំ វាតាតបេន សុបរិសុក្ខំ បារុស្សកេ មេឃេ វស្សន្តេ ឧទកេន ឧប្លវិត្វា អនុបុព្ពេន គង្គាយ នទិយា សោតេ បតិតំ តេន សោតេន វុយ្ហមានំ។ **ភិក្ខូ អាមន្តេសី**តិ “ឥមិនា ទារុក្ខន្ធេន សទិសំ កត្វា មម សាសនេ សទ្ធាបព្ពជិតំ កុលបុត្តំ ទស្សេស្សាមី”តិ ធម្មំ ទេសេតុកាមតាយ អាមន្តេសិ។ **អមុំ មហន្តំ ទារុក្ខន្ធំ គង្គាយ នទិយា សោតេន វុយ្ហមាន**ន្តិ ឥទំ បន អដ្ឋទោសវិមុត្តត្តា សោតបដិបន្នស្ស ទារុក្ខន្ធស្ស អបរេ សមុទ្ទបត្តិយា អន្តរាយករេ អដ្ឋ ទោសេ ទស្សេតុំ អារភិ។

តត្រស្ស ឯវំ អដ្ឋទោសវិមុត្តតា វេទិតព្ពា – ឯកោ ហិ គង្គាយ នទិយា អវិទូរេ បព្ពតតលេ ជាតោ នានាវល្លីហិ បលិវេឋិតោ បណ្ណុបលាសតំ អាបជ្ជិត្វា ឧបចិកាទីហិ ខជ្ជមានោ តស្មិំយេវ ឋានេ អបណ្ណត្តិកភាវំ គច្ឆតិ, អយំ ទារុក្ខន្ធោ គង្គំ ឱតរិត្វា វង្កដ្ឋានេសុ វិលាសមានោ សាគរំ បត្វា មណិវណ្ណេ ឩមិបិដ្ឋេ សោភិតុំ ន លភតិ។

អបរោ គង្គាតីរេ ពហិមូលោ អន្តោសាខោ ហុត្វា ជាតោ, អយំ កិញ្ចាបិ កាលេន កាលំ ឱលម្ពិនីហិ សាខាហិ ឧទកំ ផុសតិ, ពហិមូលត្តា បន គង្គំ ឱតរិត្វា វង្កដ្ឋានេសុ វិលាសមានោ សាគរំ បត្វា មណិវណ្ណេ ឩមិបិដ្ឋេ សោភិតុំ ន លភតិ។

អបរោ មជ្ឈេ គង្គាយ ជាតោ, ទឡ្ហមូលេន បន សុប្បតិដ្ឋិតោ, ពហិ ចស្ស គតា វង្កសាខា នានាវល្លីហិ អាពទ្ធា, អយម្បិ ទឡ្ហមូលត្តា ពហិទ្ធា វល្លីហិ អាពទ្ធត្តា ច គង្គំ ឱតរិត្វា…បេ…. សោភិតុំ ន លភតិ។

អបរោ បតិតដ្ឋានេយេវ វាលិកាយ ឱត្ថដោ បូតិភាវំ អាបជ្ជតិ, អយម្បិ គង្គំ ឱតរិត្វា…បេ…. ន លភតិ។

អបរោ ទ្វិន្នំ បាសាណានំ អន្តរេ ជាតត្តា, សុនិខាតោ វិយ និច្ចលោ ឋិតោ, អាគតាគតំ ឧទកំ ទ្វិធា ផាលេតិ, អយំ បាសាណន្តរេ សុដ្ឋុ បតិដ្ឋិតត្តា គង្គំ ឱតរិត្វា…បេ…. ន លភតិ។

អបរោ អព្ភោកាសដ្ឋានេ នភំ បូរេត្វា វល្លីហិ អាពទ្ធោ ឋិតោ។ ឯកំ ទ្វេ សំវច្ឆរេ អតិក្កមិត្វា អាគតេ មហោឃេ សកឹ វា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តេមេតិ, អយម្បិ នភំ បូរេត្វា ឋិតតាយ ចេវ ឯកស្ស វា ទ្វិន្នំ វា សំវច្ឆរានំ អច្ចយេន សកឹ វា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តេមនតាយ ច គង្គំ ឱតរិត្វា…បេ…. ន លភតិ។

អបរោបិ មជ្ឈេ គង្គាយ ទីបកេ ជាតោ មុទុក្ខន្ធសាខោ ឱឃេ អាគតេ អនុសោតំ និបជ្ជិត្វា, ឧទកេ គតេ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា, នច្ចន្តោ វិយ តិដ្ឋតិ។ យស្សត្ថាយ សាគរោ គង្គំ ឯវំ វិយ វទតិ, “ភោតិ គង្គេ ត្វំ មយ្ហំ ចន្ទនសារសលឡសារាទីនិ នានាទារូនិ អាហរសិ, ទារុក្ខន្ធំ បន នាហរសី”តិ។ សុលភោ ឯស, ទេវ, បុនវារេ ជានិស្សាមីតិ។ បុនវារេ តម្ពវណ្ណេន ឧទកេន អាលិង្គមានា វិយ អាគច្ឆតិ។ សោបិ តថេវ អនុសោតំ និបជ្ជិត្វា, ឧទកេ គតេ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា, នច្ចន្តោ វិយ តិដ្ឋតិ។ អយំ អត្តនោ មុទុតាយ គង្គំ ឱតរិត្វា…បេ…. ន លភតិ។

អបរោ គង្គាយ នទិយា តិរិយំ បតិតោ វាលិកាយ ឱត្ថរិតោ អន្តរសេតុ វិយ ពហូនំ បច្ចយោ ជាតោ, ឧភោសុ តីរេសុ វេឡុនឡករញ្ញកកុធាទយោ ឧប្លវិត្វា តត្ថេវ លគ្គន្តិ។ តថា នានាវិធា គច្ឆា វុយ្ហមានា ភិន្នមុសលភិន្នសុប្បអហិកុក្កុរហត្ថិអស្សាទិកុណបានិបិ តត្ថេវ លគ្គន្តិ។ មហាគង្គាបិ នំ អាសជ្ជ ភិជ្ជិត្វា ទ្វិធា គច្ឆតិ, មច្ឆកច្ឆបកុម្ភីលមករាទយោបិ តត្ថេវ វាសំ កប្បេន្តិ។ អយម្បិ តិរិយំ បតិត្វា មហាជនស្ស បច្ចយត្តកតភាវេន គង្គំ ឱតរិត្វា វង្កដ្ឋានេសុ វិលាសមានោ សាគរំ បត្វា មណិវណ្ណេ ឩមិបិដ្ឋេ សោភិតុំ ន លភតិ។

ឥតិ ភគវា ឥមេហិ អដ្ឋហិ ទោសេហិ វិមុត្តត្តា សោតបដិបន្នស្ស ទារុក្ខន្ធស្ស អបរេ សមុទ្ទបត្តិយា អន្តរាយករេ អដ្ឋ ទោសេ ទស្សេតុំ **អមុំ មហន្តំ ទារុក្ខន្ធំ គង្គាយ នទិយា សោតេន វុយ្ហមាន**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ន ថលេ ឧស្សីទិស្សតី**តិ ថលំ នាភិរុហិស្សតិ។ **ន មនុស្សគ្គាហោ គហេស្សតី**តិ “មហា វតាយំ ទារុក្ខន្ធោ”តិ ទិស្វា, ឧឡុម្បេន តរមានា គន្ត្វា, គោបានសីអាទីនំ អត្ថាយ មនុស្សា ន គណ្ហិស្សន្តិ។ **ន អមនុស្សគ្គាហោ គហេស្សតី**តិ “មហគ្ឃោ អយំ ចន្ទនសារោ, វិមានទ្វារេ នំ ឋបេស្សាមា”តិ មញ្ញមានា ន អមនុស្សា គណ្ហិស្សន្តិ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ សទ្ធិំ ពាហិរេហិ អដ្ឋហិ ទោសេហិ ឯវំ ឱបម្មសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ – គង្គាយ អវិទូរេ បព្ពតតលេ ជាតោ តត្ថេវ ឧបចិកាទីហិ ខជ្ជមានោ អបណ្ណត្តិកភាវំ គតទារុក្ខន្ធោ វិយ ហិ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិកាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ បុគ្គលោ វេទិតព្ពោ។ អយញ្ហិ សាសនស្ស ទូរីភូតត្តា អរិយមគ្គំ ឱរុយ្ហ សមាធិកុល្លេ និសិន្នោ និព្ពានសាគរំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ។

គង្គាតីរេ ពហិមូលោ អន្តោសាខោ ហុត្វា ជាតោ វិយ អច្ឆិន្នគិហិពន្ធនោ សមណកុដិម្ពិកបុគ្គលោ ទដ្ឋព្ពោ។ អយញ្ហិ “ចិត្តំ នាមេតំ អនិពទ្ធំ, ‘សមណោម្ហី’តិ វទន្តោវ គិហី ហោតិ, ‘គិហីម្ហី’តិ វទន្តោវ សមណោ ហោតិ។ កោ ជានិស្សតិ, កិំ ភវិស្សតី”តិ? មហល្លកកាលេ បព្ពជន្តោបិ គិហិពន្ធនំ ន វិស្សជ្ជេតិ។ មហល្លកបព្ពជិតានញ្ច សម្បត្តិ នាម នត្ថិ។ តស្ស សចេ ចីវរំ បាបុណាតិ, អន្តច្ឆិន្នកំ វា ជិណ្ណទុព្ពណ្ណំ វា បាបុណាតិ។ សេនាសនម្បិ វិហារបច្ចន្តេ បណ្ណសាលា វា មណ្ឌបោ វា បាបុណាតិ។ បិណ្ឌាយ ចរន្តេនាបិ បុត្តនត្តកានំ ទារកានំ បច្ឆតោ ចរិតព្ពំ ហោតិ, បរិយន្តេ និសីទិតព្ពំ ហោតិ។ តេន សោ ទុក្ខី ទុម្មនោ អស្សូនិ មុញ្ចន្តោ, “អត្ថិ មេ កុលសន្តកំ ធនំ, កប្បតិ នុ ខោ តំ ខាទន្តេន ជីវិតុ”ន្តិ ចិន្តេត្វា ឯកំ វិនយធរំ បុច្ឆតិ – “កិំ, ភន្តេ អាចរិយ, អត្តនោ សន្តកំ វិចារេត្វា ខាទិតុំ កប្បតិ, នោ កប្បតី”តិ? “នត្ថេត្ថ ទោសោ, កប្បតេត”ន្តិ។ សោ អត្តនោ ភជមានកេ កតិបយេ ទុព្ពចេ ទុរាចារេ ភិក្ខូ គហេត្វា, សាយន្ហសមយេ អន្តោគាមំ គន្ត្វា, គាមមជ្ឈេ ឋិតោ គាមិកេ បក្កោសាបេត្វា, “អម្ហាកំ បយោគតោ ឧដ្ឋិតំ អាយំ កស្ស ទេថា”តិ អាហ។ ភន្តេ, តុម្ហេ បព្ពជិតា, មយំ កស្ស ទស្សាមាតិ? កិំ បព្ពជិតានំ អត្តនោ សន្តកំ ន វដ្ដតីតិ? កុទ្ទាល-បិដកំ គហេត្វា, ខេត្តមរិយាទពន្ធនាទីនិ ករោន្តោ នានាប្បការំ បុព្ពណ្ណាបរណ្ណញ្ចេវ ផលាផលេ ច សង្គណ្ហិត្វា, ហេមន្តគិម្ហវស្សានេសុ យំ យំ ឥច្ឆតិ, តំ តំ បចាបេត្វា ខាទន្តោ សមណកុដុម្ពិកោ ហុត្វា ជីវតិ។ កេវលមស្ស បញ្ចចូឡកេន ទារកេន សទ្ធិំ បាទបរិចារិកាវ ឯកា នត្ថិ។ អយំ បុគ្គលោ កិញ្ចាបិ ឱលម្ពិនីហិ សាខាហិ ឧទកំ ផុសមានោ អន្តោសាខោ រុក្ខោ វិយ ចេតិយង្គណពោធិយង្គណាទីសុ ភិក្ខូនំ កាយសាមគ្គី ទេតិ, គិហិពន្ធនស្ស បន អច្ឆិន្នតាយ ពហិមូលត្តា អរិយមគ្គំ ឱតរិត្វា សមាធិកុល្លេ និសិន្នោ និព្ពានសាគរំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ។

គង្គាយ មជ្ឈេ ជាតោ ពហិទ្ធា វល្លីហិ អាពទ្ធវង្កសាខា វិយ សង្ឃសន្តកំ និស្សាយ ជីវមានោ ភិន្នាជីវបុគ្គលោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯកច្ចោ គិហិពន្ធនំ បហាយ បព្ពជន្តោបិ សារុប្បដ្ឋានេ បព្ពជ្ជំ ន លភតិ។ បព្ពជ្ជា ហិ នាមេសា បដិសន្ធិគ្គហណសទិសា។ យថា មនុស្សា យត្ថ បដិសន្ធិំ គណ្ហន្តិ, តេសំយេវ កុលានំ អាចារំ សិក្ខន្តិ, ឯវំ ភិក្ខូបិ យេសំ សន្តិកេ បព្ពជន្តិ, តេសំយេវ អាចារំ គណ្ហន្តិ។ តស្មា ឯកច្ចោ អសារុប្បដ្ឋានេ បព្ពជិត្វា ឱវាទានុសាសនីឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីហិ បរិពាហិរោ ហុត្វា បាតោវ មុណ្ឌឃដំ គហេត្វា ឧទកតិត្ថំ គច្ឆតិ, អាចរិយុបជ្ឈាយានំ ភត្តត្ថាយ ខន្ធេ បត្តំ កត្វា ភត្តសាលំ គច្ឆតិ, ទុព្ពចសាមណេរេហិ សទ្ធិំ នានាកីឡំ កីឡតិ, អារាមិកទារកេហិ សំសដ្ឋោ វិហរតិ។

សោ ទហរភិក្ខុកាលេ អត្តនោ អនុរូបេហិ ទហរភិក្ខូហិ ចេវ អារាមិកេហិ ច សទ្ធិំ សង្ឃភោគំ គន្ត្វា, “អយំ ខីណាសវេហិ អសុករញ្ញោ សន្តិកា បដិគ្គហិតសង្ឃភោគោ, តុម្ហេ សង្ឃស្ស ឥទញ្ចិទញ្ច ន ទេថ, ន ហិ តុម្ហាកំ បវត្តិំ សុត្វា រាជា វា រាជមហាមត្តា វា អត្តមនា ភវិស្សន្តិ, ឯថ ទានិ ឥទញ្ចិទញ្ច ករោថា”តិ កុទ្ទាល-បិដកានិ គាហាបេត្វា ហេដ្ឋា តឡាកមាតិកាសុ កត្តព្ពកិច្ចានិ ការាបេត្វា ពហុំ បុព្ពណ្ណាបរណ្ណំ វិហារំ បវេសេត្វា អារាមិកេហិ អត្តនោ ឧបការភាវំ សង្ឃស្ស អារោចាបេតិ។ សង្ឃោ “អយំ ទហរោ ពហូបការោ, ឥមស្ស សតំ វា ទ្វិសតំ វា ទេថា”តិ ទាបេតិ។ ឥតិ សោ តតោ ចិតោ ច សង្ឃសន្តកេនេវ វឌ្ឍន្តោ ពហិទ្ធា ឯកវីសតិវិធាហិ អនេសនាហិ ពទ្ធោ អរិយមគ្គំ ឱតរិត្វា សមាធិកុល្លេ និសិន្នោ និព្ពានសាគរំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ។

បតិតង្គានេយេវ វាលិកាយ ឱត្ថរិត្វា បូតិភាវំ អាបាទិតរុក្ខោ វិយ អាលសិយមហគ្ឃសោ វេទិតព្ពោ។ ឯវរូបញ្ហិ បុគ្គលំ អាមិសចក្ខុំ បច្ចយលោលំ វិស្សដ្ឋអាចរិយុបជ្ឈាយវត្តំ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាយោនិសោមនសិការវជ្ជិតំ សន្ធាយ បញ្ច នីវរណានិ អត្តនោ ឯវំ វទន្តិ – “ភោ, កស្ស សន្តិកំ គច្ឆាមា”តិ? អថ ថិនមិទ្ធំ ឧដ្ឋាយ ឯវមាហ – “កឹ ន បស្សថ? ឯសោ អសុកវិហារវាសី កុសីតបុគ្គលោ អសុកំ នាម គាមំ គន្ត្វា យាគុមត្ថកេ យាគុំ, បូវមត្ថកេ បូវំ, ភត្តមត្ថកេ ភត្តំ អជ្ឈោហរិត្វា វិហារំ អាគម្ម វិស្សដ្ឋសព្ពវត្តោ ឧទ្ទេសាទិវិរហិតោ មញ្ចំ ឧបគច្ឆន្តោ មយ្ហំ ឱកាសំ ករោតី”តិ។

តតោ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ ឧដ្ឋាយាហ – “ភោ, តវ ឱកាសេ កតេ មយ្ហំ កតោវ ហោតិ, ឥទានេវ សោ និទ្ទាយិត្វា កិលេសានុរញ្ជិតោវ បពុជ្ឈិត្វា កាមវិតក្កំ វិតក្កេស្សតី”តិ។ តតោ ព្យាបាទនីវរណំ ឧដ្ឋាយាហ – “តុម្ហាកំ ឱកាសេ កតេ មយ្ហំ កតោវ ហោតិ។ ឥទានេវ និទ្ទាយិត្វា វុដ្ឋិតោ ‘វត្តបដិវត្តំ ករោហី’តិ វុច្ចមានោ, ‘ភោ, ឥមេ អត្តនោ កម្មំ អកត្វា អម្ហេសុ ព្យាវដា’តិ នានប្បការំ ផរុសវចនំ វទន្តោ អក្ខីនិ នីហរិត្វា វិចរិស្សតី”តិ។ តតោ ឧទ្ធច្ចនីវរណំ ឧដ្ឋាយាហ – “តុម្ហាកំ ឱកាសេ កតេ មយ្ហំ កតោវ ហោតិ, កុសីតោ នាម វាតាហតោ អគ្គិក្ខន្ធោ វិយ ឧទ្ធតោ ហោតី”តិ។ អថ កុក្កុច្ចនីវរណំ ឧដ្ឋាយាហ – “តុម្ហាកំ ឱកាសេ កតេ មយ្ហំ កតោវ ហោតិ, កុសីតោ នាម កុក្កុច្ចបកតោវ ហោតិ, អកប្បិយេ កប្បិយសញ្ញំ កប្បិយេ ច អកប្បិយសញ្ញំ ឧប្បាទេតី”តិ។ អថ វិចិកិច្ឆានីវរណំ ឧដ្ឋាយាហ – “តុម្ហាកំ ឱកាសេ កតេ មយ្ហំ កតោវ ហោតិ។ ឯវរូបោ ហិ អដ្ឋសុ ឋានេសុ មហាវិចិកិច្ឆំ ឧប្បាទេសី”តិ។ ឯវំ អាលសិយមហគ្ឃសំ បញ្ច នីវរណានិ ចណ្ឌសុនខាទយោ វិយ សិង្គច្ឆិន្នំ ជរគ្គវំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា គណ្ហន្តិ។ សោបិ អរិយមគ្គសោតំ ឱតរិត្វា សមាធិកុល្លេ និសិន្នោ និព្ពានសាគរំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ។

ទិន្នំ បាសាណានំ អន្តរេ និខាតមូលាការេន ឋិតរុក្ខោ វិយ ទិដ្ឋឹ ឧប្បាទេត្វា ឋិតោ ទិដ្ឋិគតិកោ វេទិតព្ពោ។ សោ ហិ “អរូបភវេ រូបំ អត្ថិ, អសញ្ញីភវេ ចិត្តំ បវត្តតិ, ពហុចិត្តក្ខណិកោ លោកុត្តរមគ្គោ, អនុសយោ ចិត្តវិប្បយុត្តោ, តេ ច សត្តា សន្ធាវន្តិ សំសរន្តី”តិ វទន្តោ អរិដ្ឋោ វិយ កណ្ដកសាមណេរោ វិយ ច វិចរតិ។ បិសុណវាចោ បន ហោតិ, ឧបជ្ឈាយាទយោ សទ្ធិវិហារិកាទីហិ ភិន្ទន្តោ វិចរតិ។ សោបិ អរិយមគ្គសោតំ ឱតរិត្វា សមាធិកុល្លេ និសិន្នោ និព្ពានសាគរំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ។

អព្ភោកាសេ នគំ បូរេត្វា វល្លីហិ អាពទ្ធោ ឋិតោ ឯកំ ទ្វេ សំវច្ឆរេ អតិក្កមិត្វា អាគតេ មហោឃេ សកឹ វា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តេមនរុក្ខោ វិយ មហល្លកកាលេ បព្ពជិត្វា បច្ចន្តេ វសមានោ ទុល្លភសង្ឃទស្សនោ ចេវ ទុល្លភធម្មស្សវនោ ច បុគ្គលោ វេទិតព្ពោ។ ឯកច្ចោ ហិ វុឌ្ឍកាលេ បព្ពជិតោ កតិបាហេន ឧបសម្បទំ លភិត្វា បញ្ចវស្សកាលេ បាតិមោក្ខំ បគុណំ កត្វា ទសវស្សកាលេ វិនយធរត្ថេរស្ស សន្តិកេ វិនយកថាកាលេ មរិចំ វា ហរីតកខណ្ឌំ វា មុខេ ឋបេត្វា ពីជនេន មុខំ បិធាយ និទ្ទាយន្តោ និសីទិត្វា លេសកប្បេន កតវិនយោ នាម ហុត្វា បត្តចីវរំ អាទាយ បច្ចន្តំ គច្ឆតិ។ តត្រ នំ មនុស្សា សក្ករិត្វា ភិក្ខុទស្សនស្ស ទុល្លភតាយ “ឥធេវ, ភន្តេ, វសថា”តិ វិហារំ ការេត្វា បុប្ផូបគផលូបគរុក្ខេ រោបេត្វា តត្ថ វាសេន្តិ។

អថ មហាវិហារសទិសវិហារា ពហុស្សុតា ភិក្ខូ, “ជនបទេ ចីវររជនាទីនិ កត្វា អាគមិស្សាមា”តិ តត្ថ គច្ឆន្តិ។ សោ តេ ទិស្វា, ហដ្ឋតុដ្ឋោ វត្តបដិវត្តំ កត្វា, បុនទិវសេ អាទាយ ភិក្ខាចារគាមំ បវិសិត្វា, “អសុកោ ថេរោ សុត្តន្តិកោ, អសុកោ អភិធម្មិកោ, អសុកោ វិនយធរោ, អសុកោ តេបិដកោ, ឯវរូបេ ថេរេ កទា លភិស្សថ, ធម្មសវនំ ការេថា”តិ វទតិ។ ឧបាសកា “ធម្មស្សវនំ ការេស្សាមា”តិ វិហារមគ្គំ សោធេត្វា, សប្បិតេលាទីនិ អាទាយ, មហាថេរំ ឧបសង្កមិត្វា, “ភន្តេ, ធម្មស្សវនំ ការេស្សាម, ធម្មកថិកានំ វិចារេថា”តិ វត្វា បុនទិវសេ អាគន្ត្វា ធម្មំ សុណន្តិ។

នេវាសិកត្ថេរោ អាគន្តុកានំ បត្តចីវរានិ បដិសាមេន្តោ អន្តោគព្ភេយេវ ទិវសភាគំ វីតិនាមេតិ។ ទិវាកថិកោ ឧដ្ឋិតោ សរភាណកោ ឃដេន ឧទកំ វមេន្តោ វិយ សរភាណំ ភណិត្វា ឧដ្ឋិតោ, តម្បិ សោ ន ជានាតិ។ រត្តិកថិកោ សាគរំ ខោភេន្តោ វិយ រត្តឹ កថេត្វា ឧដ្ឋិតោ, តម្បិ សោ ន ជានាតិ។ បច្ចូសកថិកោ កថេត្វា ឧដ្ឋាសិ, តម្បិ សោ ន ជានាតិ។ បាតោវ បន ឧដ្ឋាយ មុខំ ធោវិត្វា, ថេរានំ បត្តចីវរានិ ឧបនាមេត្វា, ភិក្ខាចារំ ឧបគច្ឆន្តោ មហាថេរំ អាហ – “ភន្តេ, ទិវាកថិកោ កតរំ ជាតកំ នាម កថេសិ, សរភាណកោ កតរំ សុត្តំ នាម ភណិ, រត្តិកថិកោ កតរំ ធម្មកថំ នាម កថេសិ, បច្ចូសកថិកោ កតរំ ជាតកំ នាម កថេសិ, ខន្ធា នាម កតិ, ធាតុយោ នាម កតិ, អាយតនា នាម កតី”តិ។ ឯវរូបោ ឯកំ ទ្វេ សំវច្ឆរានិ អតិក្កមិត្វា ភិក្ខុទស្សនញ្ចេវ ធម្មស្សវនញ្ច លភន្តោបិ ឱឃេ អាគតេ ឧទកេន សកឹ វា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តេមិតរុក្ខសទិសោ ហោតិ។ សោ ឯវំ សង្ឃទស្សនតោ ច ធម្មស្សវនតោ ច បដិក្កម្ម ទូរេ វសន្តោ អរិយមគ្គំ ឱតរិត្វា សមាធិកុល្លេ និសិន្នោ និព្ពានសាគរំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ។

មជ្ឈេ គង្គាយ ទីបកេ ជាតោ មុទុរុក្ខោ វិយ មធុរស្សរភាណកបុគ្គលោ វេទិតព្ពោ។ សោ ហិ អភិញ្ញាតានិ អភិញ្ញាតានិ វេស្សន្តរាទីនិ ជាតកានិ ឧគ្គណ្ហិត្វា, ទុល្លភភិក្ខុទស្សនំ បច្ចន្តំ គន្ត្វា, តត្ថ ធម្មកថាយ បសាទិតហទយេន ជនេន ឧបដ្ឋិយមានោ អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស កតេ សម្បន្នបុប្ផផលរុក្ខេ នន្ទនវនាភិរាមេ វិហារេ វសតិ។ អថស្ស ភារហារភិក្ខូ តំ បវត្តឹ សុត្វា, “អសុកោ កិរ ឯវំ ឧបដ្ឋាកេសុ បដិពទ្ធចិត្តោ វិហរតិ។ បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ បដិពលោ ពុទ្ធវចនំ វា ឧគ្គណ្ហិតុំ, កម្មដ្ឋានំ វា មនសិកាតុំ, អានេត្វា តេន សទ្ធឹ អសុកត្ថេរស្ស សន្តិកេ ធម្មំ ឧគ្គណ្ហិស្សាម, អសុកត្ថេរស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋាន”ន្តិ តត្ថ គច្ឆន្តិ។

សោ តេសំ វត្តំ កត្វា សាយន្ហសមយំ វិហារចារិកំ និក្ខន្តេហិ តេហិ “ឥមំ, អាវុសោ, ចេតិយំ តយា ការិត”ន្តិ បុដ្ឋោ, “អាម, ភន្តេ”តិ វទតិ។ “អយំ ពោធិ, អយំ មណ្ឌបោ, ឥទំ ឧបោសថាគារំ, ឯសា អគ្គិសាលា, អយំ ចង្កមោ តយា ការិតោ។ ឥមេ រុក្ខេ រោបាបេត្វា តយា នន្ទនវនាភិរាមោ វិហារោ ការិតោ”តិ។ “អាម, ភន្តេ”តិ, វទតិ។

សោ សាយំ ថេរុបដ្ឋានំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា បុច្ឆតិ – “កស្មា, ភន្តេ, អាគតត្ថា”តិ? “អាវុសោ, តំ អាទាយ គន្ត្វា, អសុកត្ថេរស្ស សន្តិកេ ធម្មំ ឧគ្គណ្ហិត្វា, អសុកត្ថេរស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ, អសុកស្មឹ នាម អរញ្ញេ សមគ្គា សមណធម្មំ ករិស្សាមាតិ ឥមិនា ការណេន អាគតម្ហា”តិ។ សាធុ, ភន្តេ, តុម្ហេ នាម មយ្ហំ អត្ថាយ អាគតា, អហម្បិ ចិរនិវាសេន ឥធ ឧក្កណ្ឋិតោ គច្ឆាមិ, បត្តចីវរំ គណ្ហាមិ, ភន្តេតិ។ អាវុសោ, សាមណេរទហរា មគ្គកិលន្តា, អជ្ជ វសិត្វា ស្វេ បច្ឆាភត្តំ គមិស្សាមាតិ។ សាធុ, ភន្តេតិ បុនទិវសេ តេហិ សទ្ធឹ បិណ្ឌាយ បវិសតិ។ គាមវាសិនោ “អម្ហាកំ អយ្យោ ពហូ អាគន្តុកេ ភិក្ខូ គហេត្វា អាគតោ”តិ អាសនានិ បញ្ញាបេត្វា យាគុំ បាយេត្វា សុខនិសិន្នកថំ សុត្វា ភត្តំ អទំសុ។ ថេរា “ត្វំ, អាវុសោ, អនុមោទនំ កត្វា និក្ខម, មយំ ឧទកផាសុកដ្ឋានេ ភត្តកិច្ចំ ករិស្សាមា”តិ និក្ខន្តា។

គាមវាសិនោ អនុមោទនំ សុត្វា បុច្ឆឹសុ, “កុតោ, ភន្តេ, ថេរា អាគតា”តិ? ឯតេ អម្ហាកំ អាចរិយុបជ្ឈាយា សមានុបជ្ឈាយា សន្ទិដ្ឋា សម្ភត្តាតិ។ កស្មា អាគតាតិ? មំ គហេត្វា គន្តុកាមតាយាតិ។ តុម្ហេ បន គន្តុកាមាតិ? អាមាវុសោតិ។ កឹ វទេថ, ភន្តេ, អម្ហេហិ កស្ស ឧបោសថាគារំ ការិតំ, កស្ស ភោជនសាលា, កស្ស អគ្គិសាលាទយោ ការិតា, មយំ មង្គលាមង្គលេសុ កស្ស សន្តិកំ គមិស្សាមាតិ? មហាឧបាសិកាយោបិ តត្ថេវ និសីទិត្វា អស្សូនិ បវត្តយឹសុ។ ទហរោ “តុម្ហេសុ ឯវំ ទុក្ខិតេសុ អហំ គន្ត្វា កឹ ករិស្សាមិ? ថេរេ ឧយ្យោជេស្សាមី”តិ វិហារំ គតោ។

ថេរាបិ កតភត្តកិច្ចា បត្តចីវរានិ គហេត្វា និសិន្នា តំ ទិស្វាវ, “កឹ, អាវុសោ, ចិរាយសិ, ទិវា ហោតិ, គច្ឆាមា”តិ អាហំសុ។ អាម, ភន្តេ, តុម្ហេ សុខិតា, អសុកគេហស្ស ឥដ្ឋកាមូលំ ឋិតសណ្ឋានេនេវ ឋិតំ, អសុកគេហាទីនំ ចិត្តកម្មមូលាទីនិ អត្ថិ, គតស្សាបិ មេ ចិត្តវិក្ខេបោ ភវិស្សតិ, តុម្ហេ បុរតោ គន្ត្វា អសុកវិហារេ ចីវរធោវនរជនាទីនិ ករោថ, អហំ តត្ថ សម្បាបុណិស្សាមីតិ។ តេ តស្ស ឱសក្កិតុកាមតំ ញត្វា ត្វំ បច្ឆា អាគច្ឆេយ្យាសីតិ បក្កមឹសុ។

សោ ថេរេ អនុគន្ត្វា និវត្តោ វិហារមេវ អាគន្ត្វា ភោជនសាលាទីនិ ឱលោកេន្តោ វិហារំ រាមណេយ្យកំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “សាធុ វតម្ហិ ន គតោ។ សចេ អគមិស្សំ, កោចិ, ទេវ, ធម្មកថិកោ អាគន្ត្វា , សព្ពេសំ មនំ ភិន្ទិត្វា, វិហារំ អត្តនោ និកាយសន្តកំ ករេយ្យ, អថ មយា បច្ឆា អាគន្ត្វា ឯតស្ស បច្ចតោ លទ្ធបិណ្ឌំ ភុញ្ជន្តេន ចរិតព្ពំ ភវិស្សតី”តិ។

សោ អបរេន សមយេន សុណាតិ, “តេ កិរ ភិក្ខូ គតដ្ឋានេ ឯកនិកាយទ្វេនិកាយឯកបិដកទ្វេបិដកាទិវសេន ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា អដ្ឋកថាចរិយា ជាតា វិនយធរា ជាតា សតបរិវារាបិ សហស្សបរិវារាបិ ចរន្តិ។ យេ បនេត្ថ សមណធម្មំ កាតុំ គតា, តេ ឃដេន្តា វាយមន្តា សោតាបន្នា ជាតា, សកទាគាមិនោ អនាគាមិនោ អរហន្តោ ជាតា, មហាសក្ការេន បរិនិព្ពុតា”តិ ។ សោ ចិន្តេសិ – “សចេ អហម្បិ អគមិស្សំ, មយ្ហម្បេសា សម្បត្តិ អភវិស្ស, ឥមំ បន ឋានំ មុញ្ចិតុំ អសក្កោន្តោ អតិវិយ បរិហីនម្ហី”តិ។ អយំ បុគ្គលោ អត្តនោ មុទុតាយ តំ ឋានំ អមុញ្ចន្តោ អរិយមគ្គំ ឱតរិត្វា សមាធិកុល្លេ និសិន្នោ និព្ពានសាគរំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ។

គង្គាយ នទិយា តិរិយំ បតិត្វា, វាលិកាយ ឱត្ថដភាវេន អន្តរសេតុ វិយ ហុត្វា, ពហូនំ បច្ចយោ ជាតរុក្ខោ វិយ រថវិនីតមហាអរិយវំសចន្ទោបមាទិបដិបទាសុ អញ្ញតរំ បដិបទំ ឧគ្គហេត្វា ឋិតោ ឱលីនវុត្តិកោ បុគ្គលោ វេទិតព្ពោ។ សោ ហិ តំ បដិបត្តិនិស្សិតំ ធម្មំ ឧគ្គហេត្វា បកតិយា មញ្ជុស្សរោ ចិត្តលបព្ពតាទិសទិសំ មហន្តំ ឋានំ

គន្ត្វា ចេតិយង្គណវត្តាទីនិ ករោតិ។ អថ នំ ធម្មស្សវនគ្គំ បត្តំ អាគន្តុកា ទហរា “ធម្មំ កថេហី”តិ វទន្តិ។ សោ សម្មា ឧគ្គហិតំ ធម្មំ បដិបទំ ទីបេត្វា កថេតិ។ អថស្ស បំសុកូលិកបិណ្ឌបាតិកាទយោ សព្ពេ ថេរនវមជ្ឈិមា ភិក្ខូ “អហោ សប្បុរិសោ”តិ អត្តមនា ភវន្តិ។

សោ កស្សចិ និទានមត្តំ, កស្សចិ ឧបឌ្ឍគាថំ, កស្សចិ គាថំ ឧបដ្ឋាបេន្តោ អយបដ្ដកេន អាពន្ធន្តោ វិយ ទហរសាមណេរេ សង្គណ្ហិត្វា មហាថេរេ ឧបសង្កមិត្វា, “ភន្តេ, អយំ បោរាណកវិហារោ អត្ថិ, ឯត្ថ កោចិ តត្រុប្បាទោ”តិ?, បុច្ឆតិ។ ថេរា – “កឹ វទេសិ, អាវុសោ, ចតុវីសតិ ករីសសហស្សានិ តត្រុប្បាទោ”តិ។ ភន្តេ, តុម្ហេ ឯវំ វទេថ, ឧទ្ទនេ បន អគ្គិបិ ន ជលតីតិ។ អាវុសោ, មហាវិហារវាសីហិ លទ្ធា នាម ឯវមេវ នស្សន្តិ, ន កោចិ សណ្ឋបេតីតិ។ ភន្តេ, បោរាណករាជូហិ ទិន្នំ ខីណាសវេហិ បដិគ្គហិតំ កស្មា ឯតេ នាសេន្តីតិ? អាវុសោ, តាទិសេន ធម្មកថិកេន សក្កា ភវេយ្យ លទ្ធុន្តិ។ ភន្តេ, មា ឯវំ វទេថ, អម្ហេ បដិបត្តិទីបកធម្មកថិកា នាម, តុម្ហេ មំ “សង្ឃកុដុម្ពិកោ វិហារុបដ្ឋាកោ”តិ មញ្ញមានា កាតុកាមាតិ។ កឹ នុ ខោ, អាវុសោ, អកប្បិយមេតំ, តុម្ហាទិសេហិ បន កថិតេ អម្ហាកំ ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ? តេន ហិ, ភន្តេ, អារាមិកេសុ អាគតេសុ អម្ហាកំ ភារំ ករោថ, ឯកំ កប្បិយទ្វារំ កថេស្សាមាតិ។

សោ បាតោវ គន្ត្វា, សន្និបាតសាលាយំ ឋត្វា, អារាមិកេសុ អាគតេសុ “ឧបាសកា អសុកខេត្តេ ភាគោ កុហឹ, អសុកខេត្តេ កហាបណំ កុហិ”ន្តិអាទីនិ វត្វា, អញ្ញស្ស ខេត្តំ គហេត្វា, អញ្ញស្ស ទេតិ។ ឯវំ អនុក្កមេន តំ តំ បដិសេធេន្តោ តស្ស តស្ស ទេន្តោ តថា អកាសិ , យថា យាគុហត្ថា បូវហត្ថា ភត្តហត្ថា តេលមធុផាណិតយតាទិហត្ថា ច អត្តនោវ សន្តិកំ អាគច្ឆន្តិ។ សកលវិហារោ ឯកកោលាហលោ ហោតិ, បេសលា ភិក្ខូ និព្ពិជ្ជ អបក្កមឹសុ។

សោបិ អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ វិស្សដ្ឋកានំ ពហូនំ ទុព្ពចបុគ្គលានំ ឧបជ្ឈំ ទេន្តោ វិហារំ បូរេតិ។ អាគន្តុកា ភិក្ខូ វិហារទ្វារេ ឋត្វាវ “វិហារេ កេ វសន្តី”តិ, បុច្ឆិត្វា, “ឯវរូបា នាម ភិក្ខូ”តិ សុត្វា ពាហិរេនេវ បក្កមន្តិ។ អយំ បុគ្គលោ សាសនេ តិរិយំ និបន្នតាយ មហាជនស្ស បច្ចយភាវំ ឧបគតោ អរិយមគ្គំ ឱតរិត្វា សមាធិកុល្លេ និសិន្នោ និព្ពានសាគរំ បាបុណិតុំ ន សក្កោតិ។

ភគវន្តំ ឯតទវោចាតិ “និព្ពានបព្ភារា”តិ បទេន ឱសាបិតំ ធម្មទេសនំ ញត្វា អនុសន្ធិកុសលតាយ ឯតំ “កឹ នុ ខោ, ភន្តេ”តិអាទិវចនំ អវោច។ តថាគតោបិ ហិ តមិស្សំ បរិសតិ និសិន្នោ “អនុសន្ធិកុសលោ ភិក្ខុ អត្ថិ, សោ មំ បញ្ហំ បុច្ឆិស្សតី”តិ តស្សេវ ឱកាសករណត្ថាយ តមស្មឹ ឋានេ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។

ឥទានិ **ឱរិមំ តីរ**ន្តិអាទិនា នយេន វុត្តេសុ អជ្ឈត្តិកាយតនាទីសុ ឯវំ ឧបគមនានុបគមនាទីនិ វេទិតព្ពានិ។ “មយ្ហំ ចក្ខុ-បសន្នំ, អហំ អប្បមត្តកម្បិ រូបារម្មណំ បដិវិជ្ឈិតុំ សក្កោមី”តិ ឯតំ និស្សាយ ចក្ខុំ អស្សាទេន្តោបិ តិមិរករាតាទីហិ ឧបហតបសាទោ “អមនាបំ មយ្ហំ ចក្ខុ, មហន្តម្បិ រូបារម្មណំ វិភាវេតុំ ន សក្កោមី”តិ ទោមនស្សំ អាបជ្ជន្តោបិ ចក្ខាយតនំ ឧបគច្ឆតិ នាម។ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ តិណ្ណំ លក្ខណានំ វសេន វិបស្សន្តោ បន ន ឧបគច្ឆតិ នាម។ សោតាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

មនាយតនេ បន “មនាបំ វត មេ មនោ, កិញ្ចិ វាមតោ អគ្គហេត្វា សព្ពំ ទក្ខិណតោវ គណ្ហាតី”តិ វា “មនេន មេ ចិន្តិតចិន្តិតស្ស អលាភោ នាម នត្ថី”តិ វា ឯវំ អស្សាទេន្តោបិ, “ទុចិន្តិតចិន្តិតស្ស មេ មនោ អប្បទក្ខិណគ្គាហី”តិ ឯវំ ទោមនស្សំ ឧប្បាទេន្តោបិ មនាយតនំ ឧបគច្ឆតិ នាម។ ឥដ្ឋេ បន រូបេ រាគំ, អនិដ្ឋេ បដិឃំ ឧប្បាទេន្តោ រូបាយតនំ ឧបគច្ឆតិ នាម។ សទ្ទាយតនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

នន្ទីរាគស្សេតំ អធិវចនន្តិ យថា ហិ មជ្ឈេ សំសីទិត្វា ថលំ បត្តំ ទារុក្ខន្ធំ សណ្ហថូលវាលិកា បិទហតិ, សោ បុន សីសំ ឧក្ខិបិតុំ ន សក្កោតិ, ឯវំ នន្ទីរាគេន អាពទ្ធោ បុគ្គលោ ចតូសុ មហាអបាយេសុ បតិតោ មហាទុក្ខេន បិធីយតិ, សោ អនេកេហិបិ វស្សសហស្សេហិ បុន សីសំ ឧក្ខិបិតុំ ន សក្កោតិ។ តេន វុត្តំ “នន្ទីរាគស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។

អស្មិមានស្សេតំ អធិវចនន្តិ យថា ហិ ថលេ អារុឡ្ហោ ទារុក្ខន្ធោ ហេដ្ឋា គង្គោទកេន ចេវ ឧបរិ វស្សេន ច តេមេន្តោ អនុក្កមេន សេវាលបរិយោនទ្ធោ “បាសាណោ នុ ខោ ឯស ខាណុកោ”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, ឯវមេវ អស្មិមានេន ឧន្នតោ បុគ្គលោ បំសុកូលិកដ្ឋានេ បំសុកូលិកោ ហោតិ, ធម្មកថិកដ្ឋានេ ធម្មកថិកោ, ភណ្ឌនការកដ្ឋានេ ភណ្ឌនការកោ, វេជ្ជដ្ឋានេ វេជ្ជោ, បិសុណដ្ឋានេ បិសុណោ។ សោ នានប្បការំ អនេសនំ អាបជ្ជន្តោ តាហិ តាហិ អាបត្តីហិ បលិវេឋិតោ “អត្ថិ នុ ខោ អស្ស អព្ភន្តរេ កិញ្ចិ សីលំ, ឧទាហុ នត្ថី”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ “អស្មិមានស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។

បញ្ចន្នេតំ កាមគុណានំ អធិវចនន្តិ យថា ហិ អាវដ្ដេ បតិតទារុខន្ធោ អន្តោយេវ បាសាណាទីសុ អាហតសមាហតោ ភិជ្ជិត្វា ចុណ្ណវិចុណ្ណំ ហោតិ, ឯវំ បញ្ចកាមគុណាវដ្ដេ បតិតបុគ្គលោ ចតូសុ អបាយេសុ កម្មការណខុប្បិបាសាទិទុក្ខេហិ អាហតសមាហតោ ទីឃរត្តំ ចុណ្ណវិចុណ្ណតំ អាបជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ "បញ្ចន្នេតំ កាមគុណានំ អធិវចន"ន្តិ។

ទុស្សីលោតិ និស្សីលោ។ **បាបធម្មោ**តិ លាមកធម្មោ។ **អសុចី**តិ ន សុចិ។ **សង្កស្សរសមាចារោ**តិ "ឥមស្ស មញ្ញេ ឥមស្ស មញ្ញេ ឥទំ កម្ម"ន្តិ ឯវំ បរេហិ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារោ។ សង្កាយ វា បរេសំ សមាចារំ សរតីតិបិ សង្កស្សរសមាចារោ។ តស្ស ហិ ទ្វេ តយោ ជនេ កថេន្តេ ទិស្វា, "មម ទោសំ មញ្ញេ កថេន្តី"តិ តេសំ សមាចារំ សង្កស្សរតិ ធាវតីតិ សង្កស្សរសមាចារោ។

សមណបដិញ្ញោតិ សលាកគ្គហណាទីសុ "កិត្តកា វិហារេ សមណា"តិ គណនាយ អារទ្ធាយ "អហម្បិ សមណោ, អហម្បិ សមណោ"តិ បដិញ្ញំ ទេតិ, សលាកគ្គហណាទីនិ ករោតិ។ **ព្រហ្មចារិបដិញ្ញោ**តិ ឧបោសថបវារណាទីសុ "អហម្បិ ព្រហ្មចារី"តិ បដិញ្ញាយ តានិ កម្មានិ បវិសតិ ។ **អន្តោបូតី**តិ វត្តហទយាទីសុ អបូតិកស្សបិ គុណានំ បូតិភាវេន, អន្តោបូតិ។ **អវស្សុតោ**តិ រាគេន តិន្តោ។ **កសម្ពុជាតោ**តិ រាគាទីហិ កិលេសេហិ កចវរជាតោ។

ឯតទវោចាតិ គោគណំ គង្គាតីរាភិមុខំ កត្វា បរិសបរិយន្តេ ឋិតោ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា, "សត្ថា ឱរិមតីរាទីនំ អនុបគច្ឆន្តាទិវសេន សក្កា បដិបត្តី បូរេតុន្តិ វទតិ។ យទិ ឯវំ បូរេតុំ សក្កា, អហំ បព្ពជិត្វា បូរេស្សាមី"តិ ចិន្តេត្វា ឯតំ "អហំ ខោ, ភន្តេ"តិអាទិវចនំ អវោច។

វច្ឆគិទ្ធិនិយោតិ វច្ឆេសុ សស្នេហា ថនេហិ ខីរំ បគ្ឃរន្តេហិ វច្ឆកស្នេហេន សយមេវ គមិស្សន្តីតិ។ **និយ្យាតេហេវា**តិ និយ្យាតេហិយេវ។ គាវីសុ ហិ អនិយ្យាតិតាសុ គោសាមិកា អាគន្ត្វា, "ឯកា គាវី ន ទិស្សតិ, ឯកោ គោណោ, ឯកោ វច្ឆកោ ន ទិស្សតី"តិ តុយ្ហំ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ វិចរិស្សន្តិ, ឥតិ តេ អផាសុកំ ភវិស្សតិ។ បព្ពជ្ជា ច នាមេសា សឥណស្ស ន រុហតិ, អណណា បព្ពជ្ជា ច ពុទ្ធាទីហិ សំវណ្ណិតាតិ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ **និយ្យាតា**តិ និយ្យាតិតា។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដវិវដ្ដំ កថិតំ។

៥. ទុតិយទារុក្ខន្ធោបមសុត្តវណ្ណនា

២៤២. បញ្ចមេ **កិមិលាយ**ន្តិ កិមិលានាមកេ នគរេ។ **សំកិលិដ្ឋ**ន្តិ បដិច្ឆន្នកាលតោ បដ្ឋាយ អសំកិលិដ្ឋា នាម អាបត្តិ នត្ថិ, ឯវរូបំ សំកិលិដ្ឋំ អាបត្តឹ។ **ន វុដ្ឋានំ បញ្ញាយតី**តិ បរិវាសមានត្តអព្ភានេហិ វុដ្ឋានំ ន ទិស្សតិ។

៦. អវស្សុតបរិយាយសុត្តវណ្ណនា

២៤៣. ឆដ្ឋេ **នវំ សន្ធាគារ**ន្តិ អធុនា ការិតំ សន្ធាគារំ, ឯកា មហាសាលាតិ អត្ថោ។ ឧយ្យោគកាលាទីសុ ហិ រាជានោ តត្ថ ឋត្វា, "ឯត្តកា បុរតោ គច្ឆន្តុ, ឯត្តកា បច្ឆា, ឯត្តកា ឧភោហិ បស្សេហិ, ឯត្តកា ហត្ថី អភិរុហន្តុ, ឯត្តកា អស្សេ, ឯត្តកា រថេសុ តិដ្ឋន្តូ"តិ ឯវំ សន្ធំ ករោន្តិ, មរិយាទំ ពន្ធន្តិ, តស្មា តំ ឋានំ **សន្ធាគារ**ន្តិ វុច្ចតិ។ ឧយ្យោគដ្ឋានតោ ច អាគន្ត្វា យាវ គេហេសុ អល្លគោមយបរិកម្មាទីនិ ការេន្តិ, តាវ ទ្វេ តីណិ ទិវសានិ តេ រាជានោ តត្ថ សន្ថរន្តីតិបិ សន្ធាគារំ។ តេសំ រាជូនំ សហ អត្ថានុសាសនំ អគារន្តិបិ សន្ធាគារំ។ គណរាជានោ ហិ តេ, តស្មា ឧប្បន្នំ កិច្ចំ ឯកស្ស វសេន ន ឆិជ្ជតិ, សព្ពេសំ ឆន្ទោបិ លទ្ធុំ វដ្ដតិ, តស្មា សព្ពេ តត្ថ សន្និបតិត្វា អនុសាសន្តិ។ តេន វុត្តំ "សហ អត្ថានុសាសនំ អគារន្តិបិ សន្ធាគារ"ន្តិ។ យស្មា បន តេ តត្ថ សន្និបតិត្វា, "ឥមស្មិំ កាលេ កសិតុំ វដ្ដតិ, ឥមស្មិំ កាលេ វបិតុ"ន្តិ ឯវមាទិនា នយេន ឃរាវាសកិច្ចានិ សម្មន្តយន្តិ, តស្មា ឆិទ្ទាវឆិទ្ទំ ឃរាវាសំ តត្ថ សន្ថរន្តីតិបិ, សន្ធាគារំ។ **អចិរការិតំ ហោតី**តិ ឥដ្ឋកកម្មសុធាកម្មចិត្តកម្មាទិវសេន សុសជ្ជិតំ ទេវវិមានំ វិយ អធុនា និដ្ឋាបិតំ។ **សមណេន វា**តិ ឯត្ថ យស្មា ឃរវត្ថុបរិគ្គហណកាលេយេវ ទេវតា អត្តនោ វសនដ្ឋានំ គណ្ហន្តិ, តស្មា "ទេវេន វា"តិ អវត្វា, "សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា កេនចិ វា មនុស្សភូតេនា"តិ វុត្តំ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីសូតិ សន្ធាគារំ និដ្ឋិតន្តិ សុត្វា "គច្ឆាម នំ បស្សិស្សាមា"តិ គន្ត្វា ទ្វារកោដ្ឋកតោ បដ្ឋាយ សព្ពំ ឱលោកេត្វា "ឥទំ សន្ធាគារំ អតិវិយ មនោរមំ សស្សិរិកំ។ កេន បឋមំ បរិភុត្តំ អម្ហាកំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ អស្សា"តិ ចិន្តេត្វា – "អម្ហាកំ ញាតិសេដ្ឋស្ស បឋមំ ទិយ្យមានេបិ សត្ថុនោវ អនុច្ឆវិកំ, ទក្ខិណេយ្យវសេន ទិយ្យមានេបិ សត្ថុនោវ អនុច្ឆវិកំ, តស្មា សត្ថារំ បឋមំ បរិភុញ្ជាបេស្សាម, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច អាគមនំ ករិស្សាម, ភិក្ខុសង្ឃេ អាគតេ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ អាគតមេវ ភវិស្សតិ, សត្ថារំ តិយាមរត្តិំ អម្ហាកំ

ធម្មកថំ កថាបេស្សាម, ឥតិ តីហិ រតនេហិ បរិភុត្តំ បច្ឆា មយំ បរិភុញ្ជិស្សាម, ឯវំ នោ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា ឧបសង្កមឹសុ។

យេន នវំ សន្ថាគារំ តេនុបសង្កមឹសូតិ តំទិវសំ កិរ សន្ថាគារំ កិញ្ចាបិ រាជកុលានំ ទស្សនត្ថាយ ទេវវិមានំ វិយ សុសជ្ជិតំ ហោតិ សុបដិជគ្គិតំ, ពុទ្ធារហំ បន កត្វា អបញ្ញត្តំ។ ពុទ្ធា ហិ នាម អរញ្ញជ្ឈាសយា អរញ្ញារាមា អន្តោគាមេ វសេយ្យុំ វា នោ វា, តស្មា “ភគវតោ មនំ ជានិត្វាវ, បញ្ញាបេស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា, តេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ, ឥទានិ បន មនំ លភិត្វា បញ្ញាបេតុកាមា យេន សន្ថាគារំ តេនុបសង្កមឹសុ។

សព្ពសន្ថរឹ សន្ថាគារំ សន្ថរិត្វាតិ យថា សព្ពមេវ សន្ថតំ ហោតិ, ឯវំ តំ សន្ថរាបេត្វា។ សព្ពបឋមំ តាវ “គោមយំ នាម សព្ពមង្គលេសុ វដ្ដតី”តិ សុធាបរិកម្មកតម្បិ ភូមឹ អល្លគោមយេន ឱបុញ្ជាបេត្វា, បរិសុក្ខភាវំ ញត្វា, យថា អក្កន្តដ្ឋានេ បទំ បញ្ញាយតិ, ឯវំ ចតុជ្ជាតិយគន្ធេហិ លិម្បាបេត្វា ឧបរិ នានាវណ្ណកដសារកេ សន្ថរិត្វា តេសំ ឧបរិ មហាបិដ្ឋិកកោជវេ អាទឹ កត្វា ហត្ថត្ថរអស្សត្ថរសីហត្ថរព្យគ្ឃត្ថរចន្ទត្ថរកសូរិយត្ថរកចិត្តត្ថរកាទីហិ នានាវណ្ណេហិ អត្ថរកេហិ សន្ថរិតព្ពយុត្តកំ សព្ពោកាសំ សន្ថរាបេសុំ។ តេន វុត្តំ “សព្ពសន្ថរឹ សន្ថាគារំ សន្ថរិត្វា”តិ។

អាសនានិ បញ្ញាបេត្វាតិ មជ្ឈដ្ឋានេ តាវ មង្គលថម្ភំ និស្សាយ មហារហំ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេត្វា, តត្ថ តត្ថ យំ យំ មុទុកញ្ច មនោរមញ្ច បច្ចត្ថរណំ , តំ តំ បច្ចត្ថរិត្វា ឧភតោលោហិតកំ មនុញ្ញទស្សនំ ឧបធានំ ឧបទហិត្វា ឧបរិ សុវណ្ណរជតតារកវិចិត្តវិតានំ ពន្ធិត្វា គន្ធទាមបុប្ផទាមបត្តទាមាទីហិ អលង្ករិត្វា សមន្តា ទ្វាទសហត្ថេ ឋានេ បុប្ផជាលំ ការេត្វា, តឹសហត្ថមត្តំ ឋានំ បដសាណិយា បរិក្ខិបាបេត្វា បច្ឆិមភិត្តឹ និស្សាយ ភិក្ខុសង្ឃស្ស បល្លង្កបីឋអបស្សយបីឋមុណ្ឌបីឋានិ បញ្ញាបេត្វា ឧបរិ សេតបច្ចត្ថរណេហិ បច្ចត្ថរាបេត្វា បាចីនភិត្តឹ និស្សាយ អត្តនោ អត្តនោ មហាបិដ្ឋិកកោជវេ បញ្ញាបេត្វា មនោរមានិ ហំសលោមាទិបូរិតានិ ឧបធានានិ ឋបាបេសុំ “ឯវំ អកិលមមានា សព្ពរត្តឹ ធម្មំ សុណិស្សាមា”តិ។ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ “អាសនានិ បញ្ញាបេត្វា”តិ។

ឧទកមណិកំ បតិដ្ឋាបេត្វាតិ មហាកុច្ឆិកំ ឧទកចាដឹ បតិដ្ឋាបេត្វា “ឯវំ ភគវា ច ភិក្ខុសង្ឃោ ច យថារុចិយា ហត្ថេ វា ធោវិស្សន្តិ បាទេ វា, មុខំ វា វិក្ខាលេស្សន្តី”តិ តេសុ តេសុ ឋានេសុ មណិវណ្ណស្ស ឧទកស្ស បូរាបេត្វា វាសត្ថាយ នានាបុប្ផានិ ចេវ ឧទកវាសចុណ្ណានិ ច បក្ខិបិត្វា កទលិបណ្ណេហិ បិទហិត្វា បតិដ្ឋាបេសុំ។ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ “ឧទកមណិកំ បតិដ្ឋាបេត្វា”តិ។

តេលប្បទីបំ អារោបេត្វាតិ រជតសុវណ្ណាទិមយទណ្ឌទីបិកាសុ យោនករូបកិរាតរូបកាទីនំ ហត្ថេ ឋបិតសុវណ្ណរជតាទិមយកបល្លិកាសុ ច តេលប្បទីបំ ជាលាបេត្វាតិ អត្ថោ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសូ**តិ ឯត្ថ បន តេ សក្យរាជានោ ន កេវលំ សន្ថាគារមេវ, អថ ខោ យោជនាវដ្ដេ កបិលវត្ថុស្មឹ នគរវីថិយោបិ សម្មជ្ជាបេត្វា ធជេ ឧស្សាបេត្វា គេហទ្វារេសុ បុណ្ណឃដេ ច កទលិយោ ច ឋបាបេត្វា សកលនគរំ ទីបមាលាទីហិ វិប្បកិណ្ណតារកំ វិយ កត្វា “ខីរូបគេ ទារកេ ខីរំ បាយេថ, ទហរេ កុមារេ លហុំ លហុំ ភោជេត្វា សយាបេថ, ឧច្ចាសទ្ទំ មា ករិត្ថ, អជ្ជ ឯករត្តឹ សត្ថា អន្តោគាមេ វសិស្សតិ, ពុទ្ធា នាម អប្បសទ្ទកាមា ហោន្តី”តិ ភេរឹ ចរាបេត្វា សយំ ទណ្ឌទីបិកា អាទាយ យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសុ។

អថ ខោ ភគវា និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេន យេន នវំ សន្ថាគារំ តេនុបសង្កមីតិ “យស្សទានិ, ភន្តេ, ភគវា កាលំ មញ្ញតី”តិ ឯវំ កិរ កាលេ អារោចិតេ ភគវា លាខារសតិន្តរត្តកោវិឡារបុប្ផវណ្ណំ រត្តទុបដ្ដំ កត្តរិយា បទុមំ កន្តេន្តោ វិយ, សំវិធាយ តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេន្តោ និវាសេត្វា សុវណ្ណបាមង្គេន បទុមកលាបំ បរិក្ខិបន្តោ វិយ, វិជ្ជុលតាសស្សិរិកំ កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា រត្តកម្ពលេន គជកុម្ភំ បរិយោនន្ធន្តោ វិយ, រតនសតុព្ពេធេ សុវណ្ណគ្ឃិកេ បវាឡជាលំ ខិបមានោ វិយ សុវណ្ណចេតិយេ រត្តកម្ពលកញ្ចុកំ បដិមុញ្ចន្តោ វិយ, គច្ឆន្តំ បុណ្ណចន្ទំ រត្តវណ្ណវលាហកេន បដិច្ឆាទយមានោ វិយ, កញ្ចនបព្ពតមត្ថកេ សុបក្កលាខារសំ បរិសិញ្ចន្តោ វិយ, ចិត្តកូដបព្ពតមត្ថកំ វិជ្ជុលតាយ បរិក្ខិបន្តោ វិយ ច សចក្កវាឡសិនេរុយុគន្ធរំ មហាបឋវឹ សញ្ចាលេត្វា គហិតំ និគ្រោធបល្លវសមានវណ្ណំ រត្តវរបំសុកូលំ បារុបិត្វា, គន្ធកុដិទ្វារតោ និក្ខមិ កញ្ចនគុហតោ សីហោ វិយ ឧទយបព្ពតកូដតោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ ច។ និក្ខមិត្វា បន គន្ធកុដិបមុខេ អដ្ឋាសិ។

អថស្ស កាយតោ មេឃមុខេហិ វិជ្ជុកលាបា វិយ រស្មិយោ និក្ខមិត្វា សុវណ្ណរសធារាបរិសេកបិញ្ជរបត្តបុប្ផផលវិដបេ វិយ អារាមរុក្ខេ ករឹសុ។ តាវទេវ ច អត្តនោ អត្តនោ បត្តចីវរមាទាយ មហាភិក្ខុសង្ឃោ ភគវន្តំ បរិវារេសិ។ តេ បន បរិវារេត្វា ឋិតា ភិក្ខូ ឯវរូបា អហេសុំ – អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា បវិវិត្តា អសំសដ្ឋា អារទ្ធវីរិយា វត្តារោ វចនក្ខមា ចោទកា បាបគរហិនោ សីលសម្បន្នា សមាធិសម្បន្នា បញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នា។ តេហិ

បរិវារិតោ ភគវា រត្តកម្ពលបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណក្ខន្ធោ, រត្តបទុមសណ្ឌមជ្ឈគតា វិយ សុវណ្ណនាវា, បវាឡវេទិកាបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណបាសាទោ វិរោចិត្ថ។ សារិបុត្តមោគ្គល្លានាទយោ មហាថេរាបិ នំ មេឃវណ្ណំ បំសុកូលំ បារុបិត្វា មណិវម្មវម្មិកា វិយ មហានាគា បរិវារយឹសុ វន្តរាគា ភិន្នកិលេសា វិជដិតជដា ឆិន្នពន្ធនា កុលេ វា គណេ វា អលគ្គា។

ឥតិ ភគវា សយំ វីតរាគោ វីតរាគេហិ, វីតទោសោ វីតទោសេហិ, វីតមោហោ វីតមោហេហិ , និត្តណ្ហោ និត្តណ្ហេហិ, និក្កិលេសោ និក្កិលេសេហិ, សយំ ពុទ្ធោ ពហុស្សុតពុទ្ធេហិ បរិវារិតោ បត្តបរិវារិតំ វិយ កេសរំ, កេសរបរិវារិតា វិយ កណ្ណិកា, អដ្ឋនាគសហស្សបរិវារិតោ វិយ ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា, នវុតិហំសសហស្សបរិវារិតោ វិយ ធតរដ្ឋោ ហំសរាជា, សេនង្គបរិវារិតោ វិយ ចក្កវត្តិរាជា, មរុគណបរិវារិតោ វិយ សក្កោ ទេវរាជា, ព្រហ្មគណបរិវារិតោ វិយ ហារិតមហាព្រហ្មា, តារាគណបរិវារិតោ វិយ បុណ្ណចន្ទោ អសមេន ពុទ្ធវេសេន អបរិមាណេន ពុទ្ធវិលាសេន កបិលវត្ថុគាមិមគ្គំ បដិបជ្ជិ។

អថស្ស បុរត្ថិមកាយតោ សុវណ្ណវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសិ បច្ឆិម-កាយតោ, ទក្ខិណហត្ថតោ, វាមហត្ថតោ សុវណ្ណវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសិ។ ឧបរិ កេសន្តតោ បដ្ឋាយ សព្ពកេសាវដ្ដេហិ មោរគីវវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា គគនតលេ អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសិ។ ហេដ្ឋា បាទតលេហិ បវាឡវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា ឃនបថវឹ អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសិ។ ឯវំ សមន្តា អសីតិហត្ថដ្ឋានំ ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ វិជ្ជោតមានា វិប្ផន្ទមានា កញ្ចនទណ្ឌទីបិកាហិ និច្ឆរិត្វា អាកាសំ បក្ខន្ទជាលា វិយ ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃតោ និក្ខន្តវិជ្ជុលតា វិយ វិធាវឹសុ។ សព្ពទិសាភាគា សុវណ្ណចម្បកបុប្ផេហិ វិកិរិយមានា វិយ, សុវណ្ណឃដតោ និក្ខន្តសុវណ្ណរសធារាហិ សិញ្ចមានា វិយ, បសារិតសុវណ្ណបដបរិក្ខិត្តា វិយ, វេរម្ភវាតសមុដ្ឋិតកឹសុកកណិការបុប្ផចុណ្ណសមោកិណ្ណា វិយ វិប្បភាសឹសុ។

ភគវតោបិ អសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាទ្វត្តិំសវរលក្ខណសមុជ្ជលសរីរំ សមុគ្គតតារកំ វិយ គគនតលំ, វិកសិតមិវ បទុមវនំ, សព្ពបាលិផុល្លោ វិយ យោជនសតិកោ បារិច្ឆត្តកោ, បដិបាដិយា ឋបិតានំ ទ្វត្តិំសចន្ទានំ ទ្វត្តិំសសូរិយានំ ទ្វត្តិំសចក្កវត្តីនំ ទ្វត្តិំសទេវរាជានំ ទ្វត្តិំសមហាព្រហ្មានំ សិរិយា សិរឹ អភិភវមានំ វិយ វិរោចិត្ថ, យថា តំ ទសហិ បារមីហិ ទសហិ ឧបបារមីហិ ទសហិ បរមត្ថបារមីហិ សម្មទេវ បូរិតាហិ សមតឹសបារមិតាហិ អលង្កតំ។ កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ ទិន្នទានំ រក្ខិតសីលំ កតកល្យាណកម្មំ ឯកស្មឹ អត្តភាវេ ឱតរិត្វា វិបាកំ ទាតុំ ឋានំ អលភមានំ សម្ពាធបត្តំ វិយ អហោសិ។ នាវាសហស្សភណ្ឌំ ឯកនាវំ អារោបនកាលោ វិយ, សកដសហស្សភណ្ឌំ ឯកសកដំ អារោបនកាលោ វិយ, បញ្ចវីសតិយា គង្គានំ ឱឃស្ស សម្ភិជ្ជមុខទ្វារេ ឯកតោ រាសិភូតកាលោ វិយ អហោសិ។

ឥមាយ ពុទ្ធសិរិយា ឱភាសមានស្សាបិ ច ភគវតោ បុរតោ អនេកានិ ទណ្ឌទីបិកាសហស្សានិ ឧក្ខិបឹសុ, តថា បច្ឆតោ, វាមបស្សេ, ទក្ខិណបស្សេ។ ជាតិសុមនចម្បកវនមល្លិការត្តុប្បល-នីលុប្បល-ពកុលសិន្ទុវារបុប្ផានិ ចេវ នីលបីតាទិវណ្ណសុគន្ធគន្ធចុណ្ណានិ ច ចាតុទ្ទីបិកមេឃវិស្សដ្ឋា ឧទកវុដ្ឋិយោ វិយ វិប្បកិរិយឹសុ។ បញ្ចង្គិកតូរិយនិគ្ឃោសា ចេវ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណបដិសំយុត្តា ថុតិឃោសា ច សព្ពា ទិសា បូរយឹសុ។ ទេវមនុស្សនាគសុបណ្ណគន្ធព្ពយក្ខាទីនំ អក្ខីនិ អមតបានំ វិយ លភឹសុ។ ឥមស្មឹ បន ឋានេ ឋត្វា **បទសហស្សេន** គមនវណ្ណំ វត្តុំ វដ្ដតិ។ តត្រិទំ មុខមត្តំ –

“ឯវំ សព្ពង្គសម្បន្នោ, កម្បយន្តោ វសុន្ធរំ;
អហេឋយន្តោ បាណានិ, យាតិ លោកវិនាយកោ។

“ទក្ខិណំ បឋមំ បាទំ, ឧទ្ធរន្តោ នរាសភោ
គច្ឆន្តោ សិរិសម្បន្នោ, សោភតេ ទ្វិបទុត្តមោ។

“គច្ឆតោ ពុទ្ធសេដ្ឋស្ស, ហេដ្ឋាបាទតលំ មុទុ;
សមំ សម្ផុសតេ ភូមឹ, រជសា នុបលិប្បតិ។

“និន្នដ្ឋានំ ឧន្នមតិ, គច្ឆន្តេ លោកនាយកេ;
ឧន្នតញ្ច សមំ ហោតិ, បថវី ច អចេតនា។

“បាសាណា សក្ខរា ចេវ, កថលា ខាណុកណ្ដកា;

សព្ពេ មគ្គា វិវជ្ជន្តិ, គច្ឆន្តេ លោកនាយកេ។

“នាតិទូរេ ឧទ្ធរតិ, នច្ចាសន្នេ ច និក្ខិបំ;
អឃដ្ដយន្តោ និយ្យាតិ, ឧភោ ជាណូ ច គោប្ផកេ។

“នាតិសីឃំ បក្កមតិ, សម្បន្នចរណោ មុនិ;
ន ចាបិ សណិកំ យាតិ, គច្ឆមានោ សមាហិតោ។

“ឧទ្ធំ អធោ ច តិរិយញ្ច, ទិសញ្ច វិទិសំ តថា;
ន បេក្ខមានោ សោ យាតិ, យុគមត្តញ្ហិ បេក្ខតិ។

“នាគវិក្កន្តចារោ សោ, គមនេ សោភតេ ជិនោ;
ចារុំ គច្ឆតិ លោកគ្គោ, ហាសយន្តោ សទេវកេ។

“ឧឡុរាជាវ សោភន្តោ, ចតុចារីវ កេសរី;
តោសយន្តោ ពហូ សត្តេ, បុរំ សេដ្ឋំ ឧបាគមី”តិ។

វណ្ណកាលោ នាម កិរេស, ឯវំវិធេសុ កាលេសុ ពុទ្ធស្ស សរីរវណ្ណេ វា គុណវណ្ណេ វា ធម្មកថិកស្ស ថាមោយេវ បមាណំ។ ចុណ្ណិយបទេហិ វា គាថាពន្ធេន វា យត្តកំ សក្កោតិ, តត្តកំ វត្តព្ពំ។ ទុក្កថិតន្តិ ន វត្តព្ពំ។ អប្បមាណវណ្ណា ហិ ពុទ្ធា។ តេសំ ពុទ្ធាបិ អនវសេសតោ វណ្ណំ វត្តុំ អសមត្ថា, បគេវ ឥតរា បជាតិ។ ឥមិនា សិរិវិលាសេន អលង្កតបដិយត្តំ សក្យរាជកុលំ បវិសិត្វា ភគវា បសន្នចិត្តេន ជនេន គន្ធធូមវាសចុណ្ណាទីហិ បូជិយមានោ សន្ធាគារំ បាវិសិ។ តេន វុត្តំ “អថ ខោ ភគវា និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេន យេន នវំ សន្ធាគារំ តេនុបសង្កមី”តិ។

ភគវន្តំយេវ បុរក្ខត្វាតិ ភគវន្តំ បុរតោ កត្វា។ តត្ថ ភគវា ភិក្ខូនញ្ចេវ ឧបាសកានញ្ច មជ្ឈេ និសិន្នោ គន្ធោទកេន ន្ហាបេត្វា ទុកូលចុម្ពដកេន វោទកំ កត្វា ជាតិហិង្គុលកេន មជ្ជិត្វា រត្តកម្ពលបលិវេឋិតេ បីឋេ ឋបិតរត្តសុវណ្ណឃនបដិមា វិយ អតិវិរោចិត្ថ។ អយំ បនេត្ថ បោរាណានំ វណ្ណភណនមគ្គោ –

“គន្ធាន មណ្ឌលមាឡំ, នាគវិក្កន្តចារណោ;
ឱភាសយន្តោ លោកគ្គោ, និសីទិ វរមាសនេ។

“តហិំ និសិន្នោ នរទម្មសារថិ,
ទេវាតិទេវោ សតបុញ្ញលក្ខណោ;
ពុទ្ធាសនេ មជ្ឈគតោ វិរោចតិ,
សុវណ្ណនេក្ខំ វិយ បណ្ឌុកម្ពលេ។

“នេក្ខំ ជម្ពោនទស្សេវ, និក្ខិត្តំ បណ្ឌុកម្ពលេ;
វិរោចតិ វីតមលោ, មណិវេរោចនោ យថា។

“មហាសាលោវ សម្ផុល្លោ, នេរុរាជាវ’លង្កតោ;
សុវណ្ណយូបសង្កាសោ, បទុមោ កោកនទោ យថា។

“ជលន្តោ ទីបរុក្ខោវ, បព្ពតគ្គេ យថា សិខី;
ទេវានំ បារិច្ឆត្តោវ, សព្ពផុល្លោ វិរោចតី”តិ។

កាបិលវត្ថវេ សក្យេ ពហុទេវ រត្តិំ ធម្មិយា កថាយាតិ ឯត្ថ ធម្មកថា នាម សន្ធាគារានុមោទនាបដិសំយុត្តា បកិណ្ណកកថា វេទិតព្ពា។ តទា ហិ ភគវា អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ បថវោជំ អាកឌ្ឍន្តោ វិយ មហាជម្ពុំ មត្ថកេ គហេត្វា ចាលេន្តោ វិយ យោជនិកំ មធុភណ្ឌំ ចក្កយន្តេន បីឡេត្វា មធុបានំ បាយមានោ វិយ កបិលវត្ថុវាសីនំ សក្យានំ ហិតសុខាវហំ បកិណ្ណកកថំ កថេសិ។ “អាវាសទានំ នាមេតំ, មហារាជ, មហន្តំ, តុម្ហាកំ អាវាសោ មយា បរិភុត្តោ, ភិក្ខុសង្ឃេន ច បរិភុត្តោ , មយា ច ភិក្ខុសង្ឃេន ច បរិភុត្តោ បន ធម្មរតនេន បរិភុត្តោយេវាតិ តីហិ រតនេហិ បរិភុត្តោ នាម ហោតិ។ អាវាសទានស្មិញ្ហិ ទិន្នេ សព្ពទានំ ទិន្នមេវ ហោតិ។

ភុម្មដ្ឋកបណ្ណសាលាយ វា សាខាមណ្ឌបស្ស វាបិ អានិសំសោ នាម បរិច្ឆិន្ទិតុំ ន សក្កា។ អាវាសទានានុភាវេន ហិ ភវេ ភវេ និព្ពត្តស្សាបិ សម្ពាធិតគព្ភវាសោ ន ហោតិ, ទ្វាទសហត្ថោ ឱវរកោ វិយ មាតុកុច្ឆិ អសម្ពាធោវ ហោតី”តិ។ ឯវំ នានានយវិចិត្តំ ពហុំ ធម្មិំ កថំ កថេត្វា –

> “សីតំ ឧណ្ហំ បដិហន្តិ, តតោ វាឡមិគានិ ច;
> សិរីសបេ ច មកសេ, សិសិរេ ចាបិ វុដ្ឋិយោ។
>
> “តតោ វាតាតបោ ឃោរោ, សញ្ជាតោ បដិហញ្ញតិ;
> លេណត្ថញ្ច សុខត្ថញ្ច, ឈាយិតុញ្ច វិបស្សិតុំ។
>
> “វិហារទានំ សង្ឃស្ស, អគ្គំ ពុទ្ធេន វណ្ណិតំ;
> តស្មា ហិ បណ្ឌិតោ បោសោ, សម្បស្សំ អត្ថមត្តនោ។
>
> “វិហារេ ការយេ រម្មេ, វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ;
> តេសំ អន្នញ្ច បានញ្ច, វត្ថសេនាសនានិ ច។
>
> “ទទេយ្យ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា;
> តេ តស្ស ធម្មំ ទេសេន្តិ, សព្ពទុក្ខាបនូទនំ;
> យំ សោ ធម្មំ ឥធញ្ញាយ, បរិនិព្ពាតិ អនាសវោ”តិ។ (ចូឡវ. ២៩៥) –

ឯវំ “អយម្បិ អាវាសេ អានិសំសោ, អយម្បិ អាវាសេ អានិសំសោ”តិ ពហុទេវ រត្តិំ អតិរេកតរំ ទិយឌ្ឍយាមំ អាវាសានិសំសកថំ កថេសិ។ តត្ថ ឥមា តាវ គាថាវ សង្គហំ អារូឡ្ហា, បកិណ្ណកធម្មទេសនា បន សង្គហំ នារោហតិ។ **សន្ទស្សេត្វា**តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។

អភិក្កន្តាតិ អតិក្កន្តា ទ្វេ យាមា គតា។ **យស្ស ទានិ កាលំ មញ្ញថា**តិ យស្ស តុម្ហេ គមនស្ស កាលំ មញ្ញថ, គមនកាលោ តុម្ហាកំ, គច្ឆថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កស្មា បន ភគវា តេ ឧយ្យោជេសីតិ? អនុកម្បាយ។ សុខុមាលា ហិ តេ, តិយាមរត្តិំ និសីទិត្វា វីតិនាមេន្តានំ សរីរេ អាពាធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ ភិក្ខុសង្ឃោបិ មហា, តស្ស ឋាននិសជ្ជានំ ឱកាសោ លទ្ធុំ វដ្ដតីតិ ឧភយានុកម្បាយ ឧយ្យោជេសិ។

វិគតថិនមិទ្ធោតិ តត្រ កិរ ភិក្ខូ យាមទ្វយំ ឋិតាបិ និសិន្នាបិ អចាលយឹសុ, បច្ឆិមយាមេ បន អាហារោ បរិណមតិ, តស្ស បរិណតត្តា ភិក្ខុសង្ឃោ វិគតថិនមិទ្ធោ ជាតោតិ អការណមេតំ។ ពុទ្ធានញ្ហិ កថំ សុណន្តស្ស កាយិកចេតសិកទរថា ន ហោន្តិ, កាយចិត្តលហុតាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេន តេសំ ទ្វេ យាមេ ឋិតានម្បិ និសិន្នានម្បិ ធម្មំ សុណន្តានំ ថិនមិទ្ធំ វិគតំ, បច្ឆិមយាមេបិ សម្បត្តេ តថា វិគតមេវ ជាតំ។ តេនាហ “វិគតថិនមិទ្ធោ”តិ។

បិដ្ឋិ មេ អាគិលាយតីតិ កស្មា អាគិលាយតិ? ភគវតោ ហិ ឆព្ពស្សានិ មហាបធានំ បទហន្តស្ស មហន្តំ កាយទុក្ខំ អហោសិ, អថស្ស អបរភាគេ មហល្លកកាលេ បិដ្ឋិវាតោ ឧប្បជ្ជីតិ។ អការណំ វា ឯតំ។ បហោតិ ហិ ភគវា ឧប្បន្នំ វេទនំ វិក្ខម្ភេត្វា ឯកម្បិ ទ្វេបិ សត្តាហានិ ឯកបល្លង្កេន និសីទិតុំ។ សន្ធាគារសាលំ បន ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុញ្ជិតុកាមោ អហោសិ។ តត្ថ បាទធោវនដ្ឋានតោ យាវ ធម្មាសនា អគមាសិ, ឯត្តកេ ឋានេ គមនំ និប្ផន្នំ។ ធម្មាសនំ បត្តោ ថោកំ ឋត្វា និសីទិ, ឯត្តកេ ឋានេ ឋានំ និប្ផន្នំ។ ទ្វេយាមំ ធម្មាសនេ និសីទិ, ឯត្តកេ ឋានេ និសជ្ជា និប្ផន្នា។ ឥទានិ ទក្ខិណេន បស្សេន ថោកំ និបន្នេ សយនំ និប្ផជ្ជិស្សតីតិ ឯវំ ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុញ្ជិតុកាមោ អហោសិ។ ឧបាទិន្នកសរីរញ្ច នាម “នោ អាគិលាយតី”តិ ន វត្តព្ពំ, តស្មា ចិរនិសជ្ជាយ សញ្ជាតំ អប្បកម្បិ អាគិលាយនំ គហេត្វា ឯវមាហ។

សង្ឃាដិំ បញ្ញាបេត្វាតិ សន្ធាគារស្ស កិរ ឯកបស្សេ តេ រាជានោ បដសាណិំ បរិក្ខិបាបេត្វា កប្បិយមញ្ចកំ បញ្ញាបេត្វា កប្បិយបច្ចត្ថរណេន អត្ថរិត្វា ឧបរិ សុវណ្ណតារកគន្ធមាលាទិទាមបដិមណ្ឌិតំ វិតានំ ពន្ធិត្វា គន្ធតេលប្បទីបំ អារោបយឹសុ, “អប្បេវ នាម សត្ថា ធម្មាសនតោ វុដ្ឋាយ ថោកំ វិស្សមន្តោ ឥធ និបជ្ជេយ្យ, ឯវំ នោ ឥមំ សន្ធាគារំ ភគវតា ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុត្តំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សតី”តិ។ សត្ថាបិ តទេវ សន្ធាយ តត្ថ សង្ឃាដិំ បញ្ញាបេត្វា និបជ្ជិ។ **ឧដ្ឋានសញ្ញំ មនសិ ករិត្វា**តិ “ឯត្តកំ កាលំ អតិក្កមិត្វា វុដ្ឋហិស្សាមី”តិ វុដ្ឋានសញ្ញំ ចិត្តេ ឋបេត្វា, តញ្ច ខោ អនិទ្ទាយន្តោវ ថេរស្ស ធម្មកថំ សុណមានោ។

អវស្សុតបរិយាយន្តិ អវស្សុតស្ស បរិយាយំ, អវស្សុតស្ស ការណន្តិ អត្ថោ។ **អធិមុច្ចតី**តិ កិលេសាធិមុច្ចនេន អធិមុច្ចតិ, គិទ្ធោ ហោតិ។ **ព្យាបជ្ជតី**តិ ព្យាបាទវសេន បូតិចិត្តោ ហោតិ។ **ចក្ខុតោ**តិ ចក្ខុភាវេន។ **មារោ**តិ កិលេសមារោបិ ទេវបុត្តមារោបិ។ **ឱតារ**ន្តិ វិវរំ។ **អារម្មណ**ន្តិ បច្ចយំ។ នឡាគារតិណាគារំ វិយ ហិ សវិសេវនានិ អាយតនានិ, តិណុក្កា វិយ កិលេសុប្បត្តិរហំ អារម្មណំ, តិណុក្កាយ បបិតបបិតដ្ឋានេ អង្គារស្សុជ្ជលនំ វិយ អារម្មណេ អាបាថមាគតេ កិលេសានំ ឧប្បត្តិ។ តេន វុត្តំ **លភេថ មារោ ឱតារ**ន្តិ។

សុក្កបក្ខេ ពហលមត្តិកបិណ្ឌាវលេបនំ កូដាគារំ វិយ និព្ពិសេវនានិ អាយតនានិ, តិណុក្កា វិយ វុត្តប្បការារម្មណំ, តិណុក្កាយ បបិតបបិតដ្ឋានេ និព្ពាបនំ វិយ និព្ពិសេវនានំ អាយតនានំ អារម្មណេ អាបាថមាគតេ កិលេសបរិឡាហស្ស អនុប្បត្តិ។ តេន វុត្តំ **នេវ លភេថ មារោ ឱតារ**ន្តិ។

៧. ទុក្ខធម្មសុត្តវណ្ណនា

២៤៤. សត្តមេ **ទុក្ខធម្មាន**ន្តិ ទុក្ខសម្ភវធម្មានំ។ បញ្ចសុ ហិ ខន្ធេសុ សតិ ឆេទនវធពន្ធនាទិភេទំ ទុក្ខំ សម្ភវតិ, តស្មា តេ ទុក្ខសម្ភវធម្មត្តា ទុក្ខធម្មាតិ វុច្ចន្តិ។ **តថា ខោ បនស្សា**តិ តេនាការេនស្ស។ **យថាស្ស កាមេ បស្សតោ**តិ យេនាការេនស្ស កាមេ បស្សន្តស្ស។ **យថា ចរន្ត**ន្តិ យេនាការេន ចារញ្ច វិហារញ្ច អនុពន្ធិត្វា ចរន្តំ។ **អង្គារកាសូបមា កាមា ទិដ្ឋា ហោន្តី**តិ បរិយេដ្ឋិមូលកស្ស ចេវ បដិសន្ធិមូលកស្ស ច ទុក្ខស្ស វសេន អង្គារកាសុ វិយ មហាបរិឡាហាតិ ទិដ្ឋា ហោន្តិ។ កាមេ បរិយេសន្តានញ្ហិ នាវាយ មហាសមុទ្ទោគាហនអជបថសង្កុបថបដិបជ្ជនឧភតោព្យូឡ្ហសង្គាមបក្ខន្ទនាទិវសេន បរិយេដ្ឋិមូលកម្បិ, កាមេ បរិភុញ្ជន្តានំ កាមបរិភោគចេតនាយ ចតូសុ អបាយេសុ ទិន្នបដិសន្ធិមូលកម្បិ មហាបរិឡាហទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវមេតស្ស ទុវិធស្សាបិ ទុក្ខស្ស វសេន អង្គារកាសុ វិយ មហាបរិឡាហាតិ ទិដ្ឋា ហោន្តិ។

ទាយន្តិ អដវិំ។ **បុរតោបិ កណ្ដកោ**តិ បុរិមបស្សេ វិជ្ឈិតុកាមោ វិយ អាសន្នដ្ឋានេយេវ ឋិតកណ្ដកោ។ **បច្ឆតោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ហេដ្ឋា បន បាទេហិ អក្កន្តដ្ឋានស្ស សន្តិកេ, ន អក្កន្តដ្ឋានេយេវ។ ឯវំ សោ កណ្ដកគព្ភំ បវិដ្ឋោ វិយ ភវេយ្យ។ **មា មំ កណ្ដកោ**តិ មា មំ កណ្ដកោ វិជ្ឈីតិ កណ្ដកវេធំ រក្ខមានោ។

ទន្ធោ, ភិក្ខវេ, សតុប្បាទោតិ សតិយា ឧប្បាទោយេវ ទន្ធោ, ឧប្បន្នមត្តាយ បន តាយ កាចិ កិលេសា និគ្គហិតាវ ហោន្តិ, ន សណ្ឋាតុំ សក្កោន្តិ។ ចក្ខុទ្វារស្មិញ្ហិ រាគាទីសុ ឧប្បន្នេសុ ទុតិយជវនវារេន “កិលេសា មេ ឧប្បន្នា”តិ ញត្វា តតិយេ ជវនវារេ សំវរជវនំយេវ ជវតិ។ អនច្ឆរិយញ្ចេតំ, យំ វិបស្សកោ តតិយជវនវារេ កិលេសេ និគ្គណ្ហេយ្យ។ ចក្ខុទ្វារេ បន ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ ភវង្គំ អាវដ្ដេត្វា អាវជ្ជនាទីសុ ឧប្បន្នេសុ វោដ្ឋព្ពនានន្តរំ សម្បត្តកិលេសជវនវារំ និវត្តេត្វា កុសលមេវ ឧប្បាទេតិ។ អារទ្ធវិបស្សកានញ្ហិ អយមានិសំសោ ភាវនា បដិសង្ខានេ បតិដ្ឋិតភាវស្ស។

អភិហដ្ឋុំ បវារេយ្យុន្តិ សុទិន្នត្ថេរស្ស វិយ រដ្ឋបាលកុលបុត្តស្ស វិយ ច កាយេន វា សត្ត រតនានិ អភិហរិត្វា វាចាយ វា “អម្ហាកំ ធនតោ យត្តកំ ឥច្ឆសិ, តត្តកំ គណ្ហា”តិ វទន្តា បវារេយ្យុំ។ **អនុទហន្តី**តិ សរីរេ បលិវេឋិតត្តា ឧណ្ហបរិឡាហំ ជនេត្វា អនុទហន្តិ។ សញ្ជាតសេទេ វា សរីរេ លគ្គន្តា អនុសេន្តីតិបិ អត្ថោ។ **យញ្ហិ តំ, ភិក្ខវេ, ចិត្ត**ន្តិ ឥទំ យស្មា ចិត្តេ អនាវដ្ដន្តេ បុគ្គលស្ស អាវដ្ដនំ នាម នត្ថិ។ ឯវរូបញ្ហិ ចិត្តំ អនាវដ្ដន្តិ, តស្មា វុត្តំ។ ឥតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ វិបស្សនាពលមេវ ទីបិតំ។

៨. កឹសុកោបមសុត្តវណ្ណនា

២៤៥. អដ្ឋមេ **ទស្សន**ន្តិ បឋមមគ្គស្សេតំ អធិវចនំ។ បឋមមគ្គោ ហិ កិលេសបហានកិច្ចំ សាធេន្តោ បឋមំ និព្ពានំ បស្សតិ, តស្មា ទស្សនន្តិ វុច្ចតិ។ គោត្រភុញាណំ បន កិញ្ចាបិ មគ្គតោ បឋមតរំ បស្សតិ, បស្សិត្វា បន កត្តព្ពកិច្ចស្ស កិលេសបហានស្ស អភាវេន ន ទស្សនន្តិ វុច្ចតិ។ អបិច ចត្តារោបិ មគ្គា ទស្សនមេវ។ កស្មា? សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ ទស្សនំ វិសុជ្ឈតិ, ផលក្ខណេ វិសុទ្ធំ។ សកទាគាមិអនាគាមិអរហត្តមគ្គក្ខណេ វិសុជ្ឈតិ, ផលក្ខណេ វិសុទ្ធន្តិ ឯវំ កថេន្តានំ ភិក្ខូនំ សុត្វា សោ ភិក្ខុ “អហម្បិ ទស្សនំ វិសោធេត្វា អរហត្តផលេ បតិដ្ឋិតោ ទស្សនវិសុទ្ធិកំ និព្ពានំ សច្ឆិកត្វា វិហរិស្សាមី”តិ តំ ភិក្ខុំ ឧបសង្កមិត្វា ឯវំ បុច្ឆិ។ សោ ផស្សាយតនកម្មដ្ឋានិកោ ឆន្នំ ផស្សាយតនានំ វសេន រូបារូបធម្មេ បរិគ្គហេត្វា អរហត្តំ បត្តោ។ ឯត្ថ ហិ បុរិមានិ បញ្ច អាយតនានិ រូបំ, មនាយតនំ អរូបំ។ ឥតិ សោ អត្តនា អធិគតមគ្គមេវ កថេសិ។

អសន្តុដ្ឋោតិ បទេសសង្ខារេសុ ឋត្វា កថិតត្តា អសន្តុដ្ឋោ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អយំ បទេសសង្ខារេសុ ឋត្វា កថេសិ។ សក្កា នុ ខោ បទេសសង្ខារេសុ ឋត្វា ទស្សនវិសុទ្ធិកំ និព្ពានំ បាបុណិតុ”ន្តិ? តតោ នំ បុច្ឆិ – “អាវុសោ, ត្វំយេវ នុ ខោ ឥទំ ទស្សនវិសុទ្ធិកំ និព្ពានំ ជានាសិ, ឧទាហុ អញ្ញោបិ ជានន្តោ អត្ថី”តិ។ អត្ថាវុសោ, អសុកវិហារេ អសុកត្ថេរោ នាមាតិ។ សោ តម្បិ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ។ ឯតេនុបាយេន អញ្ញម្បិ អញ្ញម្បីតិ។

ឯត្ថ ច ទុតិយោ បញ្ចក្ខន្ធកម្មដ្ឋានិកោ រូបក្ខន្ធវសេន រូបំ, សេសក្ខន្ធវសេន នាមន្តិ នាមរូបំ វវត្ថបេត្វា អនុក្កមេន អរហត្តំ បត្តោ។ តស្មា សោបិ អត្តនា អធិគតមគ្គមេវ កថេសិ។ អយំ បន “ឥមេសំ អញ្ញមញ្ញំ ន សមេតិ, បឋមេន សប្បទេសសង្ខារេសុ ឋត្វាវ កថិតំ, ឥមិនា និប្បទេសេសូ”តិ អសន្តុដ្ឋោ ហុត្វា តថេវ តំ បុច្ឆិត្វា បក្កាមិ។

តតិយោ មហាភូតកម្មដ្ឋានិកោ ចត្តារិ មហាភូតានិ សង្ខេបតោ ច វិត្ថារតោ ច បរិគ្គហេត្វា អរហត្តំ បត្តោ, តស្មា អយម្បិ អត្តនា អធិគតមគ្គមេវ កថេសិ។ អយំ បន “ឥមេសំ អញ្ញមញ្ញំ ន សមេតិ, បឋមេន សប្បទេសសង្ខារេសុ ឋត្វា កថិតំ, ទុតិយេន និប្បទេសេសុ, តតិយេន អតិសប្បទេសេសូ”តិ អសន្តុដ្ឋោ ហុត្វា តថេវ តំ បុច្ឆិត្វា បក្កាមិ។

ចតុត្ថោ តេភូមកកម្មដ្ឋានិកោ។ តស្ស កិរ សមប្បវត្តា ធាតុយោ អហេសុំ, កល្លសរីរំ ពលបត្តំ, កម្មដ្ឋានានិបិស្ស សព្ពានេវ សប្បាយានិ, អតីតា វា សង្ខារា ហោន្តុ អនាគតា វា បច្ចុប្បន្នា វា កាមាវចរា វា រូបាវចរា វា អរូបាវចរា វា, សព្ពេបិ សប្បាយាវ។ អសប្បាយកម្មដ្ឋានំ នាម នត្ថិ។ កាលេសុបិ បុរេភត្តំ វា ហោតុ បច្ឆាភត្តំ វា បឋមយាមាទយោ វា, អសប្បាយោ កាលោ នាម នត្ថិ។ យថា នាម ចារិភូមឹ ឱតិណ្ណោ មហាហត្ថី ហត្ថេន គហេតព្ពំ ហត្ថេនេវ លុញ្ចិត្វា គណ្ហាតិ, បាទេហិ បហរិត្វា គហេតព្ពំ បាទេហិ បហរិត្វា គណ្ហាតិ, ឯវមេវ សកលេ តេភូមកធម្មេ កលាបគ្គាហេន គហេត្វា សម្មសន្តោ អរហត្តំ បត្តោ, តស្មា ឯសោបិ អត្តនា អធិគតមគ្គមេវ កថេសិ។ អយំ បន “ឥមេសំ អញ្ញមញ្ញំ ន សមេតិ។ បឋមេន សប្បទេសសង្ខារេសុ ឋត្វា កថិតំ, ទុតិយេន និប្បទេសេសុ, បុន តតិយេន សប្បទេសេសុ, ចតុត្ថេន និប្បទេសេសុយេវា”តិ អសន្តុដ្ឋោ ហុត្វា តំ បុច្ឆិ – “កឹ នុ ខោ, អាវុសោ, ឥទំ ទស្សនវិសុទ្ធិកំ និព្ពានំ តុម្ហេហិ អត្តនោវ ធម្មតាយ ញាតំ, ឧទាហុ កេនចិ វោ អក្ខាត”ន្តិ? អាវុសោ, មយំ កឹ ជានាម? អត្ថិ បន សទេវកេ លោកេ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, តំ និស្សាយេតំ អម្ហេហិ ញាតន្តិ។ សោ ចិន្តេសិ – “ឥមេ ភិក្ខូ មយ្ហំ អជ្ឈាសយំ គហេត្វា កថេតុំ ន សក្កោន្តិ, អហំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធមេវ បុច្ឆិត្វា និក្កង្ខោ ភវិស្សាមី”តិ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។

ភគវា តស្ស វចនំ សុត្វា “យេហិ តេ បញ្ហោ កថិតោ, តេ ចត្តារោបិ ខីណាសវា, សុកថិតំ តេហិ, ត្វំ បន អត្តនោ អន្ធពាលតាយ តំ ន សល្លក្ខេសី”តិ ន ឯវំ វិហេសេសិ។ ការកភាវំ បនស្ស ញត្វា “អត្ថគវេសកោ ឯស, ធម្មទេសនាយ ឯវ នំ ពុជ្ឈាបេស្សាមី”តិ កឹសុកោបមំ អាហរិ។ តត្ថ ភូតំ វត្ថុំ កត្វា ឯវមត្ថោ វិភាវេតព្ពោ – ឯកស្មឹ កិរ មហានគរេ ឯកោ សព្ពគន្ថធរោ ព្រាហ្មណវេជ្ជោ បណ្ឌិតោ បដិវសតិ។ អថេកោ នគរស្ស បាចីនទ្វារគាមវាសី បណ្ឌុរោគបុរិសោ តស្ស សន្តិកំ អាគន្ត្វា តំ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ វេជ្ជបណ្ឌិតោ តេន សទ្ធឹ សម្មោទិត្វា “កេនត្ថេន អាគតោសិ ភទ្រមុខា”តិ, បុច្ឆិ។ រោគេនម្ហិ, អយ្យ, ឧបទ្ទុតោ, ភេសជ្ជំ មេ កថេហីតិ។ តេន ហិ, ភោ, គច្ឆ, កឹសុករុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា, សោសេត្វា ឈាបេត្វា, តស្ស ខារោទកំ គហេត្វា ឥមិនា ចិមិនា ច ភេសជ្ជេន យោជេត្វា, អរិដ្ឋំ កត្វា បិវ, តេន តេ ផាសុកំ ភវិស្សតីតិ។ សោ តថា កត្វា និរោគោ ពលវា បាសាទិកោ ជាតោ។

អថញ្ញោ ទក្ខិណទ្វារគាមវាសី បុរិសោ តេនេវ រោគេន អាតុរោ “អសុកោ កិរ ភេសជ្ជំ កត្វា អរោគោ ជាតោ”តិ សុត្វា តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ – “កេន តេ, សម្ម, ផាសុកំ ជាត”ន្តិ។ កឹសុការិដ្ឋេន នាម, គច្ឆ ត្វម្បិ ករោហីតិ។ សោបិ តថា កត្វា តាទិសោវ ជាតោ។

អថញ្ញោ បច្ឆិមទ្វារគាមវាសី…បេ…. ឧត្តរទ្វារគាមវាសី បុរិសោ តេនេវ រោគេន អាតុរោ “អសុកោ កិរ ភេសជ្ជំ កត្វា អរោគោ ជាតោ”តិ តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ “កេន តេ, សម្ម, ផាសុកំ ជាត”ន្តិ? កឹសុការិដ្ឋេន នាម, គច្ឆ ត្វម្បិ ករោហីតិ។ សោបិ តថា កត្វា តាទិសោវ ជាតោ។

អថញ្ញោ បច្ចន្តវាសី អទិដ្ឋបុព្ពកឹសុកោ ឯកោ បុរិសោ តេនេវ រោគេន អាតុរោ ចិរំ តានិ តានិ ភេសជ្ជានិ កត្វា រោគេ អវូបសមមានេ “អសុកោ កិរ នគរស្ស បាចីនទ្វារគាមវាសី បុរិសោ ភេសជ្ជំ កត្វា អរោគោ ជាតោ”តិ សុត្វា “គច្ឆាមហម្បិ, តេន កតភេសជ្ជំ ករិស្សាមី”តិ ទណ្ឌមោលុព្ភ អនុបុព្ពេន តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា, “កេន តេ, សម្ម, ផាសុកំ ជាត”ន្តិ បុច្ឆិ។ កឹសុការិដ្ឋេន សម្មាតិ។ កីទិសោ បន សោ កឹសុកោតិ។ ឈាបិតគាមេ

បិតឈាមថូណោ វិយាតិ។ ឥតិ សោ បុរិសោ អត្តនា ទិដ្ឋាការេនេវ កឹសុកំ អាចិក្ខិ។ តេន ហិ ទិដ្ឋកាលេ កឹសុកោ បតិតបត្តោ ខាណុកកាលេ ទិដ្ឋត្តា តាទិសោវ ហោតិ។

សោ បន បុរិសោ សុតមង្គលិកត្តា “អយំ ‘ឈាបិតកាមេ ឈាមថូណោ វិយា’តិ អាហ, អមង្គលមេតំ ។ ឯត ស្មិញ្ហិ មេ ភេសជ្ជេ កតេបិ រោគោ ន វូបសមិស្សតី”តិ តស្ស វេយ្យាករណេន អសន្តុដ្ឋោ តំ បុច្ឆិ – “កឹ នុ ខោ, ភោ, ត្វញ្ញេវ កឹសុកំ ជានាសិ, ឧទាហុ អញ្ញោបិ អត្ថី”តិ។ អត្ថិ, ភោ, ទក្ខិណទ្វារគាមេ អសុកោ នាមាតិ។ សោ តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ, ស្វាស្ស បុប្ផិតកាលេ ទិដ្ឋត្តា អត្តនោ ទស្សនានុរូបេន “លោហិតកោ កឹសុកោ”តិ អាហ។ សោ “អយំ បុរិមេន វិរុទ្ធំ អាហ, កាឡកោ លោហិតកតោ សុវិទូរទូរេ”តិ តស្សបិ វេយ្យាករណេន អសន្តុដ្ឋោ “អត្ថិ បន, ភោ, អញ្ញោបិ កោចិ កឹសុកទស្សាវី, យេន កឹសុកោ ទិដ្ឋបុព្ពោ”តិ? បុច្ឆិត្វា, “អត្ថិ បច្ឆិមទ្វារគាមេ អសុកោ នាមា”តិ វុត្តេ តម្បិ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ។ ស្វាស្ស ផលិតកាលេ ទិដ្ឋត្តា អត្តនោ ទស្សនានុរូបេន “ឱចិរកជាតោ អាទិន្នសិបាដិកោ”តិ អាហ។ ផលិតកាលស្មិញ្ហិ កឹសុកោ ឱលម្ពមានចីរកោ វិយ អធោមុខំ កត្វា គហិតអសិកោសោ វិយ ច សិរីសរុក្ខោ វិយ ច លម្ពមានផលោ ហោតិ។ សោ “អយំ បុរិមេហិ វិរុទ្ធំ អាហ, ន សក្កា ឥមស្ស វចនំ គហេតុ”ន្តិ តស្សបិ វេយ្យាករណេន អសន្តុដ្ឋោ “អត្ថិ បន, ភោ, អញ្ញោបិ កោចិ កឹសុកទស្សាវី, យេន កឹសុកោ ទិដ្ឋបុព្ពោ”តិ? បុច្ឆិត្វា, “អត្ថិ ឧត្តរទ្វារគាមេ អសុកោ នាមា”តិ វុត្តេ តម្បិ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ។ សោ អស្ស សញ្ជាតបត្តកាលេ ទិដ្ឋត្តា អត្តនោ ទស្សនានុរូបេន “ពហលបត្តបលាសោ សន្ទច្ឆាយោ”តិ អាហ។ **សន្ទច្ឆាយោ** នាម សំសន្ទិត្វា ឋិតច្ឆាយោ។

សោ “អយម្បិ បុរិមេហិ វិរុទ្ធំ អាហ, ន សក្កា ឥមស្ស វចនំ គហេតុ”ន្តិ តស្សបិ វេយ្យាករណេន អសន្តុដ្ឋោ តំ អាហ, “កឹ នុ ខោ, ភោ, តុម្ហេ អត្តនោវ ធម្មតាយ កឹសុកំ ជានាថ, ឧទាហុ កេនចិ វោ អក្ខាតោ”តិ? កឹ, ភោ, មយំ ជានាម? អត្ថិ បន មហានគរស្ស មជ្ឈេ អម្ហាកំ អាចរិយោ វេជ្ជបណ្ឌិតោ, តំ និស្សាយ អម្ហេហិ ញាតន្តិ។ “តេន ហិ អហម្បិ អាចរិយមេវ ឧបសង្កមិត្វា និក្កង្ខោ ភវិស្សាមី”តិ តស្ស សន្តិកំ ឧបសង្កមិត្វា តំ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ វេជ្ជបណ្ឌិតោ តេន សទ្ធឹ សម្មោទិត្វា, “កេនត្ថេន អាគតោសិ ភទ្រមុខា”តិ បុច្ឆិ។ រោគេនម្ហិ, អយ្យ, ឧបទ្ទុតោ, ភេសជ្ជំ មេ កថេថាតិ។ តេន ហិ, ភោ, គច្ឆ, កឹសុករុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា សោសេត្វា ឈាបេត្វា តស្ស ខារោទកំ គហេត្វា ឥមិនា ចិមិនា ច ភេសជ្ជេន យោជេត្វា អរិដ្ឋំ កត្វា បិវ, ឯតេន តេ ផាសុកំ ភវិស្សតីតិ។ សោ តថា កត្វា និរោគោ ពលវា បាសាទិកោ ជាតោ។

តត្ថ មហានគរំ វិយ និព្ពាននគរំ ទដ្ឋព្ពំ។ វេជ្ជបណ្ឌិតោ វិយ សម្មាសម្ពុទ្ធោ។ វុត្តម្បិ ចេ តំ “ភិសក្កោ សល្លកត្តោតិ ខោ, សុនក្ខត្ត, តថាគតស្សេតំ អធិវចនំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ (ម. និ. ៣.៦៥) ចតូសុ ទ្វារគាមេសុ ចត្តារោ វេជ្ជន្តេវាសិកា វិយ ចត្តារោ ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តា ខីណាសវា។ បច្ចន្តវាសី បឋមបុរិសោ វិយ បញ្ហបុច្ឆកោ ភិក្ខុ។ បច្ចន្តវាសិនោ ចតុន្នំ វេជ្ជន្តេវាសិកានំ កថាយ អសន្តុដ្ឋស្ស អាចរិយមេវ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆនកាលោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ ចតុន្នំ ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តានំ ខីណាសវានំ កថាយ អសន្តុដ្ឋស្ស សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆនកាលោ។

យថា យថា អធិមុត្តានន្តិ យេន យេនាការេន អធិមុត្តានំ។ **ទស្សនំ សុវិសុទ្ធ**ន្តិ និព្ពានទស្សនំ សុដ្ឋុ វិសុទ្ធំ។ **តថា តថា ខោ តេហិ សប្បុរិសេហិ ព្យាកត**ន្តិ តេន តេនេវាការេន តុយ្ហំ តេហិ សប្បុរិសេហិ កថិតំ។ យថា ហិ “កាឡកោ កឹសុកោ”តិ កថេន្តោ ន អញ្ញំ កថេសិ, អត្តនា ទិដ្ឋនយេន កឹសុកមេវ កថេសិ, ឯវមេវ ឆ ផស្សាយតនានំ វសេន ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តខីណាសវោបិ ឥមំ បញ្ហំ កថេន្តោ ន អញ្ញំ កថេសិ, អត្តនា អធិគតមគ្គេន ទស្សនវិសុទ្ធិកំ និព្ពានមេវ កថេសិ។

យថា ច “លោហិតកោ ឱចិរកជាតោ ពហលបត្តបលាសោ កឹសុកោ”តិ កថេន្តោបិ ន អញ្ញំ កថេសិ, អត្តនា ទិដ្ឋនយេន កឹសុកមេវ កថេសិ, ឯវមេវ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធវសេន ចតុមហាភូតវសេន តេភូមកធម្មវសេន ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តខីណាសវោបិ ឥមំ បញ្ហំ កថេន្តោ ន អញ្ញំ កថេសិ, អត្តនា អធិគតមគ្គេន ទស្សនវិសុទ្ធិកំ និព្ពានមេវ កថេសិ។

តត្ថ យថា កាឡកកាលេ កឹសុកទស្សាវិនោបិ តំ ទស្សនំ ភូតំ តច្ឆំ, ន តេន អញ្ញំ ទិដ្ឋំ, កឹសុកោវ ទិដ្ឋោ, ឯវមេវ ឆផស្សាយតនវសេន ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តស្សាបិ ខីណាសវស្ស ទស្សនំ ភូតំ តច្ឆំ, ន តេន អញ្ញំ កថិតំ, អត្តនា អធិគតមគ្គេន ទស្សនវិសុទ្ធិកំ និព្ពានមេវ កថិតំ។ យថា ច លោហិតកាលេ ឱចិរកជាតកាលេ ពហលបត្តបលាសកាលេ កឹសុកទស្សាវិនោបិ តំ ទស្សនំ ភូតំ តច្ឆំ, ន តេន អញ្ញំ ទិដ្ឋំ, កឹសុកោវ ទិដ្ឋោ, ឯវមេវ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធវសេន ចតុមហាភូតវសេន តេភូមកធម្មវសេន ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តស្សាបិ ខីណាសវស្ស ទស្សនំ ភូតំ តច្ឆំ, ន តេន អញ្ញំ កថិតំ, អត្តនា អធិគតមគ្គេន ទស្សនវិសុទ្ធិកំ និព្ពានមេវ កថិតំ។

សេយ្យថាបិ , ភិក្ខុ រញ្ញោ បច្ចន្តិមំ នគរន្តិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ? សចេ តេន ភិក្ខុនា តំ សល្លក្ខិតំ, អថស្ស ធម្មទេសនត្ថំ អារទ្ធំ។ សចេ ន សល្លក្ខិតំ, អថស្ស ឥមិនា នគរោបមេន តស្សេវត្ថស្ស ទីបនត្ថាយ អាវិភាវនត្ថាយ អារទ្ធំ។ តត្ថ យស្មា មជ្ឈិមបទេសេ នគរស្ស បាការាទីនិ ថិរានិ វា ហោន្តុ ទុព្ពលានិ វា, សព្ពសោ វា មា ហោន្តុ, ចោរាសង្កា ន ហោន្តិ, តស្មា តំ អគ្គហេត្វា "បច្ចន្តិមំ នគរ"ន្តិ អាហ។ **ទឡ្ហុទ្ទាប**ន្តិ ថិរបាការំ។ **ទឡ្ហបាការតោរណ**ន្តិ ថិរបាការញ្ចេវ ថិរតោរណញ្ច។ តោរណានិ នាម ហិ បុរិសុព្ពេធានិ នគរស្ស អលង្ការត្ថំ ករិយន្តិ, ចោរនិវារណត្ថានិបិ ហោន្តិយេវ។ អថ វា តោរណន្តិ បិដ្ឋសង្ឃាដស្សេតំ នាមំ, ថិរបិដ្ឋសង្ឃាដន្តិបិ អត្ថោ។ **ឆទ្វារ**ន្តិ នគរទ្វារំ នាម ឯកម្បិ ហោតិ ទ្វេបិ សតម្បិ សហស្សម្បិ, ឥធ បន សត្ថា ឆទ្វារិកនគរំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ **បណ្ឌិតោ**តិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ។ **ព្យត្តោ**តិ វេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ វិសទញាណោ។ **មេធាវី**តិ ឋានុប្បត្តិកបញ្ញាសង្ខាតាយ មេធាយ សមន្នាគតោ។

បុរត្ថិមាយ ទិសាយាតិអាទិម្ហិ ភូតមត្ថំ កត្វា ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ – សមិទ្ធេ កិរ មហានគរេ សត្តរតនសម្បន្នោ រាជា ចក្កវត្តិ រជ្ជំ អនុសាសតិ, តស្សេតំ បច្ចន្តនគរំ រាជាយុត្តវិរហិតំ , អថ បុរិសា អាគន្ត្វា "អម្ហាកំ, ទេវ, នគរេ អាយុត្តកោ នត្ថិ, ទេហិ នោ កិញ្ចិ អាយុត្តក"ន្តិ អាហំសុ។ រាជា ឯកំ បុត្តំ ទត្វា "គច្ឆថ, ឯតំ អាទាយ តត្ថ អភិសិញ្ចិត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីនិ កត្វា វសថា"តិ។ តេ តថា អកំសុ។ រាជបុត្តោ បាបមិត្តសំសគ្គេន កតិបាហេយេវ សុរាសោណ្ឌោ ហុត្វា, សព្ពានិ វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីនិ ហារេត្វា, នគរមជ្ឈេ ធុត្តេហិ បរិវារិតោ សុរំ បិវន្តោ នច្ចគីតាទិរតិយា វីតិនាមេតិ។ អថ រញ្ញោ អាគន្ត្វា អារោចយឹសុ។

រាជា ឯកំ បណ្ឌិតំ អមច្ចំ អាណាបេសិ – "គច្ឆ កុមារំ ឱវទិត្វា, វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីនិ ការេត្វា, បុន អភិសេកំ កត្វា, ឯហី"តិ។ ន សក្កា, ទេវ, កុមារំ ឱវទិតុំ, ចណ្ឌោ កុមារោ ឃាតេយ្យាបិ មន្តិ។ អថេកំ ពលសម្បន្នំ យោធំ អាណាបេសិ – "ត្វំ ឥមិនា សទ្ធឹ គន្ត្វា សចេ សោ ឱវាទេ ន តិដ្ឋតិ, សីសមស្ស ឆិន្ទាហី"តិ។ ឥតិ សោ អមច្ចោ យោធោ ចាតិ ឥទំ សីឃំ ទូតយុគំ តត្ថ គន្ត្វា ទោវារិកំ បុច្ឆិ – "កហំ, ភោ, នគរស្ស សាមិ កុមារោ"តិ។ ឯស មជ្ឈេសិង្ឃាដកេ សុរំ បិវន្តោ ធុត្តបរិវារិតោ គីតាទិរតឹ អនុភោន្តោ និសិន្នោតិ។ អថ តំ ទូតយុគំ គន្ត្វា អមច្ចោ តាវេត្ថ, "សាមិ, វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីនិ កិរ ការេត្វា សាធុកំ រជ្ជំ អនុសាសា"តិ អាហ។ កុមារោ អសុណន្តោ វិយ និសីទិ។ អថ នំ យោធោ សីសេ គហេត្វា, "សចេ រញ្ញោ អាណំ ករោសិ, ករ, នោ ចេ, ឯត្ថេវ តេ សីសំ បាតេស្សាមី"តិ ខគ្គំ អព្ពាហិ។ បរិចារកា ធុត្តា តាវទេវ ទិសាសុ បលាយឹសុ។ កុមារោ ភីតោ សាសនំ សម្បដិច្ឆិ។ អថស្ស តេ តត្ថេវ អភិសេកំ កត្វា សេតច្ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា "សម្មា រជ្ជំ អនុសាសាហី"តិ រញ្ញា វុត្តំ យថាភូតវចនំ និយ្យាតេត្វា យថាគតមគ្គមេវ បដិបជ្ជឹសុ។ ឥមមត្ថំ អាវិករោន្តោ ភគវា "បុរត្ថិមាយ ទិសាយា"តិ អាហ។

តត្រិទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – សមិទ្ធមហានគរំ វិយ ហិ និព្ពាននគរំ ទដ្ឋព្ពំ, សត្តរតនសមន្នាគតោ រាជា ចក្កវត្តិ វិយ សត្តពោជ្ឈង្គរតនសមន្នាគតោ ធម្មរាជា សម្មាសម្ពុទ្ធោ, បច្ចន្តិមនគរំ វិយ សក្កាយនគរំ, តស្មិំ នគរេ កូដរាជបុត្តោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ កូដចិត្តុប្បាទោ, កូដរាជបុត្តស្ស ធុត្តេហិ បរិវារិតកាលោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ បញ្ចហិ នីវរណេហិ សមង្គិកាលោ, ទ្វេ សីឃទូតា វិយ សមថកម្មដ្ឋានញ្ច វិបស្សនាកម្មដ្ឋានញ្ច, មហាយោធេន សីសេ គហិតកាលោ វិយ ឧប្បន្នបឋមជ្ឈានសមាធិនា និច្ចលំ កត្វា ចិត្តគ្គហិតកាលោ, យោធេន សីសេ គហិតមត្តេ ធុត្តានំ ទិសាសុ បលាយិត្វា ទូរីភាវោ វិយ បឋមជ្ឈានម្ហិ ឧប្បន្នមត្តេ នីវរណានំ ទូរីភាវោ, "ករិស្សាមិ រញ្ញោ សាសន"ន្តិ សម្បដិច្ឆិតមត្តេ វិស្សដ្ឋកាលោ វិយ ឈានតោ វុដ្ឋិតកាលោ, អមច្ចេន រញ្ញោ សាសនំ អារោចិតកាលោ វិយ សមាធិនា ចិត្តំ កម្មនិយំ កត្វា វិបស្សនាកម្មដ្ឋានស្ស វឌ្ឍិតកាលោ, តត្ថេវ តេហិ ទ្វីហិ ទូតេហិ កតាភិសេកស្ស សេតច្ឆត្តុស្សាបនំ វិយ សមថវិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ និស្សាយ អរហត្តប្បត្តស្ស វិមុត្តិសេតច្ឆត្តុស្សាបនំ វេទិតព្ពំ។

នគរន្តិ ខោ ភិក្ខុ ឥមស្សេតំ ចាតុមហាភូតិកស្ស កាយស្ស អធិវចនន្តិអាទីសុ បន **ចាតុមហាភូតិកស្សា**តិអាទីនំ បទានំ អត្ថោ ហេដ្ឋា វិត្ថារិតោវ។ កេវលំ បន វិញ្ញាណរាជបុត្តស្ស និវាសដ្ឋានត្តា ឯត្ថ កាយោ "នគរ"ន្តិ វុត្តោ, តស្សេវ ទ្វារភូតត្តា ឆ អាយតនានិ "ទ្វារានី"តិ, តេសុ ទ្វារេសុ និច្ចំ សុប្បតិដ្ឋិតត្តា សតិ "ទោវារិកោ"តិ, កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខន្តេន ធម្មរាជេន បេសិតត្តា សមថវិបស្សនា "សីឃំ ទូតយុគ"ន្តិ។ ឯត្ថ មហាយោធោ វិយ សមថោ, បណ្ឌិតាមច្ចោ វិយ វិបស្សនា វេទិតព្ពា។

មជ្ឈេ សិង្ឃាដកោតិ នគរមជ្ឈេ សិង្ឃាដកោ។ **មហាភូតាន**ន្តិ ហទយវត្ថុស្ស និស្សយភូតានំ មហាភូតានំ ។ វត្ថុរូបស្ស ហិ បច្ចយទស្សនត្ថមេវេតំ ចតុមហាភូតគ្គហណំ កតំ។ នគរមជ្ឈេ បន សោ រាជកុមារោ វិយ សរីរមជ្ឈេ ហទយរូបសិង្ឃាដកេ និសិន្នោ សមថវិបស្សនាទូតេហិ អរហត្តាភិសេកេន អភិសិញ្ចិតព្ពោ វិបស្សនាវិញ្ញាណរាជបុត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។ និព្ពានំ បន យថាភូតសភាវំ អកុប្បំ អធិការីតិ កត្វា **យថាភូតំ វចន**ន្តិ វុត្តំ។ អរិយ

មគ្គោ បន យាទិសោវ បុព្ពភាគវិបស្សនាមគ្គោ, អយម្បិ អដ្ឋង្គសមន្នាគតត្តា តាទិសោយេវាតិ កត្វា **យថាគតមគ្គោ**តិ វុត្តោ។ ឥទំ តាវេត្ថ ធម្មទេសនត្ថំ អាភតាយ ឧបមាយ សំសន្ទនំ។

តស្សេវត្ថស្ស បាកដីករណត្ថំ អាភតបក្ខេ បន ឥទំ សំសន្ទនំ – ឯត្ថ ហិ ឆទ្វារូបមា ឆផស្សាយតនវសេន ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តំ ខីណាសវំ ទស្សេតុំ អាភតា, នគរសាមិឧបមា បញ្ចក្ខន្ធវសេន, សិង្ឃាដកូបមា ចតុមហាភូតវសេន, នគរូបមា តេភូមកធម្មវសេន ទស្សនវិសុទ្ធិបត្តំ ខីណាសវំ ទស្សេតុំ អាភតា។ សង្ខេបតោ បនិមស្មឹ សុត្តេ ចតុសច្ចមេវ កថិតំ។ សកលេនបិ ហិ នគរសម្ភារេន ទុក្ខសច្ចមេវ កថិតំ, យថាភូតវចនេន និរោធសច្ចំ, យថាគតមគ្គេន មគ្គសច្ចំ, ទុក្ខស្ស បន បភាវិកា តណ្ហា សមុទយសច្ចំ។ ទេសនាបរិយោសានេ បញ្ហបុច្ឆកោ ភិក្ខុ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋិតោតិ។

៩. វីណោបមសុត្តវណ្ណនា

២៤៦. នវមេ **យស្ស កស្សចិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុស្ស វា ភិក្ខុនិយា វា**តិ ឥទំ សត្ថា យថា នាម មហាកុដុម្ពិកោ មហន្តំ កសិកម្មំ កត្វា, និប្ផន្នសស្សោ ឃរទ្វារេ មណ្ឌបំ កត្វា, ឧភតោសង្ឃស្ស ទានំ បវត្តេយ្យ។ កិញ្ចាបិ តេន ឧភតោសង្ឃស្ស ទានំ បដ្ឋបិតំ, ទ្វីសុ បន បរិសាសុ សន្តប្បិតាសុ សេសជនម្បិ សន្តប្បេតិយេវ, ឯវមេវ ភគវា សមធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមិយោ បូរេត្វា ពោធិមណ្ឌេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ អធិគន្ត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ ជេតវនមហាវិហារេ និសិន្នោ ភិក្ខុបរិសាយ ចេវ ភិក្ខុនិបរិសាយ ច មហាធម្មយាគំ យជន្តោ វីណោបមសុត្តំ អារភិ។ តំ បនេតំ កិញ្ចាបិ ទ្វេ បរិសា សន្ធាយ អារទ្ធំ, ចតុន្នម្បិ បន បរិសានំ អវារិតំ។ តស្មា សព្ពេហិបិ សោតព្ពញ្ចេវ សទ្ធាតព្ពញ្ច, បរិយោគាហិត្វា ចស្ស អត្ថរសោ វិន្ទិតព្ពោតិ។

តត្ថ **ឆន្ទោ**តិអាទីសុ **ឆន្ទោ** នាម បុព្ពុប្បត្តិកា ទុព្ពលតណ្ហា, សោ រញ្ជេតុំ ន សក្កោតិ ។ អបរាបរំ ឧប្បជ្ជមានា បន ពលវតណ្ហា **រាគោ** នាម, សោ រញ្ជេតុំ សក្កោតិ។ ទណ្ឌាទានាទីនិ កាតុំ អសមត្ថោ បុព្ពុប្បត្តិកោ ទុព្ពលកោធោ **ទោសោ** នាម។ តានិ កាតុំ សមត្ថោ អបរាបរុប្បត្តិកោ ពលវកោធោ **បដិឃំ** នាម។ **មោហោ** បន មោហនសម្មោហនវសេន ឧប្បន្នំ អញ្ញាណំ។ ឯវមេត្ថ បញ្ចហិបិ បទេហិ តីណិ អកុសលមូលានិ គហិតានិ។ តេសុ គហិតេសុ សព្ពេបិ តម្មូលកា កិលេសា គហិតាវ ហោន្តិ។ “ឆន្ទោ រាគោ”តិ វា បទទ្វយេន អដ្ឋលោភសហគតចិត្តុប្បាទា, “ទោសោ បដិឃ”ន្តិ បទទ្វយេន ទ្វេ ទោមនស្សសហគតចិត្តុប្បាទា, មោហបទេន លោភទោសរហិតា ទ្វេ ឧទ្ធច្ចវិចិកិច្ឆាសហគតចិត្តុប្បាទា គហិតាតិ។ ឯវំ សព្ពេបិ ទ្វាទស ចិត្តុប្បាទា ទស្សិតាវ ហោន្តិ។

សភយោតិ កិលេសចោរានំ និវាសដ្ឋានត្តា សភយោ។ **សប្បដិភយោ**តិ វធពន្ធនាទីនំ ការណត្តា សប្បដិភយោ។ **សកណ្ដកោ**តិ រាគាទីហិ កណ្ដកេហិ សកណ្ដកោ។ **សគហនោ**តិ រាគគហនាទីហិ សគហនោ។ **ឧម្មគ្គោ**តិ ទេវលោកំ វា មនុស្សលោកំ វា និព្ពានំ វា គច្ឆន្តស្ស អមគ្គោ។ **កុម្មគ្គោ**តិ កុច្ឆិតជេគុច្ឆិភូតដ្ឋានគមនឯកបទិកមគ្គោ វិយ អបាយសម្បាបកត្តា កុម្មគ្គោ។ **ទុហិតិកោ**តិ ឯត្ថ ឥហិតីតិ ឥរិយនា, ទុក្ខា ឥហិតិ ឯត្ថាតិ, **ទុហិតិកោ**។ យស្មិញ្ហិ មគ្គេ មូលផលាទិខាទនីយំ វា សាយនីយំ វា នត្ថិ, តស្មឹ ឥរិយនា ទុក្ខា ហោតិ, ន សក្កា តំ បដិបជ្ជិត្វា ឥច្ឆិតដ្ឋានំ គន្តុំ។ កិលេសមគ្គម្បិ បដិបជ្ជិត្វា ន សក្កា សម្បត្តិភវំ គន្តុន្តិ កិលេសមគ្គោ ទុហិតិកោតិ វុត្តោ។ ទ្វីហិតិកោតិបិ បាឋោ, ឯសេវត្ថោ។ **អសប្បុរិសសេវិតោ**តិ កោកាលិកាទីហិ អសប្បុរិសេហិ សេវិតោ។

តតោ ចិត្តំ និវារយេតិ តេហិ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យេហិ រូបេហិ តំ ឆន្ទាទិវសេន បវត្តចិត្តំ អសុភាវជ្ជនាទីហិ ឧបាយេហិ និវារយេ។ ចក្ខុទ្វារស្មិញ្ហិ ឥដ្ឋារម្មណេ រាគេ ឧប្បន្នេ អសុភតោ អាវជ្ជន្តស្ស ចិត្តំ និវត្តតិ, អនិដ្ឋារម្មណេ ទោសេ ឧប្បន្នេ មេត្តតោ អាវជ្ជន្តស្ស ចិត្តំ និវត្តតិ, មជ្ឈត្តារម្មណេ មោហេ ឧប្បន្នេ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆំ គរុវាសំ អាវជ្ជន្តស្ស ចិត្តំ និវត្តតិ។ ឯវំ អសក្កោន្តេន បន សត្ថុមហត្តតំ ធម្មស្ស ស្វាក្ខាតតា សង្ឃស្ស សុប្បដិបត្តិ ច អាវជ្ជិតព្ពា។ សត្ថុមហត្តតំ បច្ចវេក្ខតោបិ ហិ ធម្មស្ស ស្វាក្ខាតតំ សង្ឃស្ស សុប្បដិបត្តឹ បច្ចវេក្ខតោបិ ចិត្តំ និវត្តតិ។ តេន វុត្តំ “អសុភាវជ្ជនាទីហិ ឧបាយេហិ និវារយេ”តិ។

កិដ្ឋន្តិ កិដ្ឋដ្ឋានេ ឧប្បន្នសស្សំ។ **សម្បន្ន**ន្តិ បរិបុណ្ណំ សុនិប្ផន្នំ។ **កិដ្ឋាទោ**តិ សស្សខាទកោ ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ សម្បន្នកិដ្ឋំ វិយ បញ្ច កាមគុណា ទដ្ឋព្ពា, កិដ្ឋាទោ គោណោ វិយ កូដចិត្តំ, កិដ្ឋារក្ខស្ស បមាទកាលោ វិយ ភិក្ខុនោ ឆសុ ទ្វារេសុ សតឹ បហាយ វិចរណកាលោ, កិដ្ឋារក្ខស្ស បមាទមាគម្ម គោណេន គហិតគព្ភស្ស កិដ្ឋស្ស ខាទិតត្តា សស្សសាមិនោ សស្សផលានធិគមោ វិយ ឆទ្វាររក្ខិកាយ សតិយា វិប្បវាសមាគម្ម បញ្ចកាមគុណំ អស្សាទេន្តេន ចិត្តេន កុសលបក្ខស្ស នាសិតត្តា ភិក្ខុនោ សាមញ្ញផលាធិគមាភាវោ វេទិតព្ពោ។

ឧបរិយដាយន្តិ ទ្វិន្នំ សិង្គានំ អន្តរេ។ **សុនិគ្គហិតំ និគ្គណ្ហេយ្យា**តិ យដាយំ បតិដ្ឋិតេ នាសារជ្ជុកេ សុដ្ឋុ និគ្គហិតំ កត្វា និគ្គណ្ហេយ្យ។ **ទណ្ឌេនា**តិ មុគ្គរសទិសេន ថូលទណ្ឌកេន។ **ឯវញ្ហិ សោ ភិក្ខវេ គោណោ**តិ ឯវំ សោ កិដ្ឋារក្ខស្ស បមាទមន្វាយ យស្មិំ យស្មិំ ខណេ កិដ្ឋំ ឱតរិតុកាមោ ហោតិ, តស្មិំ តស្មិំ ខណេ ឯវំ និគ្គណ្ហិត្វា តាឡេត្វា ឱសជ្ជនេន និព្ពិសេវនភាវំ ឧបនីតោ គោណោ។

ឯវមេវ ខោតិ ឥធាបិ សម្បន្នកិដ្ឋមិវ បញ្ច កាមគុណា ទដ្ឋព្ពា, កិដ្ឋាទោ វិយ កូដចិត្តំ, កិដ្ឋារក្ខស្ស អប្បមាទោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ ឆសុ ទ្វារេសុ សតិយា អវិស្សជ្ជនំ, ទណ្ឌោ វិយ សុត្តន្តោ, គោណស្ស កិដ្ឋាភិមុខកាលេ ទណ្ឌេន តាឡនំ វិយ ចិត្តស្ស ពហិទ្ធា បុថុត្តារម្មណាភិមុខកាលេ អនមតគ្គិយទេវទូតអាទិត្តអាសីវិសូបមអនាគតភយាទីសុ តំ តំ សុត្តំ អាវជ្ជេត្វា ចិត្តប្បសាទស្ស បុថុត្តារម្មណតោ និវារេត្វា មូលកម្មដ្ឋានេ ឱតារណំ វេទិតព្ពំ។ តេនាហុ បោរាណា –

> “សុភាសិតំ សុត្វា មនោ បសីទតិ,
> ទមេតិ នំ បីតិសុខញ្ច វិន្ទតិ;
> តទស្ស អារម្មណេ តិដ្ឋតេ មនោ,
> គោណោវ កិដ្ឋាទកោ ទណ្ឌតជ្ជិតោ”តិ។

ឧទុជិតន្តិ តជ្ជិតំ។ **សុទុជិត**ន្តិ សុតជ្ជិតំ, សុជិតន្តិបិ អត្ថោ។ ឧទុ, សុទូតិ ឥទំ បន និបាតមត្តមេវ។ **អជ្ឈត្ត**ន្តិ គោចរជ្ឈត្តំ។ **សន្តិដ្ឋតី**តិអាទីសុ បឋមជ្ឈានវសេន សន្តិដ្ឋតិ, ទុតិយជ្ឈានវសេន សន្និសីទតិ, តតិយជ្ឈានវសេន ឯកោទិ ហោតិ, ចតុត្ថជ្ឈានវសេន សមាធិយតិ។ សព្ពម្បិ វា ឯតំ បឋមជ្ឈានវសេន វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន សមថានុរក្ខណឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ នាម កថិតំ។

វណ្ណោ វាតិ កស្សចិទេវ បច្ចន្តវណ្ណោ វា។ **សទ្ទំ សុណេយ្យា**តិ បច្ចូសកាលេ បពុទ្ធោ កុសលេន វីណាវាទកេន វាទិយមានាយ មធុរសទ្ទំ សុណេយ្យ។ **រជនីយោ**តិអាទីសុ ចិត្តំ រញ្ជេតីតិ **រជនីយោ**។ កាមេតព្ពតាយ **កមនីយោ**។ ចិត្តំ មទយតីតិ **មទនីយោ**។ ចិត្តំ មុច្ឆិតំ វិយ ករណតោ មុច្ឆយតីតិ **មុច្ឆនីយោ**។ អាពន្ធិត្វា វិយ គហណតោ ពន្ធតីតិ **ពន្ធនីយោ។ អលំ មេ, ភោ**តិ វីណាយ សណ្ឋានំ ទិស្វា តំ អនិច្ឆន្តោ ឯវមាហ។ **ឧបធារណេ**តិ វេដ្ឋកេ។ **កោណ**ន្តិ ចតុរស្សំ សារទណ្ឌកំ។

សោ តំ វីណន្តិ សោ រាជា “អាហរថ នំ វីណំ, អហមស្សា សទ្ទំ បសិស្សាមី”តិ តំ វីណំ គហេត្វា។ **ទសធា វា**តិអាទីសុ បឋមំ តាវ ទសធា ផាលេយ្យ, អថស្សា សទ្ទំ អបស្សន្តោ សតធា ផាលេយ្យ, តថាបិ អបស្សន្តោ សកលិកំ សកលិកំ ករេយ្យ, តថាបិ អបស្សន្តោ “សកលិកា ឈាយិស្សន្តិ, សទ្ទោ បន និក្ខមិត្វា បលាយិស្សតិ, តទា នំ បស្សិស្សាមី”តិ អគ្គិនា ឌហេយ្យ។ តថាបិ អបស្សន្តោ “សល្លហុកានិ មសិចុណ្ណានិ វាតេន ភស្សិស្សន្តិ, សទ្ទោ សារធញ្ញំ វិយ បាទមូលេ បតិស្សតិ, តទា នំ បស្សិស្សាមី”តិ មហាវាតេ វា ឱផុនេយ្យ។ តថាបិ អបស្សន្តោ “មសិចុណ្ណានិ យថោទកំ គមិស្សន្តិ, សទ្ទោ បន បារំ គច្ឆន្តោ បុរិសោ វិយ និក្ខមិត្វា តរិស្សតិ, តទា នំ បស្សិស្សាមី”តិ នទិយា វា សីឃសោតាយ បវាហេយ្យ។

ឯវំ វទេយ្យាតិ សព្ពេហិបិមេហិ ឧបាយេហិ អបស្សន្តោ តេ មនុស្សេ ឯវំ វទេយ្យ។ **អសតី កិរាយ**ន្តិ អសតី កិរ អយំ វីណា, លាមិកាតិ អត្ថោ។ អសតីតិ លាមកាធិវចនមេតំ។ យថាហ –

> “អសា លោកិត្ថិយោ នាម, វេលា តាសំ ន វិជ្ជតិ;
> សារត្តា ច បគព្ភា ច, សិខី សព្ពឃសោ យថា”តិ។ (ជា. ១.១.៦១);

យថេវ យំកិញ្ចិ វីណា នាមាតិ ន កេវលញ្ច វីណាយេវ លាមិកា, យថេវ បន អយំ វីណា នាម, ឯវំ យំកិញ្ចិ អញ្ញម្បិ តន្តិពទ្ធំ, សព្ពំ តំ លាមកមេវាតិ អត្ថោ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ វីណា វិយ បញ្ចក្ខន្ធា ទដ្ឋព្ពា, រាជា វិយ យោគាវចរោ។ យថា សោ រាជា តំ វីណំ ទសធា ផាលនតោ បដ្ឋាយ វិចិនន្តោ សទ្ទំ អទិស្វា វីណាយ អនត្ថិកោ ហោតិ, ឯវំ យោគាវចរោ បញ្ចក្ខន្ធេ សម្មសន្តោ អហន្តិ វា មមន្តិ វា គហេតព្ពំ អបស្សន្តោ ខន្ធេហិ អនត្ថិកោ ហោតិ។ តេនស្ស តំ ខន្ធសម្មសនំ ទស្សេន្តោ **រូបំ សមន្វេសតិ យាវតា រូបស្ស គតី**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **សមន្វេសតី**តិ បរិយេសតិ។ **យាវតា រូបស្ស គតី**តិ យត្តកា រូបស្ស គតិ។ តត្ថ **គតី**តិ គតិគតិ, សញ្ជាតិគតិ, សលក្ខណគតិ, វិភវគតិ, ភេទគតីតិ បញ្ចវិធា ហោន្តិ។ តត្ថ ឥទំ រូបំ នាម ហេដ្ឋា អវីចិបរិយន្តំ កត្វា ឧបរិ អកនិដ្ឋព្រហ្មលោកំ អន្តោ កត្វា ឯត្ថន្តរេ សំសរតិ វត្តតិ, អយមស្ស **គតិគតិ** នាម។

អយំ បន កាយោ នេវ បទុមគព្ភេ, ន បុណ្ឌរីកនីលុប្បលាទីសុ សញ្ជាយតិ, អាមាសយបក្កាសយានំ បន អន្តរេ ពហលន្ធការេ ទុគ្គន្ធបវនវិចរិតេ បរមជេគុច្ឆេ ឱកាសេ បូតិមច្ឆាទីសុ កិមិ វិយ សញ្ជាយតិ , អយំ រូបស្ស **សញ្ជាតិគតិ** នាម។

ទុវិធំ បន រូបស្ស លក្ខណំ, “រុប្បតីតិ ខោ, ភិក្ខវេ, តស្មា រូប”ន្តិ (សំ. និ. ៣.៧៩) ឯវំ វុត្តំ រុប្បនសង្ខាតំ បច្ចត្តលក្ខណញ្ច អនិច្ចាទិភេទំ សាមញ្ញលក្ខណញ្ច, អយមស្ស **សលក្ខណគតិ** នាម។

“គតិ មិគានំ បវនំ, អាកាសោ បក្ខីនំ គតិ;
វិភវោ គតិ ធម្មានំ, និព្ពានំ អរហតោ គតី”តិ។ (បរិ. ៣៣៩) –

ឯវំ វុត្តោ រូបស្ស អភាវោ **វិភវគតិ** នាម។ យោ បនស្ស ភេទោ, អយំ **ភេទគតិ** នាម។ វេទនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ កេវលញ្ហេត្ថ ឧបរិ យាវ ភវគ្គា តេសំ សញ្ជាតិគតិ, សលក្ខណគតិយញ្ច វេទយិតសញ្ជាននអភិសង្ខរណវិជាននវសេន បច្ចត្តលក្ខណំ វេទិតព្ពំ។

តម្បិ តស្ស ន ហោតីតិ យទេតំ រូបាទីសុ អហន្តិ វា មមន្តិ វា អស្មីតិ វា ឯវំ និទ្ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋិតណ្ហាមានគ្គាហត្តយំ, តម្បិ តស្ស ខីណាសវស្ស ន ហោតីតិ យថានុសន្ធិនាវ សុត្តំ និដ្ឋាបេសិ។ តេន វុត្តំ មហាអដ្ឋកថាយំ –

“អាទិម្ហិ សីលំ កថិតំ, មជ្ឈេ សមាធិភាវនា;
បរិយោសានេ ច និព្ពានំ, ឯសា វីណោបមា កថា”តិ។

១០. ឆប្បាណកោបមសុត្តវណ្ណនា

២៤៧. ទសមេ **អរុគត្តោ**តិ វណសរីរោ។ តេសំយេវ អរូនំ បក្កត្តា **បក្កគត្តោ។ សរវន**ន្តិ កណ្ឌវនំ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ អរុគត្តោ បុរិសោ វិយ ទុស្សីលបុគ្គលោ វេទិតព្ពោ។ តស្ស កុសកណ្ដកេហិ វិទ្ធស្ស សរបត្តេហិ ច អសិធារូបមេហិ វិលិខិតគត្តស្ស ភិយ្យោសោមត្តាយ ទុក្ខទោមនស្សំ វិយ តត្ថ តត្ថ សព្រហ្មចារីហិ “អយំ សោ ឥមេសញ្ច ឥមេសញ្ច កម្មានំ ការកោ”តិ វុច្ចមានស្ស ឧប្បជ្ជនទុក្ខំ វេទិតព្ពំ។

លភតិ វត្តារន្តិ លភតិ ចោទកំ។ **ឯវំការីតិ** ឯវរូបានំ វេជ្ជកម្មទូតកម្មាទីនំ ការកោ។ **ឯវំសមាចារោ**តិ វិធវាគោចរាទិវសេន ឯវរូបគោចរោ។ **អសុចិគាមកណ្ដកោ**តិ អសុទ្ធដ្ឋេន អសុចិ, គាមវាសីនំ វិជ្ឈនដ្ឋេន កណ្ដកោតិ គាមកណ្ដកោ។

បក្ខិន្តិ ហត្ថិសោណ្ឌសកុណំ។ **ឱស្សជ្ជេយ្យា**តិ វិស្សជ្ជេយ្យ។ **អាវិញ្ឆេយ្យុ**ន្តិ អាកឌ្ឍេយ្យុំ។ **បវេក្ខាមីតិ** បវិសិស្សាមិ។ **អាកាសំ ឌេស្សាមី**តិ អាកាសំ ឧប្បតិស្សាមិ។

ឯតេសុ បន អហិ “ភោគេហិ មណ្ឌលំ ពន្ធិត្វា សុបិស្សាមី”តិ វម្មិកំ បវិសិតុកាមោ ហោតិ។ សុសុមារោ “ទូរេ ពិលំ បវិសិត្វា និបជ្ជិស្សាមី”តិ ឧទកំ បវិសិតុកាមោ ហោតិ។ បក្ខី “អជដាកាសេ សុខំ វិចរិស្សាមី”តិ អាកាសំ ឌេតុកាមោ ហោតិ។ កុក្កុរោ “ឧទ្ធនដ្ឋានេ ឆារិកំ ព្យូហិត្វា ឧសុមំ គណ្ហន្តោ និបជ្ជិស្សាមី”តិ គាមំ បវិសិតុកាមោ ហោតិ។ សិង្គាលោ “មនុស្សមំសំ ខាទិត្វា បិដ្ឋឹ បសារេត្វា សយិស្សាមី”តិ អាមកសុសានំ បវិសិតុកាមោ ហោតិ។ មក្កដោ “ឧច្ចេ រុក្ខេ អភិរុហិត្វា ទិសាទិសំ បក្ខន្ទិស្សាមី”តិ វនំ បវិសិតុកាមោ ហោតិ។

អនុវិធាយេយ្យុន្តិ អនុគច្ឆេយ្យុំ, អនុវិធិយេយ្យុន្តិបិ បាឋោ, អនុវិធានំ អាបជ្ជេយ្យុន្តិ អត្ថោ។ យត្ថ សោ យាតិ, តត្ថេវ គច្ឆេយ្យុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯវមេវា**តិ ឯត្ថ ឆ បាណកា វិយ ឆាយតនានិ ទដ្ឋព្ពានិ, ទឡ្ហរជ្ជុ វិយ តណ្ហា, មជ្ឈេ គណ្ឋិ វិយ អវិជ្ជា។ យស្មិំ យស្មិំ ទ្វារេ អារម្មណំ ពលវំ ហោតិ, តំ តំ អាយតនំ តស្មិំ តស្មិំ អារម្មណេ អាវិញ្ឆតិ។

ឥមំ បន ឧបមំ ភគវា សវិគ្គហេន វា អាហរេយ្យ អាយតនានំ វា នានត្តទស្សនវសេន។ តត្ថ **សវិគ្គហេន** តាវ វិសុំ អប្បនាកិច្ចំ នត្ថិ, បាឡិយំយេវ អប្បិតា។ **អាយតនានំ នានត្តទស្សនេន** បន អយំ អប្បនា – អហិ នាមេស ពហិ សិត្តសម្មដ្ឋេ ឋានេ នាភិរមតិ, សង្ការដ្ឋានតិណបណ្ណគហនវម្មិកានិយេវ បន បវិសិត្វា និបន្នកាលេ អភិរមតិ, ឯកគ្គតំ អាបជ្ជតិ។ ឯវមេវ ចក្ខុបេតំ វិសមជ្ឈាសយំ, មដ្ឋាសុ សុវណ្ណភិត្តិអាទីសុ នាភិរមតិ, ឱលោកេតុម្បិ ន ឥច្ឆតិ, រូបចិត្តបុប្ផលតាទិវិចិត្តេសុយេវ បន អភិរមតិ។ តាទិសេសុ ហិ ឋានេសុ ចក្ខុម្ហិ អប្បហោន្តេ មុខម្បិ វិវរិត្វា ឱលោកេតុកាមោ ហោតិ។

សុសុមារោបិ ពហិ និក្ខន្តោ គហេតព្ពំ ន បស្សតិ, អក្ខីនិ មីលេត្វា ចរតិ។ យទា បន ព្យាមសតមត្តំ ឧទកំ ឱគាហិត្វា ពិលំ បវិសិត្វា និបន្នោ ហោតិ, តទា តស្ស ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, សុខំ សុបតិ។ ឯវមេវ សោតម្បេតំ ពិលជ្ឈាសយំ អាកាសសន្និស្សិតំ, កណ្ណច្ឆិទ្ទកូបកេយេវ អជ្ឈាសយំ ករោតិ, កណ្ណច្ឆិទ្ទាកាសោយេវ តស្ស សទ្ទសវនេ បច្ចយោ ហោតិ។ អជដាកាសោបិ វដ្ដតិយេវ។ អន្តោលេណស្មិញ្ហិ សជ្ឈាយេ ករិយមានេ ន លេណច្ឆទនំ ភិន្ទិត្វា សទ្ទោ ពហិ និក្ខមតិ, ទ្វារវាតបានឆិទ្ទេហិ បន និក្ខមិត្វា ធាតុបរម្បរា ឃដ្ដេន្តោ អាគន្ត្វា សោតបសាទំ ឃដ្ដេតិ។ អថ តស្មិំ កាលេ “អសុកំ នាម សជ្ឈាយតី”តិ លេណបិដ្ឋេ និសិន្នា ជានន្តិ។

ឯវំ សន្តេ សម្បត្តគោចរតា ហោតិ, កិំ បនេតំ សម្បត្តគោចរន្តិ? អាម សម្បត្តគោចរំ។ យទិ ឯវំ ទូរេ ភេរិអាទីសុ វជ្ជមានេសុ “ទូរេ សទ្ទោ”តិ ជាននំ ន ភវេយ្យាតិ។ នោ ន ភវតិ។ សោតបសាទស្មិញ្ហិ ឃដ្ដិតេ “ទូរេ សទ្ទោ, អាសន្នេ សទ្ទោ, បរតីរេ ឱរិមតីរេ”តិ តថា តថា ជាននាការោ ហោតិ, ធម្មតា ឯសាតិ។ កិំ ឯតាយ ធម្មតាយ? យតោ យតោ ឆិទ្ទំ, តតោ តតោ សវនំ ហោតិ ចន្ទិមសូរិយាទីនំ ទស្សនំ វិយាតិ អសម្បត្តគោចរមេវេតំ។

បក្ខីបិ រុក្ខេ វា ភូមិយំ វា ន រមតិ។ យទា បន ឯកំ វា ទ្វេ វា លេឌ្ឌុបាតេ អតិក្កម្ម អជដាកាសំ បក្ខន្ទោ ហោតិ, តទា ឯកគ្គចិត្តតំ អាបជ្ជតិ។ ឯវមេវ ឃានម្បិ អាកាសជ្ឈាសយំ វាតូបនិស្សយគន្ធគោចរំ។ តថា ហិ គាវោ នវវុដ្ឋេ ទេវេ ភូមឹ ឃាយិត្វា ឃាយិត្វា អាកាសាភិមុខា ហុត្វា វាតំ អាកឌ្ឍន្តិ។ អង្គុលីហិ គន្ធបិណ្ឌំ គហេត្វាបិ ច ឧបសិង្ឃនកាលេ វាតំ អនាកឌ្ឍន្តោ នេវ តស្ស គន្ធំ ជានាតិ។

កុក្កុរោបិ ពហិ ចរន្តោ ខេមដ្ឋានំ ន បស្សតិ, លេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ ឧបទ្ទុតោ ហោតិ។ អន្តោគាមំ បវិសិត្វា ឧទ្ធនដ្ឋានេ ឆារិកំ ព្យូហិត្វា និបន្នស្ស បនស្ស ផាសុ ហោតិ។ ឯវមេវ ជិវ្ហាបិ គាមជ្ឈាសយា អាបោសន្និស្សិតរសារម្មណា។ តថា ហិ តិយាមរត្តិំ សមណធម្មំ កត្វាបិ បាតោវ បត្តចីវរមាទាយ គាមំ បវិសិតព្ពំ ហោតិ។ សុក្ខខាទនីយស្ស ច ន សក្កា ខេឡេន អតេមិតស្ស រសំ ជានិតុំ។

សិង្គាលោបិ ពហិ ចរន្តោ រតិំ ន វិន្ទតិ, អាមកសុសានេ មនុស្សមំសំ ខាទិត្វា និបន្នស្សេវ បនស្ស ផាសុ ហោតិ។ ឯវមេវ កាយោបិ ឧបាទិណ្ណកជ្ឈាសយោ បថវីសន្និស្សិតផោដ្ឋព្ពារម្មណោ។ តថា ហិ អញ្ញំ ឧបាទិណ្ណកំ អលភមានា សត្តា អត្តនោវ ហត្ថតលេ សីសំ កត្វា និបជ្ជន្តិ។ អជ្ឈត្តិកពាហិរា ចស្ស បថវី អារម្មណគ្គហណេ បច្ចយោ ហោតិ។ សុសន្ថតស្សាបិ ហិ សយនស្ស ហេដ្ឋាឋិតានម្បិ វា ផលកានំ ន សក្កា អនិសីទន្តេន វា អនុប្បីឡន្តេន វា ថទ្ធមុទុភាវោ ជានិតុន្តិ អជ្ឈត្តិកពាហិរា បថវី ឯតស្ស ផោដ្ឋព្ពជាននេ បច្ចយោ ហោតិ។

មក្កដោបិ ភូមិយំ វិចរន្តោ នាភិរមតិ, ហត្ថសតុព្ពេធំ បនស្ស រុក្ខំ អារុយ្ហ វិដបបិដ្ឋេ និសីទិត្វា ទិសាវិទិសា ឱលោកេន្តស្សេវ ផាសុកោ ហោតិ។ ឯវំ មនោបិ នានជ្ឈាសយោ ភវង្គបច្ចយោ, ទិដ្ឋបុព្ពេបិ នានារម្មណជ្ឈាសយំ ករោតិយេវ មូលភវង្គំ បនស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារេន បន អាយតនានំ នានត្តំ វិសុទ្ធិមគ្គេ អាយតននិទ្ទេសេ វុត្តមេវ។

តំ ចក្ខុ នាវិញ្ឆតីតិ តណ្ហាវដ្ដកានំ អាយតនបាណកានំ កាយគតាសតិថម្ភេ ពទ្ធានំ និព្ពិសេវនភាវំ អាបន្នត្តា នាកឌ្ឍតីតិ ឥមស្មិំ សុត្តេ បុព្ពភាគវិបស្សនាវ កថិតា។

១១. យវកលាបិសុត្តវណ្ណនា

២៤៨. ឯកាទសមេ **យវកលាបី**តិ លាយិត្វា ឋបិតយវបុញ្ជោ។ **ព្យាភង្គិហត្ថា**តិ កាជហត្ថា។ **ឆហិ ព្យាភង្គីហិ ហនេយ្យុន្តិ** ឆហិ បុថុលកាជទណ្ឌកេហិ បោថេយ្យុំ។ **សត្តមោ**តិ តេសុ ឆសុ ជនេសុ យវេ បោថេត្វា បសិព្ពកេ បូរេត្វា អាទាយ គតេសុ អញ្ញោ សត្តមោ អាគច្ឆេយ្យ។ **សុហតតរា អស្សូ**តិ យំ តត្ថ អវសិដ្ឋំ អត្ថិ ភុសបលាបមត្តម្បិ, តស្ស គហណត្ថំ សុដ្ឋុតរំ ហតា។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ចតុមហាបថោ វិយ ឆ អាយតនានិ ទដ្ឋព្ពានិ, ចតុមហាបថេ និក្ខិត្តយវកលាបី វិយ សត្តោ, ឆ ព្យាភង្គិយោ វិយ ឥដ្ឋានិដ្ឋមជ្ឈត្តវសេន អដ្ឋារស អារម្មណានិ, សត្តមា ព្យាភង្គី វិយ ភវបត្ថនា កិលេសា។ យថា ចតុមហាបថេ ឋបិតា យវកលាបី ឆហិ ព្យាភង្គីហិ ហញ្ញតិ, ឯវមិមេ សត្តា អដ្ឋារសហិ អារម្មណទណ្ឌកេហិ ឆសុ អាយតនេសុ ហញ្ញន្តិ។ យថា សត្តមេន សុហតតរា ហោន្តិ, ឯវំ សត្តា ភវបត្ថនកិលេសេហិ សុហតតរា ហោន្តិ ភវមូលកំ ទុក្ខំ អនុភវមានា។

ឥទានិ នេសំ តំ ភវបត្ថនកិលេសំ ទស្សេតុំ **ភូតបុព្ពំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ **តត្រា**តិ សុធម្មាយំ ភុម្មំ, សុធម្មាយ ទេវសភាយ ទ្វារេតិ អត្ថោ។ **ធម្មិកា ខោ ទេវា**តិ ធម្មិកា ឯតេ ទេវា នាម, យេហិ មាទិសំ អសុរាធិបតី គហេត្វា មយ្ហំ ភេទនមត្តម្បិ ន កតន្តិ សន្ធាយ វទតិ។ **អធម្មិកា ទេវា**តិ អធម្មិកា ឯតេ ទេវា នាម, យេ មាទិសំ អសុរាធិបតី នវគូថសូករំ វិយ កណ្ឋបញ្ចមេហិ ពន្ធនេហិ ពន្ធិត្វា និសីទាបេន្តិ។ **ឯវំ សុខុមំ ខោ, ភិក្ខវេ, វេបចិត្តិពន្ធន**ន្តិ តំ កិរ បទុមនាឡសុត្តំ វិយ មក្កដជាលសុត្តំ វិយ ច សុខុមំ ហោតិ, ឆេត្តុំ បន នេវ វាសិយា ន ផរសុនា សក្កា។ យស្មា បន ចិត្តេនេវ ពជ្ឈតិ, ចិត្តេន មុច្ចតិ, តស្មា “វេបចិត្តិពន្ធន”ន្តិ វុត្តំ។

តតោ សុខុមតរំ មារពន្ធនន្តិ កិលេសពន្ធនំ បនេសំ តតោបិ សុខុមតរំ, នេវ ចក្ខុស្ស អាបាថំ គច្ឆតិ, ន ឥរិយាបថំ និវារេតិ។ តេន ហិ ពទ្ធា សត្តា បថវិតលេបិ អាកាសេបិ យោជនសតម្បិ យោជនសហស្សម្បិ គច្ឆន្តិបិ អាគច្ឆន្តិបិ។ ឆិជ្ជមានំ បនេតំ ញាណេនេវ ឆិជ្ជតិ, ន អញ្ញេនាតិ “ញាណមោក្ខំ ពន្ធន”ន្តិបិ វុច្ចតិ។

មញ្ញមានោតិ តណ្ហាទិដ្ឋិមានានំ វសេន ខន្ធេ មញ្ញន្តោ។ **ពទ្ធោ មារស្សា**តិ មារពន្ធនេន ពទ្ធោ។ ករណត្ថេ វា ឯតំ សាមិវចនំ, កិលេសមារេន ពទ្ធោតិ អត្ថោ។ **មុត្តោ បាបិមតោ**តិ មារស្ស ពន្ធនេន មុត្តោ។ ករណត្ថេយេវ វា ឥទំ សាមិវចនំ, បាបិមតា កិលេសពន្ធនេន មុត្តោតិ អត្ថោ។

អស្មីតិ បទេន តណ្ហាមញ្ញិតំ វុត្តំ។ **អយមហស្មី**តិ ទិដ្ឋិមញ្ញិតំ។ **ភវិស្ស**ន្តិ សស្សតវសេន ទិដ្ឋិមញ្ញិតមេវ។ **ន ភវិស្ស**ន្តិ ឧច្ឆេទវសេន។ **រូបី**តិអាទីនិ សស្សតស្សេវ បភេទទីបនានិ។ **តស្មា**តិ យស្មា មញ្ញិតំ អាពាធំ អន្តោទោសនិកន្តនវសេន រោគោ ចេវ គណ្ឌោ ច សល្លញ្ច, តស្មា។ **ឥញ្ជិត**ន្តិអាទីនិ យស្មា ឥមេហិ កិលេសេហិ សត្តា ឥញ្ជន្តិ ចេវ ផន្ទន្តិ ច បបញ្ចិតា ច ហោន្តិ បមត្តាការបត្តា, តស្មា តេសំ អាការទស្សនត្ថំ វុត្តានិ។

មានគតវារេ បន មានស្ស គតំ **មានគតំ,** មានបវត្តីតិ អត្ថោ។ មានោយេវ មានគតំ គូថគតំ មុត្តគតំ វិយ។ តត្ថ **អស្មី**តិ ឥទំ តណ្ហាយ សម្បយុត្តមានវសេន វុត្តំ។ **អយមហមស្មី**តិ ទិដ្ឋិវសេន។ ននុ ច ទិដ្ឋិសម្បយុត្តោ នាម មានោ នត្ថីតិ? អាម នត្ថិ, មានស្ស បន អប្បហីនត្តា ទិដ្ឋិ នាម ហោតិ។ មានមូលកំ ទិដ្ឋឹ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

អាសីវិសវគ្គោ។

ចតុត្ថោ បណ្ណាសកោ។

សឡាយតនសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. វេទនាសំយុត្តំ

១. សគាថវគ្គោ

១. សមាធិសុត្តវណ្ណនា

២៤៩. វេទនាសំយុត្តេ សគាថវគ្គស្ស បឋមេ **សមាហិតោ**តិ ឧបចារេន វា អប្បនាយ វា សមាហិតោ។ **វេទនា ច បជានាតី**តិ វេទនា ទុក្ខសច្ចវសេន បជានាតិ។ **វេទនានញ្ច សម្ភវ**ន្តិ តាសំយេវ សម្ភវំ សមុទយសច្ចវសេន បជានាតិ។ **យត្ថ ចេតា**តិ យត្ថេតា វេទនា និរុជ្ឈន្តិ, តំ និព្ពានំ និរោធសច្ចវសេន បជានាតិ។ **ខយគាមិន**ន្តិ តាសំយេវ វេទនានំ ខយគាមិនំ មគ្គំ មគ្គសច្ចវសេន បជានាតិ។ **និច្ឆាតោ បរិនិព្ពុតោ**តិ និត្តណ្ហោ ហុត្វា កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ។ ឯវមេត្ថ សុត្តេ សម្មសនចារវេទនា កថិតា។ គាថាសុ ទ្វីហិ បទេហិ សមថវិបស្សនា កថិតា, សេសេហិ ចតុសច្ចំ កថិតំ។ ឯវមេត្ថ សព្ពសង្គាហិកោ ចតុភូមកធម្មបរិច្ឆេទោ វុត្តោ។

២. សុខសុត្តវណ្ណនា

២៥០. ទុតិយេ **អទុក្ខមសុខំ សហា**តិ អទុក្ខមសុខញ្ច សុខទុក្ខេហិ សហ។ **អជ្ឈត្តញ្ច ពហិទ្ធា ចា**តិ អត្តនោ ច បរស្ស ច។ **មោសធម្ម**ន្តិ នស្សនសភាវំ។ **បលោកិន**ន្តិ បលុជ្ជនកំ ភិជ្ជនសភាវំ។ **ផុស្ស ផុស្ស វយំ បស្ស**ន្តិ ញាណេន ផុសិត្វា ផុសិត្វា វយំ បស្សន្តោ។ **ឯវំ តត្ថ វិរជ្ជតី**តិ ឯវំ តាសុ វេទនាសុ វិរជ្ជតិ។ ឥធាបិ សុត្តេ សម្មសនចារវេទនា កថិតា, គាថាសុ ញាណផុសនំ។

៣. បហានសុត្តវណ្ណនា

២៥១. តតិយេ **អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហ**ន្តិ សព្ពម្បិ តណ្ហំ ឆិន្ទិ សមុច្ឆិន្ទិ។ **វិវត្តយិ សំយោជន**ន្តិ ទសវិធម្បិ សំយោជនំ បរិវត្តយិ និម្មូលកមកាសិ។ **សម្មា**តិ ហេតុនា ការណេន។ **មានាភិសមយា**តិ មានស្ស ទស្សនាភិសមយា, បហានាភិសមយា ច។ អរហត្តមគ្គោ ហិ កិច្ចវសេន មានំ សម្បស្សតិ, អយមស្ស ទស្សនាភិសមយោ។ តេន ទិដ្ឋោ បន សោ តាវទេវ បហីយតិ, ទិដ្ឋវិសេន ទិដ្ឋសត្តានំ ជីវិតំ វិយ។ អយមស្ស បហានាភិសមយោ។

អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សាតិ ឯវំ អរហត្តមគ្គេន មានស្ស ទិដ្ឋត្តា ច បហីនត្តា ច យេ ឥមេ “កាយពន្ធនស្ស អន្តោ ជីរតិ (ចូឡវ. ២៧៨) ហរិតន្តំ វា”តិ (ម. និ. ១.៣០៤) ឯវំ វុត្តអន្តិមមរិយាទន្តោ ច, “អន្តមិទំ, ភិក្ខវេ, ជីវិកាន”ន្តិ (ឥតិវុ. ៩១; សំ. និ. ៣.៨០) ឯវំ វុត្តលាមកន្តោ ច, “សក្កាយោ ឯកោ អន្តោ”តិ (អ. និ. ៦.៦១; ចូឡនិ. តិស្សមេត្តេយ្យមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ១១) ឯវំ វុត្តកោដ្ឋាសន្តោ ច, “ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្ស សព្ពបច្ចយសង្ខយា”តិ (សំ និ. ២.៥១; ២.៤.៧១; ឧទា. ៧១) ឯវំ វុត្តកោដន្តោ ចាតិ ចត្តារោ អន្តា, តេសុ សព្ពស្សេវ វដ្ដទុក្ខស្ស អទុំ ចតុត្ថកោដិសង្ខាតំ អន្តមកាសិ, បរិច្ឆេទំ បរិវដុមំ អកាសិ, អន្តិមសមុស្សយមត្តាវសេសំ ទុក្ខមកាសីតិ វុត្តំ ហោតិ។

សម្បជញ្ញំ ន រិញ្ចតីតិ សម្បជញ្ញំ ន ជហតិ។ **សង្ខ្យំ នោបេតី**តិ រត្តោ ទុដ្ឋោ មូឡ្ហោតិ បញ្ញត្តឹ ន ឧបេតិ, តំ បញ្ញត្តឹ បហាយ ខីណាសវោ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ អារម្មណានុសយោ កថិតោ។

៤. បាតាលសុត្តវណ្ណនា

២៥២. ចតុត្ថេ **បាតាលោ**តិ បាតស្ស អលំ បរិយត្តោ, នត្ថិ ឯត្ថ បតិដ្ឋាតិ **បាតាលោ។ អសន្តំ អវិជ្ជមាន**ន្តិ អសម្ភូតត្ថំ អបញ្ញាយមានត្ថំ។ **ឯវំ វាចំ ភាសតី**តិ អត្ថិ មហាសមុទ្ទេ បាតាលោតិ ឯវំ វាចំ។ សោ ហិ យំ តំ ពលវាមុខំ មហាសមុទ្ទស្ស ឧទកំ វេគេន បក្ខន្ទិត្វា ចក្កវាឡំ វា សិនេរុំ វា អាហច្ច យោជនទ្វិយោជនទសយោជនប្បមាណម្បិ ឧគ្គន្ត្វា បុន មហាសមុទ្ទេ បតតិ, យស្ស បតិតដ្ឋានេ មហានរកបបាតោ វិយ ហោតិ, យំ លោកេ ពលវាមុខន្តិ វុច្ចតិ។ តំ សន្ធាយ ឯវំ វទតិ។

យស្មា បន តត្ថ តថារូបានំ មច្ឆកច្ឆបទេវទានវានំ បតិដ្ឋាបិ ហោតិ សុខនិវាសោបិ, តស្មា អសន្តំ អសំវិជ្ជមានំ តំ តំ វាចំ ភាសតិ នាម។ យស្មា បន សព្ពបុថុជ្ជនា សារីរិកាយ ទុក្ខវេទនាយ បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ, តស្មា បាតស្ស អលន្តិ អត្ថេន អយមេវ បាតាលោតិ ទស្សេន្តោ **សារីរិកានំ ខោ ឯតំ ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។

បាតាលេ ន បច្ចុដ្ឋាសីតិ បាតាលស្មឹ ន បតិដ្ឋាសិ។ **គាធន្តិ** បតិដ្ឋំ។ **អក្កន្ទតីតិ** អនិពទ្ធំ វិប្បលាបំ វិលបន្តោ កន្ទតិ។ **ទុព្ពលោតិ** ទុព្ពលញាណោ។ **អប្បថាមកោតិ** ញាណថាមស្ស បរិត្តតាយ បរិត្តថាមកោ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ អរិយសាវកោតិ សោតាបន្នោ។ សោតាបន្នោ ហិ ឯត្ថ ធុរំ, ពលវវិបស្សកោ ន តិក្ខពុទ្ធិ ឧប្បន្នំ វេទនំ អនននុវត្តិត្វា បតិដ្ឋាតុំ សមត្ថោ យោគាវចរោបិ វដ្ដតិ។

៥. ទដ្ឋព្ពសុត្តវណ្ណនា

២៥៣. បញ្ចមេ **ទុក្ខតោ ទដ្ឋព្ពាតិ** វិបរិណាមនវសេន ទុក្ខតោ ទដ្ឋព្ពា។ **សល្លតោតិ** ទុក្ខាបនវិនិវិជ្ឈនដ្ឋេន សល្លាតិ ទដ្ឋព្ពា។ **អនិច្ចតោតិ** អទុក្ខមសុខា ហុត្វា អភាវាការេន អនិច្ចតោ ទដ្ឋព្ពា។ **អទ្ទាតិ** អទ្ទស។ **សន្តន្តិ** សន្តសភាវំ។

៦. សល្លសុត្តវណ្ណនា

២៥៤. ឆដ្ឋេ **តត្រាតិ** តេសុ ទ្វីសុ ជនេសុ។ **អនុវេធំ វិជ្ឈេយ្យាតិ** តស្សេវ វណមុខស្ស អង្គុលន្តរេ វា ទ្វង្គុលន្តរេ វា អាសន្នបទេសេ អនុគតវេធំ។ ឯវំ វិទ្ធស្ស ហិ សា អនុវេធា វេទនា បឋមវេទនាយ ពលវតរា ហោតិ, បច្ឆា ឧប្បជ្ជមានា ទោមនស្សវេទនាបិ ឯវមេវ បុរិមវេទនាយ ពលវតរា ហោតិ។ **ទុក្ខាយ វេទនាយ និស្សរណន្តិ** ទុក្ខាយ វេទនាយ ហិ សមាធិមគ្គផលានិ និស្សរណំ, តំ សោ ន ជានាតិ, កាមសុខមេវ និស្សរណន្តិ ជានាតិ។ **តាសំ វេទនានន្តិ** តាសំ សុខទុក្ខវេទនានំ។ **សញ្ញុត្តោ នំ វេទយតីតិ** កិលេសេហិ សម្បយុត្តោវ ហុត្វា តំ វេទនំ វេទយតិ, ន វិប្បយុត្តោ។ **សញ្ញុត្តោ ទុក្ខស្មាតិ** ករណត្ថេ និស្សក្កំ, ទុក្ខេន សម្បយុត្តោតិ អត្ថោ។ **សង្ខាតធម្មស្សាតិ** វិទិតធម្មស្ស តុលិតធម្មស្ស។ **ពហុស្សុតស្សាតិ** បរិយត្តិពហុស្សុតស្ស បដិវេធពហុស្សុតស្ស ច។ **សម្មា បជានាតិ ភវស្ស បារគូតិ** ភវស្ស បារំ និព្ពានំ គតោ, តទេវ និព្ពានំ សម្មា បជានាតិ។ ឥមស្មិម្បិ សុត្តេ អារម្មណានុសយោវ កថិតោ។ អរិយសាវកេសុ ច ខីណាសវោ ឯត្ថ ធុរំ, អនាគាមីបិ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។

៧. បឋមគេលញ្ញសុត្តវណ្ណនា

២៥៥. សត្តមេ **យេន គិលានសាលា តេនុបសង្កមីតិ** “សទេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលោ តថាគតោបិ គិលានុបដ្ឋានំ គច្ឆតិ, ឧបដ្ឋាតព្ពយុត្តកា នាម គិលានាតិ ភិក្ខូ សទ្ទហិត្វា ឱកប្បេត្វា គិលានេ ឧបដ្ឋាតព្ពេ មញ្ញិស្សន្តី”តិ ច “យេ តត្ថ កម្មដ្ឋានសប្បាយា, តេសំ កម្មដ្ឋានំ កថេស្សាមី”តិ ច ចិន្តេត្វា ឧបសង្កមិ។ **កាយេ កាយានុបស្សីតិ**អាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ បរតោ វក្ខាម។ **អនិច្ចានុបស្សីតិ** អនិច្ចតំ អនុបស្សន្តោ។ **វយានុបស្សីតិ** វយំ អនុបស្សន្តោ។ **វិរាគានុបស្សីតិ** វិរាគំ អនុបស្សន្តោ។ **និរោធានុបស្សីតិ** និរោធំ អនុបស្សន្តោ។ **បដិនិស្សគ្គានុបស្សីតិ** បដិនិស្សគ្គំ អនុបស្សន្តោ។

ឯត្តាវតា កឹ ទស្សិតំ ហោតិ? ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អាគមនីយបដិបទា, សតិបដ្ឋានាបិ ហិ បុព្ពភាគាយេវ, សម្បជញ្ញេបិ អនិច្ចានុបស្សនា វយានុបស្សនា វិរាគានុបស្សនាតិ ច ឥមាបិ តិស្សោ អនុបស្សនា បុព្ពភាគាយេវ, និរោធានុបស្សនាបិ បដិនិស្សគ្គានុបស្សនាបិ ឥមា ទ្វេ មិស្សកា។ ឯត្តាវតា ឥមស្ស ភិក្ខុនោ ភាវនាកាលោ ទស្សិតោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៨-៩. ទុតិយគេលញ្ញសុត្តាទិវណ្ណនា

២៥៦-២៥៧. អដ្ឋមេ **ឥមមេវ ផស្សំ បដិច្ចាតិ** វុត្តេ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តំ, អត្ថតោ បនេតំ និន្នានាករណំ។ កាយោវ ហិ ឯត្ថ ផស្សោតិ វុត្តោ។ នវមំ ឧត្តានមេវ។

១០. ផស្សមូលកសុត្តវណ្ណនា

២៥៨. ទសមេ **សុខវេទនិយន្តិ** សុខវេទនាយ បច្ចយភូតំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អនុបទវណ្ណនា បនេត្ថ ហេដ្ឋា វិត្ថារិតាវ។ ឥមស្មឹ សុត្តទ្វយេ សម្មសនចារវេទនា កថិតា។

សគាថាវគ្គោ បឋមោ។

២. រហោគតវគ្គោ

១. រហោគតសុត្តវណ្ណនា

២៥៩. រហោគតវគ្គស្ស បឋមេ **យំ កិញ្ចិ វេទយិតំ, តំ ទុក្ខស្មិន្តិ** យំ កិញ្ចិ វេទយិតំ, តំ សព្ពំ ទុក្ខន្តិ អត្ថោ។ **សង្ខារានំយេវ អនិច្ចតន្តិ**អាទីសុ យា ឯសា សង្ខារានំ អនិច្ចតា ខយធម្មតា វយធម្មតា វិបរិណាមធម្មតា, ឯតំ សន្ធាយ យំ កិញ្ចិ វេទយិតំ, តំ ទុក្ខន្តិ មយា ភាសិតន្តិ ទីបេតិ។ យា ហិ សង្ខារានំ អនិច្ចតា, វេទនានម្បិ សា អនិច្ចតា ឯវ។ អនិច្ចតា ច នាមេសា មរណំ, មរណតោ ឧត្តរិ ទុក្ខំ នាម នត្ថីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន សព្ពា វេទនា ទុក្ខាតិ វុត្តា។ **អថ ខោ បន ភិក្ខុ មយា**តិ ឥទំ ន កេវលំ អហំ វេទនានំយេវ និរោធំ បញ្ញបេមិ, ឥមេសម្បិ ធម្មានំ និរោធំ បញ្ញបេមីតិ ទស្សនត្ថំ អារទ្ធំ។ វូបសមោ ច បស្សទ្ធិយោ ច ឯវរូបាយ ទេសនាយ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តា។ សញ្ញាវេទយិតនិរោធគ្គហណេន ចេត្ថ ចត្តារោ អារុប្បា គហិតាវ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។

២-៣. បឋមអាកាសសុត្តាទិវណ្ណនា

២៦០-២៦១. ទុតិយេ **បុថូ វាយន្តិ មាលុតា**តិ ពហូ វាតា វាយន្តិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។ តតិយំ វិនា គាថាហិ ពុជ្ឈន្តានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តំ។

៤. អគារសុត្តវណ្ណនា

២៦២. ចតុត្ថេ **បុរត្ថិមា**តិ បុរត្ថិមាយ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។ **សាមិសាបិ សុខា វេទនា**តិអាទីសុ **សាមិសា សុខា** នាម កាមាមិសបដិសំយុត្តា វេទនា។ **និរាមិសា សុខា** នាម បឋមជ្ឈានាទិវសេន វិបស្សនាវសេន អនុស្សតិវសេន ច ឧប្បន្នា វេទនា។ **សាមិសា ទុក្ខា** នាម កាមាមិសេនេវ សាមិសា វេទនា, **និរាមិសា ទុក្ខា** នាម អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបដ្ឋាបយតោ បិហបច្ចយា ឧប្បន្នទោមនស្សវេទនា។ **សាមិសា អទុក្ខមសុខា** នាម កាមាមិសេនេវ សាមិសា វេទនា។ **និរាមិសា អទុក្ខមសុខា** នាម ចតុត្ថជ្ឈានវសេន ឧប្បន្នា អទុក្ខមសុខា វេទនា។

៥-៨. បឋមអានន្ទសុត្តាទិវណ្ណនា

២៦៣-២៦៦. បញ្ចមាទីនិ ចត្តារិ ហេដ្ឋា កថិតនយានេវ។ បុរិមានិ បនេត្ថ ទ្វេ បរិបុណ្ណបស្សទ្ធិកានិ, បច្ឆិមានិ ឧបឌ្ឍបស្សទ្ធិកានិ។ ទេសនាយ ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយេន វុត្តានិ។

៩-១០. បញ្ចកង្គសុត្តាទិវណ្ណនា

២៦៧-២៦៨. នវមេ **បញ្ចកង្គោ ថបតី**តិ **បញ្ចកង្គោ**តិ តស្ស នាមំ, វាសិផរសុនិខាទនទណ្ឌមុគ្គរកាឡសុត្តនាឡិសង្ខាតេហិ វា បញ្ចហិ អង្គេហិ សមន្នាគតត្តា សោ បញ្ចកង្គោតិ បញ្ញាតោ។ **ថបតី**តិ វឌ្ឍកីជេដ្ឋកោ។ **ឧទាយី**តិ បណ្ឌិតឧទាយិត្ថេរោ។ **បរិយាយ**ន្តិ ការណំ។ **ទ្វេបានន្ទា**តិ ទ្វេបិ, អានន្ទ, **បរិយាយេនា**តិ ការណេន។ ឯត្ថ ច កាយិកចេតសិកវសេន ទ្វេ វេទិតព្ពា, សុខាទិវសេន តិស្សោបិ, ឥន្ទ្រិយវសេន សុខិន្ទ្រិយាទិកា បញ្ច, ទ្វារវសេន ចក្ខុសម្ផស្សជាទិកា ឆ, ឧបវិចារវសេន "ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា សោមនស្សដ្ឋានិយំ រូបំ ឧបវិចរតី"តិអាទិកា អដ្ឋារស, ឆ គេហសិតានិ សោមនស្សានិ, ឆ នេក្ខម្មសិតានិ, ឆ គេហសិតានិ ទោមនស្សានិ, ឆ នេក្ខម្មសិតានិ, ឆ គេហសិតា ឧបេក្ខា, ឆ នេក្ខម្មសិតាតិ ឯវំ ឆត្តឹស។ តា អតីតេ ឆត្តឹស, អនាគតេ ឆត្តឹស, បច្ចុប្បន្នេ ឆត្តឹសាតិ ឯវំ អដ្ឋសតំ វេទនា វេទិតព្ពា។

បញ្ចិមេ អានន្ទ កាមគុណាតិ អយំ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ន កេវលញ្ហិ ទ្វេ អាទឹ កត្វា វេទនា ភគវតា បញ្ញត្តា, បរិយាយេន ឯកាបិ វេទនា កថិតា, តំ ទស្សេន្តោ បញ្ចកង្គស្ស ថបតិនោ វាទំ ឧបត្ថម្ភេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ **អភិក្កន្តតរ**ន្តិ សុន្ទរតរំ។ **បណីតតរ**ន្តិ អតប្បកតរំ។ ឯត្ថ ច ចតុត្ថជ្ឈានតោ បដ្ឋាយ អទុក្ខមសុខា វេទនា, សាបិ សន្តដ្ឋេន បណីតដ្ឋេន ច សុខន្តិ វុត្តា។ និរោធោ អវេទយិតសុខវសេន សុខំ នាម ជាតោ។ បញ្ចកាមគុណវសេន ហិ អដ្ឋសមាបត្តិវសេន ច ឧប្បន្នំ វេទយិតំ សុខំ នាម, និរោធោ អវេទយិតសុខំ នាម។ ឥតិ វេទយិតសុខំ វា ហោតុ អវេទយិតសុខំ វា, និទ្ទុក្ខភាវសង្ខាតេន សុខដ្ឋេន ឯកន្តសុខមេវ ជាតំ។

យត្ថ យត្ថាតិ យស្មិំ យស្មិំ ឋានេ។ **សុខំ ឧបលព្ភតី**តិ វេទយិតំ សុខំ វា អវេទយិតំ សុខំ វា ឧបលព្ភតិ។ **តំ តំ តថាគតោ សុខស្មិំ បញ្ញបេតិ,** តំ សព្ពំ តថាគតោ និទ្ទុក្ខភាវំ សុខស្មិំយេវ បញ្ញបេតីតិ ឥធ ភគវា និរោធសមាបត្តិំ សីសំ កត្វា នេយ្យបុគ្គលស្ស វសេន អរហត្តនិកូដេនេវ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ ទសមំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

រហោគតវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. អដ្ឋសតបរិយាយវគ្គោ

១. សីវកសុត្តវណ្ណនា

២៦៩. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ **មោឡិយសីវកោ**តិ **សីវកោ**តិ តស្ស នាមំ។ ចូឡា បនស្ស អត្ថិ, តស្មា មោឡិយសីវកោតិ វុច្ចតិ។ **បរិព្ពាជកោ**តិ ឆន្នបរិព្ពាជកោ។ **បិត្តសមុដ្ឋានានី**តិ បិត្តបច្ចយានិ។ **វេទយិតានី**តិ វេទនា។ តត្ថ បិត្តបច្ចយា តិស្សោ វេទនា ឧប្បជ្ជន្តិ។ កថំ? ឯកច្ចោ ហិ “បិត្តំ មេ កុបិតំ ទុជ្ជានំ ខោ បន ជីវិត”ន្តិ ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ ឧបោសថកម្មំ ករោតិ, ឯវមស្ស កុសលវេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ ឯកច្ចោ “បិត្តភេសជ្ជំ ករិស្សាមី”តិ បាណំ ហនតិ, អទិន្នំ អាទិយតិ, មុសា ភណតិ, ទស ទុស្សីល្យកម្មានិ ករោតិ, ឯវមស្ស អកុសលវេទនា ឧប្បជ្ជតិ។ ឯកច្ចោ “ឯត្តកេនបិ មេ ភេសជ្ជករណេន បិត្តំ ន វូបសម្មតិ, អលំ យំ ហោតិ. តំ ហោតូ”តិ មជ្ឈត្តោ កាយិកវេទនំ អធិវាសេន្តោ និបជ្ជតិ, ឯវំ អស្ស អព្យាកតវេទនា ឧប្បជ្ជតិ។

សាមម្បិ ខោ ឯតន្តិ តំ តំ បិត្តវិការំ ទិស្វា អត្តនាបិ ឯតំ វេទិតព្ពំ។ **សច្ចសម្មតន្តិ** ភូតសម្មតំ។ លោកោបិ ហិស្ស សរីរេ សពលវណ្ណតាទិបិត្តវិការំ ទិស្វា “បិត្តមស្ស កុបិត”ន្តិ ជានាតិ។ **តស្មា**តិ យស្មា សាមញ្ច វិទិតំ លោកស្ស ច សច្ចសម្មតំ អតិធាវន្តិ, តស្មា។ **សេម្ហសមុដ្ឋានា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ បន **សន្និបាតិកានី**តិ តិណ្ណម្បិ បិត្តាទីនំ កោបេន សមុដ្ឋិតានិ។ **ឧតុបរិណាមជានី**តិ វិសភាគឧតុតោ ជាតានិ។ ជង្គលទេសវាសីនញ្ហិ អនុបទេសេ វសន្តានំ វិសភាគោ ឧតុ ឧប្បជ្ជតិ, អនុបទេសវាសីនញ្ច ជង្គលទេសេតិ ឯវំ មលយសមុទ្ទតីរាទិវសេនាបិ ឧតុវិសភាគតា ឧប្បជ្ជតិយេវ។ តតោ ជាតាតិ ឧតុបរិណាមជាតានិ នាម។

វិសមបរិហារជានីតិ មហាភារវហនសុធាកោដ្ដនាទិតោ វា អវេលាយ ចរន្តស្ស សប្បដំសកូបបាតាទិតោ វា វិសមបរិហារតោ ជាតានិ។ **ឱបក្កមិកានី**តិ “អយំ ចោរោ វា បារទារិកោ វា”តិ គហេត្វា ជណ្ណុកកប្បរមុគ្គរាទីហិ និប្បោថនឧបក្កមំ បច្ចយំ កត្វា ឧប្បន្នានិ។ ឯតំ ពហិ ឧបក្កមំ លភិត្វា កោចិ វុត្តនយេនេវ កុសលំ ករោតិ, កោចិ អកុសលំ, កោចិ អធិវាសេន្តោ និបជ្ជតិ។ **កម្មវិបាកជានី**តិ កេវលំ កម្មវិបាកតោ, ជាតានិ។ តេសុបិ ហិ ឧប្បន្នេសុ វុត្តនយេនេវ កោចិ កុសលំ ករោតិ, កោចិ អកុសលំ, កោចិ អធិវាសេន្តោ និបជ្ជតិ។ ឯវំ សព្ពវារេសុ តិវិធាវ វេទនា ហោន្តិ។

តត្ថ បុរិមេហិ សត្តហិ ការណេហិ ឧប្បន្នា សារីរិកា វេទនា សក្កា បដិពាហិតុំ, កម្មវិបាកជានំ បន សព្ពភេសជ្ជានិបិ សព្ពបរិត្តានិបិ នាលំ បដិឃាតាយ។ ឥមស្មឹ សុត្តេ លោកវោហារោ នាម កថិតោតិ។

២-១០. អដ្ឋសតសុត្តាទិវណ្ណនា

២៧០-២៧៨. ទុតិយេ **អដ្ឋសតបរិយាយ**ន្តិ អដ្ឋសតស្ស ការណភូតំ។ **ធម្មបរិយាយ**ន្តិ ធម្មការណំ។ **កាយិកា ច ចេតសិកា ចា**តិ ឯត្ថ កាយិកា កាមាវចរេយេវ លព្ភន្តិ, ចេតសិកា ចតុភូមិកាបិ ។ **សុខា**តិអាទីសុ សុខា វេទនា អរូបាវចរេ នត្ថិ, សេសាសុ តីសុ ភូមីសុ លព្ភន្តិ, ទុក្ខា កាមាវចរាវ, ឥតរា ចតុភូមិកា។ បញ្ចកេ សុខិន្ទ្រិយ ទុក្ខិន្ទ្រិយទោមនស្សិន្ទ្រិយានិ កាមាវចរានេវ, សោមនស្សិន្ទ្រិយំ តេភូមកំ, ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ ចតុភូមកំ។ ឆក្កេ បញ្ចសុ ទ្វារេសុ វេទនា កាមាវចរាវ, មនោទ្វារេ ចតុភូមិកា, អដ្ឋារសកេ ឆសុ ឥដ្ឋារម្មណេសុ សោមនស្សេន សហ ឧបវិចរន្តីតិ **សោមនស្សូបវិចារា**។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ អយំ ទេសនា វិចារវសេន អាគតា, តំសម្បយុត្តានំ បន សោមនស្សាទីនំ វសេន ឥធ អដ្ឋារស វេទនា វេទិតព្ពា។

ឆ គេហសិតានិ សោមនស្សានីតិអាទីសុ “ចក្ខុវិញ្ញេយ្យានំ រូបានំ ឥដ្ឋានំ កន្តានំ មនាបានំ មនោរមានំ លោកាមិសបដិសំយុត្តានំ បដិលាភំ វា បដិលាភតោ សមនុបស្សតោ បុព្ពេ វា បដិលទ្ធបុព្ពំ អតីតំ និរុទ្ធំ វិបរិណតំ សមនុស្សរតោ ឧប្បជ្ជតិ សោមនស្សំ។ យំ ឯវរូបំ សោមនស្សំ, ឥទំ វុច្ចតិ គេហសិតំ សោមនស្ស”ន្តិ (ម. និ. ៣.៣០៦)។ ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ វុត្តកាមគុណនិស្សិតានិ សោមនស្សានិ **ឆ គេហសិតសោមនស្សានិ** នាម។

“រូបានំ ត្វេវ អនិច្ចតំ វិទិត្វា វិបរិណាមវិរាគនិរោធំ ‘បុព្ពេ ចេវ រូបា ឯតរហិ ច, សព្ពេ តេ រូបា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា’តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ ឧប្បជ្ជតិ សោមនស្សំ។ យំ ឯវរូបំ សោមនស្សំ, ឥទំ វុច្ចតិ នេក្ខម្មសិតំ សោមនស្ស”ន្តិ (ម. និ. ៣.៣០៦) ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ

អនិច្ចតាទិវសេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ឧស្សុក្កាបេតុំ សក្កោន្តស្ស “ឧស្សុក្កិតា មេ វិបស្សនា”តិ សោមនស្ស ជាតស្ស ឧប្បន្នសោមនស្សានិ **ឆ នេក្ខម្មសិតសោមនស្សានិ** នាម។

“ចក្ខុវិញ្ញេយ្យានំ រូបានំ ឥដ្ឋានំ កន្តានំ មនាបានំ មនោរមានំ លោកាមិសបដិសំយុត្តានំ អប្បដិលាភំ វា អប្បដិលាភតោ សមនុបស្សតោ បុព្ពេ វា បដិលទ្ធបុព្ពំ អតីតំ និរុទ្ធំ វិបរិណតំ សមនុស្សរតោ ឧប្បជ្ជតិ ទោមនស្សំ។ យំ ឯវរូបំ ទោមនស្សំ, ឥទំ វុច្ចតិ គេហសិតំ ទោមនស្ស”ន្តិ។ ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ “ឥដ្ឋារម្មណំ នានុភវិស្សាមិ នានុភវាមី”តិ វិតក្កយតោ ឧប្បន្នានិ កាមគុណនិស្សិតទោមនស្សានិ **ឆ គេហសិត ទោមនស្សានិ** នាម។

“រូបានំ ត្វេវ អនិច្ចតំ វិទិត្វា វិបរិណាមវិរាគនិរោធំ ‘បុព្ពេ ចេវ រូបា ឯតរហិ ច , សព្ពេ តេ រូបា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា’តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទិស្វា អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបដ្ឋាបេតិ ‘កុទាស្សុ នាមាហំ តទាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សាមិ, យទរិយា ឯតរហិ អាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរន្តី’”តិ។ ឥតិ អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបដ្ឋាបយតោ ឧប្បជ្ជតិ បិហបច្ចយា ទោមនស្សំ។ យំ ឯវរូបំ ទោមនស្សំ, ឥទំ វុច្ចតិ នេក្ខម្មសិតំ ទោមនស្សន្តិ; ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ អនុត្តរវិមោក្ខសង្ខាតអរិយផលធម្មេសុ បិហំ ឧបដ្ឋាបេត្វា តទធិគមាយ អនិច្ចតាទិវសេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា ឧស្សុក្កាបេតុំ អសក្កោន្តស្ស “ឥមម្បិ បក្ខំ ឥមម្បិ មាសំ ឥមម្បិ សំវច្ឆរំ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា អរិយភូមឹ បាបុណិតុំ នាសក្ខិ”ន្តិ អនុសោចតោ ឧប្បន្នានិ ទោមនស្សានិ **ឆ នេក្ខម្មសិតទោមនស្សានិ** នាម។

“ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា ឧប្បជ្ជតិ ឧបេក្ខា ពាលស្ស មូឡ្ហស្ស បុថុជ្ជនស្ស អនោធិជិនស្ស អវិបាកជិនស្ស អនាទីនវទស្សាវិនោ អស្សុតវតោ បុថុជ្ជនស្ស ។ យា ឯវរូបា ឧបេក្ខា, រូបំ សា នាតិវត្តតិ, តស្មា សា ឧបេក្ខា គេហសិតាតិ វុច្ចតី”តិ; ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ គុឡបិណ្ឌកេ និលីនមក្ខិកា វិយ រូបាទីនិ អនតិវត្តមានា តត្ថេវ លគ្គា លគ្គិតា ហុត្វា ឧប្បន្នកាមគុណនិស្សិតា ឧបេក្ខា **ឆ គេហសិតឧបេក្ខា** នាម។

“រូបានំ ត្វេវ អនិច្ចតំ វិទិត្វា វិបរិណាមវិរាគនិរោធំ បុព្ពេ ចេវ រូបា ឯតរហិ ច, ‘សព្ពេ តេ រូបា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា’តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ បស្សតោ ឧប្បជ្ជតិ ឧបេក្ខា។ យា ឯវរូបា ឧបេក្ខា, រូបំ សា អតិវត្តតិ, តស្មា សា ឧបេក្ខា នេក្ខម្មសិតាតិ វុច្ចតី”តិ; ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋាទិអារម្មណេ អាបាថគតេ ឥដ្ឋេ អរជ្ជន្តស្ស អនិដ្ឋេ អទុស្សន្តស្ស អសមបេក្ខនេ អមុយ្ហន្តស្ស ឧប្បន្នា វិបស្សនាញាណសម្បយុត្តា ឧបេក្ខា **នេក្ខម្មសិតឧបេក្ខា** នាម។ ឥមស្មឹ សុត្តេ សព្ពសង្គាហកោ ចតុភូមកធម្មបរិច្ឆេទោ កថិតោ។ តតិយាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

១១. និរាមិសសុត្តវណ្ណនា

២៧៩. ឯកាទសមេ **សាមិសា**តិ កិលេសាមិសេន សាមិសា។ **និរាមិសតរា**តិ និរាមិសាយបិ ឈានបីតិយា និរាមិសតរាវ។ ននុ ច ទ្វីសុ ឈានេសុ បីតិ មហគ្គតាបិ ហោតិ លោកុត្តរាបិ, បច្ចវេក្ខណបីតិ លោកិយាវ, សា កស្មា និរាមិសតរា ជាតាតិ? សន្តបណីតធម្មបច្ចវេក្ខណវសេន ឧប្បន្នត្តា។ យថា ហិ រាជវល្លភោ ចូឡុបដ្ឋាកោ អប្បដិហារិកំ យថាសុខំ រាជកុលំ បវិសន្តោ សេដ្ឋិសេនាបតិអាទយោ បាទេន បហរន្តោបិ ន គណេតិ។ កស្មា? រញ្ញោ អាសន្នបរិចារកត្តា។ ឥតិ សោ តេហិ ឧត្តរិតរោ ហោតិ, ឯវមយម្បិ សន្តបណីតធម្មបច្ចវេក្ខណវសេន ឧប្បន្នត្តា លោកុត្តរបីតិតោបិ ឧត្តរិតរាតិ វេទិតព្ពា។ សេសវារេសុបិ ឯសេវ នយោ។

វិមោក្ខវារេ បន រូបបដិសំយុត្តោ វិមោក្ខោ អត្តនោ អារម្មណភូតេន រូបាមិសវសេនេវ សាមិសោ នាម, អរូបបដិសំយុត្តោ រូបាមិសាភាវេន និរាមិសោ នាមាតិ។

វេទនាសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មាតុគាមសំយុត្តំ

១. បឋមបេយ្យាលវគ្គោ

១-២. មាតុគាមសុត្តាទិវណ្ណនា

២៨០-២៨១. មាតុគាមសំយុត្តស្ស បឋមេ **អង្គេហី**តិ អគុណង្គេហិ។ **ន ច រូបវា**តិ ន រូបសម្បន្នោ វិរូបោ ទុទ្ទសិកោ។ **ន ច ភោគវា**តិ ន ភោគសម្បន្នោ និទ្ធនោ។ **ន ច សីលវា**តិ ន សីលសម្បន្នោ ទុស្សីលោ។ **អលសោ ចា**តិ កន្ទនបចនាទីនិ កម្មានិ កាតុំ ន សក្កោតិ, កុសីតោ អាលសិយោ និសិន្នដ្ឋានេ និសិន្នោវ, ឋិតឋានេ ឋិតោវ និទ្ទាយតិ ឯវំ។ **បជញ្ចស្ស ន លភតី**តិ អស្ស បុរិសស្ស កុលវំសបតិដ្ឋាបកំ បុត្តំ ន លភតិ, វញ្ឈិត្ថី នាម ហោតិ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តវិបរិយាយេន វេទិតព្ពោ។ ទុតិយំ បឋមេ វុត្តនយេនេវ បរិវត្តេតព្ពំ។

៣. អាវេណិកទុក្ខសុត្តវណ្ណនា

២៨២. តតិយេ **អាវេណិកានី**តិ បាដិបុគ្គលិកានិ បុរិសេហិ អសាធារណានិ។ **បារិចរិយ**ន្តិ បរិចារិកភាវំ។

៤. តីហិធម្មេហិសុត្តាទិវណ្ណនា

២៨៣-៣០៣. ចតុត្ថេ **មច្ឆេរមលបរិយុដ្ឋិតេនា**តិ បុព្ពណ្ហសមយស្មិញ្ហិ មាតុគាមោ ខីរទធិសង្គោបន រន្ធនបចនាទីនិ កាតុំ អារទ្ធោ, បុត្តកេហិបិ យាចិយមានោ កិញ្ចិ ទាតុំ ន ឥច្ឆតិ។ តេនេតំ វុត្តំ "បុព្ពណ្ហសមយំ មច្ឆេរមលបរិយុដ្ឋិតេន ចេតសា"តិ។ មជ្ឈន្ហិកសមយេ បន មាតុគាមោ កោធាភិភូតោវ ហោតិ, អន្តោឃរេ កលហំ អលភន្តោ បដិវិស្សកឃរម្បិ គន្ត្វា កលហំ ករោតិ, សាមិកស្ស ច ឋិតនិសិន្នដ្ឋានានិ វិលោកេន្តោ វិចរតិ។ តេន វុត្តំ "មជ្ឈន្ហិកសមយំ ឥស្សាបរិយុដ្ឋិតេន ចេតសា"តិ។ សាយន្ហេ បនស្សា អសទ្ធម្មបដិសេវនាយ ចិត្តំ នមតិ។ តេន វុត្តំ "សាយន្ហសមយំ កាមរាគបរិយុដ្ឋិតេន ចេតសា"តិ។ បញ្ចមាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៣. ពលវគ្គោ

១. វិសារទសុត្តវណ្ណនា

៣០៤. ទសមេ **រូបពល**ន្តិអាទីសុ រូបសម្បត្តិ **រូបពលំ**, ភោគសម្បត្តិ **ភោគពលំ**, ញាតិសម្បត្តិ **ញាតិពលំ**, បុត្តសម្បត្តិ **បុត្តពលំ**, សីលសម្បត្តិ **សីលពលំ**។ បញ្ចសីលទសសីលានិ អខណ្ឌានិ កត្វា រក្ខន្តស្ស ហិ សីលសម្បត្តិយេវ សីលពលំ នាម ហោតិ។ **ឥមានិ ខោ ភិក្ខវេ បញ្ច ពលានី**តិ ឥមានិ បញ្ច ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន ពលានិ នាម វុច្ចន្តិ។

២-១០. បសយ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា

៣០៥-៣១៣. **បសយ្ហា**តិ អភិភវិត្វា។ **អភិភុយ្យ វត្តតី**តិ អភិភវតិ អជ្ឈោត្ថរតិ។ **នេវ រូបពលំ តាយតី**តិ នេវ រូបពលំ តាយិតុំ រក្ខិតុំ សក្កោតិ។ **នាសេន្តេវ នំ, កុលេ ន វាសេន្តី**តិ "ទុស្សីលា សំភិន្នាចារា អតិក្កន្តមរិយាទា"តិ គីវាយំ គហេត្វា នីហរន្តិ, ន តស្មិំ កុលេ វាសេន្តិ។ **វាសេន្តេវ នំ កុលេ, ន នាសេន្តី**តិ "កឹ រូបេន ភោគាទីហិ វា, បរិសុទ្ធសីលា ឯសា អាចារសម្បន្នា"តិ ញត្វា ញាតកា តស្មិំ កុលេ វាសេន្តិយេវ, ន នាសេន្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មាតុគាមសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ជម្ពុខាទកសំយុត្តំ

១. និព្ពានបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា

៣១៤. ជម្ពុខាទកសំយុត្តេ **ជម្ពុខាទកោ បរិព្ពាជកោ**តិ ឯវំនាមោ ថេរស្ស ភាគិនេយ្យោ ឆន្នបរិព្ពាជកោ។ **យោ ខោ អាវុសោ រាគក្ខយោ**តិ និព្ពានំ អាគម្ម រាគោ ខីយតិ, តស្មា និព្ពានំ រាគក្ខយោតិ វុច្ចតិ។ **ទោសមោហក្ខយេសុបិ** ឯសេវ នយោ។

យោ បន ឥមិនាវ សុត្តេន កិលេសក្ខយមត្តំ និព្ពានន្តិ វទេយ្យ, សោ វត្តព្ពោ "កស្ស កិលេសានំ ខយោ, កឹ អត្តនោ, ឧទាហុ បរេស"ន្តិ? អទ្ធា "អត្តនោ"តិ វក្ខតិ។ តតោ បុច្ឆិតព្ពោ "គោត្រភុញាណស្ស កឹ អារម្មណ"ន្តិ? ជានមានោ "និព្ពាន"ន្តិ វក្ខតិ។ កឹ បន គោត្រភុញាណក្ខណេ កិលេសា ខីណា ខីយន្តិ ខីយិស្សន្តីតិ? "ខីណា"តិ វា "ខីយន្តី"តិ វា ន វត្តព្ពា, "ខីយិស្សន្តី"តិ បន វត្តព្ពាតិ។ កឹ បន តេសុ អខីណេសុយេវ កិលេសេសុ គោត្រភុញាណំ កិលេសក្ខយំ អារម្មណំ ករោតីតិ? អទ្ធា ឯវំ វុត្តេ និរុត្តរោ ភវិស្សតិ។

មគ្គញាណេនាបិ ចេតំ យោជេតព្ពំ។ មគ្គក្ខណេបិ ហិ កិលេសា "ខីណា"តិ វា "ខីយិស្សន្តី"តិ វា ន វត្តព្ពា, "ខីយន្តី"តិ បន វត្តព្ពា, ន ច អខីណេសុយេវ កិលេសេសុ កិលេសក្ខយោ អារម្មណំ ហោតិ, តស្មា សម្បដិច្ឆិតព្ពមេតំ។ យំ អាគម្ម រាគាទយោ ខីយន្តិ, តំ និព្ពានំ។ តំ បនេតំ "រូបិនោ ធម្មា អរូបិនោ ធម្មា"តិអាទីសុ (ធ. ស. ទុកមាតិកា ១១) ទុកេសុ អរូបិនោ ធម្មាតិ សង្គហិតត្តា ន កិលេសក្ខយមត្តមេវាតិ។

២. អរហត្តបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា

៣១៥. អរហត្តបញ្ហាព្យាករណេ យស្មា អរហត្តំ រាគទោសមោហានំ ខីណន្តេ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា "រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ មោហក្ខយោ"តិ វុត្តំ។

៣-១៥. ធម្មវាទីបញ្ហាសុត្តាទិវណ្ណនា

៣១៦-៣២៨. **តេ លោកេ សុគតា**តិ តេ រាគាទយោ បហាយ គតត្តា សុដ្ឋុ គតាតិ សុគតា។ **ទុក្ខស្ស ខោ អាវុសោ បរិញ្ញត្ថ**ន្តិ វដ្ដទុក្ខស្ស បរិជាននត្ថំ។ **ទុក្ខតា**តិ ទុក្ខសភាវោ។ **ទុក្ខទុក្ខតា**តិអាទីសុ ទុក្ខសង្ខាតោ ទុក្ខសភាវោ ទុក្ខទុក្ខតា។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

១៦. ទុក្ករបញ្ហាសុត្តវណ្ណនា

៣២៩. **អភិរតី**តិ បព្ពជ្ជាយ អនុក្កណ្ឋនតា។ **នចិរំ អាវុសោ**តិ អាវុសោ ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ ភិក្ខុ "បាតោ អនុសិដ្ឋោ សាយំ វិសេសមធិគមិស្សតិ, សាយំ អនុសិដ្ឋោ បាតោ វិសេសមធិគមិស្សតី"តិ (ម. និ. ២.៣៤៥) វុត្តត្តា ឃដេន្តោ វាយមន្តោ នចិរស្សំ លហុំយេវ អរហំ អស្ស, អរហត្តេ បតិដ្ឋហេយ្យាតិ ទស្សេតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ជម្ពុខាទកសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សាមញ្ញកសំយុត្តវណ្ណនា

៣៣០-៣៣១. សាមញ្ញកសំយុត្តេបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សាមញ្ញកសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. មោគ្គល្លានសំយុត្តំ

១-៨. បឋមឈានបញ្ហសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៣២-៣៣៩. មោគ្គល្លានសំយុត្តេ **កាមសហគតា**តិ បញ្ចនីវរណសហគតា។ តស្ស ហិ បឋមជ្ឈានវុដ្ឋិតស្ស បញ្ច នីវរណានិ សន្តតោ ឧបដ្ឋហឹសុ។ តេនស្ស តំ បឋមជ្ឈានំ ហានភាគិយំ នាម អហោសិ។ តំ បមាទំ ញត្វា សត្ថា “មា បមាទោ”តិ ឱវាទំ អទាសិ។ ទុតិយជ្ឈានាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អារម្មណសហគតមេវ ហេត្ថ “សហគត”ន្តិ វុត្តំ។

៩. អនិមិត្តបញ្ហសុត្តវណ្ណនា

៣៤០. អនិមិត្តំ ចេតោសមាធិន្តិ និច្ចនិមិត្តាទីនិ បហាយ បវត្តំ វិបស្សនាសមាធិំយេវ សន្ធាយេតំ វុត្តន្តិ។ **និមិត្តានុសារិ វិញ្ញាណំ ហោតី**តិ ឯវំ ឥមិនា វិបស្សនាសមាធិវិហារេន វិហរតោ វិបស្សនាញាណេ តិក្ខេ សូរេ វហមានេ។ យថា នាម បុរិសស្ស តិខិណេន ផរសុនា រុក្ខំ ឆិន្ទន្តស្ស “សុដ្ឋុ វត មេ ផរសុ វហតី”តិ ខណេ ខណេ ផរសុធារំ ឱលោកេន្តស្ស ឆេជ្ជកិច្ចំ ន និប្ផជ្ជតិ, ឯវំ ថេរស្សាបិ “សូរំ វត មេ ហុត្វា ញាណំ វហតី”តិ វិបស្សនំ អារព្ភ និកន្តិ ឧប្បជ្ជតិ។ អថ វិបស្សនាកិច្ចំ សាធេតុំ នាសក្ខិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ “និមិត្តានុសារិ វិញ្ញាណំ ហោតី”តិ។ **សព្ពនិមិត្តានំ អមនសិការា អនិមិត្តំ ចេតោសមាធឹ ឧបសម្បជ្ជ វិហាសិ**ន្តិ សព្ពេសំ និច្ចសុខអត្តនិមិត្តានំ អមនសិការេន អនិមិត្តំ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាសម្បយុត្តំ ចេតោសមាធឹ និព្ពានារម្មណំ ឧបរិមគ្គផលសមាធឹ ឧបសម្បជ្ជ វិហាសឹ។

១០-១១. សក្កសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៤១-៣៤២. អវេច្ចប្បសាទេនាតិ អចលប្បសាទេន។ **ទសហិ ឋានេហី**តិ ទសហិ ការណេហិ។ **អធិគណ្ហន្តី**តិ អភិភវន្តិ, អតិក្កមិត្វា តិដ្ឋន្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មោគ្គល្លានសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. ចិត្តសំយុត្តំ

១. សំយោជនសុត្តវណ្ណនា

៣៤៣. ចិត្តសំយុត្តស្ស បឋមេ **មច្ឆិកាសណ្ឌេ**តិ ឯវំនាមកេ វនសណ្ឌេ។ **អយមន្តរាកថា ឧទបាទី**តិ បោរាណកត្ថេរា អតិរច្ឆានកថា ហោន្តិ, និសិន្ននិសិន្នដ្ឋានេ បញ្ហំ សមុដ្ឋាបេត្វា អជានន្តា បុច្ឆន្តិ, ជានន្តា វិស្សជ្ជេន្តិ, តេន នេសំ អយំ កថា ឧទបាទិ។ **មិគបថក**ន្តិ ឯវំនាមកំ អត្តនោ ភោគគាមំ។ សោ កិរ អម្ពាដការាមស្ស បិដ្ឋិភាគេ ហោតិ។ **តេនុបសង្កមី**តិ “ថេរានំ បញ្ហំ វិស្សជ្ជេត្វា ផាសុវិហារំ កត្វា ទស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឧបសង្កមិ។ **គម្ភីរេ ពុទ្ធវចនេ**តិ អត្ថគម្ភីរេ ចេវ ធម្មគម្ភីរេ ច ពុទ្ធវចនេ។ **បញ្ញាចក្ខុ កមតី**តិ ញាណចក្ខុ វហតិ បវត្តតិ។

២. បឋមឥសិទត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៤៤. ទុតិយេ **អាយស្មន្តំ ថេរ**ន្តិ តេសុ ថេរេសុ ជេដ្ឋកំ មហាថេរំ។ **តុណ្ហី អហោសី**តិ ជានន្តោបិ អវិសារទត្តា ន កិញ្ចិ ព្យាហរិ។ **ព្យាករោមហំ ភន្តេ**តិ “អយំ ថេរោ នេវ អត្តនា ព្យាករោតិ, ន អញ្ញេ អជ្ឈេសតិ, ឧបាសកោបិ ភិក្ខុសង្ឃំ វិហេសេតិ, អហមេតំ ព្យាករិត្វា ផាសុវិហារំ កត្វា ទស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា អាសនតោ វុដ្ឋាយ ថេរស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ឯវំ ឱកាសមកាសិ, កតាវកាសោ បន អត្តនោ អាសនេ និសីទិត្វា ព្យាកាសិ។

សហត្ថាតិ សហត្ថេន។ **សន្តប្បេសី**តិ យាវទិច្ឆកំ ទេន្តោ សុដ្ឋុ តប្បេសិ។ **សម្បវារេសី**តិ “អលំ អល”ន្តិ ហត្ថសញ្ញាយ ចេវ វាចាយ ច បដិក្ខិបាបេសិ។ **ឱនីតបត្តបាណិនោ**តិ បាណិតោ អបនីតបត្តា ធោវិត្វា ថវិកាយ ឱសាបេត្វា អំសេ លគ្គិតបត្តាតិ អត្ថោ។

៣. ទុតិយឥសិទត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៤៥. តតិយេ **អវន្តិយា**តិ ទក្ខិណាបថេ អវន្តិរដ្ឋេ។ **កល្យាណំ វុច្ចតី**តិ “ចតូហិ បច្ចយេហិ បដិជគ្គិស្សាមី”តិ វចនំ និទ្ទោសំ អនវជ្ជំ វុច្ចតិ តយា ឧបាសកាតិ អធិប្បាយេន វទតិ។

៤. មហកបាដិហារិយសុត្តវណ្ណនា

៣៤៦. ចតុត្ថេ **សេសកំ វិស្សជ្ជេថា**តិ តស្ស កិរ ថេរេហិ សទ្ធិំយេវ កំសថាលំ បមជ្ជិត្វា បាយាសំ វឌ្ឍេត្វា អទំសុ។ សោ ភុត្តបាយាសោ ថេរេហិយេវ សទ្ធិំ គន្តុកាមោ ចិន្តេសិ “យរេ តាវ ឧបាសិកា សេសកំ វិចារេតិ, ឥធ បនិមេ ទាសកម្មការា មយា អវុត្តា ន វិចារេស្សន្តិ, ឯវាយំ បណីតបាយាសោ នស្សិស្សតី”តិ តេសំ អនុជានន្តោ ឯវមាហ។ **កុថិត**ន្តិ កុធិតំ, ហេដ្ឋា សន្តត្តាយ វាលិកាយ ឧបរិ អាតបេន ច អតិតិខិណន្តិ អត្ថោ។ ឥទំ បន តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ អសម្ភិន្នបទំ។ **បវេលិយមានេនា**តិ បដិលិយមានេន **សាធុ ខ្វស្ស ភន្តេ**តិ “ផាសុវិហារំ ករិស្សាមិ នេស”ន្តិ ចិន្តេត្វា ឯវមាហ។

ឥទ្ធាភិសង្ខារំ អភិសង្ខរីតិ អធិដ្ឋានិទ្ធិំ អកាសិ។ ឯត្ថ ច “មន្ទមន្ទោ សីតកវាតោ វាយតុ, អព្ភមណ្ឌបំ កត្វា ទេវោ ឯកមេកំ ផុសាយតូ”តិ ឯវំ នានាបរិកម្មំ – “សវាតោ ទេវោ វស្សតូ”តិ ឯវំ អធិដ្ឋានំ ឯកតោបិ ហោតិ។ “សវាតោ ទេវោ វស្សតូតិ ឯកតោបរិកម្មំ, មន្ទមន្ទោ សីតកវាតោ វាយតុ, អព្ភមណ្ឌបំ កត្វា ទេវោ ឯកមេកំ ផុសាយតូ”តិ ឯវំ នានាអធិដ្ឋានំ ហោតិ។ វុត្តនយេនេវ នានាបរិកម្មំ នានាធិដ្ឋានំ, ឯកតោ បរិកម្មំ ឯកតោ អធិដ្ឋានម្បិ ហោតិយេវ។ យថា តថា ករោន្តស្ស បន បាទកជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ កតបរិកម្មស្ស បរិកម្មានន្តរេន មហគ្គតអធិដ្ឋានចិត្តេនេវ តំ ឥជ្ឈតិ។ **ឱកាសេសី**តិ វិប្ផុរិ។

៥. បឋមកាមភូសុត្តវណ្ណនា

៣៤៧. បញ្ចមេ **នេលង្គោ**តិ និទ្ទោសោ។ **សេតបច្ឆាទោ**តិ សេតបដិច្ឆាទនោ។ **អនីឃ**ន្តិ និទ្ទុក្ខំ។ **មុហុត្តំ តុណ្ហី ហុត្វា**តិ តស្ស អត្ថបេក្ខនត្ថំ តីណិ បិដកានិ កណ្ណេ កុណ្ឌលំ វិយ សញ្ចាលេន្តោ “អយំ ឥមស្ស អត្ថោ, អយំ ឥមស្ស អត្ថោ”តិ ឧបបរិក្ខណត្ថំ មុហុត្តំ តុណ្ហី ហុត្វា។ **វិមុត្តិយា**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិយា។ ឥមំ បន បញ្ហំ កថេន្តោ ឧបាសកោ ទុក្ករំ អកាសិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ហិ “បស្សថ នោ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, ឯតំ ភិក្ខុំ អាគច្ឆន្តំ ឱទាតកំ តនុកំ

តុង្គនាសិក”ន្តិ (សំ. និ. ២.២៤៥) អត្តនោ ទិដ្ឋេន កថេសិ។ អយំ បន នយគ្គាហេន “អរហតោ ឯតំ អធិវចន”ន្តិ អាហ។

៦. ទុតិយកាមភូសុត្តវណ្ណនា

៣៤៨. ឆដ្ឋេ **កតិ នុ ខោ ភន្តេ សង្ខារា**តិ អយំ កិរ, គហបតិ, និរោធំ វលញ្ជេតិ, តស្មា “និរោធបាទកេ សង្ខារេ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ឯវមាហ។ ថេរោបិស្ស អធិប្បាយំ ញត្វា បុញ្ញាភិសង្ខារាទីសុ អនេកេសុ សង្ខារេសុ វិជ្ជមានេសុបិ កាយសង្ខារាទយោវ អាចិក្ខន្តោ **តយោ ខោ គហបតី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ កាយប្បដិពទ្ធត្តា កាយេន សង្ខរិយតិ និព្ពត្តីយតីតិ **កាយសង្ខារោ**។ វាចាយ សង្ខរោតិ និព្ពត្តេតីតិ **វចីសង្ខារោ**។ ចិត្តប្បដិពទ្ធត្តា ចិត្តេន សង្ខរិយតិ និព្ពត្តីយតីតិ **ចិត្តសង្ខារោ**។

កតមោ បន ភន្តេតិ ឥធ កឹ បុច្ឆតិ? “ឥមេ សង្ខារា អញ្ញមញ្ញំ មិស្សា អាលុឡិតា អវិភូតា ទុទ្ទីបនា។ តថា ហិ កាយទ្វារេ អាទានគ្គហណមុញ្ចនចោបនានិ បាបេត្វា ឧប្បន្នា អដ្ឋ កាមាវចរកុសលចេតនា ទ្វាទស អកុសលចេតនាតិ ឯវំ កុសលាកុសលា វីសតិ ចេតនាបិ, អស្សាសបស្សាសាបិ **កាយសង្ខារោ**ត្វេវ វុច្ចន្តិ។ វចីទ្វារេ ហនុសញ្ចោបនំ វចីភេទំ បាបេត្វា ឧប្បន្នា វុត្តប្បការាវ វីសតិ ចេតនាបិ វិតក្កវិចារាបិ **វចីសង្ខារោ**ត្វេវ វុច្ចន្តិ។ កាយវចីទ្វារេសុ ចោបនំ អបត្វា រហោ និសិន្នស្ស ចិន្តយតោ ឧប្បន្នា កុសលាកុសលា ឯកូនតឹសចេតនាបិ, សញ្ញា ច វេទនា ចាតិ ឥមេ ទ្វេ ធម្មាបិ **ចិត្តសង្ខារោ**ត្វេវ វុច្ចន្តិ។ ឯវំ ឥមេ សង្ខារា អញ្ញមញ្ញំ មិស្សា អាលុឡិតា អវិភូតា ទុទ្ទីបនា, តេ បាកដេ វិភូតេ កត្វា កថាបេស្សាមី”តិ បុច្ឆិ។

កស្មា បន ភន្តេតិ ឥធ កាយសង្ខារាទិនាមស្ស បទត្ថំ បុច្ឆតិ។ តស្ស វិស្សជ្ជនេ **កាយប្បដិពទ្ធា**តិ កាយនិស្សិតា។ កាយេ សតិ ហោន្តិ, អសតិ ន ហោន្តិ។ **ចិត្តប្បដិពទ្ធា**តិ ចិត្តនិស្សិតា។ ចិត្តេ សតិ ហោន្តិ, អសតិ ន ហោន្តិ។

ឥទានិ “កឹ នុ ខោ ឯស សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ វលញ្ជេតិ, នោ វលញ្ជេតិ, ចិណ្ណវសី វា តត្ថ នោ ចិណ្ណវសី”តិ ជាននត្ថំ បុច្ឆន្តោ **កថំ បន ភន្តេ សញ្ញាវេទយិតនិរោធសមាបត្តិ ហោតី**តិ អាហ។ តស្ស វិស្សជ្ជនេ **សមាបជ្ជិស្សន្តិ** វា **សមាបជ្ជាមី**តិ វា បទទ្វយេន នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិកាលោ កថិតោ។ **សមាបន្នោ**តិ បទេន អន្តោនិរោធោ។ តថា បុរិមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ សចិត្តកកាលោ កថិតោ, បច្ឆិមេន អចិត្តកកាលោ។

បុព្ពេវ តថា ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតីតិ និរោធសមាបត្តិតោ បុព្ពេ អទ្ធានបរិច្ឆេទកាលេយេវ “ឯត្តកំ កាលំ អចិត្តកោ ភវិស្សាមី”តិ អទ្ធានបរិច្ឆេទំ ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតិ។ **យំ តំ តថត្តាយ ឧបនេតី**តិ យំ បន ឯវំ ភាវិតំ ចិត្តំ, តំ បុគ្គលំ តថត្តាយ អចិត្តកភាវាយ ឧបនេតិ។ **វចីសង្ខារោ បឋមំ និរុជ្ឈតី**តិ សេសសង្ខារេហិ បឋមំ ទុតិយជ្ឈានេយេវ និរុជ្ឈតិ។ **តតោ កាយសង្ខារោ**តិ តតោ បរំ កាយសង្ខារោ ចតុត្ថជ្ឈានេ និរុជ្ឈតិ។ **តតោ ចិត្តសង្ខារោ**តិ តតោ បរំ ចិត្តសង្ខារោ អន្តោនិរោធេ និរុជ្ឈតិ។ **អាយូ**តិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ។ **វិបរិភិន្នានី**តិ ឧបហតានិ វិនដ្ឋានិ។

តត្ថ កេចិ “និរោធសមាបន្នស្ស ‘ចិត្តសង្ខារោ ច និរុទ្ធោ’តិ វចនតោ ចិត្តំ អនិរុទ្ធំ ហោតិ, តស្មា សចិត្តកាបិ អយំ សមាបត្តី”តិ វទន្តិ។ តេ វត្តព្ពា – “វចីសង្ខារោបិស្ស និរុទ្ធោ”តិ វចនតោ វាចា អនិរុទ្ធា ហោតិ, តស្មា និរោធសមាបន្នេន ធម្មម្បិ កថេន្តេន សជ្ឈាយម្បិ ករោន្តេន និសីទិតព្ពំ សិយា។ យោ ចាយំ មតោ កាលង្កតោ, តស្សាបិ ចិត្តសង្ខារោ និរុទ្ធោតិ វចនតោ ចិត្តំ អនិរុទ្ធំ ភវេយ្យ, តស្មា កាលង្កតេ មាតាបិតរោ វា អរហន្តេ វា ឈាបេន្តេន អានន្តរិយកម្មំ កតំ ភវេយ្យ។ ឥតិ ព្យញ្ជនេ អភិនិវេសំ អកត្វា អាចរិយានំ នយេ ឋត្វា អត្ថោ ឧបបរិក្ខិតព្ពោ។ អត្ថោ ហិ បដិសរណំ, ន ព្យញ្ជនំ។

ឥន្ទ្រិយានិ វិប្បសន្នានីតិ កិរិយមយបវត្តស្មិញ្ហិ វត្តមានេ ពហិទ្ធារម្មណេសុ បសាទេ ឃដ្ដេន្តេសុ ឥន្ទ្រិយានិ កិលមន្តិ, ឧបហតានិ មក្ខិតានិ វិយ ហោន្តិ វាតាទីហិ ឧដ្ឋិតរជេន ចតុមហាបថេ ឋបិតអាទាសោ វិយ។ យថា បន ថវិកាយ បក្ខិបិត្វា មញ្ជូសាទីសុ ឋបិតោ អាទាសោ អន្តោយេវ វិរោចតិ, ឯវំ និរោធសមាបន្នស្ស ភិក្ខុនោ អន្តោនិរោធេ បញ្ច បសាទា អតិវិយ វិរោចន្តិ។ តេន វុត្តំ “ឥន្ទ្រិយានិ វិប្បសន្នានី”តិ។

វុដ្ឋហិស្សន្តិ វា **វុដ្ឋហាមី**តិ វា បទទ្វយេន អន្តោនិរោធកាលោ កថិតោ, **វុដ្ឋិតោ**តិ បទេន ផលសមាបត្តិកាលោ។ តថា បុរិមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ អចិត្តកកាលោ កថិតោ, បច្ឆិមេន សចិត្តកកាលោ។ **បុព្ពេវ តថា ចិត្តំ**

ភាវិតំ ហោតីតិ និរោធសមាបត្តិតោ បុព្ពេ អទ្ធានបរិច្ឆេទកាលេយេវ “ឯត្តកំ កាលំ អចិត្តកោ ហុត្វា តតោ បរំ សចិត្តកោ ភវិស្សាមី”តិ អទ្ធានបរិច្ឆេទំ ចិត្តំ ភាវិតំ ហោតិ។ **យំ តំ តថត្តាយ ឧបនេតី**តិ យំ ឯវំ ភាវិតំ ចិត្តំ, តំ បុគ្គលំ តថត្តាយ សចិត្តកភាវាយ ឧបនេតិ។ ឥតិ ហេដ្ឋា និរោធសមាបជ្ជនកាលោ គហិតោ, ឥធ និរោធតោ វុដ្ឋានកាលោ។

ឥទានិ និរោធកថំ កថេតុំ កាលោតិ និរោធកថា កថេតព្ពា សិយា។ សា បនេសា “ទ្វីហិ ពលេហិ សមន្នាគតត្តា តយោ ច សង្ខារានំ បដិបស្សទ្ធិយា សោឡសហិ ញាណចរិយាហិ នវហិ សមាធិចរិយាហិ វសីភាវតា បញ្ញា និរោធសមាបត្តិយំ ញាណ”ន្តិ មាតិកំ ឋបេត្វា សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតា, តស្មា តត្ថ កថិតនយេនេវ គហេតព្ពា។ កោ បនាយំ និរោធោ នាម? ចតុន្នំ ខន្ធានំ បដិសង្ខា អប្បវត្តិ។ អថ កិមត្ថមេតំ សមាបជ្ជន្តីតិ? សង្ខារានំ បវត្តេ ឧក្កណ្ឋិតា សត្តាហំ អចិត្តកា ហុត្វា សុខំ វិហរិស្សាម, ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានំ នាមេតំ យទិទំ និរោធោតិ ឯតទត្ថំ សមាបជ្ជន្តិ។

ចិត្តសង្ខារោ បឋមំ ឧប្បជ្ជតីតិ និរោធា វុដ្ឋហន្តស្ស ហិ ផលសមាបត្តិចិត្តំ បឋមំ ឧប្បជ្ជតិ។ តំសម្បយុត្តំ សញ្ញញ្ច វេទនញ្ច សន្ធាយ “ចិត្តសង្ខារោ បឋមំ ឧប្បជ្ជតី”តិ អាហ។ **តតោ កាយសង្ខារោ**តិ តតោ បរំ ភវង្គសមយេ កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ។

កឹ បន ផលសមាបត្តិ អស្សាសបស្សាសេ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ? សមុដ្ឋាបេតិ។ ឥមស្ស បន ចតុត្ថជ្ឈានិកា ផលសមាបត្តិ, សា ន សមុដ្ឋាបេតិ។ កឹ វា ឯតេន? ផលសមាបត្តិ បឋមជ្ឈានិកា វា ហោតុ ទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានិកា វា, សន្តសមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ អស្សាសបស្សាសា អព្ពោហារិកា ហោន្តិ, តេសំ អព្ពោហារិកភាវោ **សញ្ជីវត្ថេរវត្ថុនា** វេទិតព្ពោ។ សញ្ជីវត្ថេរស្ស ហិ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ កឹសុកបុប្ផសទិសេ វីតច្ចិតង្គារេ មទ្ទមានស្ស គច្ឆតោ ចីវរេ អំសុមត្តម្បិ ន ឈាយិ, ឧស្មាការមត្តម្បិ នាហោសិ។ សមាបត្តិពលំ នាមេតន្តិ វទន្តិ។ ឯវមេវ សន្តាយ ផលសមាបត្តិយា វុដ្ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ អស្សាសបស្សាសា អព្ពោហារិកា ហោន្តីតិ ភវង្គសមយេនេវេតំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

តតោ វចីសង្ខារោតិ តតោ បរំ កិរិយមយបវត្តវលញ្ជនកាលេ វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ។ កឹ ភវង្គំ វិតក្កវិចារេ ន សមុដ្ឋាបេតីតិ? សមុដ្ឋាបេតិ។ តំសមុដ្ឋានា បន វិតក្កវិចារា វាចំ អភិសង្ខាតុំ ន សក្កោន្តីតិ កិរិយមយបវត្តវលញ្ជនកាលេនេវេតំ កថិតំ។

សុញ្ញតោ ផស្សោតិអាទយោ សគុណេនាបិ អារម្មណេនាបិ កថេតព្ពា។ **សគុណេន** តាវ សុញ្ញតា នាម ផលសមាបត្តិ, តាយ សហជាតផស្សំ សន្ធាយ “សុញ្ញតោ ផស្សោ”តិ វុត្តំ។ អនិមិត្តប្បណិហិតេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អារម្មណេន** បន និព្ពានំ រាគាទីហិ សុញ្ញត្តា សុញ្ញតា នាម, រាគនិមិត្តាទីនំ អភាវា អនិមិត្តំ, រាគទោសមោហប្បណិធីនំ អភាវា អប្បណិហិតំ, សុញ្ញតំ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នផលសមាបត្តិសម្ផស្សោ សុញ្ញតោ នាម។ អនិមិត្តប្បណិហិតេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អបរា អាគមនិយកថា នាម ហោតិ។ សុញ្ញតអនិមិត្តអប្បណិហិតាតិ ហិ វិបស្សនាបិ វុច្ចតិ។ តត្ថ យោ ភិក្ខុ សង្ខារេ អនិច្ចតោ បរិគ្គហេត្វា អនិច្ចតោ ទិស្វា អនិច្ចតោ វុដ្ឋាតិ, តស្ស វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនា អនិមិត្តា នាម ហោតិ។ យោ ទុក្ខតោ បរិគ្គហេត្វា ទុក្ខតោ ទិស្វា ទុក្ខតោ វុដ្ឋាតិ, តស្ស អប្បណិហិតា នាម។ យោ អនត្តតោ បរិគ្គហេត្វា អនត្តតោ ទិស្វា អនត្តតោ វុដ្ឋាតិ, តស្ស សុញ្ញតា នាម។ តត្ថ អនិមិត្តវិបស្សនាយ មគ្គោ អនិមិត្តោ នាម, អនិមិត្តមគ្គស្ស ផលំ អនិមិត្តំ នាម, អនិមិត្តផលសមាបត្តិសហជាតេ ផស្សេ ផុសន្តេ “អនិមិត្តោ ផស្សោ ផុសតី”តិ វុច្ចតិ។ អប្បណិហិតសុញ្ញតេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អាគមនិយេន កថិតេ បន សុញ្ញតោ វា ផស្សោ អនិមិត្តោ វា ផស្សោ អប្បណិហិតោ វា ផស្សោតិ វិកប្បោ អាបជ្ជេយ្យ, តស្មា សគុណេន ចេវ អារម្មណេន ច កថេតព្ពំ។ ឯវញ្ហិ តយោ ផស្សា ផុសន្តីតិ សមេតិ។

វិវេកនិន្នន្តិអាទីសុ និព្ពានំ វិវេកោ នាម។ តស្មិំ វិវេកេ និន្នំ ឱនតន្តិ វិវេកនិន្នំ។ **វិវេកពោណ**ន្តិ អញ្ញតោ អគន្ត្វា យេន វិវេកោ, តេន វង្កំ វិយ ហុត្វា ឋិតន្តិ វិវេកពោណំ។ យេន វិវេកោ, តេន បតមានំ វិយ ឋិតន្តិ **វិវេកបព្ភារំ**។

៧. គោទត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៤៩. សត្តមេ **នានត្តា ចេវ នានាព្យញ្ជនា ចា**តិ ព្យញ្ជនម្បិ នេសំ នានំ, អត្ថោបិ។ តត្ថ ព្យញ្ជនស្ស នានតា បាកដា។ អត្ថោ បន អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិ ភូមន្តរតោ មហគ្គតា ហោតិ រូបាវចរា, អារម្មណតោ សត្តបណ្ណត្តិអារម្មណា។ អាកិញ្ចញ្ញា ភូមន្តរតោ មហគ្គតា អរូបាវចរា, អារម្មណតោ នវត្តព្វារម្មណា។ សុញ្ញតា ភូមន្តរតោ កាមាវចរា, អារម្មណតោ សង្ខារារម្មណា។ វិបស្សនា ហិ ឯត្ថ សុញ្ញតាតិ អធិប្បេតា។ អនិមិត្តា ភូមន្តរតោ លោកុត្តរា, អារម្មណតោ និព្ពានារម្មណា។

រាគោ ខោ ភន្តេ បមាណករណោតិអាទីសុ យថា បព្ពតបាទេ បូតិបណ្ណកសដឧទកំ នាម ហោតិ កាឡវណ្ណំ, ឱលោកេន្តានំ ព្យាមសតគម្ភីរំ វិយ ខាយតិ, យដ្ឋឹ វា រជ្ជុំ វា គហេត្វា មិនន្តស្ស បិដ្ឋិបាទោត្ថរណមត្តម្បិ ន ហោតិ; ឯវមេវ យាវ រាគាទយោ នុប្បជ្ជន្តិ, តាវ បុគ្គលំ សញ្ជានិតុំ ន សក្កា ហោតិ, សោតាបន្នោ វិយ សកទាគាមី វិយ អនាគាមី វិយ ច ខាយតិ។ យទា បនស្ស រាគាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ, តទា រត្តោ ទុដ្ឋោ មូឡ្ហោតិ បញ្ញាយតិ។ ឥតិ តេ "ឯត្តកោ អយ"ន្តិ បុគ្គលស្ស បមាណំ ទស្សេន្តាវ ឧប្បជ្ជន្តីតិ បមាណករណា នាម វុត្តា។

យាវតា ខោ ភន្តេ អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិយោតិ យត្តកា អប្បមាណា ចេតោវិមុត្តិយោ។ កិត្តកា បន តា? ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារា, ចត្តារោ មគ្គា, ចត្តារិ ផលានីតិ ទ្វាទស។ តត្រ ព្រហ្មវិហារា ផរណអប្បមាណតាយ អប្បមាណា, សេសា បមាណការកានំ កិលេសានំ អភាវេន និព្ពានម្បិ អប្បមាណមេវ, ចេតោវិមុត្តិ បន ន ហោតិ, តស្មា ន គហិតំ។ **អកុប្បា**តិ អរហត្តផលចេតោវិមុត្តិ។ សា ហិ តាសំ សព្ពជេដ្ឋិកា, តស្មា "អគ្គមក្ខាយតី"តិ វុត្តា។ **រាគោ ខោ ភន្តេ កិញ្ចន**ន្តិ រាគោ ឧប្បជ្ជិត្វា បុគ្គលំ កិញ្ចតិ មទ្ទតិ បលិពុន្ធតិ, តស្មា កិញ្ចនន្តិ វុត្តោ។ មនុស្សា កិរ គោណេហិ ខលំ មទ្ទាបេន្តា "កិញ្ចេហិ កបិល កិញ្ចេហិ កាឡកា"តិ វទន្តិ។ ឯវំ មទ្ទនដ្ឋោ កិញ្ចនដ្ឋោតិ វេទិតព្វោ។ **ទោសមោហេសុបិ**ឯសេវ នយោ។

អាកិញ្ចញ្ញា ចេតោវិមុត្តិយោ នាម នវ ធម្មា អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ មគ្គផលានិ ច។ តត្ថ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ កិញ្ចនំ អារម្មណំ អស្ស នត្ថីតិ **អាកិញ្ចញ្ញំ**។ មគ្គផលានិ កិញ្ចនានំ មទ្ទនបលិពុន្ធនកិលេសានំ នត្ថិតាយ អាកិញ្ចញ្ញានិ, និព្ពានម្បិ អាកិញ្ចញ្ញំ, ចេតោវិមុត្តិ បន ន ហោតិ, តស្មា ន គហិតំ។

រាគោ ខោ ភន្តេ និមិត្តករណោតិអាទីសុ យថា នាម ទ្វិន្នំ កុលានំ សទិសា ទ្វេ វច្ឆកា ហោន្តិ។ យាវ តេសំ លក្ខណំ ន កតំ ហោតិ, តាវ "អយំ អសុកកុលស្ស វច្ឆកោ, អយំ អសុកកុលស្សា"តិ ន សក្កា ហោតិ ជានិតុំ។ យទា បន តេសំ តិសូលាទីសុ អញ្ញតរំ លក្ខណំ កតំ ហោតិ, តទា សក្កា ហោតិ ជានិតុំ។ ឯវមេវ យាវ បុគ្គលស្ស រាគោ នុប្បជ្ជតិ, តាវ ន សក្កា ហោតិ ជានិតុំ "អរិយោ វា បុថុជ្ជនោ វា"តិ។ រាគោ បនស្ស ឧប្បជ្ជមានោវ "សរាគោ នាម អយំ បុគ្គលោ"តិ សញ្ជាននិមិត្តំ ករោន្តោ វិយ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា និមិត្តករណោតិ វុត្តោ។ **ទោសមោហេសុបិ** ឯសេវ នយោ។

អនិមិត្តា ចេតោវិមុត្តិយោ នាម តេរស ធម្មា វិបស្សនា, ចត្តារោ អារុប្បា, ចត្តារោ មគ្គា, ចត្តារិ ផលានិ។ តត្ថ វិបស្សនា និច្ចនិមិត្តំ សុខនិមិត្តំ អត្តនិមិត្តំ ឧគ្ឃាដេតីតិ **អនិមិត្តា** នាម។ ចត្តារោ អារុប្បា រូបនិមិត្តស្ស អភាវា អនិមិត្តា នាម។ មគ្គផលានិ និមិត្តករានំ កិលេសានំ អភាវេន អនិមិត្តានិ, និព្ពានម្បិ អនិមិត្តមេវ, តំ បន ចេតោវិមុត្តិ ន ហោតិ, តស្មា ន គហិតំ។ អថ កស្មា សុញ្ញតា ចេតោវិមុត្តិ ន គហិតាតិ? សា "សុញ្ញា រាគេនា"តិអាទិវចនតោ សព្ពត្ថ អនុបវិដ្ឋាវ, តស្មា វិសុំ ន គហិតាតិ។

ឯកត្ថាតិ អារម្មណវសេន ឯកត្ថា "អប្បមាណំ អាកិញ្ចញ្ញំ សុញ្ញតំ អនិមិត្ត"ន្តិ ហិ សព្ពានេតានិ និព្ពានស្សេវ នាមានិ។ ឥតិ ឥមិនា បរិយាយេន ឯកត្ថា។ អញ្ញស្មឹ បន ឋានេ អប្បមាណាបិ ហោតិ, អញ្ញស្មឹ អាកិញ្ចញ្ញា, អញ្ញស្មឹ សុញ្ញតា, អញ្ញស្មឹ អនិមិត្តាតិ ឥមិនា បរិយាយេន នានាព្យញ្ជនាតិ។

៨. និគណ្ឋនាដបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៥០. អដ្ឋមេ **តេនុបសង្កមី**តិ សយំ អាគតាគមោ វិញ្ញាតសាសនោ អនាគាមី អរិយសាវកោ សមានោ កស្មា នគ្គភោគ្គំ និស្សិរិកំ និគណ្ឋំ ឧបសង្កមីតិ? ឧបវាទមោចនត្ថញ្ចេវ វាទារោបនត្ថញ្ច។ និគណ្ឋា កិរ "សមណស្ស គោតមស្ស សាវកា ថទ្ធខទិរខាណុកសទិសា, កេនចិ សទ្ធឹ បដិសន្ថារម្បិ ន ករោន្តី"តិ ឧបវទន្តិ, តស្ស ឧបវាទស្ស មោចនត្ថញ្ច, "វាទញ្ចស្ស អារោបេស្សាមី"តិ ឧបសង្កមិ។ **ន ខ្វាហំ ឯត្ថ ភន្តេ ភគវតោ សទ្ធាយ គច្ឆាមី**តិ យស្ស ញាណេន អសច្ឆិកតំ ហោតិ។ សោ "ឯវំ កិរេត"ន្តិ អញ្ញស្ស សទ្ធាយ គច្ឆេយ្យ, មយា បន ញាណេនេតំ សច្ឆិកតំ, តស្មា នាហំ ឯត្ថ ភគវតោ សទ្ធាយ គច្ឆាមីតិ ទីបេន្តោ ឯវមាហ។

ឧល្លោកេត្វាតិ កាយំ ឧន្នាមេត្វា កុច្ឆឹ នីហរិត្វា គីវំ បគ្គយ្ហ សព្ពំ ទិសំ បេក្ខមានោ ឧល្លោកេត្វា។ **ពាធេតព្ពំ មញ្ញេយ្យា**តិ យថា វិនិវិជ្ឈិត្វា ន និក្ខមតិ, ឯវំ បដិពាហិតព្ពំ មញ្ញេយ្យ ពន្ធិតព្ពំ វា។ **សហធម្មិកា**តិ សការណា។ **អថ មំ បដិហរេយ្យាសិ សទ្ធឹ និគណ្ឋបរិសាយា**តិ ឯតេសំ អត្ថេ ញាតេ អថ មេ និគណ្ឋបរិសាយ សទ្ធឹ អភិគច្ឆេយ្យាសិ, បតីហារស្ស មេ សន្តិកំ អាគន្ធា អត្តនោ អាគតភាវំ ជានាបេយ្យាសីតិ អត្ថោ។ **ឯកោ បញ្ហោ**តិ ឯកោ បញ្ហមគ្គោ, ឯកំ បញ្ហគវេសនន្តិ អត្ថោ។ **ឯកោ ឧទ្ទេសោ**តិ ឯកំ នាម កិន្តិ? អយំ ឯកោ ឧទ្ទេសោ។ **ឯកំ វេយ្យាករណ**ន្តិ “សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា”តិ (ខុ. បា. ៤.១; អ. និ. ១០.២៧) ឥទំ ឯកំ វេយ្យាករណំ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៩. អចេលកស្សបសុត្តវណ្ណនា

៣៥១. នវមេ **កីវចិរំ បព្ពជិតស្សាតិ** កីវចិរោ កាលោ បព្ពជិតស្សាតិ អត្ថោ។ **ឧត្តរិ មនុស្សធម្មា**តិ មនុស្សធម្មោ នាម ទសកុសលកម្មបថា, តតោ មនុស្សធម្មតោ ឧត្តរិ។ **អលមរិយញាណទស្សនវិសេសោ**តិ អរិយភាវំ កាតុំ សមត្ថតាយ អលមរិយោតិ សង្ខាតោ ញាណទស្សនវិសេសោ។ **នគ្គេយ្យា**តិ នគ្គភាវតោ។ **មុណ្ឌេយ្យា**តិ មុណ្ឌភាវតោ។ **បវាឡនិប្ផោដនាយា**តិ បាវឡនិប្ផោដនតោ, ភូមិយំ និសីទន្តស្ស អានិសទដ្ឋានេ លគ្គានំ បំសុរជវាលិកានំ ផោដនត្ថំ គហិតមោរបិញ្ឆមត្តតោតិ អត្ថោ។

១០. គិលានទស្សនសុត្តវណ្ណនា

៣៥២. ទសមេ **អារាមទេវតា**តិ បុប្ផារាមផលារាមេសុ អធិវត្ថា ទេវតា។ **វនទេវតា**តិ វនសណ្ឌេសុ អធិវត្ថា ទេវតា។ **រុក្ខទេវតា**តិ មត្តរាជកាលេ វេស្សវណោ ច ទេវតាតិ ឯវំ តេសុ តេសុ រុក្ខេសុ អធិវត្ថា ទេវតា។ **ឱសធិតិណវនប្បតីសូ**តិ ហរីតកាមលកីអាទីសុ មុញ្ជបព្ពជាទីសុ វនជេដ្ឋរុក្ខេសុ ច អធិវត្ថា ទេវតា។ **សំគម្មា**តិ សន្និបតិត្វា។ **សមាគម្មា**តិ តតោ តតោ សមាគន្ត្វា។ **បណិធេហី**តិ បត្ថនាវសេន ឋបេហិ។ **ឥជ្ឈិស្សតិ សីលវតោ ចេតោបណិធី**តិ សមិជ្ឈិស្សតិ សីលវន្តស្ស ចិត្តបត្ថនា។ **ធម្មិកោ**តិ ទសកុសលធម្មសមន្នាគតោ អគតិគមនរហិតោ។ **ធម្មរាជា**តិ តស្សេវ វេវចនំ, ធម្មេន វា លទ្ធរជ្ជត្តា ធម្មរាជា។ **តស្មា**តិ “យស្មា តេន ហិ, អយ្យបុត្ត, អម្ហេបិ ឱវទាហី”តិ វទថ, តស្មា។ **អប្បដិវិភត្ត**ន្តិ “ឥទំ ភិក្ខូនំ ទស្សាម, ឥទំ អត្តនា ភុញ្ជិស្សាមា”តិ ឯវំ អវិភត្តំ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ សាធារណមេវ ភវិស្សតីតិ។

ចិត្តសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. គាមណិសំយុត្តំ

១. ចណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

៣៥៣. គាមណិសំយុត្តស្ស បឋមេ **ចណ្ឌោ គាមណី**តិ ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ ចណ្ឌោតិ គហិតនាមោ ឯកោ គាមណិ។ **បាតុករោតី**តិ ភណ្ឌន្តំ បដិភណ្ឌន្តោ អក្កោសន្តំ បច្ចក្កោសន្តោ បហរន្តំ បដិបហរន្តោ បាកដំ ករោតីតិ ទស្សេតិ។ **ន បាតុករោតី**តិ អក្កុដ្ឋោបិ បហដោបិ កិញ្ចិ បច្ចនីកំ អករោន្តោតិ ទស្សេតិ។

២. តាលបុដសុត្តវណ្ណនា

៣៥៤. ទុតិយេ **តាលបុដោ**តិ ឯវំនាមកោ។ តស្ស កិរ ពន្ធនា បមុត្តតាលបក្កវណ្ណោ វិយ មុខវណ្ណោ វិប្បសន្នោ អហោសិ, តេនស្ស តាលបុដោតិ នាមំ អកំសុ។ ស្វាយំ អភិនីហារសម្បន្នោ បច្ឆិមភវិកបុគ្គលោ។ យស្មា បន បដិសន្ធិ នាម អនិយតា អាកាសេ ខិត្តទណ្ឌសទិសា, តស្មា ឯស នដកុលេ និព្ពត្តិ។ វុឌ្ឍិប្បត្តោ បន នដសិប្បេ អគ្គោ ហុត្វា សកលជម្ពុទីបេ បាកដោ ជាតោ។ តស្ស បញ្ច សកដសតានិ បញ្ច មាតុគាមសតានិ បរិវារោ, ភរិយាយបិស្ស តាវតកាវាតិ មាតុគាមសហស្សេន ចេវ សកដសហស្សេន ច សទ្ធិំ យំ យំ នគរំ វា និគមំ វា បវិសតិ, តត្ថស្ស បុរេតរមេវ សតសហស្សំ ទេន្តិ។ សមជ្ជវេសំ គណ្ហិត្វា បន មាតុគាមសហស្សេន សទ្ធិំ កីឡំ ករោន្តស្ស យំ ហត្ថូបគបាទូបគាទិអាភរណជាតំ ខិបន្តិ, តស្ស បរិយន្តោ នត្ថិ។ សោ តំទិវសំ មាតុគាមសហស្សបរិវារិតោ រាជគហេ កីឡំ កត្វា បរិបក្កញាណត្តា សបរិវារោវ យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ។

សច្ចាលិកេនាតិ សច្ចេន ច អលិកេន ច។ **តិដ្ឋតេត**ន្តិ តិដ្ឋតុ ឯតំ។ **រជនីយា**តិ រាគប្បច្ចយា មុខតោ បញ្ចវណ្ណសុត្តនីហរណវាតវុដ្ឋិទស្សនាទយោ អញ្ញេ ច កាមស្សាទសំយុត្តាការទស្សនកា អភិនយា។ **ភិយ្យោសោមត្តាយា**តិ អធិកប្បមាណត្តាយ។ **ទោសនីយា**តិ ទោសប្បច្ចយា ហត្ថបាទច្ឆេទាទិទស្សនាការា។ **មោហនីយា**តិ មោហប្បច្ចយា ឧទកំ គហេត្វា តេលករណំ, តេលំ គហេត្វា ឧទកករណន្តិ ឯវមាទយោ មាយាបភេទា។

បហាសោ នាម និរយោតិ វិសុំ បហាសនាមកោ និរយោ នាម នត្ថិ, អវីចិស្សេវ បន ឯកស្មិំ កោដ្ឋាសេ នច្ចន្តា វិយ គាយន្តា វិយ ច នដវេសំ គហេត្វាវ បច្ចន្តិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **នាហំ, ភន្តេ, ឯតំ រោទាមី**តិ អហំ, ភន្តេ, ឯតំ ភគវតោ ព្យាករណំ ន រោទាមីតិ ឯវំ សកម្មករសេនេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ, ន អស្សុវិមោចនមត្តេន។ “មតំ វា អម្ម រោទន្តី”តិអាទយោ ចេត្ថ អញ្ញេបិ វោហារា វេទិតព្ពា។

៣-៥. យោធាជីវសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៥៥-៣៥៧. តតិយេ **យោធាជីវោ**តិ យុទ្ធេន ជីវិកំ កប្បេនកោ ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ ឯវំ គហិតនាមោ។ **ឧស្សហតិ វាយមតី**តិ ឧស្សាហំ វាយាមំ ករោតិ។ **បរិយាបាទេន្តី**តិ មរណំ បដិបជ្ជាបេន្តិ។ **ទុក្កដ**ន្តិ ទុដ្ឋុ កតំ។ **ទុប្បណិហិត**ន្តិ ទុដ្ឋុ ឋបិតំ។ **បរជិតោ នាម និរយោ**តិ អយម្បិ ន វិសុំ ឯកោ និរយោ, អវីចិស្សេវ បន ឯកស្មិំ កោដ្ឋាសេ បញ្ចាវុធសន្នទ្ធា ផលកហត្ថា ហត្ថិអស្សរថេ អារុយ្ហ សង្គាមេ យុជ្ឈន្តា វិយ បច្ចន្តិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ ចតុត្ថបញ្ចមេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៦. អសិពន្ធកបុត្តសុត្តវណ្ណនា

៣៥៨. ឆដ្ឋេ **បច្ឆាភូមកា**តិ បច្ឆាភូមិវាសិនោ។ **កាមណ្ឌលុកា**តិ សកមណ្ឌលុនោ។ **សេវាលមាលិកា**តិ បាតោវ ឧទកតោ សេវាលញ្ចេវ ឧប្បលាទីនិ ច គហេត្វា ឧទកសុទ្ធិកភាវជាននត្ថាយ មាលំ កត្វា បិឡន្ធនកា។ **ឧទកោរោហកា**តិ សាយំបាតំ ឧទកំ ឱរោហនកា។ **ឧយ្យាបេន្តី**តិ ឧបរិ យាបេន្តិ។ **សញ្ញាបេន្តី**តិ សម្មា ញាបេន្តិ។ **សគ្គំ នាម ឱក្កាមេន្តី**តិ បរិវារេត្វា ឋិតា “គច្ឆ, ភោ, ព្រហ្មលោកំ, គច្ឆ, ភោ, ព្រហ្មលោក”ន្តិ វទន្តា សគ្គំ បវេសេន្តិ។ **អនុបរិសក្កេយ្យា**តិ អនុបរិគច្ឆេយ្យ។ **ឧម្មុជ្ជា**តិ ឧម្មុជ្ជ ឧដ្ឋហ។ **ថលមុប្លវា**តិ ថលមភិរុហ។ **តត្រ យាស្សា**តិ តត្រ យា ភវេយ្យ។ **សក្ខរា វា កឋលា វា**តិ សក្ខរា ច កឋលា ច ។ **សា អធោគាមី អស្សា**តិ សា អធោគច្ឆេយ្យ, ហេដ្ឋាគាមី ភវេយ្យ។ **អធោគច្ឆា**តិ ហេដ្ឋា គច្ឆ។

៧. ខេត្តូបមសុត្តវណ្ណនា

៣៥៩. សត្តមេ **ជង្គលន្តិ** ថទ្ធំ ន មុទុំ។ **ឩសរន្តិ** សញ្ជាតលោណំ។ **បាបភូមីតិ** លាមកភូមិភាគំ។ **មំទីបាតិ**អាទីសុ អហំ ទីបោ បតិដ្ឋា ឯតេសន្តិ មំទីបា។ អហំ លេណោ អល្លីយនដ្ឋានំ ឯតេសន្តិ **មំលេណា**។ អហំ តាណំ រក្ខា ឯតេសន្តិ **មំតាណា**។ អហំ សរណំ ភយនាសនំ ឯតេសន្តិ **មំសរណា។ វិហរន្តីតិ** មំ ឯវំ កត្វា វិហរន្តិ។

គោភត្តម្បីតិ ធញ្ញផលស្ស អភាវេន លាយិត្វា កលាបកលាបំ ពន្ធិត្វា ឋបិតំ គិម្ហកាលេ គុន្នម្បិ ខាទនំ ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។ **ឧទកមណិកោតិ** កុច្ឆិយំ មណិកមេខលាយ ឯវំ លទ្ធនាមោ ភាជនវិសេសោ។ **អហារី អបរិហារីតិ** ឧទកំ ន ហរតិ ន បរិហរតិ, ន បរិយាទិយតីតិ អត្ថោ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ សក្កច្ចធម្មទេសនាវ កថិតា។ ពុទ្ធានញ្ហិ អសក្កច្ចធម្មទេសនា នាម នត្ថិ។ សីហសមានវុត្តិនោ ហិ ពុទ្ធា, យថា សីហោ បភិន្នវរវារណស្សបិ សសពិឡារាទីនម្បិ គហណត្ថាយ ឯកសទិសមេវ វេគំ ករោតិ, ឯវំ ពុទ្ធាបិ ឯកស្ស ទេសេន្តាបិ ទ្វិន្នំ ពហូនំ ភិក្ខុបរិសាយ ភិក្ខុនិឧបាសកឧបាសិកាបរិសាយបិ តិត្ថិយានម្បិ ទេសេន្តា សក្កច្ចមេវ ទេសេន្តិ។ ចតស្សោ បន បរិសា សទ្ធហិត្វា ឱកប្បេត្វា សុណន្តីតិ តាសំ ទេសនា សក្កច្ចទេសនា នាម ជាតា។

៨. សង្ខធមសុត្តវណ្ណនា

៣៦០. អដ្ឋមេ **យំពហុលំ យំពហុលន្តិ** ឥមិនា និគណ្ឋោ អត្តនាវ អត្តនោ វាទំ ភិន្ទតិ។ តស្មា ភគវា **ឯវំ សន្តេ ន កោចិ អាបាយិកោតិ**អាទិមាហ។ បុរិមានិ បន ចត្តារិ បទានិ ទិដ្ឋិយា បច្ចយា ហោន្តិ។ តស្មា តេសុបិ អាទីនវំ ទស្សេន្តោ **ឥធ, គាមណិ, ឯកច្ចោ សត្ថា ឯវំវាទី ហោតីតិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **អហម្បម្ហីតិ** អហម្បិ អម្ហិ។

មេត្តាសហគតេនាតិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ សទ្ធឹ ភាវនានយេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តមេវ។ **សេយ្យថាបិ, គាមណិ, ពលវា សង្ខធមោតិ**អាទិ បន ឥធ អបុព្ពំ។ តត្ថ **ពលវាតិ** ពលសម្បន្នោ។ **សង្ខធមោតិ** សង្ខធមកោ។ **អប្បកសិរេនាតិ** អកិច្ឆេន អទុក្ខេន។ ទុព្ពលោ ហិ សង្ខធមោ សង្ខំ ធមន្តោបិ ន សក្កោតិ ចតស្សោ ទិសា សរេន វិញ្ញាបេតុំ, នាស្ស សង្ខសទ្ទោ សព្ពតោ ផរតិ, ពលវតោ បន វិប្ផារិកោ ហោតិ, តស្មា “ពលវា”តិ អាហ។

មេត្តាយ ចេតោវិមុត្តិយាតិ ឯត្ថ “មេត្តា”តិ វុត្តេ ឧបចារោបិ អប្បនាបិ វដ្ដតិ, “ចេតោវិមុត្តី”តិ វុត្តេ បន អប្បនាវ វដ្ដតិ។ **យំ បមាណកតំ កម្មន្តិ** បមាណកតំ កម្មំ នាម កាមាវចរំ វុច្ចតិ, អប្បមាណកតំ កម្មំ នាម រូបាវចរំ។ តញ្ហិ បមាណំ អតិក្កមិត្វា ឱធិសកអនោធិសកទិសាផរណវសេន វឌ្ឍេត្វា កតត្តា អប្បមាណកតន្តិ វុច្ចតិ។

ន តំ តត្រាវសិស្សតិ, ន តំ តត្រាវតិដ្ឋតីតិ តំ កាមាវចរកម្មំ តស្មឹ រូបារូបាវចរកម្មេ ន ឱហីយតិ ន តិដ្ឋតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? តំ កាមាវចរកម្មំ តស្ស រូបារូបាវចរកម្មស្ស អន្តរា លគ្គិតុំ វា ឋាតុំ វា រូបារូបាវចរកម្មំ ផរិត្វា បរិយាទិយិត្វា អត្តនោ ឱកាសំ គហេត្វា បតិដ្ឋាតុំ វា ន សក្កោតិ។ អថ ខោ រូបារូបាវចរកម្មមេវ កាមាវចរំ មហោឃោ វិយ បរិត្តំ ឧទកំ ផរិត្វា បរិយាទិយិត្វា អត្តនោ ឱកាសំ កត្វា តិដ្ឋតិ, តស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា សយមេវ ព្រហ្មសហព្យតំ ឧបនេតីតិ។ ឥតិ ឥទំ សុត្តំ អាទិម្ហិ កិលេសវសេន វុដ្ឋាយ អវសានេ ព្រហ្មវិហារវសេន គហិតត្តា យថានុសន្ធិនាវ គតំ។

៩. កុលសុត្តវណ្ណនា

៣៦១. នវមេ **ទុព្ភិក្ខាតិ** ទុល្លភភិក្ខា។ **ទ្វីហិតិកាតិ** “ជីវិស្សាម នុ ខោ ន នុ ខោ”តិ ឯវំ បវត្តឦហិតិកា។ “ទុហិតិកា”តិបិ បាឋោ។ អយមេវ អត្ថោ។ ទុក្ខា ឦហិតិ ឯត្ថ ន សក្កា កោចិ បយោគោ សុខេន កាតុន្តិ **ទុហិតិកា**។ តត្ថ តត្ថ មតមនុស្សានំ វិប្បកិណ្ណានិ សេតានិ អដ្ឋិកានិ ឯត្ថាតិ **សេតដ្ឋិកា។ សលាកាវុត្តាតិ** សលាកមត្តវុត្តា, យំ តត្ថ វុត្តំ វាបិតំ, តំ សលាកមត្តមេវ អហោសិ, ផលេ ន ជនយតីតិ អត្ថោ។

ឧគ្គិលិតុន្តិ ទ្វេ អន្តេ មោចេត្វា កថេតុំ អសក្កោន្តោ ឧគ្គិលិតុំ ពហិ នីហរិតុំ ន សក្ខិតិ ។ **ឱគិលិតុន្តិ** បុច្ឆាយ ទោសំ ទិស្វា ហារេតុំ អសក្កោន្តោ ឱគិលិតុំ អន្តោ បវេសេតុំ ន សក្ខីតិ។

ឥតោ សោ គាមណិ ឯកនវុតិកប្បេតិ ភគវា កថយមានោវ យាវ និក្ខន្តោ នាសិកវាតោ ន បុន បវិសតិ, តាវតកេន កាលេន ឯកនវុតិកប្បេ អនុស្សរិ “អត្ថិ នុ ខោ កិញ្ចិ កុលេ បក្កភិក្ខាទានេន ឧបហតបុព្ព”ន្តិ បរិជាននត្ថំ។ អថេកម្បិ អបស្សន្តោ “ឥតោ សោ, គាមណី”តិអាទិមាហ។ ឥទានិ ទានាទីនំ អានិសំសំ កថេន្តោ **អថ ខោ យានិ តានិ កុលានិ អឌ្ឍានីតិ** ធម្មទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **ទានសម្ភូតានីតិ** ទានេន សម្ភូតានិ និព្ពត្តានិ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ បន **សច្ចំ នាម** សច្ចវាទិតា។ **សាមញ្ញំ នាម** សេសសីលំ។

វិកិរតីតិ អយោគេន វឡញ្ញេន្តោ វិប្បកិរតិ។ **វិធមតី**តិ ធមេន្តោ វិយ នាសេតិ។ **វិទ្ធំសេតី**តិ នាសេតិ។ **អនិច្ចតា**តិ ហុត្វា អភាវោ ពហុនាបិ កាលេន សង្គតានំ ខណេនេវ អន្តរធានំ។

១០. មណិចូឡកសុត្តវណ្ណនា

៣៦២. ទសមេ **តំ បរិសំ ឯតទវោចា**តិ តស្ស កិរ ឯវំ អហោសិ “កុលបុត្តា បព្ពជន្តា បុត្តទារញ្ចេវ ជាតរូបរជតញ្ច បហាយេវ បព្ពជន្តិ, ន ច សក្កា យំ បហាយ បព្ពជិតា, តំ តេហិ គហេតុ”ន្តិ នយគ្គាហេ ឋត្វា “មា អយ្យោ”តិអាទិវចនំ អវោច។ **ឯកំសេនេត**ន្តិ ឯតំ បញ្ចកាមគុណកប្បនំ អស្សមណធម្មោ អសក្យបុត្តិយធម្មោតិ ឯកំសេន ធារេយ្យាសិ។

តិណន្តិ សេនាសនច្ឆទនតិណំ។ **បរិយេសិតព្ព**ន្តិ តិណច្ឆទនេ វា ឥដ្ឋកច្ឆទនេ វា គេហេ បលុជ្ជន្តេ យេហិ តំការិតំ, តេសំ សន្តិកំ គន្ត្វា “តុម្ហេហិ ការិតសេនាសនំ ឱវស្សតិ, ន សក្កា តត្ថ វសិតុ”ន្តិ អាចិក្ខិតព្ពំ។ មនុស្សា សក្កោន្តា ករិស្សន្តិ, អសក្កោន្តា “តុម្ហេ វឌ្ឍកី គហេត្វា ការាបេថ, មយំ តេ សញ្ញាបេស្សាមា”តិ វក្ខន្តិ។ ឯវំ វុត្តេ ការេត្វា តេសំ អាចិក្ខិតព្ពំ។ មនុស្សា វឌ្ឍកីនំ ទាតព្ពំ ទស្សន្តិ។ សចេ អាវាសសាមិកា នត្ថិ, អញ្ញេសម្បិ ភិក្ខាចារវត្តេន អារោចេត្វា ការេតុំ វដ្ដតិ។ ឥទំ សន្ធាយ “បរិយេសិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។

ទារុន្តិ សេនាសនេ គោបានសិអាទីសុ បលុជ្ជមានេសុ តទត្ថាយ ទារុំ។ **សកដ**ន្តិ គិហិវិកតំ កត្វា តាវកាលិកសកដំ។ ន កេវលញ្ច សកដមេវ, អញ្ញម្បិ វាសិផរសុកុទ្ទាលាទិឧបករណំ ឯវំ បរិយេសិតុំ វដ្ដតិ។ **បុរិសោ**តិ ហត្ថកម្មវសេន បុរិសោ បរិយេសិតព្ពោ។ យំកិញ្ចិ ហិ បុរិសំ “ហត្ថកម្មំ , អាវុសោ, កត្វា ទស្សសី”តិ វត្វា “ទស្សាមិ, ភន្តេ,”តិ វុត្តេ “ឥទញ្ចិទញ្ច ករោហី”តិ យំ ឥច្ឆតិ, តំ ការេតុំ វដ្ដតិ។ **ន ត្វេវាហំ, គាមណិ, កេនចិ បរិយាយេនា**តិ ជាតរូបរជតំ បនាហំ កេនចិបិ ការណេន បរិយេសិតព្ពន្តិ ន វទាមិ។

១១. ភទ្រកសុត្តវណ្ណនា

៣៦៣. ឯកាទសមេ **មល្លេសូ**តិ ឯវំនាមកេ ជនបទេ។ **វធេនា**តិ មារណេន។ **ជានិយា**តិ ធនជានិយា។ **អកាលិកេន បត្តេនា**តិ ន កាលន្តរេន បត្តេន, កាលំ អនតិក្កមិត្វាវ បត្តេនាតិ អត្ថោ។ **ចិរវាសី នាម កុមារោ**តិ ឯវំនាមកោ តស្ស បុត្តោ។ **ពាហិ អាវសថេ បដិវសតី**តិ ពហិនគរេ កិញ្ចិទេវ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហន្តោ វសតិ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ វដ្ដទុក្ខំ កថិតំ។

១២. រាសិយសុត្តវណ្ណនា

៣៦៤. ទ្វាទសមេ **រាសិយោ**តិ រាសី កត្វា បញ្ហស្ស បុច្ឆិតត្តា រាសិយោតិ ឯវំ ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ គហិតនាមោ។ **តបស្សិ**ន្តិ តបនិស្សិតកំ។ **លូខជីវិ**ន្តិ លូខជីវិកំ។ **អន្តា**តិ កោដ្ឋាសា។ **គាមោ**តិ គាម្មោ។ គម្មោតិបិ បាឋោ, គាមវាសីនំ ធម្មោតិ អត្ថោ។ **អត្តកិលមថានុយោគោ**តិ អត្តនោ កិលមថានុយោគោ, សរីរទុក្ខករណន្តិ អត្ថោ។

កស្មា បនេត្ថ កាមសុខល្លិកានុយោគោ គហិតោ, កស្មា អត្តកិលមថានុយោគោ, កស្មា មជ្ឈិមា បដិបទាតិ? កាមសុខល្លិកានុយោគោ តាវ កាមភោគីនំ ទស្សនត្ថំ គហិតោ, អត្តកិលមថានុយោគោ តបនិស្សិតកានំ, មជ្ឈិមា បដិបទា តិណ្ណំ និជ្ជរវត្ថូនំ ទស្សនត្ថំ គហិតា។ កី ឯតេសំ ទស្សនេ បយោជនន្តិ? ឥមេ ទ្វេ អន្តេ បហាយ តថាគតោ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ សម្មាសម្ពោធិំ បត្តោ។ សោ កាមភោគិនោបិ ន សព្ពេ គរហតិ ន បសំសតិ, តបនិស្សិតកេបិ ន សព្ពេ គរហតិ ន បសំសតិ, គរហិតព្ពយុត្តកេយេវ គរហតិ, បសំសិតព្ពយុត្តកេ បសំសតីតិ ឥមស្សត្ថស្ស បកាសនំ ឯតេសំ ទស្សនេ បយោជនន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ តមត្ថំ បកាសេន្តោ **តយោ ខោមេ, គាមណិ, កាមភោគិនោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សាហសេនា**តិ សាហសិកកម្មេន។ **ន សំវិភជតី**តិ មិត្តសហាយសន្ទិដ្ឋសម្ភត្តានំ សំវិភាគំ ន ករោតិ។ **ន បុញ្ញានិ ករោតី**តិ អនាគតភវស្ស បច្ចយភូតានិ បុញ្ញានិ ន ករោតិ។ **ធម្មាធម្មេនា**តិ ធម្មេន ច អធម្មេន ច។ **ឋានេហី**តិ ការណេហិ។ **សច្ចិករោតី**តិ កថំ អត្តានំ អាតាបេន្តោ បរិតាបេន្តោ សច្ចិករោតិ? ចតុរង្គវីរិយវសេន ច ធុតង្គវសេន ច។ **តិស្សោ សន្ទិដ្ឋិកា និជ្ជរា**តិ ឯត្ថ ឯកោបិ មគ្គោ តិណ្ណំ កិលេសានំ និជ្ជរណតាយ តិស្សោ និជ្ជរាតិ វុត្តោតិ។

១៣. បាដលិយសុត្តវណ្ណនា

៣៦៥. គេរសមេ **ទូតេយ្យានី**តិ ទូតកម្មានិ បណ្ណានិ ចេវ មុខសាសនានិ ច។ **បាណាតិបាតញ្ចាហ**ន្តិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ? ន កេវលំ អហំ មាយំ ជានាមិ, អញ្ញម្បិ ឥទញ្ចិទញ្ច ជានាមីតិ សព្ពញ្ញុភាវទស្សនត្ថំ អារទ្ធំ។ **សន្តិ ហិ, គាមណិ, ឯកេ សមណព្រាហ្មណា**តិ ឥទំ សេសសមណព្រាហ្មណានំ លទ្ធិ ទស្សេត្វា តស្សា បជហាបនត្ថំ អារទ្ធំ។

មាលី កុណ្ឌលីតិ មាលាយ មាលី, កុណ្ឌលេហិ កុណ្ឌលី។ **ឥត្ថិកាមេហី**តិ ឥត្ថីហិ សទ្ធឹ កាមា ឥត្ថិកាមា, តេហិ ឥត្ថិកាមេហិ។ **អាវសថាគារ**ន្តិ កុលឃរស្ស ឯកស្មឹ ឋានេ ឯកេកស្សេវ សុខនិវាសត្ថាយ កតំ វាសាគារំ។ **តេនាហំ យថាសត្តិ យថាពលំ សំវិភជាមី**តិ តស្មាហំ អត្តនោ សត្តិអនុរូបេន ចេវ ពលានុរូបេន ច សំវិភាគំ ករោមិ។ **អល**ន្តិ យុត្តំ។ **កង្ខនិយេ ឋានេ**តិ កង្ខិតព្ពេ ការណេ។ **ចិត្តសមាធិ**ន្តិ តស្មិំ ធម្មសមាធិស្មិំ ឋិតោ ត្វំ សហ វិបស្សនាយ ចតុន្នំ មគ្គានំ វសេន ចិត្តសមាធិំ សចេ បដិលភេយ្យាសីតិ ទស្សេតិ។ **អបណ្ណកតាយ មយ្ហ**ន្តិ អយំ បដិបទា មយ្ហំ អបណ្ណកតាយ អនបរាធកតាយ ឯវ សំវត្តតីតិ អត្ថោ។ **កដគ្គាហោ**តិ ជយគ្គាហោ។

អយំ ខោ, គាមណិ, ធម្មសមាធិ, តត្រ ចេ ត្វំ ចិត្តសមាធិំ បដិលភេយ្យាសីតិ ឯត្ថ **ធម្មសមាធី**តិ ទសកុសលកម្មបថធម្មា, **ចិត្តសមាធី**តិ សហ វិបស្សនាយ ចត្តារោ មគ្គា។ អថ វា "បាមោជ្ជំ ជាយតិ, បមុទិតស្ស បីតិ ជាយតី"តិ (អ. និ. ៥.២៦) ឯវំ វុត្តា បាមោជ្ជបីតិបស្សទ្ធិសុខសមាធិសង្ខាតា បញ្ច ធម្មា ធម្មសមាធិ នាម, ចិត្តសមាធិ បន សហ វិបស្សនាយ ចត្តារោ មគ្គា។ អថ វា ទសកុសលកម្មបថា ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារា ចាតិ អយំ ធម្មសមាធិ នាម, តំ ធម្មសមាធិំ បូរេន្តស្ស ឧប្បន្នា ចិត្តេកគ្គតា ចិត្តសមាធិ នាម។ **ឯវំ ត្វំ ឥមំ កង្ខាធម្មំ បជហេយ្យាសី**តិ ឯវំ ត្វំ ឥមស្មិំ វុត្តប្បភេទេ ធម្មសមាធិស្មិំ ឋិតោ សចេ ឯវំ ចិត្តសមាធិំ បដិលភេយ្យាសិ, ឯកំសេនេតំ កង្ខំ បជហេយ្យាសីតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ វុត្តនយមេវាតិ។

គាមណិសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អសង្ខតសំយុត្តំ

១. បឋមវគ្គោ

១-១១. កាយគតាសតិសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៦៦-៣៧៦. អសង្ខតសំយុត្តេ **អសង្ខតន្តិ** អកតំ។ **ហិតេសិនាតិ** ហិតំ ឯសន្តេន។ **អនុកម្បកេនាតិ** អនុកម្បមានេន។ **អនុកម្បំ ឧបាទាយាតិ** អនុកម្បំ ចិត្តេន បរិគ្គហេត្វា, បដិច្ចាតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ **កតំ វោ តំ មយាតិ** តំ មយា តុម្ហំ អសង្ខតញ្ច អសង្ខតមគ្គញ្ច ទេសេន្តេន តុម្ហាកំ កតំ។ ឯត្តកមេវ ហិ អនុកម្បកស្ស សត្ថុ កិច្ចំ, យទិទំ អវិបរីតធម្មទេសនា។ ឥតោ បរំ បន បដិបត្តិ នាម សាវកានំ កិច្ចំ។ តេនាហ **ឯតានិ, ភិក្ខវេ, រុក្ខមូលានិ…បេ.… អម្ហាកំ អនុសាសនីតិ** ឥមិនា រុក្ខមូលសេនាសនំ ទស្សេតិ។ **សុញ្ញាគារានីតិ** ឥមិនា ជនវិវិត្តំ ឋានំ។ ឧភយេន ច យោគានុរូបំ សេនាសនំ អាចិក្ខតិ, ទាយជ្ជំ និយ្យាតេតិ។

ឈាយថាតិ អារម្មណូបនិជ្ឈានេន អដ្ឋតឹសារម្មណានិ, លក្ខណូបនិជ្ឈានេន ច អនិច្ចាទិតោ ខន្ធាយតនាទីនិ ឧបនិជ្ឈាយថ, សមថញ្ច វិបស្សនញ្ច វឌ្ឍេថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **មា បមាទត្ថាតិ** មា បមជ្ជិត្ថ។ **មា បច្ឆា វិប្បដិសារិនោ អហុវត្ថាតិ** យេ ហិ បុព្ពេ ទហរកាលេ អរោគកាលេ សត្តសប្បាយាទិសម្បត្តិកាលេ សត្ថុ សម្មុខីភាវកាលេ ច យោនិសោមនសិការរហិតា រត្តិន្ទិវំ មង្គុលភត្តំ ហុត្វា សេយ្យសុខំ មិទ្ធសុខំ អនុភោន្តា បមជ្ជន្តិ, តេ បច្ឆា ជរាកាលេ រោគកាលេ មរណកាលេ វិបត្តិកាលេ សត្ថុ បរិនិព្ពុតកាលេ ច តំ បុព្ពេ បមាទវិហារំ អនុស្សរន្តា សប្បដិសន្ធិកាលកិរិយញ្ច ភារិយំ សម្បស្សមានា វិប្បដិសារិនោ ហោន្តិ។ តុម្ហេ បន តាទិសា មា អហុវត្ថាតិ ទស្សេន្តោ អាហ “មា បច្ឆា វិប្បដិសារិនោ អហុវត្ថា”តិ។

អយំ វោ អម្ហាកំ អនុសាសនីតិ អយំ អម្ហាកំ សន្តិកា “ឈាយថ មា បមាទត្ថា”តិ តុម្ហាកំ អនុសាសនី, ឱវាទោតិ វុត្តំ ហោតិ។

២. ទុតិយវគ្គោ

១-៣៣. អសង្ខតសុត្តាទិវណ្ណនា

៣៧៧-៤០៨. កាយេ កាយានុបស្សីតិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ បរតោ វក្ខាម។

អនតន្តិអាទីសុ តណ្ហានតិយា អភាវេន អនតំ។ ចតុន្នំ អាសវានំ អភាវេន **អនាសវំ**។ បរមត្ថសច្ចតាយ **សច្ចំ**។ វដ្ដស្ស បរភាគដ្ឋេន **បារំ**។ សណ្ហដ្ឋេន **និបុណំ**។ សុដ្ឋុ ទុទ្ទសតាយ **សុទុទ្ទសំ**។ ជរាយ អជជ្ជរិតត្តា **អជជ្ជរំ**។ ថិរដ្ឋេន **ធុវំ**។ អបលុជ្ជនតាយ **អបលោកិតំ**។ ចក្ខុវិញ្ញាណេន អបស្សិតព្ពត្តា **អនិទស្សនំ**។ តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចានំ អភាវេន **និប្បបញ្ចំ**។

សន្តភាវដ្ឋេន **សន្តំ**។ មរណាភាវេន **អមតំ**។ ឧត្តមដ្ឋេន **បណីតំ**។ សស្សិរិកដ្ឋេន **សិវំ**។ និរុបទ្ទវតាយ **ខេមំ**។ តណ្ហាក្ខយស្ស បច្ចយត្តា **តណ្ហាក្ខយំ**។

វិម្ហាបនីយដ្ឋេន អច្ឆរំ បហរិតព្ពយុត្តកន្តិ **អច្ឆរិយំ**។ អភូតមេវ ភូតំ អជាតំ ហុត្វា អត្ថីតិ វា **អព្ភុតំ**។ និទ្ទុក្ខត្តា **អនីតិកំ**។ និទ្ទុក្ខសភាវត្តា **អនីតិកធម្មំ**។ វានាភាវេន **និព្ពានំ**។ ព្យាពជ្ឈាភាវេនេវ **អព្យាពជ្ឈំ**។ វិរាគាធិគមស្ស បច្ចយតោ **វិរាគំ**។ បរមត្ថសុទ្ធិតាយ **សុទ្ធិ**។ តីហិ ភវេហិ មុត្តតាយ **មុត្តិ**។ កាមាលយានំ អភាវេន **អនាលយំ**។ បតិដ្ឋដ្ឋេន **ទីបំ**។ អល្លីយិតព្ពយុត្តដ្ឋេន **លេណំ**។ តាយនដ្ឋេន **តាណំ**។ ភយសរណដ្ឋេន **សរណំ**, ភយនាសនន្តិ អត្ថោ។ បរំ អយនំ គតិ បតិដ្ឋាតិ **បរាយណំ**។ សេសមេត្ថ វុត្តនយមេវាតិ។

អសង្ខតសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. អព្យាកតសំយុត្តំ

១. ខេមាសុត្តវណ្ណនា

៤១០. អព្យាកតសំយុត្តស្ស បឋមេ **ខេមា**តិ គិហិកាលេ ពិម្ពិសារស្ស ឧបាសិកា សទ្ធាបព្ពជិតា មហាថេរី “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវិកានំ ភិក្ខុនីនំ មហាបញ្ញានំ យទិទំ ខេមា”តិ ឯវំ ភគវតា មហាបញ្ញតាយ ឯតទគ្គេ ឋបិតា។ **បណ្ឌិតា**តិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតា។ **វិយត្តា**តិ វេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតា។ **មេធាវិនី**តិ មេធាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតា។ **ពហុស្សុតា**តិ បរិយត្តិពាហុសច្ចេនបិ បដិវេធពាហុសច្ចេនបិ សមន្នាគតា។

គណកោតិ អច្ឆិទ្ទកគណនាយ កុសលោ។ **មុទ្ទិកោ**តិ អង្គុលិមុទ្ទាយ គណនាយ កុសលោ។ **សង្ខាយកោ**តិ បិណ្ឌគណនាយ កុសលោ។ **គម្ភីរោ**តិ ចតុរាសីតិយោជនសហស្សគម្ភីរោ។ **អប្បមេយ្យោ**តិ អាឡ្ហកគណនាយ អប្បមេយ្យោ។ **ទុប្បរិយោគាហោ**តិ អាឡ្ហកគណនាយ បមាណគហណត្ថំ ទុរោគាហោ។ **យេន រូបេន តថាគត**ន្តិ យេន រូបេន ទីឃោ រស្សោ សាមោ ឱទាតោតិ សត្តសង្ខាតំ តថាគតំ បញ្ញបេយ្យ។ **តំ រូបំ តថាគតស្ស បហីន**ន្តិ តំ វុត្តប្បការរូបំ សមុទយប្បហានេន សព្ពញ្ញុតថាគតស្ស បហីនំ។ **រូបសង្ខាយ វិមុត្តោ**តិ អាយតិំ រូបស្ស អនុប្បត្តិយា រូបារូបកោដ្ឋាសេនបិ ឯវរូបោ នាម ភវិស្សតីតិ វោហារស្សបិ បដិបស្សទ្ធត្តា រូបបណ្ណត្តិយាបិ វិមុត្តោ។ **គម្ភីរោ**តិ អជ្ឈាសយ គម្ភីរតាយ ច គុណគម្ភីរតាយ ច គម្ភីរោ។ តស្ស ឯវំ គុណគម្ភីរស្ស សតោ សព្ពញ្ញុតថាគតស្ស យំ ឧបាទាយ សត្តសង្ខាតោ តថាគតោតិ បញ្ញត្តិ ហោតិ, តទភាវេន តស្សា បញ្ញត្តិយា អភាវំ បស្សន្តស្ស អយំ សត្តសង្ខាតោ **ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា**តិ ឥទំ វចនំ ន ឧបេតិ ន យុជ្ជតិ, **ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា**តិអាទិវចនម្បិ ន ឧបេតិ ន យុជ្ជតីតិ អត្ថោ។

សំសន្ទិស្សតីតិ ឯកំ ភវិស្សតិ។ **សមេស្សតី**តិ និរន្តរំ ភវិស្សតិ។ **ន វិរោធយិស្សតី**តិ ន វិរុទ្ធំ បទំ ភវិស្សតិ។ **អគ្គបទស្មិ**ន្តិ ទេសនាយ។ ទេសនា ហិ ឥធ អគ្គបទន្តិ អធិប្បេតា។

២. អនុរាធសុត្តវណ្ណនា

៤១១. ទុតិយំ **ខន្ធិយវគ្គេ** វិត្ថារិតមេវ, អព្យាកតាធិការតោ បន ឥធ វុត្តំ។

៣-៨. បឋមសារិបុត្តកោដ្ឋិកសុត្តាទិវណ្ណនា

៤១២-៤១៧. តតិយេ **រូបគតមេត**ន្តិ រូបមត្តមេតំ។ ឯត្ថ រូបតោ អញ្ញោ កោចិ សត្តោ នាម ន ឧបលព្ភតិ, រូបេ បន សតិ នាមមត្តំ ឯតំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **វេទនាគតមេត**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អយំ ខោ អាវុសោ ហេតូ**តិ អយំ រូបាទីនិ មុញ្ចិត្វា អនុបលព្ភិយសភាវោ ហេតុ, យេនេតំ អព្យាកតំ ភគវតាតិ។ ចតុត្ថាទីនិ ឧត្តានត្ថានេវ។

៩. កុតូហលសាលាសុត្តវណ្ណនា

៤១៨. នវមេ **កុតូហលសាលាយ**ន្តិ កុតូហលសាលា នាម បច្ចេកសាលា នត្ថិ, យត្ថ បន នានាតិត្ថិយា សមណព្រាហ្មណា នានាវិធំ កថំ បវត្តេន្តិ, សា ពហូនំ “អយំ កឹ វទតិ, អយំ កឹ វទតី”តិ កុតូហលុប្បត្តិដ្ឋានតោ កុតូហលសាលាតិ វុច្ចតិ។ **ទូរម្បិ គច្ឆតី**តិ យាវ អាភស្សរព្រហ្មលោកា គច្ឆតិ។ **ឥមញ្ច កាយំ និក្ខិបតី**តិ ចុតិចិត្តេន និក្ខិបតិ។ **អនុបបន្នោ ហោតី**តិ ចុតិក្ខណេយេវ បដិសន្ធិចិត្តស្ស អនុប្បន្នត្តា អនុបបន្នោ ហោតិ។

១០. អានន្ទសុត្តវណ្ណនា

៤១៩. ទសមេ **តេសមេតំ សទ្ធឹ អភវិស្សា**តិ តេសំ លទ្ធិយា សទ្ធឹ ឯតំ អភវិស្ស។ **អនុលោមំ អភវិស្ស ញាណស្ស ឧប្បាទាយ សព្ពេ ធម្មា អនត្តា**តិ យំ ឯតំ “សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ វិបស្សនាញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, អបិ នុ មេ តស្ស អនុលោមំ អភវិស្សាតិ អត្ថោ។

១១. សភិយកច្ចានសុត្តវណ្ណនា

៤២០. ឯកាទសមេ **ឯតមេត្តកេន ឯត្តកមេវា**តិ អាវុសោ យស្សាបិ ឯតំ ឯត្តកេន កាលេន “ហេតុម្ហិ សតិ រូបីតិអាទិ បញ្ញាបនា ហោតិ, អសតិ ន ហោតី”តិ ព្យាករណំ ភវេយ្យ, តស្ស ឯត្តកមេវ ពហុ។ **កោ បន វាទោ អតិក្កន្តេ**តិ អតិក្កន្តេ បន អតិមនាបេ ធម្មទេសនានយេ វាទោយេវ កោ, នត្ថិ វាទោ, ឆិន្នា កថាតិ។

អព្យាកតសំយុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សារត្ថប្បកាសិនិយា សំយុត្តនិកាយ-អដ្ឋកថាយ

សឡាយតនវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។